

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Radka Rutar

Dědění ze zákona

Disertační práce

Školitel: Prof. JUDr. Jan Dvořák, CSc.

Studijní program: Teoretické právní vědy

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 27. února 2018

Prohlašuji, že jsem předkládanou disertační práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 387 152 znaků včetně mezer.

Mgr. Radka Rutar

V Praze dne 27. února 2018

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych ráda poděkovala prof. JUDr. Janu Dvořákovi, CSc. za vedení této práce a cenné poznámky k tématu.

Ráda bych na tomto místě také, in memoriam, poděkovala svým rodičům paní Ing. Šárce Klíčové, CSc. a MUDr. Miroslavu Klíčovi, kteří svým náhlým úmrtím před třinácti, resp. deseti, lety významně ovlivnili vznik a téma této disertační práce a mého pracovního směřování.

Na tomto místě je třeba také poděkovat mé 91. leté babičce, Mgr. Jarmile Klosové, která mě po celou dobu studia a dosavadního života výrazně podporovala a motivovala k dosažení nových cílů.

V neposlední řadě velmi děkuji mé úžasné rodině, přátelům a spolupracovníkům za jejich podporu při přípravě a vzniku této disertační práce.

OBSAH

Úvod	1
1. Historický exkurz	4
2. Platná právní úprava	11
2.1. Úprava dědického práva v zahraničí	13
3. Dědické právo v objektivním a subjektivním smyslu	16
4. Účel a základní zásady dědického práva	18
5. Předpoklady realizace dědického práva	23
5.1. Smrt člověka	23
5.2. Existence pozůstalosti	25
5.3. Existence způsobilého dědice	29
5.3.1. Dědická nezpůsobilost	31
5.3.1.1. Vyloučení toho, kdo se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu	31
5.3.1.2. Vyloučení toho, kdo se dopustil zavrženíhodného činu proti zůstavitelově poslední vůli	32
5.3.1.3. Dědicky nezpůsobilý manžel nebo rodič	33
5.3.2. Vydědění	34
5.3.2.1. Vydědění nepominutelného dědice, který zůstaviteli neposkytl potřebnou pomoc v nouzi	35
5.3.2.2. Vydědění nepominutelného dědice, který o zůstavitele neprojevoval opravdový zájem, jaký by projevoval měl	36
5.3.2.3. Vydědění nepominutelného dědice, který byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze	38
5.3.2.4. Vydědění nepominutelného dědice, který vede trvale nezřízený život	39
5.3.2.5. Vydědění potomka dědicky nezpůsobilého	40
5.3.2.6. Vydědění potomka zadluženého nebo marnotratného	41
5.3.2.7. Vydědění mlčky a po právu	41
5.4. Přijetí dědictví	42
5.4.1. Zřeknutí se dědického práva	44
5.4.2. Odmítnutí dědictví	45
5.4.3. Vzdání se dědictví	48
6. Dědický titul	50
6.1. Dědická smlouva	51
6.2. Závěť	54
6.2.1. Pořízení nové závěti	60
6.2.2. Odvolání závěti	60
6.2.2.1. Výslovné odvolání závěti	60
6.2.2.2. Odvolání závěti mlčky	61
6.2.2.3. Odvolání závěti sepsané ve formě veřejné listiny	62
6.2.2.4. Odvolání závěti uložené v úřední úschově	62
6.2.2.5. Pořízení následné dědické smlouvy	62
6.2.3. Vedlejší doložky závěti	63
6.2.3.1. Nařízení odkazu	64
6.2.3.2. Stanovení podmínky	65
6.2.3.3. Doložení času	66

6.2.3.4.	Stanovení příkazu	67
6.3.	Dovětek	67
6.4.	Zákon	68
7.	Dědická posloupnost	70
8.	Zákonná (intestátní) dědická Posloupnost	73
8.1.	Příbuzenství, jeho vznik a zánik	77
8.1.1.	Pokrevní příbuzenství	78
8.1.2.	Příbuzenství vzniklé osvojením	79
8.1.3.	Příbuzenské linie a příbuzenské stupně	80
8.1.4.	Několikeré příbuzenství	80
8.2.	Švagrovství	81
8.3.	Manželství	82
8.4.	Registrované partnerství	86
8.5.	Soužití nesezdaných osob	87
9.	Dědické skupiny	89
9.1.	Posloupnost příbuzných původu manželského	90
9.2.	Posloupnost dětí legitimovaných	94
9.3.	Posloupnost dětí nemanželských	95
9.4.	Posloupnost osvojců	96
9.5.	Posloupnost pozůstalého manžela	96
9.5.1.	První dědická skupina dle ObčZ 1950	99
9.5.2.	Druhá dědická skupina dle ObčZ 1950	99
9.6.	První dědická třída dle ObčZ	101
9.6.1.	První dědická třída dle zahraničních právních úprav	103
9.7.	Druhá dědická třída dle ObčZ	106
9.7.1.	Druhá dědická třída dle zahraničních právních úprav	108
9.8.	Třetí dědická třída dle ObčZ	110
9.8.1.	Třetí dědická třída dle zahraničních právních úprav	111
9.9.	Čtvrtá dědická třída dle ObčZ	112
9.9.1.	Čtvrtá dědická třída dle zahraničních právních úprav	113
9.10.	Pátá dědická třída dle ObčZ	114
9.10.1.	Další dědické třídy dle zahraničních právních úprav	114
9.11.	Šestá dědická třída dle ObčZ	115
9.12.	Odkazovníci jakožto sedmá dědická třída dle ObčZ	115
10.	Odúmrť	117
11.	Nepominutelný dědic	121
11.1.	Nepominutelný dědic bez nároku na povinný díl	125
11.2.	Právo na nutnou výživu	127
11.3.	Procesní postavení nepominutelného dědice v řízení o pozůstalosti	129
12.	Druhy podílů v dědickém právu	132

12.1.	Povinný díl	132
12.2.	Dědické podíly, povinný podíl a jejich výpočet	134
12.3.	Zápočet na dědický a povinný díl.....	136
12.4.	Způsob úhrady povinného dílu	138
12.4.1.	Výplata v penězích	138
12.4.2.	Přenechání jiné věci.....	140
12.4.3.	Odbytné	141
13.	Řízení o pozůstalosti	143
13.1.	Dědic, vypravitel pohřbu a stát (ust. § 110 ZŘS)	148
13.2.	Manžel zůstavitele (ust. § 111 ZŘS)	148
13.3.	Věřitel zůstavitele (ust. § 112 ZŘS a ust. § 117 odst. 1 ZŘS)	149
13.4.	Nepominutelný dědic (ust. § 113 ZŘS).....	149
13.5.	Vykonavatel závěti (ust. § 114 ZŘS)	150
13.6.	Správce pozůstalosti (ust. § 115 ZŘS)	150
13.7.	Účastníci při závěře pozůstalosti (ust. § 116 ZŘS).....	150
13.8.	Řízení o pozůstalosti s mezinárodním prvkem.....	151
14.	Dědické právo s mezinárodním prvkem	154
14.1.	Prameny právní úpravy mezinárodního dědického práva.....	157
15.	Nařízení o dědictví.....	162
ZÁVĚR		166
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK		169
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....		170
1.	Seznam použité literatury	170
2.	Seznam použitých internetových zdrojů.....	173
3.	Seznam použitých právních předpisů.....	174
4.	Seznam použité judikatury	175
5.	Seznam ostatních zdrojů	176
ABSTRAKT		177
ABSTRACT.....		179

ÚVOD

Dědické právo je z pohledu většiny právníků malou a úzce specializovanou oblastí práva občanského. Ve skutečnosti však dědické právo svým praktickým významem tvoří jeho důležitou součást, neboť smrt člověka významně ovlivňuje nejen úzce rodinné a společenské vztahy, ale v neposlední řadě i vztahy právní.

Troufám si na tomto místě říci, že pokud by neexistovalo dědické právo, pak by i samotné právo vlastnické bylo značně oslabeno a ztrácelo by pro osobu zůstavitele svoji motivační funkci. Vždyť přece právo pořídit o svém za života získaném a pečlivě spravovaném majetku prostřednictvím závěti a dalších institutů nově předvídaných občanským zákoníkem je pak ve své podstatě taktéž formou realizace vlastnického práva zůstavitele a je jedním z prostředků dispozičních oprávnění vlastníka.

Smrt člověka je nepochybně závažnou skutečností mezilidskou i právní. Z pohledu práva je smrt právní skutečností, přesněji právní událostí, která však je zcela v souladu s normami práva. A ačkoliv smrt je vlastně jedinou opravdovou jistotou v životě každého člověka a neodmyslitelnou etapou lidského života, obecně se o smrti, a to nejen mezi právníky, nehovoří. O smrti se nepřemýšlí a záležitosti týkající se tohoto významného okamžiku v životě člověka se nezřídka odsouvají k vyřešení na pozdější dobu a často se ve výsledku neřeší nebo z nedostatku času na straně zůstavitele nedořeší.

Především moje opakovaná osobní zkušenost se smrtí v blízké rodině a s tím související nutnost seznámit se s dědickým právem spolu s mým odborným směřováním při výkonu advokacie mě již před řadou let přivedly k tématu mnou nyní předkládané disertační práce - dědění ze zákona. Vzhledem k tomu, že se v rámci svého výkonu advokacie zaměřuji především na sporovou agendu, se specializací na exekuční, insolvenční a dědické právo, nelze v mé dosavadní praxi přehlédnout, že ačkoliv dává platná právní úprava zůstaviteli teoreticky široké možnosti jak naložit se svým majetkem v okamžiku smrti, resp. i dalece pro budoucí generace, drtivá většina potenciálních zůstavitelů své majetkové poměry nikterak neřeší a po jejich více či méně náhlé smrti se nastalé majetkové poměry řeší právě podle pravidel zákonné dědické posloupnosti se všemi pozitivy i negativy s tím souvisejícími. Nutno přiznat, že v duchu přísloví „*kovářova kobyla...*“ nejsem v tomto směru ani já výjimkou.

Je nutné si již na tomto místě v úvodu celé práce připustit, že aktuálně platná právní úprava obsažená v občanském zákoníku není zřejmě právní úpravou pro samotné uživatele zcela jednoduchou a přehlednou. Řada institutů se do českého dědického práva vrací po desítkách let nebo jsou pojaty ze strany zákonodárce zcela novátorsky, bez odpovídajícího judikatorního či komentářového zázemí, což ve svém důsledku vede k nejasnostem a nepřesnostem v jejich bezproblémové aplikaci na konkrétní potřeby zůstavitele, věřitelů nebo pozůstalých. Z tohoto důvodu se obávám, že průměrný český zůstavitel není schopen, a to mnohdy ani s odbornou pomocí právně vzdělané osoby, domyslet a účinně upravit právní a majetkové poměry pro případ své smrti tak, by si mohl být víceméně jist, že bude skutečně učiněno jeho poslední vůli po jeho smrti za dost. Je také nutné si připustit, že i tato skutečnost a důvodná obava z problémů spojených s pořízením pro případ smrti je příčinou nezájmu zůstavitelů pracně a draze upravovat právní poměry pro případ smrti právě prostřednictvím těchto institutů.

Ve své práci se proto zabývám předpoklady vzniku subjektivního dědického práva, vzniku a vývoji dědického nástupnictví, a v neposlední řadě právě děděním ze zákona, jakožto jedním ze stěžejních právních titulů nabytí majetku po zůstaviteli v České republice. Jednotlivé instituty související s dědictvím ze zákona, dle platné české právní úpravy, jsou pak představeny nejen v historických souvislostech ale i ve srovnání se zahraničními právními úpravami a v mezinárodním kontextu obecně. Pozornost je z mé strany kromě zákonné dědické posloupnosti soustředěna také na institut nepominutelných dědiců, jejich nároku na povinný díl a samotné řízení o pozůstalosti, kteréžto oblasti, nejen s děděním ze zákona, velmi úzce souvisí.

V této práci mnou zvolená cesta obsáhnout nejen historické kořeny a postupný vývoj jednotlivých institutů dědického práva obecně, aktuální právní úpravu děděním ze zákona a souvisejícího nabývání majetku, ale také snaha představit čtenáři i přístupy různých zahraničních právních řádů při úpravě stejných či obdobných institutů, má za cíl v konečném důsledku odpovědět na otázku, zda současná česká právní úprava může zůstaviteli, věřitelům, a případně i jeho potenciálním dědicům, poskytnout přehledný, bezpečný a předvídatelný rámec pro platnou úpravu jeho majetkových poměrů po smrti.

Předkládaná práce je svoji strukturou rozdělena do tří větších částí, které jsou dále logicky rozděleny do celkově patnácti kapitol. První část mé práce se věnuje víceméně obecně vývoji dědického práva a jeho případných kodifikací na území

českých zemí a zemí s nimi historicky spojených. Součástí první části mé práce je také přiblížení účelu dědického práva a zásad jej ovládajících, formulovaných již počátkem 20. století vynikajícím českým právníkem Prof. Emanuele Tilschem.

Jednotlivé instituty, jako jsou dědické třídy (skupiny), nepominutelný dědic či odúmrť, jsou pak z pohledu historicko-komparativního a též z pohledu platných zahraničních právních úprav logicky uspořádány a popsány v části druhé této práce, tedy v kapitolách pět až dvanáct. Ze zahraničních právních úprav jsou pak tyto instituty srovnávány zejména s úpravou německou, rakouskou, francouzskou a québeckou, zakotvenou v těchto zemích již desítky až stovky let ve stěžejních právních kodexech BGB, ABGB, CC a CCQ.

Poslední dvě kapitoly této práce, čtrnáctá a patnáctá, jsou pak krátce věnovány dědickému právu s mezinárodním prvkem, neboť z důvodu globalizace moderního světa je aktuálně poměrně častým jevem v dědickém právu též existence přeshraničního prvku, významně ovlivňujícího poměry dědiců i celé pozůstalosti. Kapitola patnáctá této práce je pak ze stejného důvodu věnována právní právě v rámci Evropské unie, tedy Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení.

1. HISTORICKÝ EXKURZ

Dědické právo tradičně spojuje aspekt osobní s majetkovým, i absolutní s relativním a z pohledu historicko–komparativního má tak výjimečné postavení. Dědické právo proto tradičně také reflektuje míru společenských změn i posuny v právním myšlení.

Prapůvodní základy dědického práva byly položeny již v období hluboce před naším letopočtem. První dochované materiály, upravující jakousi obdobu právního nástupnictví pro případ smrti osoby, se datují do období nejstarších dějin lidské kultury, tedy do období vzniku a existence nejstarších městských států na území bývalé Mezopotámie (období 3-2 tis. př. n. l.).

Současná právní úprava dědění má bezesporu své počátky v Římském právu, a to již v období před vydáním Zákona XII tabulí¹, který ji v polovině 5. století př.n.l. převzal z obyčejového práva a doplnil. Dědění v té době spočívalo na intestátní dědické posloupnosti po otci rodiny a dědily tak výhradně osoby, které byly bezprostředně pod jeho mocí (děti, manželka, další osoby podřízené jeho osobě a současně náležející k jeho přímému potomstvu). Tito dědicové byli označováni termínem „domáci“ (*domestici*), resp. dědicové „nutní“, neboť nedisponovali jakoukoliv možností dědictví odmítnout. Dědictví se tak v dobách římských nabývalo okamžikem smrti zůstavitele.

Vedle intestátní posloupnosti se v Římském právu rozvíjelo i právo testamentární, a to opět již před vydáním Zákona XII tabulí. Vedle samotného testamentu, jakožto základního pořízení pro případ smrti, znalo Římské právo i odkaz, darování pro případ smrti (*donatio mortis causa*) či kodicil. V Římském právu se kodicilem původně rozuměl dopis zůstavitele, který doprovázel testament, případně existující nezávisle na testamentu, ve kterém zůstavitel projevoval svoji vůli něco odkázat. Původně tak tento úkon zůstavitele byl zcela neformální a až později se vyžadovalo minimum formálních náležitostí. Až v poklasickém období se z kodicilu stal nový samostatný typ pořízení pro případ smrti, avšak obsahově se podobající testamentu.

¹ *Lex duodecim tabularum* (zákon XII. tabulí) vznikl v letech 450-490 př.n.l., přijat byl zřejmě roku 450 př. n.l. a je považován za nejstarší kodifikaci římského práva.

Dědické právo raně středověké se původně řídilo rodinným právem, neboť prapůvodně bylo jeho součástí. V nejstarší době totiž rodinné právo majetkové spočívalo na institutu tzv. rodinného nedílu a na společném vlastnictví.

V nejstarších dobách, kdy mezi členy nedílné rodiny vládne společné vlastnictví, nedochází v rodině smrtí jedné osoby k žádným majetkovým změnám. Dochází pouze ke střídání různých rodinných příslušníků, kteří stejně užívají společného rodinného jmění. Rodinný nedíl současně poskytoval otci v rodině právo, aby rodinu řídil, avšak ani on neměl právo rodinný majetek volně zcizovat. Otec mohl jednat za všechny účastníky nedílu a předpokládalo se, že projevuje vůli všech.

Plnoprávními subjekty rodinného nedílu byli dospělí muži, přičemž v případě úmrtí otce nabývali práva k rodinnému majetku jeho synové a po jejich smrti jejich synové. Dědické právo žen a po ženách nebylo v době raného středověku uznáno a ženy dostávají z rodinného jmění pouze výbavu (věno).

Obsahem nedílu byl původně veškerý majetek příslušníků rodiny, s výjimkou jejich osobních věcí. Později tvořily obsah nedílu nemovitosti a z věcí movitých jen ty, které byly nezbytné pro využívání nemovitého majetku.²

V prvotním vývoji právních řádů střední Evropy se tedy dědické právo neliší od jiných rodinných práv majetkových, které spočívají na rodinném příbuzenství a majetkové nedílnosti v rodině. Kdo je dědicem, o tom rozhoduje nejprve pokrevní příbuzenství v rodině, přičemž v těchto dobách má absolutní přednost dědická posloupnost podle příbuzenství oproti postoupnosti zvolené, která je založena na projevu zůstavitelovy vůle. Vůle zůstavitele byla připuštěna jen a pouze v případě, že nenarušovala posloupnost přirozenou, pokrevní.

Vznik samostatného dědického práva je spojen až s vývojem individuálního vlastnictví, a proto vzniká nejdříve dědické právo na movitostech a až posléze na nemovitostech.

Velký vliv na významnou část právních řádů řady evropských států mělo v této době právo římské, které se v době největšího rozmachu Římské říše rozšířilo na značnou část evropského kontinentu.

Státy, které byly ovlivněny římským právem, postupně přijímaly právní normy, které měly základ a původ právě v právu římském, až se římské právo postupně stalo

² Např. dobytek, hospodářské nářadí, apod.

základem moderní právní vědy těchto států. Tento fakt byl následně umocněn především v 19. století, kdy se systém a základní principy římského práva staly významným východiskem velkých kodifikací soukromého práva ve Francii, Španělsku, Rakousku a Německu. Dodnes tak nalezneme v soukromém právu těchto států římskoprávní instituty, které přetrvaly a mezi nimi nalezneme i instituty práva dědického.

Jak bylo zmíněno již výše, právo římské díky nebývale vysoké úrovni posloužilo jako vzor a základ řešení řady životních situací a ovlivnilo právní úpravy přijímané v období středověku, a to i na historickém území českých zemí. Na území českých zemí nebylo v období raně feudálním zemské (šlechtické) dědické právo příliš rozvinuto, což bylo dáno především existencí odúmrtního práva panovníka. Naproti tomu byla právní úprava v právu městském, oproti právní úpravě zemského práva, zcela rozdílná a dá se říci, že i výrazně modernější, a to především v důsledku významného přejímání římskoprávních institutů. Městské právo tak znalo od počátku posloupnost testamentární i intestátní. Závěť (*kšaft*) pak mohla mít formu jak písemnou, tak ústní a za splnění určitých podmínek mohli měšťané své děti, jakožto nepominutelné dědice i po právu vydědit. V městském právu, na rozdíl od zemského (šlechtického) práva se již v této době uplatňovala zásada rovnosti, tj. synové a dcery dědili stejným dílem.

Pro další rozvoj českého zemského (šlechtického) dědického práva ze závěti i ze zákona je rozhodující 15. století, a to jako důsledek zrušení institutu odúmrti, který byl v Čechách zrušen roku 1497, kdy se ho vzdal král Vladislav II., resp roku 1587, kdy se ho vzdal pro území Moravy panovník Rudolf II.³

Městské dědické právo stálo na svých moderních zásadách až do r. 1811, kdy byl přijat Všeobecný zákoník občanský pro veškeré německé dědičné země rakouské monarchie (*Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten deutschen Erbländer der österreichischen Monarchie*) známý též pod zkratkou ABGB⁴, který byl vyústěním dlouhodobé snahy o kodifikaci soukromého práva ve střední Evropě, neboť přetrvávající rozdíly mezi zemským a městským právem, zaostalost a nepřehlednost

³ Schelle, K., Schelleová, I., Hejtmánková, K., Fryšták, M., *The Inheritance law in the Czech Republic*, Verlag für Akademische Texte, 2010, str. 35.

⁴ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vydání. Praha: Leges, 2010, str. 137 – 138.

řady vršících se a mnohdy si odporujících právních předpisů, bránily postupujícímu hospodářskému rozvoji regionu v tohoto období.

První snahy na území českých zemí vyvrcholily roku 1753 za vlády císařovny Marie Terezie, kdy byla zřízena tzv. kompilační komise, která měla za úkol vytvořit zákoník soukromého práva, který by vycházel z platného zákonného i obyčejového práva a zakotvoval by současně i principy práva přirozeného.⁵ Práce kompilační komise byla ukončena již roku 1766, kdy byl císařovně předložen zákoník označovaný jako *Codex Theresianus universalis*, který však nebyl pro silnou kritiku nakonec vůbec vyhlášen.

V kodifikačním úsilí pokračoval také syn Marie Terezie, Josef II. Jeho úsilí vyvrcholilo roku 1786 vydáním prvního dílu josefínského občanského zákoníku, který obsahoval mimo jiné i úpravu vztahů mezi rodiči a dětmi, dědictví nebo poručenství a opatrovnictví. Na následných kodifikačních pracích, které pomalu, ale jistě, směřovaly k vytvoření všeobecného kodexu, se významně podíleli například tyrolský právník a profesor Karel Antonín Martini nebo jeho žák, rakouský právník František Alois Zeiller.

Pod vedením prof. Martiniho byla vytvořena tzv. Martiniho osnova, která obsahovala návrh občanského zákoníku. Ta byla, po několika dílčích úpravách, v únoru roku 1797 prohlášena za občanský zákoník platný pro oblast západní Haliče a v září téhož roku byl zákoník rozšířen i na území východní Haliče.⁶

Právě zkušenosti s aplikací haličského zákoníku a následné připomínky k němu, se staly jádrem pro kodifikační komisi, která roku 1801 zahájila práci na celorakouském občanském zákoníku.

Dne 1. června 1811 byl pak císařským patentem č. 946 vyhlášen ABGB.⁷ Zákoník se stal účinný dne 1. ledna 1812. Český překlad zákoníku vyšel roku 1812 pod názvem *Knihy všeobecných zákonů městských*, přičemž ABGB platil na historickém území Česka za dob Rakouska-Uherska a následně Československé republiky od 1. ledna 1812 do 31. prosince 1950 a nahrazen byl až občanským zákoníkem č. 141/1950 Sb., přijatým dne 25. října 1950 a účinným od 1. ledna 1951.

⁵ KUKLÍK, J., SKŘEJPKOVÁ, P. *Kořeny a inspirace velkých kodifikací: příspěvek k aplikaci „Principů“ E. F. Smidaka*. 1. vydání, Praha: Havlíček Brain Team, 2008, str. 101 – 105.

⁶ Tamtéž; str. 101 – 108.

⁷ SCHELLE, K., TAUCHEN, J. *Občanské zákoníky: Kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. 1. vydání, Ostrava: KEY Publishing, 2012.

Všeobecný občanský zákoník se dělil na úvod a tři díly, přičemž ty se dělily na hlavy a následně na paragrafy, kterých bylo celkem 1502. Celé dílo stálo na přirozenoprávních zásadách a velmi významně vycházelo z římskoprávních norem. Důležitým rysem zákoníku byla jeho všeobecnost a výlučnost, když zákoník zrušil veškerou starou právní úpravu a platil pro všechny bez rozdílu. Odmítal užití obyčejového práva, jeho použití bylo podmíněno výslovným odkazem v zákoně a současně neuznával jako pramen práva soudní rozhodnutí.⁸

Všeobecný občanský zákoník byl jedním z nejvýznamnějších právních kodexů vydaných na našem území, což je dokázáno mimo jiné i jeho dlouhou dobou platnosti. Na našem území platil s několika drobnými změnami, z nichž v oblasti dědického práva byla nejvýznamnější dílčí novela z r. 1914, až do roku 1950. V Rakousku platí jeho novelizovaná podoba dodnes.

Záhy po vzniku samostatné Československé republiky v roce 1918 se prosadila myšlenka revize ABGB, jejímž cílem mělo být odstranění zastaralých a nepraktických ustanovení a také doplnění ABGB. K plánovaným zásadním změnám však nedošlo, neboť sílila potřeba sjednocení právní úpravy na území nově vzniklé Československé republiky, neboť v oblasti občanského práva na jejím území platil právní dualismus. Na území Čech, Moravy a Slezska platil ABGB a na území Slovenska a Podkarpatské Rusi se aplikovalo uherské občanské právo, které ani nebylo obecně kodifikováno a vycházelo se pouze z právních obyčejů, speciálních zákonů a kuriárních decízií (na území Hlučínska navíc do roku 1920 platil občanský zákoník německý). Dle představ tehdejší vlády se mělo při unifikaci české právní úpravy vycházet primárně z ABGB s přihlédnutím k úpravě platné právě na území Slovenska a Podkarpatské Rusi.

Na konečné redakci osnovy nového občanského zákoníku začala pracovat v roce 1935 superrevizní komise a v roce 1937 pak byl Senátem Národního shromáždění vydán jako tisk č. 427 „*Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník*“.

Bohužel, v důsledku následujících událostí a uzavření Mnichovské dohody dne 30. září 1938, byly veškeré práce na novém občanském zákoníku přerušeny a přijaty byly pouze dílčí úpravy.⁹ Právě tento vládní návrh se však stal později svou

⁸ KUKLÍK, J., SKŘEJPKOVÁ, P. *Kořeny a inspirace velkých kodifikací: příspěvek k aplikaci „Principů“ E. F. Smídaka*. 1. vydání, Praha: Havlíček Brain Team, 2008, str. 139 – 141.

⁹ THÖNDEL, A., J. In DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Stručný historický vývoj občanského práva na českém území*. In *Občanské právo hmotné*. Svazek 1. Díl první: Obecná část. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2013, str. 82 – 85.

systematikou a obsahem jednotlivých institutů inspirací pro návrh aktuálně platného občanského zákoníku, tj. zák. č. 89/2012 Sb.

ABGB byl nahrazen až občanským zákoníkem č. 141/1950 Sb., přijatým dne 25. října 1950 (dále jen „ObčZ 1950“), který na území Československé republiky platil od 1. ledna 1951 do 31. března 1964 a byl velmi poplatný době svého vzniku, neboť jeho cílem bylo mimo jiné maximální potlačení soukromého vlastnictví, což se muselo nutně projevit i v právu dědickém.

Oblast práva dědického byla oproti dřívější úpravě obsažené v ABGB v rámci ObčZ 1950 upravena značně zjednodušeně. Zatímco ABGB obsahoval celkem 293 paragrafů o dědickém právu, ObčZ 1950 jejich počet snížil na pouhých 52. Některé instituty dědického práva byly sice z ABGB převzaty, avšak ve velmi zjednodušené formě, často bez výkladových pravidel. Rozsáhlejší úprava nebyla dle tehdejšího zákonodárce nutná i díky rozsáhlému znárodnění majetku nebo jeho jiným odnětím, kdy se tedy předmětem dědění mohl stát pouze osobní majetek menšího rozsahu, a tudíž nebyla nutná detailní právní úprava jeho nabývání děděním nebo správou.¹⁰

Roku 1964 byl ObčZ 1950 nahrazen občanským zákoníkem č. 40/1964 Sb. (dále jen „ObčZ 1964“), přijatým Federálním shromážděním České a Slovenské Federativní Republiky dne 26. února 1964. Tento zákoník byl výsledkem rozsáhlých rekodifikačních prací na počátku 60. let a účinnosti nabyl 1. dubna 1964, přičemž ve značně novelizované podobě platil až do 31. prosince 2013.

Za dobu své platnosti přinesl tento zákoník celou řadu menších i zásadnějších změn, nicméně v souvislosti s dědickým právem došlo k pouze několika zásadním změnám. Základní principy dědění byly převzaty z ObčZ 1950, dědické právo i nadále stálo na zásadě nabývání dědictví dnem úmrtí zůstavitele. Přičemž institut vydědění, původně v ObčZ 1964 zrušený, byl opětovně zaveden až roku 1983.

Na základě objektivně nutných změn ObčZ 1964, provedených v důsledku celospolečenských změn zákonem č. 509/1991 Sb. ze dne 5. listopadu 1991, byla rozšířena třetí zákonná dědická skupina o potomky sourozenců (tedy o synovce a neteře zůstavitele), zavedena byla čtvrtá dědická skupina, v níž dědili prarodiče zůstavitele

¹⁰ Ideovým východiskem bylo usnesení ÚV KSČ z června 1948. Při tvorbě nového právního řádu byly přijaty základní zásady sovětského práva a ze sovětského práva byla přejata i řada institutů a konkrétních právních ustanovení (srov. Boura, F., Přednášky o československém právu, 1. vydání, Praha: Rudé právo, 1956, s. 15.

a nebylo-li jich, dědili jejich děti (strýcové a tety zůstavitele),¹¹ dále došlo k rozšíření důvodů vydědění nepominutelných dědiců či ke zmenšení nároku nepominutelných zletilých dědiců ze tří čtvrtin na jednu polovinu jejich zákonného dědického podílu. Novelou dochází též k rozšíření forem závětí, když ObčZ 1964 obnovil allografní závěť pro osoby, které pro určitou smyslovou vadu nemohou pořídit holografní závěť v obecné podobě, či umožnil pořídit osobám starším patnácti let závěť ve formě notářského zápisu.^{12,13}

¹¹ ObčZ 1964 měl až do přijetí výše uvedené novely č. 509/1991 Sb. zákonné dědické skupiny pouze tři.

¹² BÍLEK, P., ŠEŠINA, M. *Dědické právo v předpisech let 1925 – 2001. Zákony s poznámkami*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, str. 123 – 125.

¹³ Schelle, K., Schelleová, I., Hejtmánková, K., Fryšták, M., *The Inheritance law in the Czech Republic*, Verlag für Akademische Texte, 2010, str. 42.

2. PLATNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA

Základním pilířem současné české právní úpravy dědění je čl. 11 usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky (dále jen "Listina práv a svobod"), podle kterého se dědění zaručuje. Dědické právo samotné je upraveno v části třetí, hlavě třetí zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, přijatý Parlamentem České republiky dne 3. února 2012 (dále jen "ObčZ"), který nabyl účinnosti 1. 1. 2014.

Po roce 1989 postupně sílily na území tehdejší Československé, později České, republiky názory odborníků volající po rekodifikaci celého soukromého práva, které by odpovídalo zásadám a principům nově vzniklého demokratického státu.¹⁴ První rekodifikační snahy započaly ještě před rokem 1993, kdy byl na Úřadu vlády Československé Federativní Republiky vypracován návrh paragrafovaného znění nového občanského zákoníku, a to pod vedením profesorů V. Knappa a K. Planka. Po 1. lednu 1993 však další práce na tomto významném projektu na území České republiky zcela ustaly, avšak návrh byl vzat za základ dalších rekodifikačních prací na Slovensku. Zde byl původními autory dopracován a v r. 1997 předložen vládou do Slovenské národní rady. Odtud byl však bez jakéhokoliv dalšího projednání stažen.

Na území nově vzniklé České republiky působila při Ministerstvu spravedlnosti od poloviny 90. let minulého století nově ustavená komise pro rekodifikaci občanského práva, která pod vedením profesora Františka Zoulíka vypracovala první návrh koncepce nového občanského zákoníku, jež byl publikován v odborném tisku (Právní praxe, XLIV, 1996, č. 5-6). Nicméně práce na tomto návrhu později taktéž ustaly, aniž by byl projekt doveden do stadia věcného záměru.

Až v roce 2000 byly z rozhodnutí tehdejšího ministra spravedlnosti Otakara Motejla obnoveny práce na přípravě nového občanského zákoníku. Ministr spravedlnosti pověřil profesora Karla Eliáše a docentku Michaelu Zuklínovou, jako členy nově obsazené komise pro rekodifikaci občanského práva, přípravou věcného záměru nového občanského zákoníku. Tento věcný záměr určil koncepci budoucího občanského zákoníku a základy řešení klíčových institutů. Jeho návrh byl podrobně

¹⁴ ObčZ 1964, ve své původní podobě, představoval absolutní (obsahové i formální) odchýlení od evropské kontinentální právní kultury. Teoretickou koncepcí jeho institutů byl marxismus leninismus a co do ideologické důslednosti se ObčZ 1964 dokonce snažil překonat sovětský vzor (viz důvodová zpráva k ObčZ).

projednáni zástupci všech právnických profesí a následně byl usnesením č. 345 ze dne 18. dubna 2001 schválen tehdejší Vládou České republiky.

Reorganizovaná rekodifikační komise zahájila svou práci a dne 17. května 2005 představilo ministerstvo spravedlnosti první verzi návrhu nového občanského zákoníku veřejnosti a zahájilo k němu veřejnou diskusi. Počátkem června 2008 byl návrh dopracován a rozeslán do oficiálního připomínkového řízení. Zajímavostí je, že k návrhu se v připomínkovém řízení mohla vyjádřit i nejširší veřejnost, a sice prostřednictvím elektronické pošty, když byla pro tento účel zřízena speciální elektronická adresa. Na začátku ledna 2009 byl návrh občanského zákoníku spolu s návrhem zákona o obchodních korporacích a zákonem o mezinárodním právu soukromém předložen k projednání Vládě České republiky.

Po vypořádání celé řady připomínek byl návrh nového občanského zákoníku přijat na zasedání Vlády České republiky dne 18. května 2011 usnesením č. 357 a následně byl odeslán do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Poslaneckou sněmovnou byl návrh nového občanského zákoníku ve znění pozměňovacích návrhů schválen dne 9. listopadu 2011, Senát Parlamentu České republiky návrh projednal, nepřijal k němu však žádné usnesení. Prezident České republiky nový občanský zákoník podepsal 20. února 2012. Nový občanský zákoník byl vyhlášen 22. března 2012 ve Sbírce zákonů v částce 33 pod číslem 89/2012 Sb. Účinnosti nabyl 1. ledna 2014.¹⁵

Nový ObčZ sleduje celkový příklon k evropským kontinentálním právním zásadám a tradicím, zejména důsledným zavedením dualismu práva soukromého a veřejného, z něhož vychází též ústavní pořádek České republiky.

Na rozdíl od ObčZ 1964 byl pro nový ObčZ, dle důvodové zprávy, základním ideovým zdrojem vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937, který byl sám významně inspirován ABGB z r. 1811. Zároveň však byla inspirace pro koncepci ObčZ čerpána z nejmodernějších právních úprav kontinentální právní kultury, především občanského zákoníku švýcarského, rakouského a německého, a to s přihlédnutím k úpravě příslušných mezinárodních smluv, nařízení a směrnic Evropské unie

¹⁵ *Legislativní proces: Časové mezníky přípravy nového občanského zákoníku* [online]. Dostupné z: <http://www.obcanskyzakonik.justice.cz/>.

a nadnárodních projektů vypracovaných zejména akademickými kruhy (např. CEC, PECL, PETL, PEFL, DCFR apod.).¹⁶

Samotná právní úprava současného hmotného dědického práva obsažená v ObčZ¹⁷ obecně vychází z většiny principů a zásad dřívější právní úpravy dědictví, obsažené v ObčZ 1964, které současně částečně modifikuje a vhodně doplňuje instituty nově přijatými. Na první pohled je pak patrné, že došlo k významnému rozšíření ustanovení o dědickém právu, které byly dříve v průběhu kodifikací z 50. a 60. let postupně výrazně redukovány.

2.1. Úprava dědického práva v zahraničí

Základním pilířem úpravy dědického práva je v Německé spolkové republice článek 14 Základního zákona Spolkové republiky Německo (*Grundgesetz*), přijatého dne 23. května 1949 a v účinnost vstoupivšího dne 24. května 1949. Prováděcím předpisem Základního zákona a stěžejním předpisem upravujícím dědické právo samotné je Německý občanský zákoník (*Bürgerliches Gesetzbuch*, dále jen „BGB“).¹⁸ BGB byl přijat Spolkovou radou v roce 1896 a v říšské sbírce byl publikován 24. srpna 1896. V platnost vstoupil prostřednictvím uvozovacího zákona č. 1 dne 1. ledna 1900, přičemž během své skoro stovacetileté platnosti byl s ohledem na společenské, historické a politické změny mnohokrát změněn a novelizován. Zásadním způsobem byl novelizován v roce 2002, a to v oblasti závazkového práva. BGB upravuje dědické právo konkrétně ve své knize páté (*Buch 5 Erbrecht*), a to v ustanoveních § 1922 – § 2385, přičemž upravuje nejprve zákonnou dědickou posloupnost a poté až testamentární.

Základním pilířem úpravy dědického práva ve Francii je čl. 34 Ústavy páté Francouzské republiky (*Code général des impôts*), který zakotvuje, že dědění bude upraveno zákonem. Prováděcím předpisem Ústavy páté Francouzské republiky je po více než dvě stě let *Code Civil des Français* (dále jen „CC“) z roku 1804. *Code Civil* upravuje hmotné a částečně i procesní dědické právo¹⁹ v samostatné knize třetí (*Des*

¹⁶ viz důvodová zpráva k ObčZ.

¹⁷ Procesní dědické právo je obsaženo v č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (srov. zejména § 98-288 tohoto zákona).

¹⁸ BGB ovlivnil kodifikace občanského práva v řadě zemí – mj. v České republice, Řecku a Japonsku.

¹⁹ Další právní úprava procesního dědického práva je upravena v *Code de procédure civile* v čl. 1304 – 1384 (*Les successions et les libéralités*).

différentes manières dont on acquiert la propriété), konkrétně ustanoveních hlavy I (*Titre I: Des successions*) § 720 – § 892 a v hlavě II (*Titre II: Des libéralités*) ust. § 893 – § 1990-1.²⁰ Největší reformou CC v oblasti dědického práva ve Francii pak byla novela provedená zák. č. 2001-1135 ze dne 3. prosince 2001, která nabyla účinnosti v červenci 2002 a jejímž cílem bylo zrovnoprávnění manželských a nemanželských dětí a podstatné zlepšení postavení pozůstalého manžela, jakožto dědice. CC stejně jako BGB upravuje nejprve zákonnou dědickou posloupnost a poté až testamentární.²¹

V Rakousku je základní úprava dědického práva zachycena ve Všeobecném rakouském občanském zákoníku (*Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie*, dále jen „ABGB“) z roku 1811, vyhlášeným dne 1. června 1811 císařským patentem č. 946. ABGB upravuje hmotné dědické právo v samostatném díle prvním a druhém (zde v rámci úpravy práv k věcem), v kapitolách VIII až XVI následovně:

- Kapitola osmá – O právu dědičném
- Kapitola devátá – O pronesení poslední vůle vůbec a o testamentech zvláště
- Kapitola desátá - O substituci a o fideikomisech
- Kapitola jedenáctá – O odkazech
- Kapitola dvanáctá – O obmezení a zrušení poslední vůle
- Kapitola třináctá – O posloupnosti v dědictví ze zákona
- Kapitola čtrnáctá – O dílu povinném a o počítání v díl povinný nebo dědičný
- Kapitola patnáctá – O uvázání se v dědictví
- Kapitola šestnáctá - O společenství práva vlastnického a jiných práv věcných

ABGB upravuje dědické právo konkrétně v ustanoveních § 531 – § 858, přičemž upravuje nejprve testamentární dědickou posloupnost a až poté dědění ze zákona. Zajímavostí v tomto směru je nepochybně rozsáhlá novelizace ABGB v oblasti dědického práva, provedená s účinností od 1. ledna 2017, která přinesla řadu formulačních i obsahových změn více jak dvě staletí starého ABGB.²² I přes rozsáhlost

²⁰ SALÁK, P., HORÁK, O. et al., *Law of Succession in the Middle-European Area*. Cracow: Spolok Slovákov v Poľsku – Towarzystwo Slowaków w Polsce, r. 2015, str. 28.

²¹ MALÁ, L.: *Základní rámec hmotného dědického práva ve Francii*. In: Ad Notam: notářský časopis. [online] Praha: Nakladatelství C.H.Beck, 1995-. ISSN 1211-0558. 6x ročně 20. ročník. 5/2014. s. 8. Dostupné z: http://www.nkr.cz/doc/adnotam/2014_5.pdf

²² Erbrechts-Änderungsgesetz 2015, BGBl I 2015/87, k dispozici na <https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Bgbl>

novely ABGB lze z pohledu obsahového konstatovat, že v 80% nových ustanovení došlo pouze k nahrazení zastaralých termínů aktuálními ve snaze ulehčit laické i odborné veřejnosti jejich porozumění. Ve zbytku byl zákonodárce motivován celkovou snahou o modernizaci a zjednodušení dědického práva a jeho přiblížení moderní společnosti 21. století, včetně zohlednění nových hospodářských, sociálních i rodinných poměrů. O tomto záměru pak nepochybně svědčí nejen terminologické změny, ale i zavedení nových institutů, jako např. pečovatelského odkazu, mimořádného dědického práva druha a družky, jakož i nová rozsáhlá právní úprava povinného dílu.²³

Srovnání dalších jednotlivých institutů dědického práva z pohledu aktuální právní úpravy platné v České republice, a to zejména ve srovnání se shora uvedenými zahraničními právními úpravami, jsou podrobněji rozebrány v dalších podkapitolách této disertační práce.

²³ RONOVSÁ, K., DOBROVOLNÁ, E.: Nové rakouské dědické právo – rozhovor s prof. Dr. Martinem Schauerem. In: Bulletin Advokacie, Praha: Česká advokátní komora, 4/2016. str. 69. Dostupné z: http://www.bulletin-advokacie.cz/assets/zdroje/casopis/2016/BA_04_2016_web.pdf.

3. DĚDICKÉ PRÁVO V OBJEKTIVNÍM A SUBJEKTIVNÍM SMYSLU

Obecně je právo v objektivním smyslu (objektivní právo) definováno jako soubor platných právních norem a je tak protipólem k pojmu subjektivní právo, které představuje právní možnost (oprávnění) určitého subjektu se chovat určitým dovoleným způsobem. Subjektivní právo je tak možnost chování vyjádřená a zaručená objektivním právem, a tedy chráněná zvláštním způsobem, více či méně konkrétně stanoveným v příslušných právních normách.²⁴

Subjekt může, ale také nemusí, své subjektivní právo vykonávat, popřípadě je může vykonat jen z části. Subjekt má tedy v mezích svého subjektivního práva možnost volby způsobu chování, přičemž jeho právu chovat se nějakým způsobem na druhé straně odpovídá právní povinnost druhých subjektů nerušit výkon jeho realizovaného subjektivního práva.²⁵ Každé subjektivní právo má pak přirozeně své meze, stanovené objektivním právem, a spočívající zejména v právu jiných subjektů chovat se určitým, právně dovoleným, způsobem.

Dědické právo je tak s ohledem na shora uvedenou obecnou definici v objektivním smyslu představováno souhrnem právních norem upravujících přechod práv a povinností zůstavitele (subjektu, který zemřel) na jiné subjekty (jeho dědice, nepominutelné dědice, odkazovníky, stát či např. vypravitele pohřbu), resp. upravujících právní vztahy, jež při právním nástupnictví po zůstaviteli vznikají. Subjekty, na něž uvedená práva a povinnosti přecházejí, jsou především dědicové a odkazovníci, ale za určitých okolností jimi mohou být i jiné subjekty, např. vypravitel pohřbu, věřitelé zůstavitele, případně stát, nabývá-li dědictví z titulu odúmrti.

Dědickým právem v subjektivním smyslu se pak rozumí oprávnění určitého subjektu stát se dědicem po zůstaviteli nebo se například domáhat svého nároku na povinný díl v případě dědice nepominutelného. Jde tak o subjektivní právo majetkové, navíc absolutní povahy, které působí proti vůči všem (*erga omnes*).

Svoboda dědictví přijmout, resp. odmítnout, patří mezi základní zásady dědického práva (tyto zásady budou blíže popsány v následující kapitole) a ve většině

²⁴ BOGUSZAK, J., ČAPEK, J., GERLOCH A., *Teorie práva*. 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA s.r.o., 2001, str. 25.

²⁵ Tamtéž, str. 135 – 137.

současných právních řádů dědictví nepřechází na dědice *ipso iure*, ale vyžaduje určité právní jednání učiněné ze strany dědice (tj. přijetí, resp. neodmítnutí dědictví, podání dědické přihlášky, např. dle § 799 rakouského ABGB, apod.).

4. ÚČEL A ZÁKLADNÍ ZÁSADY DĚDICKÉHO PRÁVA

Dědické právo vždy plnilo a plní ve společenských a právních vztazích důležitou úlohu, neboť upravuje přechod práv a závazků zůstavitele na pravého dědice. Je přitom ovládáno několika základními zásadami, které jsou zakotveny a dále rozvíjeny v jednotlivých ustanoveních v ObčZ.²⁶

Dědické právo je právem absolutním, proto je také v ObčZ zařazeno mezi absolutní majetková práva. Je právem na pozůstalost, právem stát se dědicem, a to při uplatnění zásady rovnosti, tj. zcela bez ohledu na pohlaví či původ dědice, jeho náboženské vyznání nebo politickou příslušnost. Tomuto právu pak odpovídá povinnost všech ostatních nerušit nabytí dědického práva ze strany dědice, nežádat tedy pozůstalost pro sebe.

Dědické právo v ObčZ, oproti ObčZ 1964, ovládá zejména základní myšlenka, kterou je závaznost vůlí zůstavitele. V aktuální právní úpravě je tak rozhodující vyjádřená vůle zůstavitele, která musí být ze strany dědiců respektována, pokud chtějí z pozůstalosti něčeho nabýt. ObčZ tedy nově vychází z toho, že je to právě zůstavitel (tvůrce majetku, který je v důsledku jeho smrti předmětem dědění), a proto je to on, kdo má právo rozhodnout o tom, jak s tímto jeho majetkem bude po jeho smrti naloženo.²⁷

V této základní myšlence ObčZ, vyjádřené v úvodním paragrafu celé dědické materie, v § 1475 ObčZ, se zosobňuje právě jedna ze stěžejních zásad dědického práva – zásada zachování hodnoty – která svou ve svém důsledku vede k tomu, aby zůstavitel za svého života shromažďoval a dle svých možností rozšiřoval svůj majetek, a to s vědomím, že jej může po své smrti přenechat dalším generacím. V opačném případě, tedy v případě, že by předání majetku děděním nebylo zachováno a právem garantováno a majetek by měl po smrti majitele připadnout státu či vrchnosti, neměl by zůstavitel jakýkoliv důvod majetek rozšiřovat či s ním šetrně zacházet a snažil by se jej spotřebovat či převést ještě za svého života²⁸. Jak bylo již popsáno v kapitolách výše,

²⁶ Tyto zásady také zmiňuje důvodová zpráva k § 1475 ObčZ.

²⁷ Základní principy dědického práva zformuloval na počátku 20. století vynikající český právník prof. Emanuel Tilsch; srov. *Tilsch, E.* Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní, část. I. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 9 – 38.

²⁸ WAWERKA, K. *Jaké dědické právo?* Ad Notam č. 2/2004, str. 39. *Výrazem snahy o přesah majetkového stavu, který zde byl v době smrti zůstavitele, je výrazem snahy o kontinuitu, úctu k odcházející generaci a o respektování zůstavitelovy vůle. Výsledek celoživotního úsilí, který se zhmotnil v*

měnil se v průběhu historie lidstva účel dědického práva, přičemž nabytí majetku nebylo původně hlavním smyslem dědění.

Zatímco v dobách římských se v dědickém právu projevovalo spíše pojetí kolektivistické, tedy koncept upravující způsob zanechání majetku zemřelého určitému celku (kmenu, obci, státu, církvi), jehož byl zemřelý členem a dědění tak spočívalo v podstatě v získání suverénní moci nad rodem a nad jeho příslušníky, než v převodu majetku,²⁹ v moderní době začíná převažovat pojetí individualistické, které je naopak výrazem autonomie vůle jednice a uznáním práva rozhodovat o svém majetku pro případ smrti. Tento princip přechodu majetku byl na našem území zachován i v období ObčZ 1950 i v období ObčZ 1964, byť oba zákoníky výrazným způsobem zredukovaly okruhy dědiců ze zákona, což mělo za následek významné navýšení případů tzv. odúmrtí. Individualistický princip přechodu majetku je v aktuální platné právní úpravě zakotven v ust. § 1475 odst. 3 ObčZ.

V rámci individualistického pojetí, které však samo o sobě neodpovídá na otázku, jakým způsobem má být určena osoba, které práva a povinnosti zůstavitele případnou, rozlišuje česká právní věda další dva principy. Obdobné zásady rozlišuje např. i německá právní úprava obsažená v BGB. Jedná se o princip familiarizace, tedy zásadu, že předmětný majetek má připadnout rodinným příslušníkům zůstavitele (pokrevním příbuzným či jeho manželu/manželce) a druhým principem je princip testovací volnosti, který pro případ smrti zaručuje zůstaviteli právo naprosto libovolně disponovat se svým majetkem, prostřednictvím testamentu. Obezřetný zůstavitel však musí počítat při pořizování pro případ smrti také s tím, že v mezidobí od jeho právního jednání v tomto směru až do okamžiku jeho úmrtí mohou nastat takové změny, na něž bude třeba reagovat buď novým pořízením, nebo alespoň tím, že v původním pořízení bude dědicům z jeho vůle ponechán dostatečný prostor pro takové uspořádání majetkových poměrů, jež bude vyhovovat nově vzniklé situaci, která nastane třeba i po smrti zůstavitele.³⁰ Testovací svoboda zůstavitele je pak v právních řádech kontinentální Evropy omezena do určité míry pouze právy nepominutelných dědiců (viz např. ust. § 1643 odst. 2 a § 1644 ObčZ), což je projev pozůstatku tzv. rodinného nedílu.

majetku zůstavitele, se předává těm, kteří jsou zůstaviteli nejbližší. Nebojím se tvrdit, že prostřednictvím dědického práva se realizuje zůstavitelova láska;

²⁹ ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 20 - 24

³⁰ Tamtéž.

Dalšími základními zásadami, na nichž je současné dědické právo postaveno, jsou:³¹

- zásada pořizovací volnosti zůstavitele,
- zásada univerzální sukcese (zásada univerzality přechodu práv a závazků zůstavitele, tvořících pozůstalost),
- zásada zajištění přechodu majetku na jednotlivce,
- zásada volnosti dědice dědictví přijmout či odmítnout,
- zásada rovnosti,
- zásada dědění podle pokrevního příbuzenství,
- zásada ochrany věřitelů,
- zásada ingerence veřejné moci při nabytí dědictví.

Jak již bylo uvedeno výše, je stěžejní zásadou a smyslem existence dědického práva zachování hodnot vytvořených zůstavitelem pro další generace. Tato zásada je jedním z nejdůležitějších podnětů, které vedou zůstavitele k tomu, aby hodnoty vůbec tvořil, neboť ví, že je bude moci předat na základě své autonomní vůle další generaci, a nic jej tedy nenutí vytvořené raději spotřebovat.

Platná právní úprava je dále založena na zásadě univerzální sukcese,³² kdy dědic vstupuje do všech práv a povinností zůstavitele, které jeho smrtí nezanikly a u nichž se neuplatní zvláštní režim právního nástupnictví, ledaže je v řízení o pozůstalosti řádně a včas uplatněna výhrada soupisu. Děděním přitom nepřechází na dědice jen majetková práva, ale i dluhy zůstavitele.

Existují přirozeně i majetková práva, která smrtí člověka zanikají nebo přechází na určité osoby jiným způsobem mimo řízení o pozůstalosti. Mezi majetková práva zanikající smrtí zůstavitele řadíme ta, která byla omezena dobou života člověka, např. právo na důchod ze smlouvy o důchodu dle § 2702 ObčZ, právo na výměnek dle § 2714 ObčZ nebo práva, jejichž plnění bylo omezeno jen na osobu zůstavitele v souladu s § 2009 ObčZ.³³

Zvláštní skupinu potom tvoří majetková práva a povinnosti, která smrtí člověka nezanikají, ale přecházejí na určité osoby na základě zákona jinak než děděním (tedy

³¹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 24 – 25

³² MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo v teorii a praxi.* 1. vydání. Praha: Leges, 2011, str. 5.

³³ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 133.

mimo řízení o pozůstalosti), případně je stanoveno, že tato práva a povinnosti přecházejí (mimo řízení o pozůstalosti) na určité osoby, a až v okamžiku, kdy takových osob není, tvoří pozůstalost. Jedná se tak např. o mzdová a platová práva dle zákoníku práce, dávky důchodového pojištění, dávky doplňkového důchodového pojištění, apod.

Nová právní úprava obsažená v ObčZ však přináší také výjimku z obecně platné zásady univerzální sukcese, tj. singulární sukcesí, a to v podobě institutu odkazu, kdy odkazovník je osoba, které zůstavitel zřídil pohledávku na vydání určité věci, popř. věci určitého druhu (srov. § 1477 ObčZ). Odkazovník není dědicem zůstavitele a neodpovídá za dluhy zůstavitele, jak bude popsáno podrobněji v podkapitole 9.7 této disertační práce.

Platná právní úprava dále vychází ze zásady, že nikdo nemůže být nucen stát se dědicem proti své vůli (zásada volnosti dědice přijmout nebo odmítnout dědictví). Tato zásada je pak do určité míry modifikována možností smluvního dědice vyloučit právo odmítnout dědictví v dědické smlouvě a rovněž instituty vzdání se dědictví (srov. § 1490 ObčZ) či zcizení dědictví (srov. § 1714 ObčZ), kdy dědic své dědické právo po smrti zůstavitele postupuje jinému dědici nebo třetí osobě.

Dědické právo podle platné právní úpravy dále spočívá na principu přechodu práv a povinností ze zůstavitele na dědice ze zákona (*ex lege*), a to zásadně okamžikem smrti zůstavitele, není-li nabytí (dospělost) dědického práva odsunuto na splnění podmínky nebo doložení času, nebo nemá-li z jiného důvodu dědictví nabýt následný dědic.

Zásada, že dědictví se nabývá již smrtí zůstavitele (není-li nabytí dědictví odsunuto), je však částečně oslabena právem dědice v určité lhůtě dědictví odmítnout a také zásadou úřední ingerence. Ta spočívá především v tom, že s nabytím dědictví je spojeno obligatorní pozůstalostní řízení a vydání usnesení o dědictví, jímž se deklarují právní vztahy s účinností ke dni smrti zůstavitele. Bez tohoto deklaratorního rozhodnutí dědic nemůže dědictví nabýt.^{34,35}

Stejně jako české dědické právo, německá právní úprava dědického práva vychází z kombinace zásady familiarizace (*Familienerbfolge*) a zásady autonomie vůle,

³⁴ Tento princip, zakotvený v § 1690 ObčZ a dále je rozveden především ustanoveními zákona o zvláštních řízeních soudních.

³⁵ Obdobnou opravu obsahovala i hlava patnáctá ABGB s názvem „O ujetí se držby dědictví“, která definuje podmínky ujetí se dědictví, když stanovuje, že dědické právo muselo být projednáno před soudem, který také prováděl odevzdání pozůstalosti.

neboli testovací volnosti (*Testierfreiheit*). I v Německu je autonomie vůle omezena institutem nepominutelného dědice a povinného dílu (*Pflichtteil*), které jsou projevem zásady familiarizace (blíže viz kapitola níže).³⁶ Pro srovnání stejně jako v případě ObčZ nabývá dědic dle BGB dědictví okamžikem smrti zůstavitele (*Erbfall*) a tedy v souladu s ustanovením § 1922 BGB přechází majetek zůstavitele jako celek na jeho dědice bez dalšího, přímo úmrtím. Nicméně ani podle právní úpravy obsažené v BGB samotná smrt nestačí, a proto BGB upravuje stejně jako ObčZ podmínky dědické posloupnosti, jejichž úprava je až na některé výjimky téměř totožná s českou právní úpravou. Stejně tak, je přechod práv a povinností dle BGB ovládán zásadou univerzální sukcese (*Universalsukzession*), přičemž se projevuje i princip singulární sukcese, a sice v podobě možnosti pořídit odkazem (*Vermächtnis*).

³⁶ SALÁK, P., HORÁK, O. et al., *Law of Succession in the Middle-European Area*. Cracow: Spolek Slováků v Polsku – Towarzystwo Słowaków w Polsce, r. 2015, str. 28 -32.

5. PŘEDPOKLADY REALIZACE DĚDICKÉHO PRÁVA

K tomu, aby se mohlo subjektivní dědické právo realizovat je bezpodmínečně nutné současné splnění několika zákonných podmínek. Těmito podmínkami jsou:

- Smrt člověka,
- Existence pozůstalosti,
- Existence způsobilého dědice,
- Přijetí (neodmítnutí) dědictví.

5.1. Smrt člověka

Základním předpokladem pro vznik dědického práva v subjektivním slova smyslu je smrt člověka. Zemřelá fyzická osoba přestává být subjektem všech právních vztahů a za splnění určitých zákonných podmínek, nastupují na jeho místo dědicové, které tak vykonávají svá subjektivní práva ve vztahu k pozůstalosti. Aniž by předepsaným způsobem (dle § 26 odst. 1 ObčZ) byla prokázána smrt člověka, nebo aniž by byl člověk prohlášen za mrtvého, nelze hovořit o dědění, resp. nelze ani zahájit řízení o pozůstalosti. Řízení o pozůstalosti se zahajuje na návrh nebo i bez návrhu. Detailnější popis průběhu řízení o pozůstalosti je rozpracován v samostatné kapitole 13 této práce.

Smrt člověka se prokazuje veřejnou listinou vystavenou po prohlédnutí těla mrtvého stanoveným způsobem, tzn. úmrtním listem. Zemřel-li člověk v tuzemsku, vyhotovuje úmrtní list matriční úřad, v jehož správním obvodu fyzická osoba zemřela nebo byla zemřelá osoba nalezena. Jestliže občan České republiky zemřel v zahraničí, je nutné, aby tuzemský úmrtní list vydala zvláštní matrika k tomu určená – Úřad městské části Brno – střed.³⁷

Dalším způsobem, kterým se prokazuje smrt člověka, je rozsudek soudu o prohlášení člověka za mrtvého. ObčZ v ust. § 26 upravuje jednak tzv. důkaz smrti a jednak domněnku smrti. Soud i bez návrhu prohlásí člověka za mrtvého, jestliže není možné tělo mrtvého prohlédnout stanoveným způsobem (viz ust. § 26 odst. 2 ObčZ jde o důkaz smrti). Soud v takovém rozhodnutí o prohlášení člověka za mrtvého určí den, který platí za den jeho smrti. Tímto dnem bude zpravidla den, v němž došlo k události,

³⁷ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1 – 5.

jež založila předpoklad smrti dané fyzické osoby (např. letecká či přírodní katastrofa, apod.).

Dalším způsobem, kterým se prokazuje smrt člověka, je situace kdy soud na návrh osoby, která osvědčí svůj právní zájem, prohlásí za mrtvého člověka, o němž lze mít důvodně za to, že zemřel. Ve smyslu ust. § 71 a násl. ObčZ jde o domněnku smrti, neboť vzhledem k okolnostem je zřejmé či značně pravděpodobné, že člověk zemřel. Pro řízení o prohlášení za mrtvého je příslušný, dle ust. § 54 zák. č. 216/2012 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen "ZŘS"), obecný soud toho, kdo má být prohlášen za mrtvého. Dle ust. § 39 zák. č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů, je založena výlučná pravomoc českých soudů prohlásit občana České republiky za mrtvého nebo za nezvěstného, a to bez ohledu na obvyklý pobyt tohoto občana. K provedení samotného zápisu o výsledku rozhodnutí soudu o prohlášení za mrtvého je jako matriční úřad příslušný výlučně Úřad městské části Praha 1.

Na člověka prohlášeného za mrtvého se hledí, jako by zemřel. Zjistí-li se později, že člověk prohlášený za mrtvého stále žije, k prohlášení za mrtvého se nepřihlíží. Bylo-li řízení o pozůstalosti, proběhnuvší na základě shora označeného rozhodnutí soudu, již skončeno, je zde dán důvod pro zrušení rozhodnutí o dědictví (viz ust. § 191 ZŘS). Byla-li nařízena likvidace pozůstalosti, avšak tato dosud pravomocně neskončila, je zjištění, že zemřelý nadále žije, důvodem pro zastavení likvidace pozůstalosti (viz ust. § 280 ZŘS).³⁸

V případě úmrtí více osob v jeden okamžik, formuloval ObčZ ve svém ust. § 27 vyvratitelnou právní domněnku, že bude-li pro řízení o pozůstalosti významná skutečnost, zda určitý člověk přežil jiného člověka, a nebude-li možné s jistotou určit, který z nich zemřel jako první, případně dříve, bude se mít za to, že všichni zemřeli současně a v důsledku toho po sobě vzájemně nedědí.³⁹

Na vyvratitelnou právní domněnku zakotvenou v ust. §27 ObčZ navazuje i ust. § 1479 ObčZ, které stanoví, že dědicem může být pouze ten, kdo zůstavitele přežil. Vzhledem k existenci tzv. práva reprezentace zakotveného v ObčZ pro některé dědické

³⁸ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1 – 5.

³⁹ Obdobně je formulována i domněnka v čl. 32 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. 7. 2012 o příslušnosti, rozhodném právu a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení.

třídy, může být v některých extrémních případech více než důležité správně stanovit přesné pořadí smrti jednotlivých příbuzných zemřelých při jedné události.

5.2. Existence pozůstalosti

Jak již bylo uvedeno výše, nedocházelo smrtí jedné osoby v rodině v nejstarších dobách, kdy mezi členy nedílné rodiny vládne společné (nedílné) vlastnictví, k jakýmkoliv majetkovým změnám či vzniku pozůstalosti, jak tento pojem chápeme dnes. Docházelo pouze ke střídání různých rodinných příslušníků, kteří stejně užívají společného rodinného jmění. Až v době středověku, v důsledku vlivu římskoprávních zásad přejímaných do právních řádů evropských států, docházelo k rozvoji samostatného dědického práva, které je neoddělitelně spjata s rozvojem individuálního vlastnictví.

Ve středověkém dědickém právu se uplatňovala zásada, že pozůstalost nabývali dědicové společně v nedílný majetek. Každý z nich pak mohl žádat z nedílného majetku svůj díl. Dědictví (pozůstalost) se původně nabývalo smrtí zůstavitele a dědic obvykle za dluhy zůstavitele neručil, případně jen do výše hodnoty takto nabyté pozůstalosti.⁴⁰ Až s dalším vývojem, opět pod vlivem římskoprávních zásad dochází k přijetí zásady, že mezi spoludědici vzniká spoluvlastnictví a formuluje se zásada univerzální sukcese a s ní i tzv. výhrada soupisu (*beneficium inventarii*).⁴¹

Postupně se také mění okamžik nabytí dědictví. Pozůstalost nabývá dědic až úředním prohlášením příslušného orgánu o tom, že je skutečně dědicem a prosazuje se princip ručení dědice za zůstavitelovy dluhy v neomezené výši.

Postupnému vývoji dědického práva, jeho zásad a okamžiku nabytí pozůstalosti odpovídá i textace Všeobecného občanského zákoníku z roku 1811. V ABGB bylo v souladu s ustanovením § 536 ABGB stanoveno, že dědické právo vzniká až po smrti zůstavitele a vzniká tzv. ležící pozůstalost (*hereditas iacens*), na níž se stále hledělo, jako by byla ještě v držení zůstavitele.⁴² Nikdo se tedy dle § 797 ABGB nesměl

⁴⁰ Komentář C.H. BECK, Drápal, Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720), 1. vydání, 2015, str. 1 – 15.

⁴¹ RAUSCHER, R., STIEBER, M., *Přehled dějin soukromého práva ve střední Evropě*, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., r. 2016, str. 134.

⁴² Srov. ustanovení § 536 věta první ABGB: „Dědické právo nastupuje teprve po smrti zůstavitelově.“

svémocně ujmout dědictví (pozůstalosti).⁴³ Chtěl-li se dědic ujmout dědictví, musel podat dědickou přihlášku, v níž musel uvést dědický titul, výslovné prohlášení o přijetí dědictví a zda dědickou přihlášku podává bezvýjimečně nebo s výhradou právního dobrodiní soupisu (tzv. dědická přihláška s výhradou soupisu).

Přihlášení dědice k pozůstalosti bezvýhradně, mělo za následek, že dědic byl všem zůstavitelovým věřitelům a odkazovníkům zavázán za splnění jejich pohledávek, vzniklých původně vůči zůstaviteli, a dle § 801 ABGB ručil věřitelům a odkazovníkům, i když pozůstalost nestačila, tzn. neomezeně, veškerým svým majetkem. Společně a nerozdílně bylo zavázáno více dědiců, kteří podali bezvýhradnou dědickou přihlášku a mezi sebou potom byli taktéž zavázáni společně a nerozdílně.

Jestliže se dědic přihlásil k pozůstalosti s výhradou právního dobrodiní soupisu, musel soud provést ihned soupis veškerého jmění zůstavitele, který měl ke dni svého úmrtí, přičemž dědic byl následně zůstavitelovým věřitelům a odkazovníkům zavázán za splnění jejich pohledávek celým svým majetkem, ale jen do výše ceny nabyté pozůstalosti (ust § 802 ABGB).⁴⁴ Více dědiců bylo zavázáno dle poměru jejich dědických podílů, jestliže šlo o plnění dělitelné a solidárně byli zavázáni v případě plnění nedělitelného.

Soud v průběhu dědického řízení přijímal podané dědické přihlášky svým usnesením a po právní moci tohoto usnesení již neměl dědic možnost vzít dědickou přihlášku zpět nebo jí změnit z bezvýhradné na přihlášku s výhradou právního dobrodiní.⁴⁵ Po právní moci usnesení, jímž se dědické řízení skončilo, musel dědic splnit veškerá nařízení zůstavitele obsažená v jeho pořízení pro případ smrti a podat o tom soudu písemnou zprávu.

Jestliže soud zjistil, že jsou splněny všechny podmínky dané zůstavitelem nebo je jejich splnění alespoň zajištěno a byly zaplacený veškeré dědické poplatky, vydal dědici tzv. odevzdací listinu, jejímž doručením se dědic stal vlastníkem pozůstalosti a pozůstalostní majetek se stal součástí ostatního dědicova majetku.

⁴³ Srov. Ustanovení § 797 ABGB: „Nikdo nesmí dědictví svémocně vzít v držení. Dědické právo musí se před soudem projednat a jím musí být provedeno odevzdání pozůstalosti, t.j. převedení v právní držbu.“

⁴⁴ Srov ust. § 802 ABGB: „Nastoupí-li se v pozůstalost s výhradou právního dobrodiní soupisu, bude soudem ihned proveden soupis na účet podstaty. Takový dědic je věřitelům a odkazovníkům jen potud zavázán, pokud pozůstalost stačí na pohledávky jejich i jeho vlastní, jež mu náležejí kromě práva dědického.“

⁴⁵ BÍLEK, P., ŠEŠINA, M. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001. Zákony s poznámkami*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, str. 14-16.

Tento způsob nabytí dědictví, stojící na principu adičním, byl zrušen a nahrazen až s přijetím občanského zákoníku č. 141/1950 Sb., který v dědickém právu, resp. při nabývání pozůstalosti, stál na principu delačním, zakotveným v § 509 ObčZ 1950. K nabytí dědictví tedy docházelo již dnem smrti zůstavitele.⁴⁶ Základní principy dědění byly převzaty z ObčZ 1950 i do ObčZ 1964 a dědické právo tak i nadále stálo na zásadě nabývání dědictví dnem úmrtí zůstavitele.

Pro realizaci subjektivního dědického práva ObčZ 1964 předpokládal existenci práv, zejména vlastnických, které měly na dědice smrtí zůstavitele přejít. Do dědictví patřily zejména věci v individuálním vlastnictví, a to jak věci movité, tak i nemovité. Vedle věcí zahrnovalo dědictví i pohledávky zůstavitele, které nezanikly smrtí zůstavitele a konečně také práva autorská, práva z vynálezů a objevů.

Dědic však, stejně jako v současné právní úpravě, nedědil pouze aktiva, ale též pasiva – dluhy zůstavitele, které mohly v některých případech převážit a dědictví tak bylo shledáno předluženým. Významným rozdílem oproti současné právní úpravě byla skutečnost, že dědic odpovídal jen do výše ceny nabytého dědictví, za přiměřené náklady spojené s vypravením pohřbu zůstaviteli a za zůstavitelovy dluhy, tj. dědictví⁴⁷ dle ObčZ 1964 nepřirůstalo k osobnímu majetku dědice.

Dědické právo, tak jak jej upravuje současný ObčZ, je ve smyslu ust. § 1475 odst. 1 ObčZ právem na pozůstalost nebo na poměrný podíl z ní. ObčZ tak rozlišuje na jedné straně pozůstalost a na druhé straně dědictví.

Pozůstalost ObčZ definuje jako „*celé jmění zůstavitele, kromě práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci*“ (ust. § 1475 odst. 1 ObčZ). Smrtí zůstavitele, dle textace tohoto ustanovení ObčZ, zaniká většina jeho osobních práv a všechna jeho práva (a povinnosti) rodinné.

Na tomto místě je však nutno upozornit, že ustanovení § 1475 odst. 1 ObčZ je třeba vykládat také v kontextu ust. § 2009 ObčZ, které stanoví, že „*...povinnost, jejímž obsahem bylo plnění, které mělo být provedeno osobně dlužníkem, smrtí dlužníka zaniká...*“ (§ 2009 odst. 1 ObčZ), avšak smrtí věřitele zanikne (pouze) takové právo, u něhož bylo plnění omezeno výhradně jen na osobu věřitele (§ 2009 odst. 2 ObčZ).

⁴⁶ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. XIX.

⁴⁷ Viz ust. § 470 odst. 1 ObčZ 1964.

Důvodová zpráva k ObčZ k samotnému ustanovení § 1475 odst. 1 ObčZ uvádí, že „posun proti stávající úpravě je zejména v opuštění široce formulovaného pravidla uvedeného v ust. § 579 stávajícího ObčZ 1964 o zániku subjektivních práv a povinností vázaných jen na osobu dlužníka nebo věřitele jeho smrtí. Podle § 1475 odst. 2 ObčZ spadají do pozůstalosti i subjektivní práva a povinnosti zakládající se pouze na osobních poměrech zůstavitele, pokud byly jako dluh uznány nebo jako pohledávka uplatněny tak, že to vede k určení nebo uspokojení nároku zásahem veřejné moci. Důsledkem toho přejdou do pozůstalosti např. i zůstavitelova práva na bolestné, na satisfakci v penězích apod., byla-li za jeho života uznána nebo zažalována.“⁴⁸ Z textace tohoto ustanovení a příslušných částí důvodové zprávy tak plyne, že takto (soudně) uplatněná osobní práva zůstavitele nemusí být ke dni úmrtí zůstavitele přiznána pravomocně, ale musí být alespoň protistranou uznána či vůči ní zažalována.

Z procesního hlediska se i v současné právní úpravě pozůstalost dělí na aktiva a pasiva, kde aktiva jsou tvořena majetkem zůstavitele, který vlastnil v den své smrti, jakož i pohledávkami a majetkovými právy, která sice vznikla teprve po jeho smrti, avšak mají původ v právních skutečnostech, jež nastaly za jeho života, a která by mu bez dalšího patřila, kdyby nezemřel a právem na vypořádání společného jmění, které bylo zrušeno, zaniklo nebo bylo zúženo ještě za života zůstavitele a dosud nebylo vypořádáno (srov. § 171 odst. 1 ZŘS). Lze předpokládat, že do majetku zůstavitele patří k okamžiku jeho smrti i majetek získaný a udržovaný v tzv. on-line světě (např. BITCOIN, virtuální účasti ve start-upech, vlastnictví herních postav vč. jejich výbavy či pohledávky za dlužníky půjčené v rámci peer2peer projektů, apod.).

Pasiva tvoří dluhy zůstavitele, které měl v době smrti, jakož i dluhy, které mají původ v právních skutečnostech, z nichž by měl plnit zůstavitel, kdyby mu v tom nezabránila jeho smrt, náklady pohřbu, náklady některých osob na výživu a zaopatření a další dluhy, které vznikly po smrti zůstavitele, o nichž zákon stanoví, že je hradí dědici zůstavitele nebo že se hradí z pozůstalosti, popř. že jsou pasivem pozůstalosti (§ 171 odst. 2 ZŘS).⁴⁹

⁴⁸ Eliáš, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. Ostrava: Sagit, 2012, str. 673.

⁴⁹ Komentář C.H. BECK, Drápal, Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720), 1. vydání, 2015, s. 1 – 15.

Základní rozdíl mezi pozůstalostí a dědictvím je tedy dán subjektivním vztahem dědice k oběma institutům. Část toho, co v rámci řízení o pozůstalosti přechází na dědice, se ve vztahu k němu nazývá dědictvím.⁵⁰ Celé jmění zůstavitele je pak pozůstalostí, samozřejmě s výjimkou toho, co v rámci dědění nepřechází (např. osobní služebnost, právo na výživné, apod.).

Tuzemské dědické právo je založeno na principu univerzální sukcese dědice do práv a povinností zůstavitele. Dědic je tedy z pohledu platného ObčZ univerzálním právním nástupcem zůstavitele a přechází na něj smrtí zůstavitele celé zůstavitelovo jmění, tj. aktiva i pasiva, s výjimkou toho, co bylo vázáno výhradně na osobu zůstavitele a co zaniká jeho smrtí.

Na rozdíl od původní koncepce upravené v ObčZ 1964 nově opět přirůstá dědictví k osobnímu majetku dědice a tento následně odpovídá věřitelům a odkazovníkům zůstavitele za dluhy (pasiva) dědictví neomezeně, celým svým majetkem. Tento koncept odpovídá textaci ABGB a lze konstatovat, že řada dědiců, kteří nabyli dědictví po 1. lednu 2014 byla a i stále je nemile překvapena důsledky bezvýhradného přijetí dědictví po zůstaviteli, které bylo významně zatíženo dluhy, či dokonce předluženo.

Naopak právní systémy *common law*, např. USA či Velké Británie, vycházejí z jiné koncepce, spočívající na předpokladu, že dědic není zůstavitelovým univerzálním dědicem, ale dědictví přechází na třetí stranu (správce pozůstalosti), která pozůstalost spravuje a která až po úhradě všech dluhu a daní předá čistý majetek zůstavitelem stanoveným osobám (dědicům).⁵¹

5.3. Existence způsobilého dědice

Dědicem ve smyslu ust. § 1475 odst. 3 ObčZ je ten, komu náleží dědické právo. ObčZ však užívá pojmu dědic mnohem širěji. Za dědice označuje jak dědice presumptivního (deláta), jemuž se pozůstalost smrtí zůstavitele teprve „nabízí“ (viz ust. § 1485 ObčZ, podle kterého je dědicem ten, který má právo dědictví odmítnout), ale také toho, o němž lze mít podle dosavadních výsledků pozůstalostního řízení za to, že je zůstavitelovým dědicem, neboť mu svědčí dědické právo ze závěti, z dědické smlouvy

⁵⁰ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 3.

⁵¹ Srov. Leszay, L., Svoboda, J. Návrh nařízení Rady (ES) o rozhodném právu, o pravomoci, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech dědictví a závětí. Ad Notam, 2008, č. 2, str. 57.

či ze zákona, resp. dědic, který si činí nárok na své dědické právo (dědictví neodmítl). V neposlední řadě ObčZ jakožto dědice také označuje skutečného (konečného) nástupce zůstavitele, kterému svědčí *titulus i modus*, tedy dědice s nejlepším dědickým právem, jemuž bylo nabytí dědictví pravomocně potvrzeno rozhodnutím soudu (srov. § 1690 a násl. ObčZ).

ObčZ není založen na konceptu, že by dědictví přecházelo na dědice *ipso iure*, tj. samotným zákonem, bez jejich výslovného projevu vůle. Naopak, jedna ze základních zásad dědického práva obsažená v ObčZ je svoboda dědice dědictví přijmout nebo odmítnout, přičemž nikdo nemůže být nucen, aby dědictví musel přijmout.

Dědicem může být pak jen ten, kdo přežil zůstavitele, což vyplývá také z § 1479 věty druhé ObčZ, podle něhož nedědí ten, kdo zemřel před zůstavitelem nebo současně s ním (srov. § 1479 ObčZ). ObčZ proto ve svém ust. § 27 ObčZ formuloval taktéž vyvratitelnou právní domněnku, že bude-li pro řízení o pozůstalosti významná skutečnost, zda určitý člověk přežil jiného člověka, a nebude-li možné s jistotou určit, který z nich zemřel jako první, případně dříve, bude se mít za to, že všichni zemřeli současně a v důsledku toho po sobě vzájemně nedědí.⁵²

Nově může ovšem po zůstaviteli dědit i ten, kdo v době smrti zůstavitele „ještě neexistuje“ (viz svěrenské nástupnictví podle § 1515 odst. 1 ObčZ), přičemž se jedná o výjimku z dosud platné zásady, že dědicem může být jen osoba, která v době smrti zůstavitele existuje alespoň jako plod, tzv. *nasciturus*. Samozřejmostí je u dědění *nascitura* naplnění odkládací podmínky, že se dítě musí narodit živé. Svěprávnost není pro způsobilost být dědicem rozhodující.

Kromě fyzické osoby může být dědicem ze závěti či dědické smlouvy také právnická osoba nebo stát, který se v oblasti soukromého práva považuje za právnickou osobu (srov. § 21 ObčZ). V případě dědění státu v rámci odúmrti se na stát pohlíží jako na zákonného dědice, avšak s tou výjimkou, že na rozdíl od ostatních zákonných dědiců nemůže stát dědictví odmítnout, a to z důvodu, že je až posledním, na koho může pozůstalost ze zákona přejít.

Rozdílně je například upravena možnost povolat za dědice právnickou osobu v německém BGB. Zatímco ObčZ umožňuje ve svém § 1478 povolat za dědice

⁵² Komentář C.H. BECK, Drápal, Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720), 1. vydání, 2015, s. 1 – 15.

i právnickou osobu, která má teprve vzniknout, BGB umožňuje dědit všem právnickým osobám, které již mají v době smrti zůstavitele právní subjektivitu.⁵³

5.3.1. Dědická nezpůsobilost

Na první pohled se může zdát, že dědicem se může stát každý. To však není tak úplně pravda, neboť k tomu, aby určitá osoba mohla dědit, musí splňovat určité zákonem dané požadavky. ObčZ 1964 upravoval dva důvody dědické nezpůsobilosti a ObčZ k nim nově připojil ještě další dva, přičemž k dědické nezpůsobilosti dochází již na základě zákonem stanovených důvodů, aniž by byl zůstavitel nucen projevít jakoukoli aktivní vůli vyloučit případného dědice z dědění. K důvodům zakládajícím dědickou nezpůsobilost přihlíží dědický soud, resp. soudí komisař, z moci úřední. V praxi však bude častěji vycházet podnět k zohlednění dědické nezpůsobilosti spíše ze strany jednotlivých účastníků řízení o pozůstalosti.

Do značné míry se důvody dědické nezpůsobilosti kryjí s důvody pro vydědění, nicméně vydědění vyžaduje jak vědomost zůstavitele o dědicově činu, jehož důsledkem je následně projev vůle zůstavitele k vydědění potenciálního dědice, tak právě jeho aktivní projev vůle směřující k vydědění. Vydědit lze navíc jen nepominutelné dědice, zatímco dědická nezpůsobilost se vztahuje na všechny osoby, které by jako dědicové mohli připadat v úvahu.

5.3.1.1. Vyloučení toho, kdo se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu

Z dědického práva je vyloučen ten, kdo spáchal čin podobný úmyslnému trestnému činu⁵⁴ nebo přímo úmyslný trestný čin proti zůstaviteli, jeho předkům, potomkům či manželovi. ObčZ 1964 vyžadoval jako důvod dědické nezpůsobilosti spáchání úmyslného trestného činu, a to proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům. Dle ObčZ již není nutné spáchání úmyslného trestného činu, nýbrž postačí,

⁵³ BROX, H., WALKER, W. D. *Erbrecht*. 24. Auflage. München: Franz Vahlen, 2010, str. 4.

⁵⁴ Dle § 13 odst. 1, zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „TrZ“), je trestným činem „(...) protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.“ Úmysl potom vymezuje § 15 TrZ, když uvádí, že trestný čin je spáchaný úmyslně, jestliže „(...) pachatel chtěl způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem nebo věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn.“

dopustí-li se potenciální dědic činu povahy úmyslného trestného činu. Rozdíl tedy spočívá v tom, že dědicky nezpůsobilým se může stát i ten, kdo není trestně odpovědný.⁵⁵

Druhým rozdílem oproti předchozí právní úpravě je v ObčZ zpřesnění, resp. rozšíření okruhu osob, proti kterým směřuje čin povahy úmyslného trestného činu. ObčZ zobecnil, že těmito osobami jsou kromě zůstavitele a jeho manžela také zůstavitelovi předci a potomci (na rozdíl od původně pouze uvedených rodičů zůstavitele anebo výslovně jen jeho dětí).

Vzhledem k tomu, že ustanovení části třetí ObčZ o manželství a o právech a povinnostech manželů platí ve smyslu ust. § 3020 ObčZ obdobně i pro registrované partnerství a práva a povinnosti partnerů, dědicky nezpůsobilým se stane i ten, do se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu proti registrovanému partnerovi.

Při posuzování dědické nezpůsobilosti dle § 1481 ObčZ není rozhodující, zda byla daná osoba za trestný čin proti zůstaviteli nebo osobám v tomto ustanovení uvedeným pravomocně odsouzena. Pokud bylo trestní řízení ukončeno odložením věci podle § 172 odst. 2 písm. a) trestního řádu, posoudí důvod dědické nezpůsobilosti sám soud činný v řízení o dědictví.⁵⁶

Pozůstalostí soud je podle ust. § 135 odst. 1 zák.č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen "OSŘ") za použití ust. § 1 odst. 2 ZŘS vázán rozhodnutím soudu, že byl spáchán trestný čin a kdo jej spáchal. Jestliže však takové rozhodnutí nebylo vydáno (např. z důvodu trestní neodpovědnosti pachatele), posoudí si pozůstalostní soud tuto otázku jako předběžnou.

5.3.1.2. Vyloučení toho, kdo se dopustil zavrženíhodného činu proti zůstavitelově poslední vůli

Dále je z dědického práva vyloučen ten, kdo spáchá zavrženíhodný čin proti zůstavitelově poslední vůli, zejména tím, že zůstavitele donutí nebo lstí navede k učinění projevu poslední vůle. Případně, že zůstaviteli znemožní poslední vůli projeviti. Vyloučení se týká i člověka, který poslední vůli zůstavitele zatají, zfalšuje, podvrhne nebo úmyslně zničí.

⁵⁶ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 5 – 6.

Za poslední vůli zůstavitele je nutné ve smyslu tohoto ustanovení rozumět nejen jeho pořízení pro případ smrti, tedy závěť, dovětek nebo dědickou smlouvu, ale je nutné vztáhnout „poslední vůli“ i na obsah dalších listin, kterými zůstavitel pořizuje pro případ své smrti. Mezi tyto listiny tak můžeme zařadit například prohlášení o vydědění, smlouvu o zřeknutí se dědického práva, smlouvu o darování pro případ smrti nebo manželskou smlouvou o majetkovém režimu v té části, která uspořádává majetkové poměry pro případ zániku manželství smrtí a považuje se tedy za smlouvou dědickou, má-li všechny její náležitosti.⁵⁷

Oba výše uvedené důvody dědické nezpůsobilosti nemusí ovšem k vyloučení potenciálního dědice nakonec dospět, což vyplývá z ustanovení § 1481 ObčZ, neboť zůstavitel může daný čin potenciálnímu dědici výslovně prominout. Zůstavitel tak musí učinit buď tak, že sepíše pořízení pro případ smrti, ve kterém vyloučenému dědici něco odkáže, nebo je v něm vyloučenému člověku zůstavitelem jeho čin výslovně prominout.

Zůstavitel může prominout čin potenciálního dědice v samostatné listině, např. v jiné listině, na jejíž obsah, ve smyslu ust. § 1495 ObčZ, v závěti poukázal, nebo v jakémkoli pořízení pro případ smrti (v závěti, dovětku nebo v dědické smlouvě), popřípadě i ve svém prohlášení o zrušení prohlášení o vydědění.

5.3.1.3. Dědicky nezpůsobilý manžel nebo rodič

Toto ustanovení formulované v ObčZ je nově vloženým důvodem dědické nezpůsobilosti. Jedná se o případy, kdy jednání potenciálního dědice nedosáhlo takové závažnosti, aby byl vyloučen z dědění dle § 1481 ObčZ, přesto jde o jednání natolik závažné, že zákon umožňuje takové osoby z dědění vyloučit.

Prvním případem je manžel zůstavitele, který je z dědického práva, jakožto zákonný dědic, vyloučen v případě, že byl v době zůstavitelovy smrti podán zůstavitelem návrh na rozvod manželství z důvodu, že se druhý manžel dopustil na zůstaviteli činu, který nese znaky domácího násilí. Obdobné platí i o registrovaném partneru zůstavitele.

Druhým případem, kdy je nově potenciální dědic z dědického práva vyloučen, je zanedbávání vztahu rodiče k dítěti. Rodič, který byl zbaven rodičovské odpovědnosti⁵⁸,

⁵⁷ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 28 – 29.

⁵⁸ Zbavení rodičovské odpovědnosti je upraveno v ust. § 871 ObčZ.

zneužíval ji nebo ji vlastní vinou závažným způsobem zanedbával⁵⁹, nemá právo po svém dítěti dědit ze zákonné dědické posloupnosti.

Je třeba upozornit, že v případě, kdy by zůstavitel něčeho nezpůsobilému manželu či rodiči odkázal ve svém pořízení smrti pro případ, a contrario k ust. § 1482 ObčZ, platí, že jinak dědicky nezpůsobilý manžel, resp. rodič může být takto povolán za dědice testamentárního.

Potomci člověka, který je vyloučen z dědického práva, vyloučení nejsou. Na základě dědické posloupnosti tak zaberou místo po svém vyloučeném rodiči a mohou dědit. Výjimkou jsou potomci dědicky nezpůsobilého manžela (registrovaného partnera) zůstavitele, kteří na místo svého předka nenastupují. ObčZ v takovém případě princip representace nezakotvuje.

5.3.2. Vydědění

Poslední možností, jak se člověk nestane dědicem, je vydědění. Tento institut dědického práva se používá výhradně u nepominutelných dědiců, kteří by jinak měli na dědictví ze zákona právo. Vydědit nepominutelného dědice může zůstavitel zcela, nebo z části tím, že mu zmenší jeho zákonný dědický díl.⁶⁰ Dřívější judikatura, shodně s aktuálně platným ustanovením § 1646 odst. 1 ObčZ, dospěla k názoru, že vydědit lze i potomka, který je v době sepsání listiny o vydědění nezletilý.⁶¹

Vydědění předpokládá aktivní právní jednání zůstavitele, tzn. právní jednání spočívající v jeho výslovném prohlášení o vydědění, ledaže by zůstavitel učinil vydědění mlčky a po právu. Nevysloví-li zůstavitel důvod vydědění, má nepominutelný dědic právo na svůj povinný díl. Toto právo však zanikne v případě, že se proti němu prokáže, ve sporném řízení vyvolaném postupem dle ust. § 179 ZŘS, existence některého ze závažných důvodů pro vydědění. Prohlášení o vydědění, jeho změnu nebo úplné zrušení provede zůstavitel stejným způsobem, jakým se pořizuje nebo ruší závěť (viz ust. § 1649 odst. 1 ObčZ), tedy je lze učinit písemně soukromou listinou

⁵⁹ Oproti úpravě v ust. § 871 odst. 1 ObčZ zákonodárce vložil do ust. § 1482 odst. 2 ObčZ slova "z vlastní viny". K naplnění důvodu pro vyloučení rodiče z dědického práva ze zákonné dědické posloupnosti tak pozůstalostí soud bude muset posuzovat i subjektivní stránku jednání rodiče, tj. zda rodič výkon rodičovské odpovědnosti zanedbával závažným způsobem z vlastní viny.

⁶⁰ Obdobně dovodila i judikatura u předchozí právní úpravy – viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 2 Cdon 176/96, uveřejněné v časopise Soudní judikatura 1997, č. 67.

⁶¹ Rozhodnutí Krajského soudu v Brně sp. zn. 18 Co 310/1998, AdN 5/99, str. 106 In. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 364.

v holografní nebo allografní formě podle ust. § 1533 ObčZ až ust. § 1536 ObčZ, veřejnou listinou podle ust. § 1537 ObčZ, ust. § 1538 ObčZ, ale také s úlevami, jak je uvedeno v ustanovení ust. § 1542 ObčZ až ust. § 1549 ObčZ.

Vydědit je možné dědice i tak, že ho zůstavitel opomine uvést v závěti, přestože ví, že je tento dědic naživu. Tento způsob vydědění však bude platný pouze, pokud se tento opominutý dědic, nikoliv omylem, dopustí takového jednání, které naplní některý ze zákonných důvodů pro vydědění. Pak se takovéto opomenutí v textu závěti bere jako vydědění učiněné mlčky a po právu.

Nepominutelný dědic vyděděný neplatně nebo takový, kterému byla neplatně určena jen část dědictví, má právo na svůj povinný podíl v celém rozsahu. Je-li nepominutelný dědic nezletilý, náleží mu dle ust. § 1643 odst. 1 ObčZ nejméně tolik, kolik činí tři čtvrtiny jeho zákonného podílu. Pokud je naopak nepominutelný dědic zletilý, stačí, když na něho zbude nejméně jedna čtvrtina jeho zákonného podílu.

Nadále zůstává v platné právní úpravě výčet pěti důvodů, pro které lze nepominutelného dědice vydědit, taxativní⁶², přičemž současná právní úprava nenutí zůstavitele k uvedení důvodu, pro který nepominutelného dědice vydědil. Jak uvádí sama důvodová zpráva k ObčZ, ...*“zásadně není důvod k tomu, aby zůstavitel zdůvodňoval své rozhodnutí o vydědění v případech, kdy je ten důvod znám jak jemu, tak i vydědovanému potomku. Takových případů je drtivá většina. Učiní-li prohlášení o vydědění v závěti, což je pravidlem, seznámí se s tím příliš mnoho lidí, a to třeba i dlouho poté, co důvod vydědění nastal a – např. při odsouzení vyděděného pro závažný trestný čin – upadl v zapomnění. Účel vydědění je zbavit nepominutelného dědice práva na povinný díl, nikoli ho denunciovat do budoucna. Je tedy správné ponechat na vůli zůstavitele, zda důvod vydědění uvede, či nikoliv.“*⁶³

5.3.2.1. Vydědění nepominutelného dědice, který zůstaviteli neposkytl potřebnou pomoc v nouzi

Tento důvod vydědění znal i ObčZ 1964, avšak ObčZ jej ve svém ustanovení § 1646 odst. 1 písm. a) formuloval abstraktněji a méně kazuisticky.⁶⁴ Základními

⁶² Srov. např. zprávu Nejvyššího soudu SSR Cpj 13/1985, uveřejněnou ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1985, pod č. 50.

⁶³ Srov. Eliáš, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. Ostrava: Sagit, 2012, str. 673.

⁶⁴ Svoboda, J., Klička, O., Dědické právo v praxi. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 12.

předpoklady jsou, že (i) zůstavitel se ocitl v nouzi, (ii) potřebuje objektivně pomoc, a že (iii) potomek měl objektivně možnost se vůbec dozvědět o tom, že zůstavitel je v nouzi a potřebuje pomoc.

Pod slovem „nouze“ není ze strany ObčZ myšlena pouze chudoba nebo nouze v materiálním slova smyslu, ale zákonodárce měl na mysli i vypjaté životní situace, jako je např. závažné onemocnění zůstavitele, kdy je nutný akutní lékařský zákrok či dlouhodobá hospitalizace, stejně tak jako situace, kdy je zůstavitel například pro svůj věk méně pohyblivý a je proto nutné mu pomáhat s návštěvami lékaře, nákupy apod., protože není schopen si tyto potřeby zajistit bez cizí pomoci sám.

Další důležitou podmínkou je objektivní možnost nepominutelného dědice se o zůstavitele postarat a poskytnout mu potřebnou pomoc. Pokud bude potomek bydlet od zůstavitele velmi daleko, není po něm objektivně možné požadovat, aby osobně zajišťoval návštěvy zůstavitele u lékaře nebo jeho nákupy. Na druhou stranu v dnešní době může tyto potřeby zůstavitele dědic zajistit i jiným způsobem, např. zajištěním on-line nákupů, zajištěním pečovatelky či odpovídajícího doprovodu na lékařská vyšetření a nutné pochůzky).

Pokud zůstavitel pomoc nabízenou potomkem odmítne, není možné takového potomka z tohoto důvodu následně vydědit. U nezletilého potomka pak judikatura dovodila, že při vydědění dle ust. § 1646 odst. 1 písm. a), b) i d) ObčZ je nutné „*těž uvážit, zda s ohledem na věk vyděděného, jeho rozumové schopnosti a volní vlastnosti od něho bylo možno chování vylučující vydědění požadovat.*“⁶⁵

5.3.2.2. Vydědění nepominutelného dědice, který o zůstavitele neprojevoval opravdový zájem, jaký by projevoval měl

Tento důvod vydědění upravuje ObčZ v ust. § 1646 odst. 1 písm. b). Oproti předchozí právní úpravě v ObčZ 1964 nedoznalo toto ustanovení žádných změn a proto je i nadále použitelná dosavadní, rozsáhlá judikatura.

Při aplikaci tohoto důvodu vydědění bude vždy nutné zcela individuálně posoudit, a to s přihlédnutím ke všem okolnostem, zda potomek projevoval zájem o svého předka, zda takový zájem byl „opravdový“ a zda odpovídal zájmu, jaký se od

⁶⁵ Rozhodnutí Krajského soudu v Brně sp. zn. 18 Co 310/1998, AdN 5/99, s. 106 In ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 364.

potomka „očekává“. Použitelná judikatura k tomu mimo jiné říká, že „otázku, zda potomek o zůstavitele trvale projevoval opravdový zájem, který by jako potomek projevoval měl, je třeba posuzovat s přihlédnutím ke všem okolnostem případu a ve spektru dobrých mravů, které se ve společnosti ustálily. Jedním z hledisek, které je třeba vždy zkoumat, je, zda zůstavitel měl sám zájem se s potomkem stýkat a udržovat s ním běžné příbuzenské vztahy; vydědění přichází v úvahu jen tam, kde zůstavitel o tento příbuzenský vztah stojí, kde se ho nezájem potomka osobně citově dotýká, kde mu tento stav vadí; nikoli pokud je mu tento stav lhostejný, případně kdy k němu sám podstatně přispěl.“⁶⁶

Z výše uvedeného vyplývá, že pokud například zůstavitel sám neprojevoval o potomka zájem a důsledkem toho tedy přestal potomek projevoval zájem o zůstavitele, nelze tento jeho nezájem bez dalšího považovat za důvod pro vydědění k tíži takového potomka zůstavitele.⁶⁷

„Opravdovost“ zájmu pak bude třeba posoudit opět vždy individuálně s ohledem na okolnosti každého konkrétního případu. Posuzování zájmu či naopak nezájmu, jaký by potomek měl projevoval vůči svému předku, předpokládá, že chování potomka (nepominutelného dědice) bude podrobena určitému testu nejenom z pohledu obecných zásad slušnosti, nýbrž také s přihlédnutím k určitým společenským zvyklostem, sociálnímu statusu či náboženskému založení rodinných vztahů zůstavitele s potomkem.⁶⁸

Zpravidla spočívá tento důvod vydědění především v nekonání a nezájmu potomka o zůstavitele, nicméně judikatura dovodila, že „skutečnosti odůvodňující závěr, že potomek o zůstavitele trvale neprojevoval opravdový zájem, který by jako potomek projevoval měl, mohou spočívat jak v pasivitě (nezájmu) potomka ve vztahu k zůstaviteli, tak také v chování, kterým potomek sice o zůstavitele zájem projevoval, ovšem způsobem neodpovídajícím řádnému chování potomka k rodiči (prarodiči atd.), tj. například způsobem trvale překračujícím zásady společenské slušnosti.“⁶⁹

Z výše uvedeného tak plyne, že ustálená judikatura dovodila, že důvodem vydědění ve smyslu ust. § 1646 odst. 1 písm. b) ObčZ může být i takové, ryze účelové

⁶⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. ledna 2004, sp. zn. 30 Cdo 2214/2002.

⁶⁷ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.9.1997, sp.zn. 2 Cdon 86/97, uveřejněné v časopise Soudní judikatura, 1998, pod č. 21.

⁶⁸ Svoboda, J., Klička, O., Dědické právo v praxi. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s 13.

⁶⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. května 2007, sp. zn. 21 Cdo 688/2006.

jednání potomka vůči zůstaviteli, které směřuje k poškození jeho zájmů, ve snaze potomka získat z tohoto jednání určitý prospěch pro sebe (např. podání návrhu na omezení svéprávnosti zůstavitele ze smyšlených či nepravdivých důvodů).⁷⁰

5.3.2.3. Vydědění nepominutelného dědice, který byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze

Důvod vydědění upravený v § 1646 odst. 1 písm. c) ObčZ doznal asi největších změn oproti právní úpravě obsažené v ObčZ 1964. Důvodová zpráva z ObčZ zdůrazňuje, ..., že *platná právní úprava tyto případy odůvodňující vydědění, tj. odsouzení nepominutelného dědice pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku, na jedné straně neúměrně rozšiřuje i na případy činů pro rodinné vazby bezvýznamné a svádí zůstavitele k jejich zneužívání i pro situace, kdy jeho přání, aby potomek nedědil, je vedeno jiným a pro zákon zcela bezvýznamným motivem.*⁷¹

ObčZ 1964 ve svém ust § 469a odst. 1 písm. c) ObčZ 1964 umožňoval vydědění pouze v případě, že byl potomek odsouzen pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku, a to bez rozlišení významu takového činu, resp. jeho důležitosti dopadu do práva na dědický díl. Současná úprava obsažená v ObčZ předpokládá splnění dvou podmínek: (i) nepominutelný dědic byl odsouzen pro trestný čin (bez požadavku úmyslného trestného činu, čímž došlo k rozšíření trestných činů, za které lze dědice sankcionovat vyděděním) a (ii) trestný čin byl spáchan za okolností svědčících o zvrhlé povaze pachatele (nepominutelného dědice).

Zatímco je u první podmínky pozůstalostí soud vázán rozhodnutím trestního soudu o tom, že byl spáchan trestný čin a kdo jej spáchal (viz ust. § 113 odst. 1 zák. č. 99/1963 Sb., OSŘ, v platném znění), pak druhá podmínka si v praxi vyžádá skutkově důkladné zjišťování, zda byl naplněn pojem „okolnosti svědčící o zvrhlé povaze...“ a mnohaletou judikatorní činností vyšších soudů, než bude alespoň v obrysech zřejmé, co vše je možné pod tento pojem podřadit.

⁷⁰ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.9.2009, sp.zn. 21 Cdo 1912/2008 (Rc 78/2010)

⁷¹ Srov. Eliáš, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. Ostrava: Sagit, 2012 str. 671. In Svoboda, J., Klička, O., Dědické právo v praxi. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s 14

Naopak důvodová zpráva k ObčZ považuje poukaz na „zvrhlou povahu“ za dostatečně určitý, umožňující odlišit od sebe případy, které vyžadují sankci v podobě vydědění od případů, které nemají jakýkoli vliv na dědické právo potomka (např. hospodská rvačka, exces z nutné obrany, apod.).

5.3.2.4. Vydědění nepominutelného dědice, který vede trvale nezřízený život

Důvod vydědění uvedený s ust. § 1646 odst. 1 písm d) ObčZ nedoznal oproti ObčZ 1964 žádné změny. Jestliže má být nepominutelný dědic vyděděn pro tento důvod, musí být splněny dvě podmínky: (i) dědic vede nezřízený život a (ii) děje se tak trvale.

Zákon předpokládá použití objektivního hodnotícího kritéria „dobrých mravů“⁷², které umožní chování nepominutelného dědice podrobit určitému testu. Za dobré mravy je dle ustálené judikatury třeba pokládat souhrn společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihují podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu norem základních.

Nejvyšší soud České republiky již dříve judikoval, co lze považovat za trvale nezřízený život dle § 469a odst. 1 písm. d) ObčZ 1964, přičemž dosavadní judikaturu lze aplikovat i na identickou úpravu obsaženou v ObčZ. Za vedení nezřízeného života tak lze považovat „(...) *takové chování, které evidentně vybočuje z rámce obecné představy o chování v souladu s dobrými mravy. O trvalé vedení nezřízeného života pak půjde v takových případech, kdy chování vyděděného bude vykazovat známky kontinuity (tedy nikoli jen nahodilosti či ojedinělosti) a dlouhodobosti, kdy již zpravidla nebude možné očekávat návrat k běžnému způsobu života tak, jak je vnímán většinou společností.*“⁷³

Důvod pro vydědění nepominutelného dědice je tedy dán v případě, že bude jeho chování dlouhodobě excesivně vybočovat z obecných představ o chování v souladu s dobrými mravy. V praxi se jedná např. o alkoholismus nebo o závislosti na

⁷² Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 23.1.2001, sp.zn. 29 Cdo 228/2000, In Svoboda, J., Klička, O., Dědické právo v praxi. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s 15.

⁷³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. listopadu 2011, sp. zn. 21 Cdo 190/2010.

psychotropních látkách, neplacení výživného, soustavné vyhýbání se pracovním příležitostem nebo zadlužování se, gamblerství, apod.

V neposlední řadě bude však při aplikaci tohoto důvodu vydědění důležité přihlídnout také k chování a způsobu života samotného zůstavitele. Těžko může například zůstavitel platně vydědit potomka závislého na alkoholu, gamblerství či drogách, pokud sám zůstavitel byl dlouhodobě chorobně závislým na hraní hazardních her, požívání psychotropních látek či alkoholu.⁷⁴

5.3.2.5. Vydědění potomka dědicky nezpůsobilého

ObčZ v ustanovení § 1646 odst. 2 umožňuje nově zůstaviteli vydědit i potomka dědicky nezpůsobilého. Důvody dědické nezpůsobilosti uvedené v § 1481 ObčZ tak mohou být nově i samy o sobě důvodem pro vydědění.

Význam tohoto ustanovení je třeba hledat zejména v tom, že tu nově může existovat výslovný projev vůle zůstavitele zakládající vydědění nepominutelného dědice. Využije-li zůstavitel tohoto institutu a vydědí-li jinak dědicky nezpůsobilého dědice, pak nebude v budoucnu postačovat, když by mu zůstavitel čin zakládající dědickou nezpůsobilost, ve smyslu ust. § 1481 odst. 2 ObčZ, výslovně prominul. Bude naopak zapotřebí, aby zůstavitel zákonem předepsaným právním jednáním zrušil i listinu o prohlášení o vydědění, a to způsobem, jakým se ruší závěť (srov. § 1649 odst. 1 ObčZ a § 1575 ObčZ), tedy jejím výslovným odvoláním nebo pořízením pozdější závěti s odpovídajícím obsahem.⁷⁵

Při aplikaci tohoto důvodu vydědění pak nastává situace, kdy na jedné straně je dědická nezpůsobilost, při které se uplatní § 1483 ObčZ, dle něhož potomek toho, kdo je takto vyloučen z dědického práva, nastupuje při zákonné dědické posloupnosti na jeho místo, i když vyloučený zůstavitele přežije a na straně druhé je vydědění z důvodu dědické nezpůsobilosti, při kterém se uplatní § 1646 odst. 3 ObčZ. Přežije-li tak vyděděný potomek zůstavitele, nedědí ani potomci takto vyděděného potomka, ledaže by zůstavitel projevil výslovně jinou vůli. Je důležité na tomto místě poukázat na to, že pokud se vyděděný potomek nedožije zůstavitelovy smrti, pak jeho potomci již dědí, avšak s výjimkou těch, kteří byli z dědického práva vyloučeni zůstavitelem samostatně.

⁷⁴ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 15-16.

⁷⁵ Tamtéž, s 16-17.

Jestliže tedy zůstavitel projeví svou vůli a nezpůsobilého potomka vydědí, uplatní se na potomky vyděděného ustanovení § 1646 odst. 3 ObčZ namísto mírnějšího ust. § 1483 ObčZ.⁷⁶

5.3.2.6. Vydědění potomka zadluženého nebo marnotratného

Důvod vydědění upravený v § 1647 ObčZ je v právní úpravě současného platného dědického práva nový. Smyslem tohoto ustanovení je ochrana rodiny potomka před nepříznivými důsledky jeho chování v majetkové sféře, je-li tu obava, že se pro svoje potomky nezachová (ani) povinný díl, přičemž obava pramení z toho, že (i) nepominutelný dědic je zadlužen nebo (ii) si počíná marnotratně.

ObčZ umožňuje zůstaviteli nepominutelného dědice takto vydědit jen za podmínky, že tento povinný díl vyděděného nepominutelného dědice zůstává jeho dětem, popřípadě jejich potomkům, není-li takových dětí. Pokud tedy nemá nepominutelný dědic v době smrti zůstavitele potomky, ať už narozené nebo jen počaté, není možné jej platně z tohoto důvodu vydědit, protože zůstavitel nemá komu povinný díl zůstavit.⁷⁷

5.3.2.7. Vydědění mlčky a po právu

Zůstavitel může v závěti opominout i neopominutelného dědice a nezanechat mu ani povinný díl či odkaz, přičemž ObčZ činí rozdíl, zda tak zůstavitel učinil z důvodu svého omylu nebo proto, že o potomku nevěděl, anebo zda svého potomka opominul, i když mu bylo známo, že je naživu.

Jestliže se nepominutelný dědic dopustil činu, pro který by mohl být v souladu s ObčZ vyděděn a v řízení o pozůstalosti, resp. ve sporném řízení vyvolaném postupem dle ust. § 170 ZŘS se vůči potomku prokáže některý ze zákonných důvodů vydědění, a současně na něj zůstavitel v závěti úmyslně nepamatoval, tedy takový nepominutelný dědic nebyl opomenut ze strany zůstavitele omylem, považuje se toto opomenutí v souladu s § 1651 odst. 2 ObčZ za vydědění nepominutelného dědice, které bylo učiněno „mlčky a po právu“.

⁷⁶ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 16.

⁷⁷ Tamtéž, str. 17.

Při aplikaci předchozích důvodů vydědění, popsaných výše, nemusí zůstavitel uvést v prohlášení o vydědění důvod, pro který vydědil svého nepominutelného dědice, nicméně musí výslovně projevit svoji vůli potomka vydědit, tedy že zůstavitel musí výslovně uvést, že jej vylučuje z práva na povinný díl nebo jej v tomto právu zkracuje.

Naopak podle ust. § 1651 odst. 2 ObčZ nemusí zůstavitel ani vyslovit vydědění a k vydědění potomka dojde, budou-li splněny výše uvedené předpoklady. Možný spor o existenci tohoto důvodu bude řešen dle § 1673 odst. 2 ObčZ tak, že soud odkáže ty, kteří dědí na místě nepominutelného dědice, aby proti němu podali žalobu s návrhem na určení, že byl vyděděn mlčky a po právu a v následném řízení budou muset nepominutelnému dědici prokázat některý z důvodů vydědění dle § 1646 odst. 1 ObčZ. Byla-li by žaloba neúspěšná a výsledek sporu by ukázal, že zákonný důvod vydědění v daném případě nebyl naplněn, bylo by postupováno v souladu s § 1673 odst. 1 ObčZ a nepominutelný dědic by tak měl nárok na povinný díl.⁷⁸

Nakonec není vyloučena ani situace, kdy zůstavitel o existenci svého dědice neví. V takovém případě se rozhodně nejedná o záměrné, úmyslné opomenutí a takový nepominutelný dědic má nárok na povinný díl, na který má nárok podle příslušných ustanovení zákona.⁷⁹

5.4. Přijetí dědictví

Poslední z podmínek, jejíž splnění je nutné k tomu, aby se uplatnilo subjektivní dědické právo, je projev vůle potenciálního dědice směřující k přijetí dědictví, resp. neexistence na straně dědice právního jednání zřeknutí se dědického práva, neexistence právního jednání spočívajícího v odmítnutí dědického práva a v neposlední řadě neexistence právního jednání spočívajícího ve vzdání se dědického práva.

Aby mohlo skutečně dojít k přechodu vlastnického práva na dědice, je nutné, aby způsobilý dědic dědictví přijal. V souladu s principem volnosti dědice dědictví přijmout, jako jednoho ze základních principů dědického práva, však dědic dědictví přijímat nemusí a může ho naopak odmítnout nebo učinit jiný projev vůle, kterým projeví svoji bezpodmínečnou vůli dědicem zůstavitele v konečném důsledku nebýt.

⁷⁸ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 378.

⁷⁹ Srov. ustanovení § 1652 ObčZ.

I po přijetí dědictví totiž ponechává zákon dědici možnost se dědictví vzdát ve prospěch jiného dědice, případně dědictví zcizit. Existuje také možnost dědice zřici se dědického práva, avšak dědic tak může učinit pouze před smrtí zůstavitele.

Zřeknutí se dědického práva, odmítnutí dědictví i vzdání se dědictví lze obecně vymezit jako projev vůle dědice, vyžadující právní jednání ve formě konání.

Pokud se dědic rozhodně dědictví přijmout, může tak učinit buď výslovným prohlášením o neodmítnutí dědictví nebo jeho výslovným přijetím, nebo konkludentně tak, že se začne jako dědic chovat a dá tak jednoznačně najevo, že chce být dědicem (např. se ujme, aniž je k tomu oprávněn, plné správy pozůstalosti dle § 1409 ObčZ). Možné je i přijetí dědictví nekonáním, pokud např. marně uplyne lhůta k odmítnutí dědictví.

Jak již bylo uvedeno výše, smrt zůstavitele je bezpodmínečně nutná k tomu, aby se mohlo dědické právo realizovat v praxi. ObčZ tuto podmínku zakotvuje v ust. § 1479 v něm stanoví, že „...*dědické právo vzniká smrtí zůstavitele. Kdo zemře před zůstavitelem, nebo současně s ním, nedědí.*“⁸⁰

ObčZ tak vychází i nadále z principu, že dědické právo přechází na dědice už okamžikem smrti zůstavitele. Tuto zásadu lze dovodit jednak z ustanovení § 1670 ObčZ, podle kterého potvrzuje nabytí dědictví soud a současně z ustanovení § 1486 ObčZ, dle něhož se na toho, kdo dědictví odmítne, hledí jako by dědictví nikdy nenabyl. Z toho lze a contrario dovodit, že dědic, který dědictví neodmítne, nabyl dědictví ještě před tím, než měl možnost ho odmítnout.⁸¹

Ve Francii lze skutečnost, že někomu svědčí dědické právo, možné prokázat jakýmkoliv důkazem (čl. 730 CC) a spolu s čestným prohlášením adresovaným příslušnému pozůstalostnímu soudu prvního stupně pak platně přijmout dědictví. V praxi bývá ve Francii často využívána služba notáře, který sepíše na žádost dědiců tzv. čestné prohlášení (*acte de notoriété*), určené soudu prvního stupně, přičemž takovéto prohlášení povinně sepisuje vždy, když se v pozůstalosti nachází nemovitost zapsaná v pozemkové knize (katastru nemovitostí). Prohlášení se vypracovává na základě řady dokumentů, zejména úmrtního listu zůstavitele, pořízení pro případ smrti a tzv. *livret de famille*. Takto sepsané čestné prohlášení se považuje za platné, pokud není dokázán opak (čl. 730-3 CC). Dědicové určení v listině prokazující jejich

⁸⁰ Ustanovení § 1479 ObčZ.

⁸¹ KLEIN, S. *Okamžik přechodu vlastnického práva k pozůstalosti v NOZ*. Ad Notam č. 3/2013, str. 6.

dědické právo mohou za určitých zákonem stanovených podmínek (ochrana třetích stran, většinou věřitelů) volně disponovat s majetkem v něm stanoveným.

Bezvýhradné přijetí dědictví (*acceptation pure et simple*) je možno učinit mlčky nebo výslovně. Článek 784 CC vyjmenovává případy, které se automaticky nepovažují za přijetí dědictví a patří sem zejména mezitímní správa majetku v pozůstalosti, placení nákladů pohřbu, nemocničních a různých dalších poplatků, nájemného, hypotečních splátek nebo prozatímní vedení podniku patřícího do pozůstalosti. Je možné též prodat zboží podléhající rychlé zkáze, příp. převzít zisk z majetku pozůstalosti, a použít tyto finance na úhradu dluhů zůstavitele nebo je uložit u notáře.⁸²

Zajímavostí je také právní úprava odmítnutí (přijetí) dědictví zakotvená v Nařízení o dědictví⁸³, které ve svém čl. 28 chrání co do formy platnost prohlášení o přijetí či odmítnutí dědictví zakotvením principu *favor validitatis*. Prohlášení je tedy po formální stránce platné, jestliže vyhovuje požadavkům, které na jeho formu klade buď dědický statut (právní řád určený dle čl. 21 či čl. 22 Nařízení o dědictví) nebo právní řád státu, na jehož území má prohlašující osoba obvyklý pobyt. Současně v souladu s čl. 13 Nařízení o dědictví jsou k přijetí těchto prohlášení příslušné také soudy členského státu obvyklého pobytu osoby, která je činí. To vše s ohledem na snahu unijního zákonodárce umožnit dědicům či odkazovníkům, kteří mají obvyklý pobyt v jiném členském státě, než ve kterém je vedeno pozůstalostní řízení, aby takové prohlášení mohli učinit ve formě a v místě svého obvyklého pobytu.

5.4.1. Zřeknutí se dědického práva

Jedná se o institut dědického práva, který byl do našeho právního řádu znovu zaveden právě přijetím ObčZ. Již dříve obsahoval ABGB a ObčZ 1950 ustanovení o zřeknutí se dědického práva, avšak ObčZ 1964 tuto možnost neumožňoval, neboť ustanovení § 574 odst. 2 ObčZ 1964 zakotvilo, že „dohoda, kterou se někdo vzdává práv, jež mohou v budoucnosti teprve vzniknout, je neplatná.“ Ještě za života zůstavitele tak nebylo možné dle dřívější právní úpravy vyřešit budoucí majetkové

⁸² Malá, L., *Základní rámec hmotného dědického práva ve Francii*. Ad Notam, 5/2014.

⁸³ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení. Blíže viz kapitola 15 této disertační práce.

poměry. ObčZ upravuje institut zřeknutí se dědického práva v ustanovení § 1484 a je výrazně inspirován právní úpravou obsaženou v ABGB.

Potenciální dědic se může předem, ještě za života zůstavitele, zříci dědického práva nebo práva na povinný díl smlouvou uzavřenou se zůstavitelem ve formě veřejné listiny. Pokud se tak zříká dědického práva nepominutelný dědic, zříká se tím automaticky i svého práva na povinný díl. Zřekne-li se však pouze svého práva na povinný díl, nezříká se tím svého práva ze zákonné dědické posloupnosti. Není-li ve smlouvě se zůstavitelem uvedeno něco jiného, působí zřeknutí se dědického práva i vůči potomkům takto jednajícího dědice.

Dle ObčZ existuje také možnost zříci se dědického práva ve prospěch jiné osoby. V takovém případě je v ObčZ zakotvena vyvratitelná právní domněnka, že takové zřeknutí platí, pokud se tato osoba v budoucnu stane dědicem. Nestane-li se taková osoba dědicem, zůstává zachováno dědické právo toho, kdo se jej již dříve zřekl.

Pravděpodobně nejčastějším důvodem pro zřeknutí se dědického práva bude například situace, kdy se tomu, kdo se dědického práva zříká, dostalo nějakého plnění od zůstavitele ještě za jeho života a takové plnění by bylo jinak způsobitelné započtení na dědický nebo povinný díl. Bez jakýchkoli problémů v následném dědickém řízení tak může pozůstalost připadnout dědici, který nebyl takto zajištěn, aniž by se muselo složitě započítávat plnění zůstavitele vůči druhému dědici, které tento obdržel ještě za života zůstavitele.⁸⁴

5.4.2. Odmítnutí dědictví

Odmítnutí dědictví je jednostranné právní jednání dědice, které lze učinit až po smrti zůstavitele. Jde o institut dědického práva, který byl upraven již v ObčZ 1964 a do ObčZ byl přejat jen s některými dílčími změnami.

Dle § 1487 odst. 1 ObčZ se k odmítnutí dědictví vyžaduje výslovné prohlášení dědice vůči soudu, u kterého je vedeno řízení o pozůstalosti. Prohlášení musí být učiněno nejpozději do jednoho měsíce ode dne, kdy soud vyrozuměl dědice o možnosti dědictví odmítnout a o jeho důsledcích, přičemž tato lhůta může být pro důležité důvody přiměřeně prodloužena. Vzhledem k platné české procesně právní úpravě pozůstalostního řízení, bude takový úkon činit dědic před notářem, který je

⁸⁴ SVOBODA, J., KLIČKA O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 46.

pozůstalostním soudem pověřen k činění úkonů v řízení o pozůstalosti, jakožto soudní komisař. Novinkou v zákonné úpravě, která v ObčZ 1964 obsažena nebyla, je tříměsíční lhůta k odmítnutí dědictví, pokud má dědic jediné bydliště v zahraničí. Zvláštní úpravu zakotvuje ObčZ pro případ smluvního dědice, ten může dědictví odmítnout jen v případě, že to není dědickou smlouvou, uzavřenou se zůstavitelem, výslovně vyloučeno. Nepominutelný dědic může nově dědictví odmítnout s výhradou povinného dílu a potom tedy přestává být dědicem, ale nadále zůstává účastníkem řízení o pozůstalosti jako nepominutelný dědic.

Z ustanovení § 1485 odst. 1 ObčZ sice přímo nevyplývá, že odmítne-li dědic dědictví, odmítá tak i právo na povinný díl, lze to však dovodit ze závěru věty druhé odst. 1 téhož ustanovení, ze kterého vyplývá již výše uvedené, a sice že nepominutelný dědic může dědictví odmítnout s výhradou povinného dílu. A contrario z daného vyplývá, že neučiní-li při odmítnutí dědictví výhradu povinného dílu, je v odmítnutí automaticky zahrnuto, že nežádá ani povinný díl.⁸⁵

Možnost nepominutelného dědice odmítnout dědictví s výhradou povinného dílu „(...) vyvolává otázku, zda místo odmítnuvšího dědice mají dědit jeho děti (viz § 1635 odst. 2 ObčZ), a tedy že v důsledku toho by tato větev v případě zákonné dědické posloupnosti získala povinný díl i dědický podíl. Odmítnuvší nebude po odmítnutí již dědicem (viz § 1654 odst. 1 věta první ObčZ), nýbrž se stane věřitelem s právem na výplatu peněžní částky rovnající se jeho povinnému dílu. Děti odmítnuvšího dědice by již tedy neměly mít dědické právo, přičemž zdůvodnitelné je to snad pouze tím, že když nepominutelný dědic takto rozhodl, přijal povinný díl pro sebe i pro své potomky.“⁸⁶

Na dědice, který v zákonem stanovené lhůtě, svým bezvadným právním jednáním dědictví odmítne, se hledí jako by dědictví nikdy nenabyl.⁸⁷ Naopak marným uplynutím lhůty právo odmítnout dědictví zaniká a dědic tak zůstává zůstavitelovým dědicem s konečnou platností i nadále. Jednou učiněné odmítnutí platí univerzálně, pro dědění z jakéhokoli titulu. Pokud by se po odmítnutí dědictví objevil jiný dědický titul, již nelze jednou učiněné odmítnutí nahradit jeho přijetím. Stejně pravidlo platí i pro případ, že se následně objeví dodatečný majetek. Dědic, který již dědictví odmítl jej

⁸⁵ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 46.

⁸⁶ Tamtéž, str. 46.

⁸⁷ Srov. ustanovení § 1486 ObčZ.

nemůže nabýt, protože odmítnutí se vztahuje na celé dědictví, a tedy i na majetek objevený dodatečně.

ObčZ nově doplnil pravidlo o přechodu práva odmítnout dědictví, neboť jak uvádí důvodová zpráva k ObčZ „...*nejsou vyloučeny situace, kdy dědic zemře ještě dříve, než mu uplyne lhůta k odmítnutí dědictví.*“⁸⁸ Pokud tedy dědic zemře ještě před uplynutím lhůty k odmítnutí dědictví, přechází toto jeho právo na jeho dědice a nezanikne dříve, než tomuto dědici uplyne lhůta k odmítnutí dědictví i po předchozím zemřelém dědici zůstavitele.⁸⁹

Ustanovení § 1489 odst. 1 ObčZ uvádí, že „*odmítne-li dědic dědictví s podmínkou, s výhradou nebo jen zčásti, je odmítnutí dědictví neplatné.*“ Toto samozřejmě neplatí v případě odmítnutí dědictví s výhradou povinného dílu, což platná právní úprava jako výjimku výslovně upravuje v ust. § 1485 odst. 1 ObčZ. Pokud tedy dědic odmítne dědictví „*vadně*“, avšak mu ještě stále běží lhůta, ve které lze dědictví platně odmítnout, je možné učinit takové prohlášení znovu a platně. Uběhla-li však dědici lhůta, lze mít za to, že nastala situace dle § 1487 odst. 2 ObčZ a dědici tedy zaniklo právo dědictví odmítnout, neboť se v zákonem stanovené lhůtě nevyjádřil, resp. se vyjádřil „*vadně*“ a zákon takový projev vůle považuje za neplatný.⁹⁰

V souladu s ustanovením § 1489 odst. 2 ObčZ se také nepřihlíží k takovému odmítnutí dědictví, jestliže dědic dal svým chováním najevo, že chce dědictví přijmout. Dané ustanovení je pouze jiným vyjádřením toho, co dříve obsahovalo ust. § 465 ObčZ 1964, a proto je možné při výkladu takového chování dědice vycházet z dřívější judikatury. Nejvyšší soud České republiky tak již dříve judikoval ve svém rozsudku ze dne 14. března 2001, sp.zn. 21 Cdo 1351/2000, že „*Počínáním dědice, kterým dal najevo, že dědictví nechce odmítnout, se rozumí takové chování dědice, kterým se k zůstavitelovu majetku nebo k jeho části projevuje jako jeho vlastník nebo z něhož je jinak nepochybné, že hodlá jako dědic vstoupit do zůstavitelových práv a povinností, popřípadě že vystupuje jako osoba, již svědčí dědické právo po zůstaviteli (například se jako dědic ze zákona vyjadřuje v řízení o dědictví k platnosti závěti apod.). Za takové počínání dědice nelze naopak považovat, jestliže v dědickém řízení vystupoval*

⁸⁸ Srov. Eliáš, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. Ostrava: Sagit, 2012

⁸⁹ Srov. ustanovení § 1488 ObčZ.

⁹⁰ ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 56-57.

v předběžném šetření jako osoba informovaná o poměrech zůstavitele, že s ním byl z tohoto důvodu sepsán protokol o předběžném šetření nebo že objednal pro účely dědického řízení u znalce posudek o ceně nemovitosti zůstavitele.“⁹¹ Z výše uvedeného vyplývá, že půjde zejména o ty případy, kdy dědic začne s majetkem nakládat jako s vlastním nebo dává svému okolí činy i slovy najevo, že je dědicem.

Dle ustanovení § 1489 odst. 2 ObčZ se také nepřihlíží k projevu vůle dědice, kterým odvolá své prohlášení, že dědictví odmítá nebo neodmítá, anebo že dědictví přijímá.

Na tomto místě je třeba též upozornit na první pohled nenápadné ust. § 412 odst. 3 zák. č. 182/2006 Sb., insolvenčního zákona (dále jen „InsZ“), které stanoví, že dlužník, který je v úpadku je po dobu trvání účinků schválení oddlužení plněním splátkového kalendáře povinen získat souhlas insolvenčního správce s odmítnutím daru nebo dědictví, popř. s uzavřením dědické dohody, nebo se vzdání se dědictví ve prospěch jiného dědice. V případě, že dlužník takový souhlas s odmítnutím dědictví od insolvenčního správce nezíská, byť by takový souhlas byl dán ex post, avšak i přes tuto skutečnost dědictví odmítne, považuje se takové jednání dědice – dlužníka za *ex lege* neplatné se všemi důsledky z toho vyplývajícími.

Zcela nepochybně je poněkud zavádějící závěr, předestřený Mgr. Hanou Erbsovou, v komentáři z r. 2014 k Insolvenčnímu zákonu, který uvádí, že pokud dlužník – dědic odmítne dědictví neplatně, tedy bez souhlasu insolvenčního správce, má se za to, že uplatnil výhradu soupisu pozůstalosti a odpovídá věřitelům zůstavitele za dluhy jen do výše ceny nabytého dědictví, a to společně a nerozdílně s ostatními dědici. Tento nepodložený závěr je však na místě odmítnout, neboť takový přístup k dědici – dlužníku by byl na rozdíl od dědiců, kteří nejsou v úpadku ve formě oddlužení, bezdůvodně diskriminační a tento závěr není ani v příslušných ustanoveních InsZ či ObčZ nikterak právně podložený.⁹²

5.4.3. Vzdání se dědictví

Vzdání se dědictví je novým institutem dědického práva zavedeným do českého právního řádu ObčZ a upravený v ust. § 1490 ObčZ. Rozumí se jím dvoustranný nebo

⁹¹ Viz rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14. března 2001, sp.zn. 21 Cdo 1351/2000

⁹² HÁSOVÁ, J. Insolvenční zákon. Komentář. 2. vydání. Praha, C.H.BECK, 2014, str. 1390 – 1398.

vícestranný projev vůle dědice učiněný po smrti zůstavitele, který dědictví po zůstaviteli dříve neodmítl, učiněný před soudem v rámci řízení o pozůstalosti a druhého dědice, popř. vícero dědiců, o tom, že se jeden dědic vzdává dědictví ve prospěch druhého dědice, popř. vícero dědiců. K platnosti celé dohody je nutný souhlas druhého dědice, k jehož prospěchu se dědic vzdává svého dědictví nebo podílu na něm, jinak se k projevu vůle dědice o vzdání se dědictví nepřihlíží.⁹³

Právo vzdát se dědictví svědčí dědici, který již dal najevo v zákonem stanovené lhůtě, že dědictví po zůstaviteli neodmítá, popř. mu lhůta k odmítnutí dědictví již marně uplynula. Vzdá-li se dědictví nepominutelný dědic, stanoví ObčZ v ust. § 1490, že se takový dědic vzdává i práva na povinný díl, a to s účinky i pro jeho potomky.

Bezvadně učiněné právní jednání spočívající ve vzdání se dědictví, má za následek, že dědic, který takto právně jednal, přestává být nadále dědicem a nebude tak z dědictví ničeho nabývat. Nicméně vzhledem k možnosti vzdát se dědictví i jen z části, uplatní se tento následek v takovém případě jen k té části dědictví, které se dědic vzdal ve prospěch jiného dědice, resp. vícero dědiců.

⁹³ KONDROVÁ, M. *Odmítnutí dědictví, zřeknutí se dědického práva a vzdání se dědictví jako staronové instituty dědického práva po rekonstrukci*. Ad Notam č. 1/2014, str. 9.

6. DĚDICKÝ TITUL

K tomu, aby se určitá osoba mohla stát dědicem, je zapotřebí, aby jí dle platné právní úpravy svědčil některý z dědických důvodů (titulů). Podle ust. § 1476 ObčZ je možné dědictví nabýt na základě:

- dědické smlouvy,
- ze závěti,
- ze zákona,

přičemž tyto důvody mohou působit i vedle sebe. Dřívější právní úprava obsažená v ObčZ 1964 znala pouze jediný typ pořízení pro případ smrti, a to závět'. ObčZ do našeho právního řádu znovu zavedl možnost pořídit i dědickou smlouvu, popřípadě i dovětek, ten však není sám o sobě určen k povolání někoho za dědice.

ObčZ preferuje na prvním místě dědickou smlouvu, po ní následuje závět' a nakonec je preferovaným dědickým titulem zákon. Tento vztah speciality a subsidiarity mezi jednotlivými dědickými tituly lze dovést rovnou z několika ustanovení ObčZ. V ust. § 1672 ObčZ je obsažena obecná zásada platného českého dědického práva: „Uplatňuje-li právo na dědictví více osob a odporují-li si, odkáže soud toho z dědiců, jehož právní důvod je slabší, aby své právo uplatnil žalobou.“ Z následujícího § 1673 odst. 1 ObčZ je dále možné dovést pořadí jednotlivých právních důvodů, jak bylo ve stručnosti nastíněno výše, když „proti dědici, který se opírá o dědickou smlouvu nepopřenu co do pravosti, se k podání žaloby odkáže každý dědic ze závěti nebo dědic zákonný. Proti dědici, který se opírá o závět' nepopřenu co do pravosti, se odkáže k podání žaloby každý zákonný dědic.“ Pojem pravost pak vymezuje judikatura, např. v rozsudku Nejvyššího soudu České republiky ze dne 9. října 2000, sp.zn. 22 Cdo 617/2009, jako skutečnost, že soukromá listina pochází od toho, kdo je v ní uveden jako její vystavitel.⁹⁴

Dle platné francouzské právní úpravy může být dědickým titulem jen závět' a zákon. Od roku 2007 pak ještě smlouva, kterou potenciální dědic ještě před smrtí zůstavitele odmítne dědictví ve prospěch jiné osoby. Nám známý institut dědické smlouvy, tak jak jej v českém právním řádu upravuje ObčZ, je ve Francii zakázána.

⁹⁴ ŠEŠINA, M. *Pořízení pro případ smrti podle nového občanského zákoníku*. Ad Notam č. 3/2012, str. 4.

6.1. Dědická smlouva

Dědická smlouva jako institut dědického práva byla z našeho právního řádu vypuštěna s přijetím ObčZ 1950 a k jejímu návratu došlo až s přijetím současného ObčZ. Jak uvádí důvodová zpráva k ObčZ, inspirací při formulaci příslušných ustanovení o dědické smlouvě byla pak úprava švýcarského občanského zákoníku⁹⁵.

Dědická smlouva je dle ust. § 1582 ObčZ dvoustranné nebo vícestranné právní jednání, přičemž jednou smluvní stranou musí být zůstavitel a druhou stranou dědic nebo třetí osoba. Dědickou smlouvou povolává osobně zůstavitel za úplatu (nebo jiné plnění) či bezúplatně druhou smluvní stranu nebo třetí osobu za dědice části své pozůstalosti, přičemž druhá smluvní strana tento závazek zůstavitele přijímá.⁹⁶

Dědická smlouva je tedy právní jednání dvoustranné nebo vícestranné, v čemž spočívá rozdíl oproti závěti, neboť závěť je vždy pouze jednostranným právním jednáním zůstavitele. Vzhledem k tomu, že se jedná o smlouvu, použijí se na dědickou smlouvu mimo jiné i obecná ustanovení o závazcích (§ 1721 a násl. ObčZ), a to zejména o závazcích smluvních (§ 1724 a násl. ObčZ). Stejně jako každá jiná smlouva je tedy jednostranně nezrušitelná a nezměnitelná, ledaže by možnost zrušení byla ujednána přímo ve smlouvě nebo vyplývá-li taková možnost přímo ze zákona.

Z výše uvedeného vyplývá, že kdo chce uzavřít platnou dědickou smlouvu, musí mít jak pořizovací způsobilost, tak způsobilost vázat se smluvně. Přísnější pravidla pro uzavření dědické smlouvy platí i co se týče její formy, neboť dědická smlouva může být platně uzavřena pouze ve formě notářského zápisu (§ 1582 odst. 2 ObčZ) a jen osobním jednáním zúčastněných smluvních stran (§ 1584 ObčZ).

Dědická smlouva je navíc smlouvou odvážnou, neboť prospěch či neprospěch alespoň jedné ze smluvních stran závisí, dle ujednání smluvních stran, na nejisté události.⁹⁷ Skutečnost, že zůstavitel uzavřel dědickou smlouvu, mu nebrání v tom, aby se svým majetkem za svého života libovolně nakládal (viz ust. 1588 odst. 1 ObčZ). Je tedy možné v krajním případě, že nastane situace, kdy dědic ustanovený dědickou smlouvou nemá co po smrti zůstavitele zdědit, protože zůstavitel žádnou pozůstalost nezanechal.

⁹⁵ Srov. Eliáš, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. Ostrava: Sagit, 2012.

⁹⁶ Svoboda, J., Klička, O., Dědické právo v praxi. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 85.

⁹⁷ Viz ust. § 2756 ObčZ.

Určitou možnost ochrany druhé smluvní strany pro tyto případy zakotvuje ustanovení § 1588 odst. 2 ObčZ, dle kterého se může smluvní dědic dovolat relativní neúčinnosti dalších pořízeních pro případ smrti nebo darovací smlouvy uzavřené zůstavitelem, pokud by takové právní jednání zůstavitele bylo neslučitelné s dříve uzavřenou dědickou smlouvou.

Na straně zůstavitele může dědickou smlouvou uzavřít pouze zletilá fyzická osoba, která je plně svéprávná. Osoba ve svéprávnosti omezená může dědickou smlouvu uzavřít pouze se souhlasem svého opatrovníka (viz ust. § 1584 ObčZ) a pořídit dědickou smlouvou může jen o polovině pozůstalosti.

Také druhá smluvní strana musí splňovat zákonné podmínky, aby byla dědická smlouva uzavřena platně. Přijmout zůstavitelův závazek může jak osoba fyzická, tak osoba právnická. Pro fyzickou osobu opět platí, že musí být plně svéprávná a zletilá, u právnických osob neexistuje žádné omezení. U právnické osoby však vyvstává nejasnost ohledně možnosti uzavřít dědickou smlouvu vůbec, neboť jak již bylo uvedeno výše, lze dědickou smlouvu uzavřít pouze osobním jednáním stran, tj. zastoupení je zcela vyloučeno. Vzhledem k tomu, že s účinností ObčZ již není jednání statutárního orgánu právnické osoby možno považovat za osobní jednání právnické osoby, toliko jen za zvláštní formu zastoupení právnické osoby, bylo by možné při striktním výkladu zákona se domnívat, že právnická osoba nemůže být v konečném důsledku smluvní stranou dědické smlouvy.⁹⁸

Je dále nutné vzít v úvahu i možnost uzavřít dědickou smlouvu ve prospěch třetí osoby. Takovým postupem se tedy dědicem může stát i osoba, která není zletilá či plně svéprávná, a to zejména za situace, kdy rodiče dítěte uzavřou dědickou smlouvu právě ve prospěch tohoto nezletilého dítěte jako třetí osoby (zákonní zástupci).

Z dikce § 1585 odst. 1 ObčZ vyplývá, že dědická smlouva nemůže nikdy působit jako samostatný dědický titul. Dědickou smlouvu totiž není možné pořídit o celé pozůstalosti, neboť alespoň čtvrtina pozůstalosti musí zůstat volná, aby o ní mohl zůstavitel pořídit dle své zvlášť projevené vůle.

Chce-li zůstavitel zanechat dědici, se kterým uzavřel dědickou smlouvu, i tuto čtvrtinu, umožňuje již samotný zákon v § 1585 odst. 1 ObčZ její zanechání prostřednictvím závěti. V případě tohoto ustanovení ovšem vyvstává problém, který

⁹⁸ Opačný názor zastávají např. autoři publikace Svoboda, J., Klička, O., Dědické právo v praxi. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 87.

zákon nijak neřeší, a sice k jakému okamžiku se má počítat, zda bylo pořízeno dědickou smlouvou jen do maximální výše tří čtvrtin pozůstalosti. Pravděpodobně až budoucí právní praxe ukáže, zda se bude vycházet z hodnoty zůstavitelova majetku k okamžiku uzavření dědické smlouvy nebo až k okamžiku smrti zůstavitele.

Lze se domnívat, že hodnota zůstavitelova majetku, resp. naplnění maximální výše tří čtvrtin pozůstalosti, by se měla posuzovat až k okamžiku smrti zůstavitele, a to zejména z důvodu, že zůstavitel může se svým majetkem až do své smrti libovolně nakládat. Je však nutné připustit, že v takovém případě není v okamžiku uzavírání dědické smlouvy jasné, o jakém majetku, resp. v jakém rozsahu, bylo dědickou smlouvou pořízeno. Jak uvádí Svoboda a Klička: „(...) *dědická smlouva je smlouvou odvážnou a jako k takové je třeba k této smlouvě i přistupovat při formulování jejího konkrétního obsahu, aby co nejvíce vyhověla požadavkům obou smluvních stran.*“⁹⁹

Výše uvedený názor podporuje i fakt, že pokud by náhodou došlo k situaci, kdy je v dědické smlouvě pořízeno o větší části pozůstalosti, než je dle ObčZ přípustné, pak by v části převyšující zákonem dovolený rozsah byla dědická smlouva neplatná, ovšem s tím, že by se považovala za závěť zůstavitele.

Zvláštním případem zákonem předvídané dědické smlouvy je dědická smlouva uzavřená mezi manželi nebo snoubenci. Ustanovení § 1592 odst. 1 ObčZ uvádí, že „*manželé mohou uzavřít dědickou smlouvu, podle níž jedna strana povolává druhou za dědice nebo odkazovníka a druhá strana toto povolání přijímá, anebo se takto za dědice nebo za odkazovníky povolávají navzájem.*“ Zároveň je dle ust. § 1592 odst. 2 ObčZ možné, aby takovou smlouvu uzavřeli pro případ vzniku manželství také snoubenci, nicméně smlouva se stane účinnou až v okamžiku vzniku manželství.

Zajímavostí je, že rozvodem manželství se práva a povinnosti z takové dědické smlouvy neruší, ledaže by se na tom manželé v dědické smlouvě předem výslovně dohodli. Každá ze stran se však může po rozvodu u soudu domáhat, aby byla smlouva zrušena. Soud však takovému návrhu nevyhoví, jestliže směřuje proti tomu, kdo rozvrat manželství nezapříčinil a se samotným rozvodem nesouhlasil.¹⁰⁰

Je-li manželství soudem prohlášeno za neplatné, práva a povinnosti z dědické smlouvy se dle § 1593 odst. 2 ObčZ ruší, ledaže by takové manželství zaniklo již dříve smrtí jednoho z manželů.

⁹⁹ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 88.

¹⁰⁰ Srov. ustanovení § 1593 odst. 1 ObčZ.

Stejně jako lze každé právní jednání změnit či zrušit, tak i dědickou smlouvu lze změnit či zrušit, a to buď za použití obecných ustanovení ObčZ nebo podle speciálních pravidel stanovených v části ObčZ upravující dědickou smlouvu.

Dle obecných ustanovení o závazcích upravených v příslušných ustanoveních ObčZ se zruší dědická smlouva v případě splnění, nemožnosti plnění, při splnění rozvazovací podmínky, smrtí smluvního dědice či odkazovníka před úmrtím zůstavitele, výpovědí či odstoupením od smlouvy ze zákonných či smluvních důvodů.

Mezi speciální pravidla zrušení dědické smlouvy upravená v ObčZ pak patří zrušení dědické smlouvy pozdější závětí, avšak pouze za předpokladu, že s takovým zrušením povinností z dědické smlouvy vyplývajících vysloví smluvní dědic souhlas ve formě notářského zápisu (§ 1590 ObčZ). V opačném případě se může smluvní dědic dovolat neúčinnosti takových právních jednání (následné závěti, darovací smlouvy, apod.), které by jej nějaký způsobem poškozovali.

Samozřejmostí je možnost zrušení dědické smlouvy dohodou smluvních stran, učiněnou ve formě notářského zápisu.

6.2. Závět'

Závět' je definována v ust. § 1494 odst. 1 ObčZ jako „...*odvolatelný projev vůle, kterým zůstavitel pro případ své smrti osobně zůstavuje jedné či více osobám alespoň podíl na pozůstalosti, případně i odkaz.*“ Závět' tedy jakožto právní jednání je osobním a jednostranným projevem vůle zůstavitele a v případě, že takové právní jednání splňuje veškeré zákonem předepsané obsahové náležitosti je platné, avšak jeho účinky nastávají až smrtí pořizovatele závěti – zůstavitele.

Závět' je základním jednostranným pořizováním fyzické osoby pro případ smrti a je nutno ji vždy chápat jako projev vůle odvolatelný, tj. v souladu s ustanovením § 1575 ObčZ ji může zůstavitel kdykoli za svého života odvolat, a to z části nebo zcela.¹⁰¹ Současně je právo povolání dědice osobním právem zůstavitele a není tedy možné svěřit povolání dědice někomu jinému nebo pořídit závět' společně s jinou osobou.¹⁰²

¹⁰¹ Srov. ustanovení § 1581 ObčZ: „*Prohlásí-li zůstavitel, že neplatná budou všechna jeho příští pořizování pro případ smrti, anebo že budou neplatná taková pořizování, jež nebudou zřízena v určité formě, nepřihlíží se k tomu.*“

¹⁰² Srov. ustanovení § 1496 ObčZ.

Zajímavostí nutnou na tomto místě uvést je skutečnost, že na rozdíl od české právní úpravy, německý BGB upravuje v ust. § 2269 a násl. společný testament manželů (*Gemeinschaftliches Testament von Ehegatten*), který představuje společné uspořádání majetkových poměrů manželů pro období po smrti jednoho z nich a dále upravuje i tzv. Berlínský testament, kterým může zůstavitel povolát za jediného dědice svého pozůstalého manžela a společné děti pak odsunout až do druhé dědické třídy.

Obecným pravidlem pro výklad právních jednání je, že mají být vykládány podle skutečné vůle toho, kdo je učinil. Toto pravidlo výslovně zakotvuje i ObčZ. Proto je třeba závěť vykládat vždy tak, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele. Předpokladem a esenciální podmínkou pro pořízení závěti na straně zůstavitele je (i) existence právní osobnosti a (ii) svéprávnost.

Add (i) podmínka právní osobnosti je splněna vždy, protože v souladu s ust. § 23 ObčZ má člověk (fyzická osoba) právní osobnost od narození až do smrti, přičemž pořizovatelem závěti může být jen fyzická osoba, tedy člověk.

Add (ii) podmínka svéprávnosti, jakožto způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem se plně nabývá v souladu s ust. § 30 odst. 1 ObčZ zletilostí, tj. dovršením osmnáctého roku věku. Zákon však umožňuje v odst. 2 téhož paragrafu výjimku a před nabytím zletilosti je tak možné plné svéprávnosti nabýt přiznáním svéprávnosti ze strany soudu nebo uzavřením manželství.

Nicméně i plně nesvéprávné osoby mají dle ObčZ přiznanou určitou pořizovací způsobilost. Dle § 1526 ObčZ tak mohou ti, kdo dovršili patnácti let věku a dosud nenabyli plné svéprávnosti, pořizovat bez souhlasu svého zákonného zástupce ve formě veřejné listiny. Stejně tak může ten, kdo byl ve své svéprávnosti omezen, pořádit v rámci svého omezení závěť, avšak opět pouze ve formě veřejné listiny.¹⁰³

Kdo byl navíc ve svéprávnosti omezen pro chorobnou závislost na požívání alkoholu, užívání psychotropních látek nebo podobných přípravků či jedů nebo chorobnou závislost na hráčské vášni představující závažnou duševní poruchu, může v rozsahu svého omezení pořádit závěť v jakékoli formě, maximálně však o polovině pozůstalosti. Zbývající část takové pozůstalosti případně zákonným dědicům, pokud by

¹⁰³ Kdo byl ve svéprávnosti omezen tak, že není způsobilý pořizovat, může přesto v souladu s ustanovením § 1527 ObčZ platně pořádit v jakékoli formě, jestliže se uzdravil do té míry, že je schopen projevit vlastní vůli.

ale byl jediným zákonným dědicem stát, může takový zůstavitel pořídit o celé pozůstalosti bez omezení.¹⁰⁴

Závětí se mohou nově povolat jak dědicové, tak odkazovníci, což starší právní úprava obsažená v ObčZ 1964 neumožňovala. Dědicem či odkazovníkem ze závěti může pak být jen osoba s právní osobností, a to jak fyzická, tak právnická, přičemž právnická osoba nemusí v okamžiku smrti zůstavitele právně existovat, avšak musí platně vzniknout nejpozději do jednoho roku od jeho smrti (viz ust. § 1478 ObčZ). V neposlední řadě, je třeba na tomto místě zmínit, že právní osobnost má pro účely dědění v souladu s ustanovením § 25 ObčZ i nenarozené dítě, pokud se narodí živé a v době smrti zůstavitele existuje jako plod v těle matky, tzv. *nasciturus*. Svéprávnost není pro způsobilost být dědicem z pohledu platného českého dědického práva rozhodující.

Jak má být osoba dědice či odkazovníka ze strany zůstavitele označena není zákonem explicitně stanoveno. Při označení dědice či odkazovníka je tak třeba zvolit takové údaje, aby označenou osobu nebylo možné zaměnit s jinou. U fyzických osob se tak bude zpravidla jednat o uvedení jména, příjmení, data narození a případně bydliště. U právnických osob je k nezaměnitelnému označení dostačující uvedení jejího názvu a identifikačního čísla osoby, popř. jejího sídla.

Ustanovení § 1503 odst. 2 ObčZ umožňuje zůstaviteli povolat v závěti i skupinu osob bez bližšího určení, např. zaměstnance, celou rodinu, apod. V takovém případě se předpokládá, že dědici jsou ti, kteří patřili do této skupiny v době smrti zůstavitele, jde-li o osoby s právní osobností. Dle aktuální judikatury Nejvyššího soudu, se kterou se lze ztotožnit, pak za situace, kdy zůstavitel povolal společně více závětních dědiců k určitému podílu z pozůstalosti (určenému konkrétní věcí nebo procentem či zlomkem), nastává přirůstání uvolněného dědického podílu dědice, který nedědí dle ust. § 1504 ObčZ, k podílům ostatních spoludědiců; takto uvolněný podíl tudíž nepřípadně dědicům zákonným.¹⁰⁵

Výše již bylo uvedeno, že ObčZ umožňuje v souladu s ustanovením § 1478 ObčZ povolat závětí za dědice též právnickou osobu, která má v budoucnu teprve

¹⁰⁴ Srov. ustanovení § 1528 ObčZ.

¹⁰⁵ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30.3.2017, sp.zn. 21 Cdo 1843/2016.

vzniknout, avšak za podmínky, že tato právnická osoba vznikne nejpozději do jednoho roku od smrti zůstavitele.

ObčZ 1964 umožňoval v souladu s ustanovením § 477 odst. 2 ObčZ 1964 zřídit závěť nadaci nebo nadační fond. Tato možnost zůstává zachována v ObčZ i nadále, nyní má však zůstavitel možnost povolat za dědice nebo odkazovníka jakoukoli právnickou osobu, musí ale, jak uvedeno výše, vzniknout do jednoho roku od jeho smrti.

Další novinkou je ustanovení § 1448 odst. 1 ObčZ, dle kterého má zůstavitel možnost svým pořízením pro případ smrti vytvořit svěřenský fond, čímž vznikne oddělený a nezávislý majetek, vyčleněný z vlastnictví svého zakladatele, tedy zůstavitele. Zároveň je možné pořízením pro případ smrti založit ústav dle § 402 a násl. ObčZ, jakožto právnickou osobu ustavenou za účelem provozování činnosti užitečné společensky nebo hospodářsky s využitím své osobní a majetkové složky.

Aby mohla být závěť považována za platné právní jednání zůstavitele, je nutné splnit veškeré formální náležitosti, které zákon pro toto jednání předepisuje. Pokud kterákoli formální náležitost chybí nebo je uvedena nesprávně, má to dle ObčZ za následek absolutní neplatnost takové závěti.¹⁰⁶ ObčZ tak ve svém § 1532 požaduje, aby měla závěť písemnou formu, ledaže by se jednalo o závěť pořízenou s úlevami. Závěť je možné pořídit buď soukromou listinou, nebo listinou veřejnou. Za nejvhodnější variantu (z pohledu právní jistoty) je považována obecně závěť sepsaná ve formě veřejné listiny, tedy závěť sepsaná notářem ve formě notářského zápisu. Z hlediska právní jistoty následuje závěť sepsaná vlastní rukou zůstavitele, případně závěť pořízená před svědky, ale zůstavitelem nesepsaná, avšak jím podepsaná, a nakonec závěť pořízená s úlevami.

Závěť ve formě soukromé listiny může být pořízena jednak vlastní rukou bez svědků, tedy jako závěť holografní, a jednak za účasti svědků, nesepsaná vlastní rukou zůstavitele, tedy jako závěť allografní. Takovou závěť však musí zůstavitel vlastnoručně podepsat.

ObčZ zná celkem pět případů, kdy může být pořízena závěť s úlevami, označovaná též jako tzv. *privilegovaná závěť*. Z hlediska historického má tato forma závěti dlouhou tradici a byla využívána již ve starém Římě pro potřeby vojáků. Do

¹⁰⁶ SVOBODA, J., KLIČKA O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 57.

platného českého dědického práva však byla zařazena po dlouhé době, právě až přijetím ObčZ.¹⁰⁷

Pro všechny případy privilegovaných závětí je charakteristické, že platnost takové závěti je časově omezená a lze je pořídit pouze v zákonem stanovených situacích a za podmínek stanovených zákonem. Jedná se tedy o následující případy:

- pořizovatel musí být pro nějakou nenadálou událost v patřném a bezprostředním ohrožení života (§ 1542 odst. 1 ObčZ),
- pořizovatel se nachází v místě, kde je běžný společenský styk ochromen následkem mimořádné události a nelze tak po pořizovateli rozumně požadovat, aby závěť pořídil v jiné formě (§ 1542 odst. 1 ObčZ),
- existuje-li důvodná obava, že zůstavitel zemře dříve, než by mohl závěť pořídit ve formě veřejné listiny (§ 1543 ObčZ),
- pořizovatel je na palubě letadla zapsaného v leteckém rejstříku v České republice nebo na palubě námořního plavidla plujícího pod státní vlajkou České republiky a má pro pořízení závěti vážný důvod (§ 1544 odst. 1 ObčZ),
- při účasti v ozbrojeném konfliktu a vojenských operacích může poslední vůli zůstavitele, který je vojákem nebo jinou osobou náležející k ozbrojeným silám, zaznamenat velitel vojenské jednotky České republiky nebo jiný voják v hodnosti důstojníka nebo vyšší, a to v přítomnosti dvou svědků (§ 1545 odst. 1 ObčZ).

Jak bylo již uvedeno výše, není zůstavitel za svého života obsahem závěti vázán a může ji zcela nebo z části změnit či dokonce zcela zrušit. Zrušení závěti upravuje ust. § 1575 odst. 2 ObčZ, a to buď (i) pořízením pozdější závěti, která zcela nebo z části obsahově nahradí původní závěť sepsanou zůstavitelem nebo (ii) jejím odvoláním.

Pro zajímavost je zde na tomto místě vhodné zmínit pro srovnání právní úpravu francouzskou. Ve Francii jsou přípustné až čtyři typy závětí, a to holografní, autentická, mystická a privilegovaná. Tzv. autentický testament sepsaný jako veřejná listina ve formě notářského zápisu dvěma notáři nebo jedním za účasti dvou svědků je vždy registrovaný v centrální evidenci závětí.¹⁰⁸ Naopak závěť vlastnoručně sepsaná

¹⁰⁷ SVOBODA, J., KLÍČKA O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 66.

¹⁰⁸ Ve Francii existuje tzv. Centrální registr závětí (*Fichier Central des Dispositions de Dernières Volontés, FCDDV*). K informacím z tohoto registru má přístup kdokoli na základě předchozí písemné

pořizovatelem a jím podepsaná je, stejně jako v české právní úpravě, testamentem holografním, kterou je možné zapečetit a v přítomnosti dvou svědků dát do úschovy u notáře, který ji následně zapíše do centrální evidence a označuje ji jako tzv. mystický testament. Tento zvláštní název pro testament reflektuje z pozice notáře neznalost obsahu takto pořizované soukromé listiny (viz čl. 976 CC). Posledním typem závěti jsou závěti psané s úlevami za výjimečných okolností, které jsou upraveny v čl. 981 a násl. CC, jedná se, stejně jako v české právní úpravě např. o vojenskou závěť (ta může být, na rozdíl od ObčZ, zaznamenána i lékařem, pokud je voják zraněn nebo nemocný a je v nemocničním zařízení spravovaném armádou), nebo závěť sepsanou na palubě lodi nebo letadla, jež je registrováno ve veřejném rejstříku ve Francii.¹⁰⁹

Závěť může pořídit fyzická zletilá osoba starší 18 let, případně ten, kdo byl soudem uznán za zletilého, avšak již dosáhl alespoň 16 let. Nezletilý starší 16 let může pořizovat dle francouzské právní úpravy pouze o polovině svého majetku. Zůstavitel musí být dle čl. 903 CC v době sepisování závěti při jasném rozumu (*sain d'esprit*). Pořízení pro případ smrti je dále neplatné, pokud bylo učiněno pod nátlakem, podvodem nebo je stíženo jinou vadou.

Zůstavitel může volně v závěti pořizovat jen o části svého majetku. Tato část se pak pro potřeby dědického testamentárního práva nazývá disponibilní část (*quotité disponible*). Pokud totiž zůstavitel pořizuje testamentem, musí být toto jednání plně v souladu s tzv. povinným dědickým podílem (*réserve héréditaire*). K této části pozůstalosti, se kterou zůstavitel nemůže volně disponovat při sepisování své poslední vůle, je oprávněn výhradně neopominutelný dědic (*héritier réservataire*). Neopominutelnými dědici jsou pak potomci zůstavitele, a pokud není jich, tak pozůstalý manžel. Povinný dědický podíl potomků se určuje počtem dětí zůstavitele. Jedno dítě má nárok na 1/2 pozůstalosti, u dvou dětí má každé nárok na 1/3, u třech a více dětí je *quotité disponible* zůstavitele ve výši 1/4 pozůstalosti. Pokud nemá zůstavitel potomky žádné, je stanovena *réserve héréditaire* pozůstalého manžela, a to ve výši 1/4 pozůstalosti

žádosti, jejíž povinnou přílohou je úmrtní list nebo jeho ověřená kopie. In. Malá, L., Základní rámec hmotného dědického práva ve Francii. Ad Notam, 5/2014.

¹⁰⁹ Ve Francii je též možné sepsat tzv. mezinárodní závěť v souladu s *Washingtonskou úmluvou ze dne 26. 10. 1973 o jednotném právu pro formu mezinárodní závěti*.

V souladu s čl. 1002 CC je možné závěti dědicům určit, že dědí celou pozůstalost (*legs universel*), určitou část (*legs a titre universel*) nebo jen určitou věc náležející do pozůstalosti (*legs a titre particulier*). Testamentem je také možné stanovit někomu věcné břemeno, podmínky, povolat vykonavatele závěti (*exécuteur testamentaire*, čl. 1025 CC a násl.), stanovit dědici náhradníka nebo zřídit svěrenské nástupnictví (čl. 1048 a násl. CC).

6.2.1. Pořízení nové závěti

Novější závěť ruší původní závěť v rozsahu, v jakém nemůže původní závěť vedle novější obstát (viz ust. § 1576 ObčZ). Na rozdíl od právní úpravy obsažené v ObčZ 1964 může za jistých okolností dojít k obnovení platnosti starší závěti, přičemž jde zejména o případy, kdy zůstavitel následně zruší novější závěť a původní závěť ponechá v platnosti. V takovém případě se má za to, že dřívější závěť nepozbyla platnosti a dle ust. § 1580 ObčZ se na ni hledí, jakoby nebyla zrušena.¹¹⁰

6.2.2. Odvolání závěti

Odvoláním se ruší závěť s konečnou platností. Odvolání závěti je, stejně jako její pořízení, opět přípustné jen a pouze jako osobní jednání pořizovatele. Současná právní úprava obsažená v ObčZ upravuje několik možností jak závěť platně odvolat. Konkrétně tak lze dle ObčZ učinit níže popsanými způsoby.¹¹¹

6.2.2.1. Výslovné odvolání závěti

K platnému výslovnému odvolání závěti se bezpodmínečně vyžaduje způsobilost pořizovatele závěť odvolat, která je v ObčZ upravena shodně jako způsobilost pořizovací, blíže rozebraná v této kapitole výše. Dále je nutný výslovný projev vůle zůstavitele směřující k odvolání závěti či její výslovně uvedené části, učiněný ve formě zákonem předepsané pro pořízení závěti, přičemž nezáleží na tom, v jaké formě zůstavitel pořídil svoji závěť dřívější.

Výslovně odvolat závěť tak zůstavitel může v písemné formě soukromou listinou, napsanou vlastní rukou (§ 1533 ObčZ), napsanou někým jiným za účasti

¹¹⁰ SVOBODA, J., KLIČKA O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 80-82.

¹¹¹ Tamtéž, str. 83-84.

svědků (§ 1534 až 1536 ObčZ), ve formě notářského zápisu (§ 1537 ObčZ), případně odvoláním s úlevami ve všech případech, kdy ObčZ umožňuje pořízení závěti s úlevami (§ 1549 ObčZ).

6.2.2.2. Odvolání závěti mlčky

Důsledky odvolání závěti mlčky má jen takové jednání pořizovatele závěti, které provede sám osobně zůstavitel a učiní tak vědomě. Ve výjimečných případech lze však i jednáním třetí osoby, která prokazatelně obdržela výslovný příkaz zůstavitele zničit závěť, považovat za odvolání závěti provedené samotným zůstavitelem.

Dle odborné praxe je však vždy nutné v takových výjimečných případech zkoumat, zda byl takové třetí osobě skutečně udělen výslovný a jednoznačný pokyn ze strany pořizovatele závěti k jejímu zničení nebo zda došlo jednáním třetí osoby k porušení zákona a založení důvodu k dědické nezpůsobilosti takto jednající osoby (viz ust. § 1497 ObčZ).

Odvolání závěti mlčky lze provést fyzickým zničením listiny, na níž byla závěť napsána, nebo takovým jejím znehodnocením, že z něj nepochybně plyne, že byla závěť tímto způsobem (mlčky) odvolána. Dalším případem odvolání závěti mlčky je nepochybně i takové jednání pořizovatele závěti, který ví, že došlo ke zničení či ztrátě závěti, bez úmyslného jednání zůstavitele a i přes tuto svoji vědomost takovou závěť neobnoví. Z takového jednání zůstavitele a dalších okolností každého konkrétního případu lze pak vyvozovat zrušující úmysl zůstavitele (viz ust. § 1578 odst. 1 ObčZ).¹¹²

V neposlední řadě je třeba zdůraznit, že vyhotoví-li zůstavitel několik stejnopisů závěti, musí dojít ke ztrátě, zničení či znehodnocení všech takto vedle sebe existujících dokumentů, aby bylo možno dovozovat odvolání závěti mlčky. Zničí-li naopak zůstavitel demonstrativně například pouze jeden ze stejnopisů téže závěti, nelze z takového jednání bez dalšího dovodit, že měl skutečně a vážně v úmyslu odvolat závěť jako celek.¹¹³

¹¹² SVOBODA, J., KLIČKA O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 84.

¹¹³ Tamtéž, str. 82.

6.2.2.3. Odvolání závěti sepsané ve formě veřejné listiny

Původní právní úprava obsažená v ObčZ 1964 umožňovala odvolat závěť sepsanou ve formě notářského zápisu pouze sepsáním nové, další listiny, která obsahovala závěť novou nebo sepsáním listiny o odvolání závěti.

ObčZ tuto praxi nepřevzal. Naopak ObčZ umožňuje, aby i závěť sepsaná ve formě notářské listiny byla kdykoliv na žádost jejího pořizovatele jemu osobně vydána. Vydání závěti zůstaviteli se pak dle platné právní úpravy považuje za její odvolání. O této skutečnosti musí zůstavitele poučít ten, který závěť vydává a o tomto poučení se vyhotoví zápis uchovávaný notářem v příslušném spise (viz ust. § 1579 odst. 1 ObčZ).

Nepochybně lze závěť sepsanou ve formě notářského zápisu také odvolat, resp. nahradit, sepisem nové závěti sepsané kterýmkoliv jiným způsobem dovoleným pro zrušení závěti.

6.2.2.4. Odvolání závěti uložené v úřední úschově

V současné době je přípustná pouze úschova soudní nebo úschova notářská. Každá závěť nacházející se v takové úřední úschově je pak zapsána v Centrální evidenci pořizení pro případ smrti, kterou vede a spravuje Notářská komora České republiky. Závěť uložená v takové úřední úschově má formu listiny soukromé, přičemž skutečnost, zda je závěť uložená v úřední úschově či nikoliv, nemá vliv na její platnost.

Opět platí, že byla-li závěť uložena v úřední úschově má pořizovatel právo kdykoliv žádat o její vydání jeho osobě. Na rozdíl od závěti sepsané ve formě notářského zápisu nedochází vydáním závěti, sepsané jakožto soukromá listina, k jejímu odvolání. Aby k zamýšleným důsledkům odvolání takové závěti skutečně došlo, musí její pořizovatel učinit některé ze shora dříve popsaných jednání, tj. odvolat, zničit či znehodnotit závěť nebo sepsat závěť pozdější.

I v případech, kdy zůstavitel nepožádá o vydání závěti uložené v úřední úschově a pořídí novou závěť, platí, že došlo k odvolání původní závěti, a to z části nebo zcela, vždy v rozsahu v jakém původní závěť vedle závěti novější neobstojí.

6.2.2.5. Pořízení následné dědické smlouvy

V případě, že zůstavitel po sepsání závěti o svém majetku nebo jeho části, sepíše platnou dědickou smlouvu, vedle níž původní závěť zcela nebo z části neobstojí,

považuje se dříve sepsaná závěť v tomto rozsahu za odvolanou. Na rozdíl od smluvního dědice, který je případně jednáním zůstavitele za jeho života krácen na svých majetkových právech přijatých prostřednictvím platné dědické smlouvy, nemá závětní dědic jakoukoliv možnost napadat platnost, resp. neplatnost jej takto zkracujících jednání zůstavitele. Shora uvedené je logické, když si uvědomíme, že závětní dědic nemusí o svém případném budoucím nároku na dědictví po zůstaviteli až do smrti zůstavitele vědět a zejména je nutné si v této souvislosti uvědomit, že závěť je, na rozdíl od dědické smlouvy, jednostranným, osobním a odvolatelným projevem vůle zůstavitele. Blíže k institutu dědické smlouvy viz výše podkapitola 6.1 této práce.

6.2.3. Vedlejší doložky závěti

Závěť, a stejně tak i dovětek, kterému je blíže věnována kapitola 6.3 této práce, může také obsahovat tzv. vedlejší doložky, které blíže upravují a individualizují skutečnou vůli zůstavitele.

Zákon omezuje zůstavitele co do obsahu vedlejších doložek, když stanoví, že směřuje-li doložka ke zřejmému obtěžování dědice nebo odkazovníka, nepřihlíží se k ní. Stejně tak se nepřihlíží ani k vedlejší doložce, která zjevně odporuje veřejnému pořádku nebo je nesrozumitelná (§ 1551 odst. 2 ObčZ).

ObčZ nijak blíže neupravuje pojem „obtěžování“ a ponechává jeho bližší uchopení na budoucí judikaturní praxi soudů. Obecně lze mít za to, že za obtěžující vedlejší ujednání lze považovat takové, jehož splnění na straně konkrétního dědice či odkazovníka je spojeno s vynaložením značného úsilí či prostředků, které na něm nelze spravedlivě požadovat. Kritérium „značeného úsilí“ je přirozeně třeba posuzovat s ohledem na každý jednotlivý konkrétní případ a s ohledem na konkrétní osobu zatíženou takovým vedlejším ujednáním. Pokud by například zůstavitel uložil konkrétnímu dědici pro něj nesplnitelnou podmínku, avšak jiný dědic či odkazovník, by takovou podmínku bez problémů splnil, tak i přes to se k takovému vedlejšímu ujednání nepřihlíží, neboť splnění podmínky je uloženo právě a jen osobě, která jej není schopna bez značného úsilí splnit.¹¹⁴

Naopak „nesrozumitelností“ ObčZ rozumí nesrozumitelnost objektivní, tzn. nesrozumitelné, musí být vedlejší ujednání obecně, tj. nikoliv pouze osobě, kterou

¹¹⁴ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 74.

omezuje. Nutné je pak při výkladu závěti (či dovětku) postupovat nejen podle obecné úpravy týkající se právních jednání, ale též postupovat dle § 1494 odst. 2 ObčZ a pořízení pro případ smrti vykládat také tak, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele.¹¹⁵

V neposlední řadě nesmí vedlejší doložka odporovat veřejnému pořádku. Tímto výrazem zákonodárce rozumí případy, kdy je sice právní jednání platné podle cizího právního řádu, avšak v právním řádu České republiky je takové jednání zakázané. Typickým příkladem může být v našich právních poměrech mnohoženství nebo příkaz zůstavitele, aby dědic či odkazovník přistoupil k určitému náboženskému vyznání, apod.

Výslovně je pak v ust. § 1552 ObčZ zapovězeno takové vedlejší ujednání, kterým by zůstavitel dědici nebo odkazovníku prikazoval uzavřít či naopak neuzavřít manželství. Zůstavitel má však podle poslední věty téhož ustanovení možnost zřídit někomu právo na dobu, než uzavře manželství.¹¹⁶

Vedlejšími doložkami platná právní úprava obsažená v ObčZ rozumí (i) nařízení odkazu, (ii) stanovení podmínky, (iii) doložení času a (iv) stanovení příkazu, které jsou blíže rozepsány v podkapitolách níže.

6.2.3.1. Nařízení odkazu

Institut odkazů byl obsažen již v ABGB a zpět do našeho právního řádu byl navrácen opět až s účinností ObčZ.¹¹⁷ Obecně se odkazem dle ust. § 1477 ObčZ rozumí zřízení určité pohledávky na vydání určité věci, případně jedné či několika věcí určitého druhu nebo zřízení určitého práva, přičemž ObčZ v témže ustanovení výslovně stanoví, že odkazovník není dědicem.

Dle ObčZ tedy platí, že zůstavitel, který má pořizovací způsobilost¹¹⁸ může v pořízení pro případ smrti nebo v darování pro případ smrti¹¹⁹, určité osobě nařídit, aby

¹¹⁵ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 74 – 75.

¹¹⁶ Viz ust. § 1552 ObčZ „*Nepřihlíží se k vedlejší doložce, kterou zůstavitel ukládá dědici nebo odkazovníku, aby uzavřel či neuzavřel manželství, popřípadě aby v manželství setrval, anebo aby manželství zrušil. Zůstavitel však může zřídit někomu právo na dobu, než uzavře manželství.*“

¹¹⁷ Postupným oslabováním institutu odkazu začal již ObčZ 1950 a z textace ObčZ 1964 byl vypuštěn zcela.

¹¹⁸ Plnou pořizovací způsobilost má jen plně svéprávná fyzická osoba. Osoba, která nedosáhla ještě plné svéprávnosti z důvodu nedosažení zletilosti, má pořizovací způsobilost po dovršení 15let.

jím označenému odkazovníku vydala určitý předmět odkazu (ust. § 1594 odst. 1 ObčZ). Při označení odkazovníka je pak třeba zvolit ze strany zůstavitele takové identifikační údaje, aby jej nebylo možné zaměnit s jinou osobou. Odkazovníkem může být fyzická i právnická osoba.

Odkaz lze zřídit i negativně, a to tak, že zůstavitel v pořizení pro případ smrti určí, že označený závětní dědic určitou věc zdědit nemá (viz ust. § 1594 odst. 1 ObčZ poslední věta). V takovém případě se takový odkaz považuje dle ust. § 1594 ObčZ za odkaz zákonným dědicům.¹²⁰

Zajímavostí je v tomto směru aktuální právní úprava rakouská, která novelou účinnou od 1. ledna 2017, zavedla do ust. § 677 a § 678 ABGB, zákonný institut pečovatelského odkazu. Nárok na tento zákonný odkaz vzniká určité osobě, pokud v posledních třech letech před smrtí pečovala o zůstavitele, a to po dobu minimálně 6 měsíců v „nikoliv zanedbatelné míře“¹²¹. Okruh takto privilegovaných pečujících osob je však v ABGB, ve znění po novele, omezen, a to na blízké příbuzné zůstavitele, resp. na osoby, které patří k okruhu zákonných dědiců zemřelého, jakož i na jejich manžele, druhy, družky a jejich děti. Nárok na tento zákonný odkaz pak nevzniká v případě, že vynaložené úsilí pečující osoby bylo již za života zůstavitele z jeho strany kompenzováno, např. výplatou mzdy, darem, apod., a také nevzniká, resp. může být následně odňat v případě, že na straně pečující osoby existují relevantní důvody pro vydědění.¹²²

6.2.3.2. Stanovení podmínky

Podmínkou se obecně rozumí stanovení možnosti pro případ, kdy nastane skutečnost rozhodná pro vznik nebo zánik právních následků určitého právního jednání. Podmínky rozlišuje platná právní úprava jako odkládací a rozvazovací, přičemž podmínka je považována za odkládací, závisí-li na jejím splnění, zda právní následky

¹¹⁹ Viz ust. § 2063 ObčZ: „Darování závislé na podmínce, že obdarovaný dárce přežije, se posuzuje zpravidla jako odkaz. Podle ustanovení o darování se řídí, přijme-li obdarovaný dar a vzdá-li se dárce výslovně práva dar odvolat a vydá o tom obdarovanému listinu.“

¹²⁰ SVOBODA, J., KLÍČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 74.

¹²¹ Podle důvodové zprávy je „nezanedbatelná míra“ představována alespoň 20 hodinami osobní péče měsíčně.

¹²² RONOVSÁ, K., DOBROVOLNÁ, E.: Nové rakouské dědické právo – rozhovor s prof. Dr. Martinem Schauerem. In: *Bulletin Advokacie*, Praha: Česká advokátní komora, 4/2016, str. 69. Dostupné z: http://www.bulletin-advokacie.cz/assets/zdroje/casopis/2016/BA_04_2016_web.pdf

jednání v budoucnu nastanou (§ 548 odst. 1 ObčZ). Naopak za rozvazovací podmínku je považována podmínka, závisí-li na jejím splnění, zda právní následky již nastalé v budoucnu pominou (§ 548 odst. 2 ObčZ).¹²³ V pochybnostech se má za to, že je podmínka odkládací (§ 548 odst. 3 ObčZ).

Existence pořízení pro případ smrti, které obsahuje podmínku danou zůstavitelem, má ve svém důsledku za následek existenci tzv. předního dědice a následného dědice, přičemž přední dědic nabývá dědictví v zásadě dočasně, a to vždy jen do doby splnění zůstavitelem stanovené podmínky. Situace je v obou případech, tj. v případě odkládací i rozvazovací podmínky právně stejná, neboť splněním podmínek vzniká následnému dědici právo na dědictví nebo na získání určité věci z dědictví.¹²⁴

6.2.3.3. Doložení času

Doložením času ObčZ rozumí takové stanovení doby, o níž je jisté, že nastane. Na rozdíl od podmínek, je tak postaveno na jisto, že rozhodná chvíle pro nabytí či naopak pozbytí dědictví skutečně nastane. Platí tedy neodvratitelnost vzniku nebo naopak zániku právních následků jednání. Omezí-li naopak zůstavitel někomu právo doložením času a není-li jisté, zda takový čas nastane, platí zůstavené právo za podmíněné (§ 1564 ObčZ). Na tomto místě je třeba zdůraznit, že pokud je vznik či zánik právních následků jednání zůstavitelem vázán na dosažení určitého věku, nejedná se o ustanovení doložení času, ale o podmínku, neboť dosažení určitého věku dědice či odkazovníka není jisté.

Na rozdíl od podmínky není u okamžiku doložení času možné, aby nastalo jeho opakování. Nastane-li tedy rozhodný okamžik ještě za života zůstavitele, nastávají tím i jím zamýšlené právní následky jednání. Naopak platí, že je-li zůstavitelem stanovena podmínka k určitému jednání dědice či odkazovníka, které může být touto osobou vykonáno opakovaně, je nutné, aby takové jednání nastalo (byť opakovaně) po smrti zůstavitele. Toto platí za předpokladu, že není zřejmá jiná vůle zůstavitele. Uloží-li např. zůstavitel dědici v pořízení pro případ smrti, aby vystudoval vysokou školu, a tento tuto podmínku splní ještě za života zůstavitele a z vůle zůstavitele plyne, že nežádá vystudování další vysoké školy, splnil dědic zůstavitelovu podmínku a dědictví

¹²³ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str.. 74 – 75.

¹²⁴ Tamtéž, str. 76.

v takovém případě nenabývá vůbec přední dědic, ale rovnou dědic následný, který podmínku danou zůstavitelem řádně splnil.

6.2.3.4. Stanovení příkazu

Výslovným stanovením povinnosti spočívající v omezení dědice či odkazovníka, aby se zděděným majetkem či jeho částí, nakládal určitým způsobem, aby něco vykonal, opomenul nebo strpěl, je ze strany zůstavitele v pořízení pro případ smrti stanoven příkaz (§ 1569 ObčZ). V případě, že zůstavitel někomu zůstaví s připojením příkazu, posuzuje se pak takový příkaz jako rozvazovací podmínka, tj. pokud dědic nebo odkazovník zůstavitelův příkaz nevykonají, bude důsledkem takového (ne)jednání ztráta práva na tu konkrétní část dědictví či odkazu, kterou s omezením příkazu po zůstaviteli nabyli. K tomu, aby nesplnění příkazu nevedlo bez dalšího ke ztrátě zděděného práva je zapotřebí výslovný projev vůle zůstavitele zachycený v pořízení pro případ smrti.¹²⁵ Právo vymáhat v takovém případě splnění příkazu má pak především ta osoba, v jejíž prospěch byl takový příkaz zřízen, a to prostřednictvím žaloby podané ve sporném řízení u věcně a místně příslušného soudu.

6.3. Dovětek

Tento institut dědického práva znalo již římské právo, byť původně se v jeho pojetí jednalo o neformální dopis, který doprovázel testament, případně existující nezávisle na testamentu, ve kterém zůstavitel projevoval svoji vůli a poskytoval vykonavatelí závěti jakýsi neformální návod na správný výklad své vůle projevéné v pořízení pro případ smrti. Dovětek znal i ABGB a do našeho právního řádu byl navrácen po dlouhé době až s přijetím ObčZ.

Dovětek (kodicil) je novým dědickým titulem a úzce souvisí se zavedením dalších možností zůstavitele jak obsahově upravit pořízení pro případ smrti. ObčZ výslovnou definici dovětku neobsahuje, avšak v ust. § 1498 ObčZ stanovuje, k čemu dovětek souží.

Dovětkem tak platná právní úprava rozumí takové pořízení pro případ smrti, kterým může zůstavitel nařídit odkaz, stanovit odkazovníku nebo dědici podmínku, nebo doložit čas anebo uložit odkazovníku nebo dědici příkaz. Dovětkem však nelze

¹²⁵ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 78.

nikoho povolat za dědice. Dovětek, stejně jako závěť, spočívá v osobním, odvolatelném projevu vůle zůstavitele, přičemž co je stanoveno o závěti, platí obdobně i o dovětku.

Dovětek může být pořízen společně se závětí, pak jde o tzv. dovětek testamentární, nebo jej lze pořídit samostatně, aniž by byla pořízena závěť. V testamentárním kodícilu lze nařídit odkaz, stanovit podmínku, doložit čas nebo stanovit příkaz týkající se odkazovníka, zákonného dědice i testamentárního dědice; zatímco instestátním kodícilem lze takto omezit jen odkazovníka a dědice zákonného.¹²⁶

O způsobilosti osob pořizovat dovětkem, resp. o formách v jakých lze dovětek pořídit, platí totéž co o způsobilosti pořídit závěť a jejích přípustných formách (viz podkapitola 6.2 této práce).

6.4. Zákon

Zákonná dědická posloupnost má v českém dědickém právu bohatou tradici. V českém zemském právu byla upravena již ve Statutech Konráda Oty, kde bylo upraveno právo na nemovitý majetek otce, synů a dokonce i dcer.¹²⁷

Následná právní úprava zakotvená v Obnoveném zřízení zemském zavedla rozdělení dědiců do pěti dědických tříd, přičemž se vycházelo z německého systému lioneograduálního významně ovlivněného právem římským.

Samostatnou úpravu zákonné posloupnosti mělo městské a poddanské právo, ze kterých následně vycházel Všeobecný občanský zákoník z roku 1811 a dědicové zde byli rozděleni do čtyř dědických tříd.¹²⁸

V právní úpravě dle ObčZ 1964 a taktéž v současné právní úpravě v případě, že nenastane dědická posloupnost na základě dědické smlouvy či závěti nebo nepokryjí-li tyto důvody celou pozůstalost, nastává dědická posloupnost zákonná.

Úkolem zákonné dědické posloupnosti, která je v platné právní úpravě obsažená v ObčZ subsidiárním dědickým titulem, je tak zejména zajistit dědické právo osobám z okruhu zůstaviteli příbuzných nebo blízkých pro případ, že zůstavitel žádné pořízení pro případ smrti neučinil, nebo v pořízení pro případ smrti nepořídil o celém svém majetku nebo takové pořízení pro případ smrti je neplatné.

¹²⁶ SVOBODA, J., KLÍČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 73.

¹²⁷ Schelle, K., Schelleová, I., Hejtmánková, K., Fryšták, M., *The Inheritance law in the Czech Republic*, Verlag für Akademische Texte, 2010.

¹²⁸ Rauscher, R., *Dědické právo podle českého zemského práva zemského*, Bratislava 1922.

Také ve Spolkové republice Německo má zákonná dědická posloupnost, upravená v ustanoveních § 1924 až 1936 BGB, subsidiární charakter vůči testamentární posloupnosti a uplatní se tedy v situacích, kdy zůstavitel nezanechal žádné pořízení pro případ smrti nebo pořídil neplatně či neúplně. Taktéž základními hodnotami, z nichž zákonná dědická posloupnost v Německu vychází při povolávání dědiců, jsou příbuzenství, manželství a s určitými omezeními i příslušnost ke státu.

Ve Francii je dědění ze zákona upraveno v CC v kapitole III: Zákonní dědicové (*des héritiers*). Oproti české právní úpravě je ve Francii od roku 2001 zakotvena dvojkolejnost zákonné dědické posloupnosti, a to podle osobního statutu zůstavitele. Pokud byl zůstavitel ženatý/vdaná, dědí pozůstalý manžel společně s dětmi, případně dalšími potomky zůstavitele a není-li jich, pak s rodiči zůstavitele, případně sám. Pokud však zůstavitel nezanechal pozůstalého manžela, dědí se podle čtyř zákonných dědických tříd, které jsou po provedené novelizaci uvedeny na jediném místě v CC, a to v ust. § 734 a následujících.

Vzhledem k tomu, že dědění ze zákona je stěžejním tématem této práce, budou zákonné posloupnosti, jejímu historickému vývoji a souvisejícím otázkám blíže věnovány následující kapitoly této práce.

7. DĚDICKÁ POSLOUPNOST

Obecný pojem dědická posloupnost znalo již římské právo a označoval přechod práv ze zůstavitele na dědice. Okamžik nápadu pozůstalosti ze zůstavitele na dědice, tj. okamžik kdy vzniká dědici dědické právo, je pak v římském právu, stejně jako v moderních právních řádech, označován jako *delace*.

Vedle smrti zůstavitele je pak třeba správně určit i tzv. delační důvod, kterým je v případě dědické posloupnosti zákonné (intestátní) zákon a v případě dědické posloupnosti testamentární příslušným způsobem projevená poslední vůle zůstavitele (závět / testament).

Na počátku vývoje v římské společnosti převažovala jako jediná existující dědická posloupnost intestátní,¹²⁹ avšak testamentární posloupnost se v římské společnosti rozvinula záhy po ní, a poměrně rychle římské právo přistupovalo k intestátní i testamentární posloupnosti jako k sobě rovným, stejně rozvinutým a finálním institutům. I přes jejich vzájemnou rovnocennost je však patrné již z právní úpravy zákona *Lex duodecim tabularum* (zákon XII. Tabulí), že v jejich vzájemném poměru byl přece jen kladen větší důraz především na zůstavitelovu řádně projevenou poslední vůli, tj. na posloupnost testamentární.¹³⁰

V období raně feudálního středověku měla před posloupností testamentární přednost dědická posloupnost přirozená, stojící na pokrevním příbuzenství mezi zůstavitelem a jeho dědici, přičemž ze strany zůstavitele nebylo možné pořídit testament, který by odporoval dědické posloupnosti stanovené pokrevním příbuzenstvím.

Ženy byly ze šlechtického dědického práva nejprve vyloučeny a jejich nárok ze společného rodového jmění jim byl zajišťován pomocí věna. Až později začaly ženy dědit v případě, kdy nebylo jediného mužského potomka. Zcela opačná situace existovala v právu městském, kde se již v této době uplatňovala zásada rovnosti, tj. synové a dcery dědili po zůstaviteli stejným dílem.

Významným kodifikačním počinem bylo přijetí Všeobecného občanského zákoníku z r. 1811, který v hlavě osmé s názvem „*O právu dědickém*“ obecně vymezil

¹²⁹ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, str. 266.

¹³⁰ *Lex duodecim tabularum* (zákon XII. tabulí) vznikl v letech 450-490 př.n.l., přijat byl zřejmě roku 450 př. n.l. a je považován za nejstarší kodifikaci římského práva.

právo dědické spolu se základními pojmy.¹³¹ Je třeba na tomto místě uvést, že ABGB upřednostňoval testamentární dědickou posloupnost (tj. vůli zůstavitele) před posloupností intestátní.

Jednou z nejvýznamnějších změn v historii dědického práva na území České republiky představující výraznou diskontinuitu k předchozí právní úpravě, bylo přijetí ObčZ 1950, který nahradil ABGB s účinností od 1. ledna 1951, a který výrazně omezil odkazy, zrušil institut dědické smlouvy mezi manžely a zejména zakotvil preferenci dědění ze zákona před děděním testamentárním. Omezen byl také počet dědických skupin (dříve označovaných jako třídy) a zrovnoprávnil pro účely dědění děti manželské a nemanželské.

K postupnému navracení se k původním právním zásadám platným na našem území dochází již přijetím následné právní úpravy obsažené v ObčZ 1964, v rámci její velké novelizace po r. 1989 a zejména poté, kdy byl přijat a vstoupil v účinnosti aktuálně platný ObčZ.

Obecně řečeno měla historicky i v moderních právních úpravách vždy testamentární dědická posloupnost před posloupností zákonnou (intestátní) přednost. Jistou výjimkou byla na území Československé republiky úprava dědictví v dobách raně feudálních a dále právní úprava obsažená v ObčZ 1950, který na území tehdy Československé republiky platil od 1. ledna 1951 do 31. března 1964. Tato právní úprava však byla zcela poplatná tehdejšímu politickému myšlení a následující právní úpravy postupně její myšlenky opouštěly a navracely českou právní úpravu dědického práva postupně zpět mezi moderní právní řády Evropy.

Pro srovnání stejně jako v českém dědickém právu, rozlišuje i německá úprava zákonnou dědickou posloupnost (*gesetzliche Erbfolge*) a testamentární dědickou posloupnost (*gewillkürte Erbfolge*). Mezi pořízení pro případ smrti (*Verfügung von Todes wegen*) řadí BGB nám známou závěť (*Testament*), dědickou smlouvu (*Erbvertrag*)

¹³¹ Ustanovení § 532 ABGB tak vymezuje dědické právo jako „(...) výlučné právo ujmouti se držby celé pozůstalosti nebo jejího dílu určeného v poměru k celku (např. poloviny, třetiny). Je to věcné právo, které působí proti každému, kdo si chce pozůstalost osobovat“. Hlava devátá pojednává o posledním pořízení, když § 552 ABGB říká, že poslední pořízení je „(...) projev, kterým zůstavitel jedné nebo několika osobám pro případ smrti odvolatelně zůstavuje své jmění nebo jeho část“, hlava desátá pak pojednává o dědicích náhradních a svěřenství.

a kromě těchto také tzv. společný testament manželů (*Gemeinschaftliches Testament von Ehegatten*).¹³²

I v Německu má zákonná dědická posloupnost, upravená v ustanoveních § 1924 až 1936 BGB, subsidiární charakter vůči testamentární posloupnosti a uplatní se tedy v situaci, kdy zůstavitel nezanechal žádné pořízení pro případ smrti, pořídil neplatně nebo nepořídil o celém svém majetku.

Základními hodnotami, z nichž zákonná dědická posloupnost vychází při povolávání dědiců, jsou příbuzenství, manželství a s určitými omezeními i příslušnost ke státu. Jejich vzájemné postavení pak není rovnoprávné, což je vyjádřeno především zařazením jednotlivých dědiců do několika skupin,¹³³ které následují po sobě v případě, že není dědice skupiny předcházející nebo takový dědic z nějakého důvodu nedědí.

¹³² BROX, H., WALKER, W. D. *Erbrecht*. 24. Auflage. München: Franz Vahlen, 2010, str. 50

¹³³ LANGE, H., KUCHINKE, K. *Lehrbuch des Erbrechts*. 3. Auflage. München: Beck, 1989, str. 178

8. ZÁKONNÁ (INTESTÁTNÍ) DĚDICKÁ POSLOUPNOST

Zákonnou dědickou posloupností se rozumí taková dědická posloupnost, ke které dochází jinak, než na základě poručení pro případ smrti.¹³⁴ Základem dědění ze zákona je tzv. zákonná dědická posloupnost.

Zákonná dědická posloupnost pomáhá určit, kdo má ze zákona právo po zemřelém dědit. Rozdělují blízké i vzdálenější osoby zůstavitele na tzv. dědické třídy, přičemž v prvních třídách nalezneme ty, kteří měli k zemřelému nejbližší. S vyšší třídou se bude okruh osob postupně rozšiřovat až na velmi vzdálené příbuzné.

Základní podmínkou zákonné posloupnosti byla již v římském právu smrt zůstavitele, který zemřel, aniž by vyjevil pro případ své smrti předepsaným způsobem svoji poslední vůli, případně ji předepsaným způsobem vyjevil a testament pořídil, ale ten byl pro vady neplatný nebo se stal po smrti zůstavitele neplatným. Současně musel být dědic způsobilý stát se dědicem – tj. musel být římským občanem.

Nejstarší římská zákonná posloupnost byla posloupností pouze po otci rodiny a jeho dědice označovalo římské právo jako dědice „vlastní“ (*heredes sui*). Jednalo se zejména o zůstavitelovu manželku, děti (pokrevní či adoptivní), vnuky nebo osoby s ním sešvagřené.

Vždy však musely být tyto osoby podrobeny jeho rodinné moci, a protože náležely k zůstavitelově rodině, byly také označovány jako dědicové domácí (*domestici*). Tito dědicové se stávali dědici již okamžikem smrti zůstavitele, a to nezávisle na své vůli bez možnosti dědictví odmítnout i v případě, že byla zanechaná pozůstalost předlužená. Římské právo pak tyto dědice označovalo také jako nutní dědici (*heredes necesarii*).

Mezi nejbližšími dědici, mezi které řadíme děti a manželku zůstavitele, se dědictví dělilo rovným dílem podle hlav (*in capita*). Dělení podle kmenů (*in stirpes*) se potom uplatňovalo v případě vzdálenějšího potomstva, tzn. například vnuci zůstavitele se dělili o díl, který připadl na jejich předka, který již nežil, nicméně zprostředkoval jim příbuzenský vztah se zůstavitelem.¹³⁵

¹³⁴ Svoboda, J., Klička, O., Dědické právo v praxi. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s 91.

¹³⁵ KINCL, J., URFUŠ, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, str. 260-271.

Intestátní posloupnost v nejstarší době Zákona 12 desek vycházela z agnátského příbuzenství a byla ovládána zásadou zákonného dědického práva nejbližšího agnáta. Agnátské příbuzenství bylo příbuzenství právní, v němž žily osoby, které byly podřízeny stejné moci otcovské nebo manželské a současně také osoby, které by této moci podřízeny byly, pokud by její nositel ještě žil. Typicky se tak jednalo o otce rodiny, matku, syny a dcery, dále manželky synů, pokud byly v manželově moci a vnuci zůstavitele z takových manželství narození. Jednalo se tehdy o příbuzenství vznikající pouze prostřednictvím muže. Vzhledem k tomu, že žena neměla nad rodinou žádnou moc, agnaci nemohla ani zakládat ani zprostředkovat. Naproti tomu bylo příbuzenství kognátské založeno na společenství krve tak, že buď jedna osoba pocházela bezprostředně od druhé, nebo měly tyto osoby alespoň společného předka.

V souladu s výše uvedenou zásadou zákonného dědického práva nejbližšího agnáta, nastala-li situace, kdy zůstavitel zemřel bez nejbližšího vlastního a nutného dědice, dědické právo tak bylo vyhrazeno nejbližšímu agnátovi. Na zůstavitelovo místo tedy po jeho smrti nastupovali nejprve dědici vlastní a nutní, nebylo-li takových dědiců, byl na řadě nejbližší agnát.

Intestátní dědické právo procházelo v průběhu vývoje Římské říše dalšími změnami. Základem nejvýraznějších změn se staly zákonné předpisy vydávané za doby římského císařství v období principátu a dominátu. Konečná úprava dědického práva proběhla až roku 529 justiniánskou novelou č. 118,¹³⁶ na jejímž základě byli za zákonné dědice považováni pouze kognáti, bez ohledu na to, zda příbuzenský vztah zprostředkovala žena nebo muž. Dědicové byli také v nové právní úpravě rozděleni do čtyř tříd, povolávání byli postupně, a to jak mezi třídami, tak i v rámci jedné třídy.¹³⁷

Pro přirozenou (pokrevní) posloupnost je v původních dobách právních řádů Střední Evropy charakteristické, že dědicové se dělí na užší a širší okruh příbuzných. Pro vzdálenější příbuzné bylo rozhodující, jak byla určitá skupina příbuzných vzdálená od určitého společného předka, přičemž pro takovou skupinu se vžil termín *parentela*.

¹³⁶ 6. století, za vlády císaře Iustiniana I. byly vytvořeny pravděpodobně nejkvalitnější sbírky římského práva, dnes známé pod názvem *Corpus iuris civilis*. Tato sbírka se skládala ze tří částí – *Novus Codex Iustinianus* (sbírka císařských nařízení), *Digesta seu Pandecta* (výpisky z děl klasických římských právníků) a *Institutiones seu Elementa* (učebnice práva). Srov. KUKLÍK, J., SKŘEJPKOVÁ, P. *Kořeny a inspirace velkých kodifikací: příspěvek k aplikaci „Principů“ E. F. Smidaka*. 1. vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2008, str. 26.

¹³⁷ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, str. 269 – 275.

Nejblíže sobě byli příbuzní, kteří žili v rodinném nedílu a v sippe. Byli to příbuzní pocházející od společného mužského předka a podle tohoto předka se mezi nimi řídily také příbuzenské stupně. První parentelu tak tvořili přímí potomci zůstavitele, tj. syn, vnuk, pravnuk, atd. Druhou parentelu tvořili příbuzní pocházející od dalšího předka, tj. bratr, synovec, atd. V těchto dobách není dědické právo žen a po ženách uznáno. Ženy dostávají z rodinného jmění pouze výbavu (věno).

Teprve později od konce 15. století se v českých zemích vytváří příbuzenství v linii ženské, přičemž nejdůležitější je příbuzenství po matce. V potomstvu se i nadále rozlišuje mezi mužskými a ženskými potomky po mužích a ženách. Podle toho pak vzniká v českém středověkém dědickém právu, po vzoru práva římského, označení agnát, resp. kognát.¹³⁸

Ve středověku nabýval dědic pozůstalost bezprostředně okamžikem smrti zůstavitele, neboť odpadl důvod, pro který nemohl rodinného majetku plně užívat. Z výše uvedeného plyne, že v dobách středověku neexistovala tzv. ležící pozůstalost (*hereditas iacens*), tedy majetek, který by vyčkával „bez pána“ až na úřední odevzdání skutečným dědicům zůstavitele. Ve středověkém německém právu byla tato skutečnost formulována v zásadě: „*Der Tote erbt den Lebendigen*“, tj. mrtvý činí dědice živého; ve středověkém francouzském právu pak byla zásada formulována obdobně: „*le mort saisit vif*“.¹³⁹

Postupným oslabováním systému nedílného společenství docházelo k pomalému rozvoji testamentární posloupnosti, počala se uplatňovat zásada ochrany nepominutelných dědiců a dochází k vývoji zákonné dědické posloupnosti. Dědic tak nově nenabývá pozůstalost bezprostředně smrtí zůstavitele, ale až výslovným prohlášením, že dědictví přijímá. Tuto zásadu přijímá zejména občanský zákoník rakouský a některé partikulární právní úpravy. Podle rakouského zákoníku občanského je nově také stanoveno, že dědic se nesmí ujmout pozůstalosti svémocně, přičemž nestačí ani pouhá jeho přihláška k dědictví. Je třeba, aby pozůstalost byla projednána ve zvláštním řízení soudem se všemi potenciálními dědici a jim teprve poté odevzdána.

¹³⁸ RAUSCHER, R., STIEBER, M., *Přehled dějin soukromého práva ve střední Evropě*, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., r. 2016, str. 135.

¹³⁹ Tamtéž, str. 133 - 138.

Naopak zásadu neexistence *hereditas iacens* si i v tomto období drží občanský zákoník německý a právo uherské. Podstatnou novinkou však v těchto právních řádech, oproti rakouské právní úpravě, je, že dědic může napadlé dědictví účinně odmítnout.

Pro pojetí dědického práva a zákonné (intestátní) posloupnosti na našem území bylo velmi významné přijetí ABGB v roce 1811 a jeho následné převzetí do právního řádu nově vzniklé Československé republiky v roce 1918 na základě tzv. recepční normy. Novodobé pojetí dědického práva u nás je tak položeno právě na jeho základech.

Dědické právo bylo v ABGB upraveno poměrně rozsáhle a podrobně v celkem devíti hlavách (8. – 16. hlava). Zákonná dědická posloupnost pak byla upravena v Hlavě třinácté (ustanovení § 727 až 761 ABGB).

Z dikce ust. § 727 ABGB vyplývá, že zákonná posloupnost nastala tehdy, jestliže zůstavitel po sobě nezanechal platné poslední pořízení pro případ smrti, nepořídil v něm o celém svém jmění, nepamatoval na nepominutelné dědice nebo v případě, kdy ustanovení dědicové nemohou či nechtějí dědictví přijmout. Zákoník rozlišoval dva druhy zákonné posloupnosti, a sice obecnou a zvláštní.¹⁴⁰ K opomenutí nepominutelného dědice Rouček uvádí, že tento případ není možné zařadit mezi případy zákonné dědické posloupnosti, protože nepominutelný dědic měl postavení věřitele, nikoli dědice a zákonná dědická posloupnost u něj tedy v tomto případě nenastávala.¹⁴¹

Zákonná dědická posloupnost byla založena primárně na příbuzenství a existujícím manželském svazku. Bylo rozlišováno příbuzenství pokrevní a adoptivní, přičemž pokrevní příbuzenství se dále dělilo na příbuzenství manželské a nemanželské.

V návaznosti na shora uvedené se tedy rozlišovaly delační důvody a následující druhy obecné zákonné posloupnosti:

- posloupnost příbuzných původu manželského
- posloupnost dětí legitimovaných
- posloupnost dětí nemanželských
- posloupnost osvojců
- posloupnost pozůstalého manžela

¹⁴⁰ Srov. § 761 ABGB: „*Odchytky od zákonné posloupnosti dědické, ustanovené v této hlavě, co do selských statků a pozůstalosti osob duchovních jsou v zákonech politických.*“

¹⁴¹ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek 1. Díl třetí.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, str. 328.

Zatímco ABGB až do své novely z r. 1914 obsahoval šest dědických tříd a po novele alespoň čtyři, zásadní změnou v preferencích zákonné dědické posloupnosti před posloupností intestátní byl ObčZ 1950, který výrazně omezil dědické třídy, a to na celkem dvě. V ObčZ 1950 však na rozdíl od ABGB došlo pro účely dědického práva k zrovnoprávnění dětí manželských a nemanželských, nicméně v důsledku razantního snížení dědických tříd v rámci zákonné dědické posloupnosti, došlo v období účinnosti ObčZ 1950 ke strmému nárůstu případů odúmrti.

Následná právní úprava obsažená v ObčZ 1964 opět postupně brala na milost testamentární dědickou posloupnost a současně rozšířila počet dědických skupin na čtyři. Až přijetí a vstup v účinnost nového ObčZ dovršil proces návratu českého dědického práva mezi moderní právní řády, když rozšířil počet dědických skupin na šest a významně rozšířil možnosti zůstavitele podle své platně projevené vůle uspořádat své majetkové poměry pro případ smrti, to vše zejména ve snaze snížit počet odúmrtí, tedy případů, kdy celou pozůstalost z důvodu absence závěti či zákonných dědiců nabývá stát.

Jak bylo již uvedeno výše, stěžejním úkolem zákonné dědické posloupnosti je, v případě neexistence platného pořízení pro případ smrti, zajistit dědické právo příbuzným nebo blízkým osobám zůstavitele. Blízkost, resp. příbuzenský poměr, osob k zůstaviteli se měří, dle platné právní úpravy, jednak stupněm příbuzenství a jednak blízkostí faktickou, tj. spojením společenským (manželství, registrované partnerství, soužití osob nesezdaných).

8.1. Příbuzenství, jeho vznik a zánik

Příbuzenství mezi zůstavitelem a jinou osobou vzniká buď jako pokrevní, nebo na základě osvojení. *Příbuzenství* je tradiční pojem rodinného práva a příbuzenský poměr může vytvořit překážku vzniku manželství či registrovaného partnerství, a to zejména v řadě přímé a příbuzenské linii pobočné ve druhém stupni. V odborné literatuře se pak takové příbuzenství označuje jako příbuzenství blízké. Ostatní příbuzní jsou naopak označovány jako příbuzní vzdálené.

Platná právní úprava, na rozdíl od dřívějších historických právních úprav, pojem *příbuzenství* definuje. ObčZ stanoví, že *příbuzenství je vztah osob založený jak na*

*pokrevním poutu, tak na osvojení.*¹⁴² Z důvodové zprávy k ObčZ se pak podává, že „*příbuzenství je institutem statusovým, a nelze pochybovat o tom, že jeho důsledná úprava, a to v dostatečně rozšířené podobě, je na místě*“.¹⁴³ Z tohoto důvodu jsou v ObčZ také důkladně upraveny příbuzenské linie a stupně (viz ust. § 772, 773 ObčZ) a švagrovství (ust. § 774 ObčZ), přičemž vzájemné příbuzenství osob je právně významně relevantní právě pro účely dědění dle zákonné posloupnosti v rámci jednotlivých tříd dědiců (viz ust. § 1633 a násl. ObčZ) a například také u tzv. legálního přechodu nájmu (viz ust. § 2279).

Pro pořádek je třeba uvést, že ObčZ na některých místech nepoužívá jím definovaný termín příbuzný, ale např. pojmy jako rodič, matka, dítě, potomek či předek.

Důležité je si v případě institutu příbuzenství uvědomit, že příbuzenství nezaniká smrtí. Z povahy věci je zřejmé, že biologické příbuzenství nemůže zaniknout nikdy. Naopak příbuzenství právní může zaniknout, a to na základě rozhodnutí soudu, neboť tento typ příbuzenství je založen na vyvratitelných právních domněnkách (popření otcovství, určení otcovství, apod.)

Jak bude blíže popsáno níže, může příbuzenství v některých případech zaniknout i osvojením nezletilého nebo osvojením zletilého, které je obdobou osvojení nezletilé osoby, při němž přestává být osvojenec právně příbuzný se svými pokrevními příbuznými a vzniká nový právní příbuzenský vztah s osvojiteli a jejich rodinou.

8.1.1. Pokrevní příbuzenství

Pokrevní příbuzenství vzniká zejména přirozenou cestou, a to narozením dítěte skutečným biologickým rodičům. Nerozhodné z pohledu práva je, zda k početí došlo přirozenou cestou či cestou umělého oplodnění.

Ostatní případy pokrevního příbuzenství vznikají na základě uplatnění právní fikce, tj. na základě třech vyvratitelných domněnek otcovství či mateřství, upravených v ObčZ v ust. § 776 a násl. V takovém případě tedy pokrevní příbuzenství vzniká, na základě některé ze zákonem definovaných vyvratitelných domněnek otcovství, a to i za situace, kdy otec není biologickým otcem dítěte. Pokud muži svědčí některá

¹⁴² Viz ust. § 771 ObčZ.

¹⁴³ Viz důvodová zpráva k ust. § 771 ObčZ.

z domněnek otcovství, pak je v matričních dokumentech dítěte zapsán jako jeho otec, ač jím (biologicky vzato) nikdy nebyl.

Ve sporných případech o určení otcovství rozhoduje soud, avšak toto rozhodnutí není rozhodnutím o osvojení, ale pouze rozhodnutím o určení rodičovství a může být učiněno i proti vůli rodiče.¹⁴⁴

8.1.2. Příbuzenství vzniklé osvojením

Dle ust. § 794 ObčZ se osvojením rozumí přijetí cizí osoby za vlastní, které může vzniknout pouze na základě rozhodnutí soudu. Osvojit lze dle platné právní úpravy jak osobu nezletilou, tak i zletilou.

V případě osvojení nezletilého (či v případě osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého), přestává být osvojenec právně příbuzný se svými pokrevními příbuznými a vzniká nový právní příbuzenský vztah s osvojitelem a jejich rodinou. Tímto druhem osvojení nezaniká překážka uzavřít manželství s příbuznými z původní rodiny a navíc vzniká i nová překážka uzavřít manželství s příbuznými v nové rodině osvojitelů.

Dědické poměry se v takovém případě řídí příbuzenskými vztahy v době vzniku dědického práva. Pokud tedy osvojení trvá v době vzniku dědického práva a na místě biologických rodičů jsou zapsáni osvojitelé, je osvojenec dědicem pouze po svých osvojitelích a nikoliv (též) po svých biologických rodičích.

V případě osvojení zletilého, které není obdobou osvojení nezletilého, nevzniká osvojení a jeho potomkům osvojením nový příbuzenský poměr vůči členům rodiny osvojitelů a nenabývají vůči nim žádných majetkových práv. Osvojitel pak nenabývá žádných majetkových práv vůči osvojení a jeho potomkům (viz ust. § 849 odst. 2 ObčZ).

Jediným důsledkem tohoto typu osvojení je, že osvojenec získává práva vůči osvojitelem, a to zejména právo po něm dědit. V případě tohoto typu osvojení může osvojení vzniknout dědické právo jak vůči osvojitelem, jakožto rodiči (a pouze vůči němu), a současně též vůči biologickým rodičům a své biologické rodině.¹⁴⁵

¹⁴⁴ Svoboda, J., Klička, O., Dědické právo v praxi. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s 92.

¹⁴⁵ Tamtéž, s 93.

8.1.3. Příbuzenské linie a příbuzenské stupně

Mezi fyzickými osobami vzniká příbuzenství v přímé či pobočné linii. Dle ust. § 772 odst. 1 ObčZ jsou osoby příbuzné v linii přímé, pochází-li jedna od druhé. Jedná se tedy výlučně o vztah předků (ascendentů) a potomků (descendentů). Předky jsou tedy rodiče, prarodiče, praprarodiče, atd. a naopak potomky jsou děti, vnuci, pravnuci, atd. Linie předků ani potomků není omezena co do počtu stupňů a co do vzniku nároku na dědictví vůči zůstaviteli omezena ani jiným způsobem, kromě existence zákonem požadované způsobilosti na straně dědice.

Dle ust. § 772 odst. 2 ObčZ jsou osoby příbuzné v linii pobočné (vedlejší), mají-li společného předka, ale přitom nepocházejí jedna přímo od druhé. Nejbližším příbuzným v pobočné linii tak může být bratr / sestra, přičemž není rozhodné, zda tyto osoby mají oba rodiče společné (tzv. sourozenci plnorodí) či zda mají společného jen jednoho z rodičů (tzv. sourozenci polorodí). Logicky, na rozdíl od přímé linie příbuzenství, lze pouze u linie pobočné rozlišovat plnorodé a polorodé příbuzné.¹⁴⁶

Dle ust. § 773 ObčZ se stupeň příbuzenství mezi dvěma osobami určuje podle počtu zrození, kterými v linii přímé pochází jedna od druhé a ve vedlejší linii obě tyto osoby od svého nejbližšího předka. Je důležité si na tomto místě uvědomit, že jedině v linii přímé je možné, aby vzniklo příbuzenství v prvním stupni (rodič – dítě). V linii pobočné je nejbližší příbuzenský stupeň druhý (sourozenci).

8.1.4. Několikeré příbuzenství

Pro potřeby dědického práva bylo třeba vyřešit též případy několikerého příbuzenství, tj. příbuzenství, kdy je někdo se zůstavitelem příbuzný z více než jedné strany, a to tak, aby takový „více příbuzný“ nebyl v dědickém právu znevýhodněn oproti jinému dědici téže třídy. Tato skutečnost je zejména významně relevantní v případech výpočtu dědického podílu při dědění dle zákonné posloupnosti, neboť příbuzný ze dvou stran si může nárokovat dvojnásobný dědický podíl oproti dědici, který je příbuzným pouze polorodým.¹⁴⁷

Případ vzniku několikerého příbuzenství může logicky nastat pouze v případě příbuzných ve vedlejší (pobočné) linii, nicméně je např. u plnorodých sourozenců

¹⁴⁶ Svoboda, J., Klička, O., Dědické právo v praxi. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 93 – 94.

¹⁴⁷ Tamtéž, str. 97.

pravidlem. Tito potenciální dědicové jsou si totiž navzájem příbuzní jak ze strany matky, tak ze strany otce a dle platné právní úpravy zakotvené v ust. § 1641 ObčZ mají z každé strany dědické právo, které by jim náleželo jako příbuznému z této strany.¹⁴⁸

Stejně jako ObčZ, zakotvuje stejný princip např. i BGB ve svém ustanovení § 1927, a to jako úpravu několikerého příbuzenství (*mehrfacher Verwandtschaft*). Zajímavostí je nepochybně obdobná právní úprava obsažená v čl. 893 Code Civil de Louisiane (dále jen „CCL“), která upravuje vzájemné dědické právo nevlastních sourozenců tak, že tito dědí po zůstaviteli pouze z poloviny.

8.2. Švagrovství

Výraz švagrovství byl do českého jazyka převzat z němčiny, kde jsou za pomoci slova / předpony „*schweiger-*“, označovány osoby příbuzné jednoho manžela, ve vztahu k druhému manželu. V českém jazyce pak existují výrazy jako tchán, tchýně, švagr, švagrová, zeť, snacha.

Dle ust. § 774 ObčZ vznikne švagrovství mezi příbuznými jednoho manžela a příbuznými druhého manžela, a to vznikem manželství. Naopak zánikem manželství, jinak než smrtí jednoho z manželů, švagrovství zaniká.

Švagrovství není příbuzenským poměrem, nicméně osoby sešvagřené jsou ze zákona považovány za osoby blízké. Vznikem švagrovství nevzniká ze zákona dědické právo sešvagřených osob navzájem, ledaže by bylo zůstavitelem založeno na základě jeho pořízení pro případ smrti nebo z důvodu splnění podmínek dle ust. § 1636 a 1637 ObčZ, tj. jako osob, jež žily se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a které z tohoto důvodu pečovaly společně se zůstavitelem o společnou domácnost a/nebo byly na zůstavitele odkázány výživou.

V případě určování stupňů sešvagření platí, že v jakém stupni a linii je někdo příbuzný s jedním manželem, v takové linii a takovém stupni je sešvagřen s druhým manželem. Švagrovství, obdobně jako příbuzenství, nezaniká smrtí jednoho z manželů.

Je třeba důsledně rozlišovat švagrovství ze zákona, vzniknuvší mezi příbuznými jednoho manžela a příbuznými druhého manžela, a to okamžikem uzavření manželství, a mezi tzv. sociálním příbuzenstvím, které nemá v zásadě právní význam. K sociálnímu

¹⁴⁸ Srov. Ust. § 1641 ObčZ: „*Je-li někdo se zůstavitelem příbuzný z více než z jedné strany, má z každé strany dědické právo, které by mu náleželo jako příbuznému z této strany.*“

příbuzenství lze přiřadit např. institut osob blízkých, u nichž by újmu, kterou utrpěla jedna osoba, druhá osoba důvodně považovala za újmu vlastní (viz ust. § 22 ObčZ).¹⁴⁹

8.3. Manželství

Z pohledu dědického práva je společenské spojení (manželství, registrované partnerství či faktické soužití osob nesezdaných) důležitým aspektem pro správné určení okruhu dědiců při aplikaci zákonné dědické posloupnosti. Z tohoto důvodu je institutu manželství na tomto místě krátce věnována pozornost, a to zejména optikou dědického práva pozůstalého manžela, resp. jeho nároků vyplývajících ze zaniklého společného jmění manželů.

Již ABGB v ust. § 44 uváděl, že „*rodinné poměry zakládají se smlouvou manželskou*“, to na rozdíl od práva kanonického, které v období přijetí ABGB nahlíželo na manželství jako na svátost. Zákon o právu rodinném z roku 1949 ve svém ust. § 1 odst. 1 pouze uváděl, že „*manželství se uzavírá souhlasným prohlášením muže a ženy před místním národním výborem, že spolu vstupují do manželství*“ a blíže pojem manželství nevymezoval. Tehdejší právní teorie z této textace dovodila, že manželství v socialistické společnosti nelze považovat za smlouvu, neboť prohlášení, kterým se manželství uzavírá, není prohlášením smluvním, nýbrž jde o prohlášení souhlasné vůle před orgánem státu, které se činí vůči tomuto orgánu, ne tedy o projev souhlasné vůle, který by si snoubenci činili vůči sobě navzájem.¹⁵⁰ Tuto koncepci převzal i zákon o rodině z roku 1963.

Právní úprava manželství je dle ust. § 1 odst. 2 ObčZ kogentní, neboť jde o statusový poměr. ObčZ dále ve svém ust. § 655 tradičně stanoví, že manželství vzniká výhradně mezi mužem a ženou, za účelem založení rodiny, řádné výchovy dětí a vzájemné podpory a pomoci, přičemž vzniknout a zaniknout může manželství jen způsobem stanoveným zákonem. Nejsou-li při vzniku manželství splněny zákonné předpoklady pro jeho platný vznik, soud manželství prohlásí za neplatné, a to buď z úřední povinnosti či na návrh – v některých případech jen jednoho z manželů a nově též kohokoliv, kdo na tom má právní zájem (*matrimonium nullum*). Ve výjimečných případech nevznikne manželství vůbec (*non matrimonium, matrimonium putativum*).¹⁵¹

¹⁴⁹ Svoboda, J., Klička, O., Dědické právo v praxi. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s 94, 96.

¹⁵⁰ viz Komentář k zákonu o právu rodinném. Praha: Orbis, 1954, s. 29.

¹⁵¹ Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975), 1. vydání, 2014, s. 1 – 4.

ObčZ zakotvuje dvě formy uzavření manželství, a to sňatek občanský a sňatek církevní (viz ust. § 657 ObčZ), přičemž manželství vzniká dle ust. § 656 ObčZ úplným a svobodným souhlasným projevem vůle muže a ženy, kteří hodlají vstoupit do manželství, že spolu dobrovolně do manželství vstupují.

Vznikem manželství vzniká dle ObčZ mezi manžely společné jmění manželů, do kterého dle ust. § 708 ObčZ náleží vše co má majetkovou hodnotu a není vyloučeno z právních poměrů, přičemž z ust. § 708 odst. 2 ObčZ vyplývá, že společné jmění může podléhat buď:

- zákonnému režimu (ust. § 709 až 715 ObčZ), nebo
- smluvenému režimu (ust. § 716 až 723 ObčZ), který může spočívat:
 - v režimu oddělených jmění (ust. § 717 odst. 1 ObčZ, ust. § 729 a 730 ObčZ),
 - v režimu vyhražujícímu vznik společného jmění ke dni zániku manželství (ust. § 717 odst. 1 ObčZ),
 - v režimu rozšíření nebo zúžení rozsahu společného jmění v zákonném režimu (ust. § 718 ObčZ),
- režimu založenému rozhodnutím soudu (ust. § 724 až 728 ObčZ), který spočívá v tom, že soud společné jmění zruší nebo zúží jeho stávající rozsah, může také zrušené nebo zaniklé společné jmění obnovit.

V ust. § 736 až 742 ObčZ jsou pak upravena pravidla pro vypořádání společného jmění manželů, přičemž tato pravidla jsou doplněna ještě ustanoveními § 764 a 765 ObčZ, která dopadají na případy, kdy majetková práva a povinnosti manželů zanikají spolu se zánikem manželství. Vzhledem k tomu, že tato právní úprava vychází v zásadě z koncepce ObčZ 1964, je v jistém rozsahu stále použitelná dosavadní judikatura.

Vypořádání společného jmění manželů tedy dle shora uvedených ustanovení může nastat ve třech případech (a) zrušení společného jmění manželů, (b) zánik společného jmění manželů a (c) zúžení společného jmění manželů, a to dohodou (ust. § 738 a 739 ObčZ), soudním rozhodnutím (ust. § 740 a 742 ObčZ) a na základě nevyvratitelné právní domněnky (ust. § 741 ObčZ).

Společné jmění manželů zaniká vždy v okamžiku smrti jednoho z manželů (popřípadě v okamžiku smrti obou manželů najednou). Při této situaci zániku

manželství je třeba zohlednit zejména ust. § 764 odst. 1 ObčZ a ust. § 718 odst. 2 ObčZ. K samotnému vypořádání společného majetku manželů pak dochází v rámci řízení o pozůstalosti a procesní postup je upraven v ust. § 162 a 163 ZŘS. V rámci řízení o pozůstalosti stanoví notář, jakožto soudní komisař pověřený pozůstalostním soudem k činění úkonů v příslušném pozůstalostním řízení, obvyklou cenu majetku patřícího do společného jmění zůstavitele a pozůstalého manžela, a to ke dni smrti zůstavitele. Na rozdíl od právní úpravy obsažené v ust. § 1751 OSŘ může pozůstalý manžel nově uzavřít s ostatními dědici dohodu o vypořádání majetku patřícího do (zaniknuvšího) společného jmění manželů (viz ust. § 764 odst. 1 ObčZ), kterou je následně oprávněn schválit soudní komisař. Zákon vychází především z toho, že se oba manželé se zpravidla podíleli na nabytí majetku společně, a proto se při jeho dělení především vychází z toho, že jejich podíly jsou stejné. Tuto vyváženost lze porušit jen ve výjimečných případech, kdy se na nabytí majetku ve společném jmění podílel jen jeden z manželů, zatímco druhý manžel prakticky ničím nepřispěl.

Nebude-li taková dohoda uzavřena, případně nebude-li soudem schválena proto, že je v rozporu s pokyny, které zůstavitel ještě za svého života udělil ohledně svého majetku pro případ smrti, popřípadě se zákonem, rozhodne o vypořádání tohoto majetku soud podle § 162 odst. 2 ZŘS, přitom musí postupovat v intencích vůle zůstavitele vyjádřené ve smlouvě manželů, popřípadě dle majetkového režimu, který mezi manžely existoval. Existenci majetkového režimu odlišného od režimu zákonného je soudní komisař povinen zjistit z Evidence listin o manželském majetkovém režimu, kterou vede Notářská komora České republiky.¹⁵²

Soud by měl majetkové poměry pozůstalého manžela uspořádat především tak, aby tento ze zaniklého společného jmění obdržel konkrétní část majetku jako celku. Aby nemuselo dojít k založení podílového spoluvlastnictví dědiců a pozůstalého manžela, může soud dle ust. § 163 odst. 2 ZŘS též stanovit pohledávku potřebnou k vypořádání majetku ze společného jmění.

¹⁵² Do 1. července 2009 nebyly tyto smlouvy, uzavírané ve formě notářského zápisu, centrálně evidovány, a proto budou muset být soudnímu komisaři dědici nebo jinými osobami předloženy nebo mu budou muset být sděleny údaje o jejich existenci a místě uložení, aby soudní komisař mohl podle § 142 odst. 2 ZŘS vyhotovit protokol o zjištění jejich stavu a obsahu a k němu pevně připojit ověřenou kopii této listiny, pokud půjde o notářský zápis založený v jeho sbírce notářských zápisů. Teprve od 1. července 2009 byla zákonem č. 7/2009 Sb., novelizujícím notářský řád, zavedena Centrální evidence manželských smluv v § 35c not. řádu.

Podléhalo-li společné jmění manželů smluvenému režimu a manželé ve smlouvě, uzavřené podle § 718 odst. 2 ObčZ ve formě veřejné listiny (notářského zápisu), domluvili též na uspořádání majetkových poměrů pro případ zániku manželství smrtí, považuje se v této části smlouva za smlouvu dědickou, má-li její náležitosti.

Dědická smlouva musí být podle § 1582 odst. 2 ObčZ uzavřena ve formě veřejné listiny (notářského zápisu) a jejím obsahem je povolání druhé smluvní strany (nebo třetí osoby) ze strany zůstavitele za dědice nebo odkazovníka a druhá strana toto přijímá. Zvláštní ustanovení o dědické smlouvě uzavřené mezi manžely pak v ust. § 1592 a 1593 ObčZ zakotvuje, že manželé mohou uzavřít dědickou smlouvu, podle níž buď jedna strana povolává druhou za dědice, nebo za odkazovníka a druhá strana toto povolání přijímá anebo se za dědice nebo za odkazovníky povolávají v takové dědické smlouvě navzájem. Je však důležité na tomto místě upozornit, že dědickou smlouvou nelze pořídit o celé pozůstalosti, čtvrtina pozůstalosti musí zůstat dle platné právní úpravy volná, aby o ní každý z manželů mohl pořídit podle své zvlášť projevené vůle. Pokud by si manželé chtěli navzájem zanechat každý i tuto čtvrtinu, mohou tak učinit jedině prostřednictvím závěti. Bude také záležet na tom, zda smlouva bude upravovat majetkové poměry manželů pouze k majetku, který bude ve společném jmění manželů ke dni smrti toho kterého z nich, nebo zda půjde o dědickou smlouvu o veškerém majetku každého z manželů.

V prvním případě může nastat situace, že výlučný majetek manžela pokryje onu čtvrtinu pozůstalosti, která má zůstat volná. Není-li respektován § 1585 odst. 1 ObčZ, a smlouva je tedy uzavřena ohledně celé pozůstalosti, je zastáván názor, že ohledně zbývajících čtvrtiny může mít taková smlouva platnost závěti, má-li jinak všechny náležitosti závěti (§ 1591 ObčZ). V tomto směru se odkazuje na výklad k § 1585 a 1591 ObčZ. Bude také třeba zjistit názor dědiců ze zákona, kteří mohou uplatňovat své právo na onu čtvrtinu pozůstalosti, která měla zůstat volná.

Pokud manželé v rámci smluveného režimu uspořádají své majetkové poměry pro případ zániku manželství smrtí (§ 718 odst. 2 ObčZ), půjde-li v této části smlouvy o smlouvu dědickou, která se bude týkat majetku ve společném jmění manželů, přičemž se manželé navzájem ustanoví dědici a nebudou mít jiný majetek a dědici ze zákona uplatní právo na onu čtvrtinu pozůstalosti, která má zůstat volná, bude třeba vypořádat celé společné jmění manželů tak, aby byl dodržen § 1585 odst. 1 ObčZ, tedy do aktiv

pozůstalosti bude třeba vyčlenit majetek, který představuje hodnotu čtvrtiny společného jmění, a teprve ostatní majetek, který představuje hodnotu tří čtvrtin společného jmění, případně dle dědické smlouvy pozůstalému manželovi. Shora uvedené platí, pokud zůstavitel nevlastnil další majetek dosahující alespoň hodnoty čtvrtiny jeho veškerého majetku, protože tehdy by manžel dle dědické smlouvy dědil majetek ve společném jmění manželů bez omezení.

Je třeba na tomto místě zdůraznit, že smlouva o manželském majetkovém režimu dle ust. § 718 odst. 2 ObčZ, kterou je též uspořádáno pro případ smrti, a která splňuje zákonem požadované náležitosti platné dědické smlouvy má pro pozůstalého manžela specifické důsledky, spočívající zejména v tom, že majetek, který by mohl pozůstalý manžel získat vypořádáním společného jmění manželů, zaniklého v důsledku smrti druhého manžela, mu případně nikoliv okamžikem vypořádání takto zaniklého společného jmění manželů, ale až v rámci dědění (nebo odkazu). Dědická smlouva je totiž v takovém případě dědickým titulem a pozůstalý manžel je v postavení dědice, popřípadě odkazovníka

V případě zániku společného jmění manželů v důsledku prohlášení jednoho z manželů za mrtvého (viz ust. § 71 ObčZ) je situace co do vypořádání společného jmění manželů obdobná jako při jeho zániku v případě smrti jednoho z manželů. Majetkové poměry takto zemřelého manžela se pak dle ust. § 764 odst. 2 ObčZ posuzují ke dni, který je v rozhodnutí o prohlášení za mrtvého uveden jako den smrti.

V případě úmrtí obou manželů současně je nutné přistoupit k autoritativnímu vypořádání zaniklého společného jmění manželů, neboť ObčZ neupravuje možnost uzavření dohody o jeho vypořádání pouze mezi dědici (bez účasti pozůstalého manžela). Navíc v této situaci mohou být okruhy dědiců po každém z manželů různé. Navíc řízení o pozůstalosti bude vedeno pro každého manžela samostatně.

8.4. Registrované partnerství

Od manželství jako statusového poměru vzniknuvšího mezi mužem a ženou je třeba odlišit právně upravený vztah dvou osob téhož pohlaví, který je u nás označován jako registrované partnerství. Stejně jako v případě manželství se jedná o statusový právní vztah, kdy existence platně uzavřeného manželství vylučuje partnerství a naopak. Z pohledu platného českého dědického práva je registrovaný partner postaven na roveň

pozůstalému manželů, tedy se řadí mezi zákonné dědice první dědické skupiny a dědí spolu s dětmi zemřelého partnera rovným dílem. V případě, že zemřelý partner nezanechal žádné svoje potomky, nemůže registrovaný partner dědit v první dědické skupině sám a nastupuje druhá dědická skupina, v níž již může pozůstalý partner dědit sám.

Právně je vztah mezi osobami téhož pohlaví upraven zákonem č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, a to s účinností od 1. července 2006. Zajímavostí je, že například v Nizozemsku lze registrované partnerství uzavřít i mezi osobami opačného pohlaví. Pokud jde o problematiku transsexuálů, byla také posuzována judikaturou ESLP ve vazbě na čl. 8, čl. 12 a čl. 14 EÚLP (viz věc *Goodwin v. Spojené Království*, č. 28957/95).

Také v německé právní úpravě náleží zákonné dědické právo i registrovaným partnerům, a sice na základě zákona o registrovaném partnerství (*Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft*, zkráceně také jako *LPartG*), který byl po dlouhých diskuzích vyhlášen 16. února 2001 a účinnosti nabyl 1. srpna 2001.¹⁵³

Dle § 10 odst. 1 LPartG pozůstalý registrovaný partner, stejně jako pozůstalý manžel, dědí spolu s dědici prvního řádu čtvrtinu pozůstalosti, anebo s dědici druhého řádu či prarodiči zůstavitele dědí polovinu pozůstalosti.

Jestliže nejsou v době smrti zůstavitele dědici prvního ani druhého řádu ani prarodiče zůstavitele, má přeživší registrovaný partner nárok na celou pozůstalost.¹⁵⁴

8.5. Soužití nesezdaných osob

Od manželství a registrovaného partnerství, je třeba též odlišovat vztah mezi mužem a ženou (či osobami stejného pohlaví), kteří nejsou manžely, avšak žijí spolu a společně uhrazují své potřeby, případně se starají o společnou domácnost, v níž mohou vychovávat i společné děti. Pro tento poměr je používáno označení vztah mezi druhem a družkou, „nesezdané soužití“; někdy se používá i pojem faktické manželství, konkubinát.

¹⁵³ OLZEN, D. *Erbrecht*. 4. Auflage. Berlin: Walter de Gruyter, 2013, str. 22.

¹⁵⁴ Srov. ustanovení § 10 Abs. 2 LPartG: „Sind weder Verwandte der ersten noch der zweiten Ordnung noch Großeltern vorhanden, erhält der überlebende Lebenspartner die ganze Erbschaft. Bestand beim Erbfall Gütertrennung und sind als gesetzliche Erben neben dem überlebenden Lebenspartner ein oder zwei Kinder des Erblassers berufen, so erben der überlebende Lebenspartner und jedes Kind zu gleichen Teilen; § 1924 Abs. 3 des Bürgerlichen Gesetzbuchs gilt auch in diesem Fall.“

Občanský zákoník poměry mezi druhem a družkou neupravuje, byť je zohledňuje ve vazbě na výživné a jiná majetková práva neprovdané matky, resp. těhotné ženy (§ 920 ObčZ). Dědické právo pak zohledňuje nesezdané partnery v ustanoveních o osobách žijících se zůstavitelem ve společné domácnosti, a kteří z tohoto důvodu pečují společně se zůstavitelem o společnou domácnost nebo byli odkázáni na výživu ze strany zůstavitele.

Ze zahraničních právních úprav lze v tomto směru uvést zejména novelu ABGB, která nabyla účinnosti dne 1. ledna 2017, a kterou došlo v rakouském dědickém právu k zavedení mimořádného dědického práva druha a družky, byť lze celkový význam tohoto institutu označit za spíše okrajový. To vše z důvodu, že druh či družka dědí po zůstaviteli jen a pouze v případě, že jejich soužití trvalo před smrtí zůstavitele alespoň 3 roky a neexistují-li jiní způsobilí zákonní dědicové. Poslední novela ABGB také nic nezměnila ani na tom, že druh či družka nemají právo na povinný díl z pozůstalosti.¹⁵⁵

¹⁵⁵ RONOVSÁ, K., DOBROVOLNÁ, E.: Nové rakouské dědické právo – rozhovor s prof. Dr. Martinem Schauerem. In: Bulletin Advokacie, Praha: Česká advokátní komora, 4/2016. str. 69. Dostupné z: http://www.bulletin-advokacie.cz/assets/zdroje/casopis/2016/BA_04_2016_web.pdf

9. DĚDICKÉ SKUPINY

Jak již bylo uvedeno dříve, považovalo římské právo za nejbližší dědice (*heredes necesarii*) děti a manželku zůstavitele a dědictví se mezi ně dělilo rovným dílem podle hlav (*in capita*). Dělení podle kmenů (*in stirpes*) se potom uplatňovalo až v případě vzdálenějšího potomstva. Na zůstavitelovo místo tedy po jeho smrti nastupovali nejprve dědici vlastní a nutní (*heredes necesarii*) a nebylo-li takových dědiců, byl na řadě nejbližší agnát.¹⁵⁶

Postupem času začalo římské praetorské právo, jež spočívalo především na představách o obecné spravedlnosti a slušnosti, civilní intestátní posloupnost měnit. Výsledkem tohoto procesu byl vznik dvojí intestátní (i testamentární) posloupnosti, a to civilní („*hereditas*“) a praetorské („*bonorum possessio*“).

Vlivem praetorského práva se začala prosazovat v interstátní dědické posloupnosti přednost pokrevního kognátského příbuzenství před agnátským a rozšířil se okruh povolávaných dědiců, kteří byli rozděleni do dědických tříd. Pozůstalost byla těmto dědickým třídám nabízena postupně, podle toho zda v předcházející dědické skupině existovali ke dni úmrtí zůstavitele způsobilí dědicové. Současně praetor umožňoval dědici vlastnímu dědictví v určitých případech odmítnout. Dědická posloupnost praetorská byla rozdělena na následující dědické třídy:

- Děti (*unde liberi*), které tvořili zůstavitelovi vlastní potomci, i tzv. emancipovaní potomci, kteří z agnátské rodiny již vystoupili. Pozůstalost byla mezi dědice rozdělována podle kmenů a povolávání byli všichni potenciální dědicové bez ohledu na to, v jakém byli stupni příbuzenství k zůstaviteli.
- Legitimní dědici (*unde legitimi*), které představovali dědicové, kteří přicházeli v úvahu podle civilní intestátní dědické posloupnosti. Zařazení dědiců do této třídy mělo často za následek druhé povolání dědiců vlastních.
- Pokrevní příbuzní (*unde proximi cognati*) – v rámci této třídy byli povolávání všichni pokrevní příbuzní až do 6. stupně příbuzenství k zůstaviteli, zároveň v 7. stupni byli povoláni příbuzní, jejichž vztah se podobal vztahu bratrance a sestřence.

¹⁵⁶ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, str. 260-271.

- Pozůstalý manžel nebo manželka (unde vir et uxor), přičemž pro povolání v této třídě bylo nutné, aby spolu manželé v době smrti žili v řádném manželství.

Ve středověku se zejména pod vlivem římskoprávních zásad v rámci zákonné dědické posloupnosti vytvořily dědické třídy. Na území českých zemí zavedlo v r. 1627 rozdělení dědiců do tříd v rámci zákonné dědické posloupnosti Obnovené zřízení zemské, které dědice rozdělilo do pěti tříd, kdy v první řadě byli povolání descendentí (děti, vnuci, pravnuci zůstavitele) a ve druhé dědické třídě nastupovali ascendentí (rodiče, prarodiče zůstavitele). Ve třetí dědické třídě pak kolaterálové, tj. poboční příbuzní. Až ve čtvrté dědické třídě byli k dědění povoláni manželé mezi sebou. Pokud nebylo v předcházejících dědických třídách žádných způsobilých dědiců zůstavitele, pak majetek připadl komoře panovníka.¹⁵⁷

Novodobé pojetí dědického práva u nás vychází z právní úpravy Všeobecného zákoníku občanského z r. 1811, který ve své hlavě třinácté v ust. § 727 až § 761 ABGB obsahoval poměrně rozsáhlou úpravu zákonné dědické posloupnosti. Původně ABGB v ust. § 731 upravoval šest dědických tříd, které byly následně novelou z r. 1914 zredukovány na čtyři. Zákonná dědická posloupnost v ABGB pak vycházela primárně z příbuzenství a případně existujícího manželského svazku. ABGB také již rozlišovalo adoptivní a pokrevní příbuzenství, které se dále rozpadalo na příbuzenství manželské a nemanželské. Z výše uvedeného systému následně vyplývaly jednotlivé druhy zákonné posloupnosti upravené v ABGB.

9.1. Posloupnost příbuzných původu manželského

ABGB stavěl na první místo mezi zákonnými dědici především ty, kdo byli se zůstavitelem příbuzní prostřednictvím nejbližšího příbuzenství založeného manželstvím. Tito manželští příbuzní pak byli rozděleni do jednotlivých tříd, z nichž třídy přednější vylučovaly dědické právo dědiců ve třídě pozdější. Při rozdělení dědiců do jednotlivých tříd bylo možné rozlišit tři základní systémy, a sice systém graduální, třídní a parentelní. Graduální systém byl založen na rozdělování dědiců dle jejich stupně příbuzenství se zůstavitelem, přičemž bližší příbuzní vylučovali příbuzné vzdálenějšího stupně. Systém třídní byl založen na skutečnosti, že příbuzní jsou dle různých hledisek zařazeni do

¹⁵⁷ Schelle, K., Schelleová, I., Hejtmánková, K., Fryšták, M., The Inheritance law in the Czech Republic, Verlag für Akademische Texte, 2010, str. 53.

různých tříd (descendenti, ascendenti, kolateráti), z nichž dřívější třídy opět vylučovaly třídy pozdější. A nakonec parentelní systém byl založen na rozdělení příbuzných zůstavitele do skupin, které tvořily parentely, které byly tvořeny příbuznými pocházejícími ze společného předka spolu s tímto předkem.¹⁵⁸

Jak již bylo uvedeno výše, ABGB původně upravoval šest dědických tříd zákonné dědické posloupnosti, avšak již po novele z r. 1914 jich rozlišoval již o dvě méně, a to:

- **Děti zůstavitele a jejich potomci**

Do první dědické třídy patřily děti zůstavitele a jejich potomci.¹⁵⁹ Pokud tedy zemřel zůstavitel, který měl manželské děti, připadlo jim celé dědictví, o které se rozdělily mezi sebou rovným dílem bez ohledu na jejich pohlaví nebo zda se narodily za života zůstavitele, či po jeho smrti.¹⁶⁰ Pokud dítě zemřelo ještě před smrtí zůstavitele, ale zůstal po něm potomek (zůstavitelův vnuk), připadl podíl zemřelého dítěte právě na vnuka či na více vnuků zůstavitele, bylo-li jich více.¹⁶¹ Takto se dědění mohlo přesunout i na právnické zůstavitele.¹⁶²

- **Rodiče zůstavitele a jejich potomci**

Do druhé dědické třídy patřili zůstavitelovi rodiče a jejich potomci, tedy zůstavitelovi sourozenci.¹⁶³ Tato třída dědila, zemřel-li zůstavitel bez osoby, která by pocházela od zůstavitele přímo (děti, vnuci, právnické) a dědila by v první dědické třídě.¹⁶⁴

¹⁵⁸ TILSCH, E. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Část I.* Praha: Bursík a Kohout, 1905, str. 80 a násl.

¹⁵⁹ Srov. § 731, věta první ABGB „Do první třídy náležejí ti, kdož se pojí v kmen zůstavitelův, totiž: jeho děti a jejich potomci.“

¹⁶⁰ Srov. § 732 ABGB „Má-li zůstavitel manželské děti prvního stupně, připadne jim celé dědictví, ať jsou rodu mužského nebo ženského, ať se narodily za života zůstavitelova nebo po jeho smrti. Několik dětí dělí se o dědictví rovným dílem. Vnuci z dosud žijících dětí a právnické z dosud žijících vnuků nemají práva na dědickou posloupnost.“

¹⁶¹ Tisliche označuje tento podíl jako tzv. *dětský podíl*. (Srov. TILSCHE, E. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Část I.* Praha: Wolters Kluwer, r. 2014, str. 93)

¹⁶² Srov. § 733 ABGB „Tímto způsobem dělí se pozůstalost nejen tehdy, když se vyskytnou vnuci po zemřelých dětech vedle dětí ještě žijících, nebo vzdálenější potomci vedle bližších potomků zůstavitelových, nýbrž i tehdy, když má se pozůstalost rozdělit jen mezi vnuky po různých dětech nebo mezi právnické po různých vnucích. Nemohou tedy nikdy vnuci, kteří zůstali po jednotlivém dítěti, a právnické, kteří zůstali po jednotlivém vnuku, ať jich jest mnoho nebo málo, dostat ani více ani méně, než by bylo dostalo zemřelé dítě nebo zemřelý vnuk, kdyby byli zůstali na živu.“

¹⁶³ Srov. § 731, věta druhá ABGB: „Do druhé třídy náležejí zůstavitelův otec a zůstavitelova matka i s těmi, kdož se s ním pojí v kmene otcův i matčin, totiž: jeho sourozenci a jejich potomci.“

¹⁶⁴ Srov. § 735 věta první ABGB „Není-li tu nikoho, kdo by pocházel od sama zůstavitele, připadne pozůstalost těm, kdož s ním jsou příbuzní v třídě druhé, totiž: jeho rodičům a jejich potomkům“.

Pokud žili oba rodiče, připadlo jim celé dědictví, z něhož každému náležel rovný díl. V případě, že jeden z rodičů byl již po smrti, jeho podíl si rozdělili stejným dílem jeho děti, tedy sourozenci zůstavitele.¹⁶⁵

Byli-li oba rodiče v době smrti zůstavitele již po smrti, připadla polovina dědictví otce mezi jeho pozůstalé potomky (děti a vnuky), druhá polovina, která by náležela matce, připadla mezi její potomky (děti a jejich potomky). Z výše uvedeného je patrné, že již ABGB upravoval zásadu, že plnorodí potomci obdrželi podíl po obou rodičích, zatímco polorodí měli nárok na podíl pouze po jednom z rodičů.¹⁶⁶

Zákon pamatoval i na situaci, kdy některý ze zemřelých rodičů neměl žádné potomky. V takovém případě připadlo celé dědictví druhému, dosud žijícímu rodiči, resp. jeho žijícím potomkům.¹⁶⁷

- **prarodiče zůstavitele a jejich potomci**

Nastala-li situace, kdy nebylo jediného dědice z první ani druhé dědické třídy, připadlo dědictví na třídu třetí, a sice na zůstavitelovi prarodiče, tj. babičky a dědečky, a jejich potomky, tedy na zůstavitelovi strýce a tety.¹⁶⁸ Dědictví se v takovém případě rozdělilo na dva stejné díly, z čehož jedna polovina náležela rodičům otce zůstavitele a jejich potomkům, druhá polovina pak rodičům matky zůstavitele a jejich potomkům.¹⁶⁹

Pokud byly oba páry prarodičů naživu, dělila se každá z polovin mezi ně rovným dílem, každý z nich pak z dědictví obdržel čtvrtinu pozůstalosti. Byl-li některý ze starých rodičů mrtvý nebo v případě, kdy mrtví byli oba, rozdělila se polovina

¹⁶⁵ Srov. § 735 věta druhá ABGB: „Žijí-li dosud oba rodiče, přináležejí jim celé dědictví rovným dílem. Zemřel-li některý z těchto rodičů, nastoupí v jeho právo pozůstalé jeho děti nebo potomci a polovina, která by zemřelému byla přináležela, rozdělí se mezi ně podle zásad, ustanovených v § § 732-734 o dělení dědictví mezi děti a vzdálenější potomky zůstavitelovy.“

¹⁶⁶ Srov. § 736 ABGB: „Zemřeli-li oba rodiče zůstavitelovi, dělí se polovina dědictví, která by připadla otci, mezi jeho pozůstalé děti a jejich potomky, druhá polovina však, která by patřila matce, mezi její děti a jejich potomky podle § § 732-734. Není-li tu po těchto rodičích jiných dětí kromě zplozených oběma nebo jejich potomků, rozdělí se stejně o obě poloviny. Jsou-li tu však mimo ně také děti, které byly otcem nebo matkou nebo každým z nich zplozeny v jiném manželství, dostane se dětem od otce a matky společně zplozeným nebo jejich potomkům i se strany otcovy i se strany matčiny náležejícího jim podílu, rovného podílu sourozenců polorodých.“

¹⁶⁷ Srov. § 737 ABGB: „Nezanechal-li některý ze zemřelých rodičů zůstavitelových ani dětí ani potomků, případně celé dědictví druhému, dosud žijícímu rodiči. Není-li ani tento na živu, rozdělí se celé dědictví mezi jeho děti a potomky podle zásad právě uvedených.“

¹⁶⁸ Srov. § 731, věta třetí ABGB: „Do třetí třídy náležejí starší rodiče spolu se sourozenci rodičů a jejich potomky.“

¹⁶⁹ Srov. § 738 ABGB: „Zemřeli-li rodiče zůstavitelovi bez potomků, napadne dědictví třídě třetí, totiž: zůstavitelovým dědům a bábám a jejich potomstvu. Dědictví dělí se pak na dva stejné díly. Polovina náleží rodičům otcovým a jejich potomkům, druhá rodičům matčiny a jejich potomkům.“

připadající této straně mezi jejich pozůstalé žijící potomky dle zásad uplatňovaných ve druhé dědické třídě.¹⁷⁰ V situaci, kdy zemřeli z otcovy nebo matčiny strany oba prarodiče zůstavitele bez potomků, připadlo celé dědictví ještě žijícím prarodičům zůstavitele z druhé strany nebo jejich potomkům.¹⁷¹

- **prarodiče rodičů zůstavitelových**

Nebyli-li dědicové první, druhé ani třetí třídy, povolával ABGB k dědictví dědice čtvrté třídy.¹⁷² V této dědické třídě byli povolávání prarodiče rodičů zůstavitele, tj. prapradědové a praprabáby zůstavitele, přičemž na pradědy a prabáby otce zůstavitele připadla jedna polovina dědictví a druhá polovina dědictví připadla pradědům a prabábám ze strany matčiny.

Prarodičům otce zůstavitele připadala jedna polovina dědictví, druhá polovina prarodičům matky zůstavitele a o každou tuto polovinu se dělily obě dvojice prarodičů každého z rodičů zůstavitele rovným dílem, tzn. dědictví tak bylo v ideálním případě rozděleno na osminy. Pokud nebyl někdo z dvojice naživu, připadla jeho osmina druhému z nich a pokud již nežili v dvojici oba, připadl jejich podíl druhé dvojici z téže strany rodičů zůstavitele. V případě, kdy již nebylo jediného žijícího praděda či prabáby z jedné strany zůstavitelových rodičů, byly k polovině jejich dědictví povolány dvojice starých rodičů zůstavitelových rodičů z druhé strany.¹⁷³

¹⁷⁰ Srov. § 739 ABGB: „Každá z těchto polovin dělí se rovným dílem mezi dědy a báby jedné a druhé strany, jsou-li oba dosud na živu. Je-li mrtev některý z dědů nebo bab, nebo jsou-li oba mrtvi na té či oné straně, rozdělí se polovina této straně připadající mezi děti a potomky těchto dědů a bab podle oněch zásad, podle nichž jest dělití ve druhé třídě celé dědictví mezi děti a potomky rodičů zůstavitelových (§ § 735-737).“

¹⁷¹ Srov. § 740 ABGB: „Jsou-li na straně otcovské nebo na straně mateřské děd i bába mrtvi a ani po dědici, ani po bábě této strany nezůstali potomci, pak připadne celé dědictví ještě žijícímu dědovi a bábě druhé strany, nebo po jejich smrti pozůstalým dětem a potomkům.“

¹⁷² Srov. § 731, věta čtvrtá ABGB: „Ze čtvrté třídy se k dědické posloupnosti povolávají jen staří rodiče rodičů zůstavitelových.“

¹⁷³ Srov. § 741 ABGB: „Vymřelo-li zcela pokolení třetí, jsou pradědové a prabáby zůstavitele povolání k zákonné dědické posloupnosti. Na dědy a báby otce zůstavitelova připadá jedna polovice dědictví, na dědy a báby matky druhá polovice. O každou polovici dědictví rozdělí se obojí dědové a báby rovnými díly. Není-li tu jednoho děda nebo báby, připadne osmina dědictví této straně náležející pozůstalému dědovi nebo bábě. Není-li tu jednoho děda a báby, povolání jsou k jejich čtvrtině druhý děd a bába téhož rodiče zůstavitelova. Není-li tu obou dědův a báb jednoho rodiče zůstavitelova, povolání jsou k polovici pozůstalosti na ně připadající dědové a báby druhého rodiče touž měrou jako k polovici pozůstalosti, která jim bezprostředně připadne.“

9.2. Posloupnost dětí legitimovaných

Tato zákonná dědická posloupnost byla upravena v ust. § 752 a ust. § 753 ABGB a vycházela současně z koncepce ABGB upravené v ust. § 155 ABGB, které zakotvilo nerovnoprávnost dětí nemanželských a dětí manželských, přičemž pro úplnost je třeba na tomto místě upozornit, že ust. § 160 až 163 ABGB umožňovalo jejich následnou legitimaci.¹⁷⁴ Tak se dle ABGB na děti, které byly zplozeny v neplatném manželství, mohlo hledět jako na děti manželské, pokud byla později překážka neplatnosti manželství odstraněna nebo v případě, že alespoň jeden z manželů bez své viny o této překážce nevěděl.

V případě zákonné dědické posloupnosti byly tedy tyto děti v souladu s § 752 ABGB postaveny na roveň dětem manželským, vyloučeny z dědění však byly v případě jmění, které podle nařízení rodinných bylo vyhrazeno jen manželským dětem (např. osobní služebnosti).¹⁷⁵ Dědické právo po tomto dítěti měli rovněž jeho rodiče, včetně toho, který o překážce manželství věděl, a jeho příbuzní.¹⁷⁶

ABGB dále umožňoval v souladu se svým ustanovením § 161 legitimaci děti narozených zcela mimo manželství, pokud rodiče tohoto dítěte po jeho narození následně uzavřeli platné manželství. V takovém případě bylo dítě pro účely zákonné dědické posloupnosti dle ust. § 752 ABGB ve stejném postavení jako děti manželské a dědické právo po něm měli i jeho potomci. Také v této situaci náleželo dědické právo po dítěti i rodičům dítěte a jeho příbuzným. Je ale nutné upozornit, že dítě bylo považováno za manželské až okamžikem uzavření sňatku mezi manžely a proto nemohlo odpírat například prvorozenectví a práva s tím spojená jinému dítěti, které se narodilo mezitím v již platném manželství.¹⁷⁷

¹⁷⁴ Srov. § 160 ABGB: „Na děti, které byly zplozeny v manželství sice neplatném, ale nikoli v takovém, kterému by vadila některá z překážek uvedených v §§ 62 – 64, se hledí jako na děti manželské, když překážka manželství později byla zdvižena, nebo když aspoň jeden z rodičů bez své viny o překážce manželství nevěděl; avšak v případě posléze uvedeném jsou takové děti vyloučeny z nastoupení ve jmění, které podle nařízení rodinných je zvláště vyhrazeno potomstvu manželskému.“

¹⁷⁵ Srov. § 752 ABGB: „Děti, narozené mimo manželství a legitimované dodatečným sňatkem svých rodičů, jakož i ony, které mají zvláštní výhodu § 160 přes to, že při sňatku jejich rodičů byla tu překážka, mají také vzhledem k zákonné dědické posloupnosti práva dětí manželských s omezeními obsaženými v témž § 160 a v § 161“

¹⁷⁶ ROUČEK, F., SEDLÁČEK J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek 1. Díl třetí.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, str. 366.

¹⁷⁷ Srov. § 161 ABGB: „Děti, které se narodily mimo manželství a potomním sňatkem svých rodičů vstoupily do rodiny, jakož i jejich potomstvo, se počítají k dětem manželsky zplozeným; nemohou však manželským dětem mezitím v platném manželství zplozeným odpírat ani vlastnosti prvorozenství ani jiná již nabytá práva.“

Jestliže bylo manželství uzavřeno až po smrti nemanželského dítěte, které po sobě zanechalo vlastní manželské potomky, platila legitimace též pro tyto jeho potomky.¹⁷⁸

Třetím možným případem legitimace nemanželského dítěte byla legitimace provedená vládním aktem. Zákonná úprava této legitimace je obsažena v ust. § 162, § 753 a § 756 ABGB. Dítě takto legitimované mělo zákonné dědické právo k pozůstalosti po otci a požívalo stejných práv jako děti manželské, ovšem pouze v případech, že bylo legitimováno za tímto účelem a na žádost svého otce.¹⁷⁹ Také výhradně otec a nikoli jeho další příbuzní dědili po takto legitimovaném dítěti a jeho případných manželských potomcích.¹⁸⁰

9.3. Posloupnost dětí nemanželských

Nemanželským dětem, které nebyly legitimovány dle jednoho z výše uvedených způsobů dle ABGB, náleželo v souladu s ustanovením § 754 ABGB dědické právo po matce a matčiny příbuzných srovnatelné s právy manželských dětí. Takové dítě však nemělo právo na jakoukoliv zákonnou dědickou posloupnost po svém otci ani jeho příbuzných.¹⁸¹

V případě smrti nemanželského dítěte napadalo dědictví pouze na matku a její příbuzné, otec a jeho příbuzní byli v tomto případě z dědické posloupnosti vyloučeni, a to i v případě, kdy nemanželské dítě bylo otcem uznáno nebo bylo soudem zjištěno otcovství.¹⁸²

¹⁷⁸ ROUČEK, F., SEDLÁČEK J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek 1. Díl třetí.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, str. 367.

¹⁷⁹ Srov. § 753 ABGB: „Dítěti nemanželskému, legitimovanému dobrodinným zákonodárcovým, náleží zákonné právo dědické k pozůstalosti otcově jen tehdy, bylo-li legitimováno na žádost otcovu, aby k volně zděditelnému jmění mělo stejná práva s dětmi manželskými.“

¹⁸⁰ ROUČEK, F., SEDLÁČEK J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek 1. Díl třetí.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, str. 367.

¹⁸¹ Srov. § 754 ABGB: „Co se týče matky a příbuzných matčiny, mají nemanželské děti při zákonitě dědické posloupnosti ku jmění volně zděditelnému též práva jako děti manželské. K pozůstalosti otcově a otcovských příbuzných nemají nemanželské děti žádné zákonitě dědické posloupnosti.“

¹⁸² ROUČEK, F., SEDLÁČEK J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek 1. Díl třetí.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, str. 369.

9.4. Posloupnost osvojců

Úprava dědického práva osvojců byla v původním znění ABGB obsažena v ust. § 755 a § 756. Následně byla celá právní úprava osvojení v ABGB zrušena, a to zákonem č. 56/1928 Sb., o osvojení, a dědické právo osvojců bylo od účinnosti tohoto zákona upraveno v jeho ust. § 4 až § 6. I přesto zůstala právní úprava dědického práva víceméně stejná jako v původním znění ABGB.

Právní úprava osvojení obsažená v ABGB nepovažovala osvojení za náhradní rodinnou péči; v dikci zákona se jednalo o vztah založený na smluvním základě, v rámci kterého zůstávaly zachovány původní vztahy osvojence k jeho rodině a současně mu nevznikaly nové vztahy k rodině osvojitele. Osvojovat nemohl pár společně, ale pouze muž nebo žena samostatně. Osvojené dítě a jeho potomci měli dle této právní úpravy při zákonné dědické posloupnosti stejná práva jako děti manželské, a sice k majetku osvojitele, tedy toho, kdo je osvojil.¹⁸³ Takové dědické právo se ale neuplatnilo vůči dalším příbuzným osvojitele nebo jeho manželů, pokud nedal k osvojení svůj výslovný souhlas. Současně zůstávalo osvojeci zákonné dědické právo k jmění v jeho původní rodině.¹⁸⁴

Dědické právo osvojence mohlo být omezeno nebo úplně vyloučeno adopční smlouvou. Osvojitelé a jejich příbuzní po osvojeci dědické právo neměli.

9.5. Posloupnost pozůstalého manžela

Zákonná dědická posloupnost pozůstalého manžela byla v ABGB upravena v ustanoveních § 757 až § 759. Dle původního znění těchto ustanovení měl pozůstalý manžel, vedle ostatních příbuzných, nárok na dědictví po zůstaviteli, tedy zemřelém manželovi, ať už měl vlastní majetek či nikoli, ovšem za předpokladu, že manželství nebylo z jeho vlastní viny rozvedeno.¹⁸⁵ Zákoník rozlišoval tři možné situace dědění pozůstalým manželem.¹⁸⁶

¹⁸³ HENDRYCHOVÁ-ZUKLÍNOVÁ, M. In DVOŘÁK, J., MALÝ, K. a kol. *Osvojení včera, dnes a zítra*. In *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2011, str. 470.

¹⁸⁴ Srov. § 755 ABGB: „Osvojenci mají při zákonné posloupnosti dědické ve volně zděditelném jmění toho, jenž je přijal za své, stejné právo jako děti manželské. Pokud se týče jeho příbuzných nebo manžela, bez jehož přivolení osvojení se stalo, nemají dědického práva. Podrží však dědické právo zákonné ke jmění svých přirozených rodičů a příbuzných (§ 183).“

¹⁸⁵ Srov. § 759 ABGB: „Manžel z vlastní viny rozvedený nemá žádného zákonného dědického práva a žádného nároku na zákonný přední odkaz. Obé jest manželů na živu zůstalému odepřeno i tenkrát, když

V prvním případě, pokud dědili potomci zůstavitele, náležel pozůstalému manželovi nárok na část pozůstalosti, přičemž výše jeho dědického podílu záležela právě na počtu dětí. Pokud bylo dětí tři a více, měl pozůstalý manžel nárok na podíl odpovídající podílu každého dítěte. Bylo-li dětí méně než tři, náležela manželovi čtvrtina pozůstalosti. Je však nutné upozornit, že vlastnictví celé pozůstalosti zůstávalo dětem a pozůstalému manželovi tak náleželo pouze právo spočívající v nároku doživotního užívání.

Ve druhém případě, dědili-li jiní zákonní dědicové než potomci, měl pozůstalý manžel nárok na čtvrtinu pozůstalosti bez ohledu na počet ostatních dědiců. V tomto případě již ke svému podílu nabýval plné vlastnické právo a nejen právo užívací. V posledním případě upraveném v původním znění ABGB nebyl-li žádný jiný zákonný dědic, připadlo manželovi celé dědictví.¹⁸⁷

Do jeho dědického podílu se mu však v každém ze shora uvedených případů započítávalo vše, co mu připadlo z majetku zemřelého manžela podle svatebních smluv, dědické smlouvy nebo posledního pořízení zůstavitele.¹⁸⁸

Výše popsaná úprava dědického práva pozůstalého manžela byla dílčím způsobem novelizována první novelou ABGB ze dne 12. října 1914, avšak i nová úprava rozlišovala tři možné situace zákonného dědického práva pozůstalého manžela.

V souladu s novým zněním ust. § 757 ABGB dědil pozůstalý manžel celé dědictví, pokud nebylo žádných zákonných dědiců první nebo druhé třídy, ani starých rodičů zůstavitele. Pokud dědili zůstavitelovy děti a jejich potomci, náležela manželovi čtvrtina dědictví a v případě, že dědili zůstavitelovi rodiče a jejich potomci nebo prarodiče zůstavitele, připadla pozůstalému manželovi polovina dědictví.

V situaci, kdy byli vedle starých rodičů povolání také jejich potomci, měl pozůstalý manžel nárok jak na svou polovinu dědictví, tak na podíl, který připadal těmto potomkům, kteří pak v konečném důsledku nedostali z dědictví niče.

zůstavitel podal již žalobu na rozvod nebo rozloučení manželství na základě viny druhého a žalobě se vyhověl.“

¹⁸⁶ Srov. § 757 odst. 1 ABGB: „Manžel, jenž zůstavitele přečká, jest vedle dětí zůstavitelových a jejich potomků zákonným dědicem čtvrtiny pozůstalosti. Vedle rodičů zůstavitelových a jejich potomků nebo vedle děda a báby jest zákonným dědicem polovice pozůstalosti. Jsou-li tu vedle děda a báby potomci zemřelého děda a báby, obdrží mimo to manžel z druhé polovice dědictví onen díl, který by podle §§ 739 a 740 připadl potomkům zemřelého děda a báby.“

¹⁸⁷ Srov. § 757 odst. 2 ABGB: „Není-li tu ani zákonných dědiců prvního a druhého pokolení, ani děda a báby, obdrží manžel, který zůstal na živu, celé dědictví.“

¹⁸⁸ Srov. § 757, věta čtvrtá ABGB: „Ve všech případech započte se do dědického podílu manžela to, co mu náleží ze jmění zůstavitelova podle svatebních smluv nebo dědické smlouvy.“

Vedle dědictví náleželo pozůstalému manželovi přednostní právo na odkaz movitých věcí náležejících ke společné manželské domácnosti. Jestliže ale dědily také děti zůstavitele, měl pozůstalý manžel nárok pouze na věci nutné k jeho vlastní potřebě.¹⁸⁹

Stejně jako v původním znění, i v novelizované podobě se manželovi započítalo na jeho dědický podíl vše, co mu připadlo ze zůstavitelova jmění na základě smluv svatebních nebo dědických.

Naopak upravoval ABGB situaci, kdy pozůstalý manžel zavinił, že jeho vinou bylo manželství rozvedeno. V takovém případě neměl pozůstalý manžel ani zákonné dědické právo na podíl na pozůstalosti ani nárok na zákonný přednostní odkaz. Pro odepření nároku na obojí stačila již skutečnost, že zůstavitel před svou smrtí podal žalobu na rozluky nebo rozvod manželství pro vinu na straně druhého manžela a této žalobě bylo po smrti zůstavitele vyhověno. ABGB používal v souvislosti s ukončením manželství dva pojmy. Pojem „rozluka“ byl označením pro rozvod v dnešním slova smyslu, a pro odluku neboli separaci manželství byl užíván pojem „rozvod“. Odluku dnešní právní terminologie nezná, nicméně tehdy bylo její podstatou zachování manželského svazku s tím, že manželé spolu fyzicky nežili; hovořilo se v té souvislosti o odluce od stolu a lože.¹⁹⁰

ABGB byl ke dni 31. prosince 1950 zrušen ObčZ 1950, který umožňoval dědění ze zákona nebo ze závěti a bylo přípustné i dědění z obou těchto titulů současně.¹⁹¹ Avšak jak již bylo uvedeno výše, preferována byla zákonná dědická posloupnost před posloupností testamentární.

Samotná úprava zákonné dědické posloupnosti byla obsažena v Hlavě třicáté páté v ustanoveních § 526 až § 533 ObčZ 1950. Oproti dřívější úpravě v ABGB bylo osvojení i osvojiteli a jejich potomkům navzájem přiznáno stejné dědické právo jako příbuzným pokrevním. Osvojenec již nově nedědil ve své původní rodině a stejně tak

¹⁸⁹ Srov. § 758 ABGB: „Vedle dědického podílu náležejí manželu na živu zůstalému jako přední odkaz movité věci k manželské domácnosti patřící, vedle dětí zůstavitelových však toliko to, čeho k vlastní potřebě jest mu třeba.“

¹⁹⁰ ŠÍNOVÁ, R., ŠMÍD, O. In DVORÁK, J., MALÝ, K. a kol. *Dohoda manželů jako předpoklad trvalého ukončení manželského soužití od Všeobecného občanského zákoníku po současnost*. In *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2011, str. 431

¹⁹¹ Srov. § 512 ObčZ 1950: „Dědí se ze zákona, ze závěti anebo z obou těchto důvodů.“

jeho původní rodina nedědila po něm.¹⁹² Dědění v původní rodině se obnovilo jen za předpokladu, že by byl osvojenec poměr zrušen.

Dědicům se pak na jejich zákonný dědický podíl započítávalo v poměru k jejich podílu vše, co obdrželi bezplatně od zůstavitele za jeho života. Nezapočítávala se však obvyklá darování, která byla přiměřená finančním poměrům zůstavitele, ani prostředky poskytnuté na výživu a výchovu potomků nebo obecně, co bylo poskytnuto v rámci zákonné vyživovací povinnosti.¹⁹³

Podstatně zjednodušeny byly v úpravě ObčZ 1950 dědické třídy, označované nově jako skupiny, které byly pouze dvě.

9.5.1. První dědická skupina dle ObčZ 1950

V první dědické skupině byl dědický nárok rozdělen rovným dílem mezi zůstavitelovy děti a jeho pozůstalého manžela. Pokud se zůstavitelovo dítě nedožilo zůstavitelovy smrti, přecházel jeho dědický podíl opět rovným dílem na jeho děti, tedy na zůstavitelovi vnuky a takto dále až k pravnukům.¹⁹⁴

Pozůstalý manžel, který žil se zůstavitelem ve společné domácnosti v době jeho smrti, měl v souladu s ustanovením § 531 ObčZ 1950 vedle svého dědického podílu nárok také na nedoplatky zůstavitelovy odměny za práci a opětuujících se důchodů, a to až do výše jednoho měsíčního příjmu. Stejně tak mu náleželo obvyklé zařízení domácnosti.¹⁹⁵

9.5.2. Druhá dědická skupina dle ObčZ 1950

Do druhé dědické skupiny zařadil ObčZ 1950 pozůstalého manžela, zůstavitelovi rodiče a spolu s nimi i osoby, které žili se zůstavitelem nejméně po dobu

¹⁹² Srov. § 532 odst. 1 a odst. 2 ObčZ 1950: „(1) Osvojenec a jeho potomci i osvojitel a jeho příbuzní dědí navzájem podle dědických skupin jako příbuzní.“ (2) Osvojenec nedědí v původní rodině a původní rodina osvojeného nedědí po něm, bude-li však osvojenec poměr zrušen, obnoví se dědění v původní rodině.“

¹⁹³ Srov. § 533 odst. 2 ObčZ 1950: „Nezapočítají se však obvyklá darování, přiměřená výdělečným a majetkovým poměrům zůstavitele, ani to, co poskytl na výživu a výchovu potomků a vůbec při plnění své zákonné vyživovací povinnosti.“

¹⁹⁴ Srov. § 526 a 527 ObčZ 1950: „§526, V první skupině dědí rovným dílem zůstavitelovy děti a pozůstalý manžel. § 527, Nedožije-li se dítě zůstavitelovy smrti, nabývají jeho dědického podílu rovným dílem jeho děti; jestliže se smrti zůstavitelovy nedožily ani tyto děti nebo některé z nich, dědí stejně jako potomci.“

¹⁹⁵ Srov. § 531 ObčZ 1950: „Pozůstalý manžel, který žil se zůstavitelem v době jeho smrti ve společné domácnosti, dědí vedle svého podílu nedoplatky zůstavitelovy odměny za práci a opětuujícího se důchodů až po výše jednoměsíčního příjmu, jakož i zůstavitelovo obvyklé domácí zařízení.“

jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti jako členové rodiny a z toho důvody společně pečovali o společnou domácnost, případně byli odkázáni výživou na zůstavitele.¹⁹⁶

Dědicové v této skupině se o dědictví dělili rovným dílem, pozůstalý manžel měl ale vždy nárok na polovinu dědictví.¹⁹⁷ Pokud se nedožil zůstavitelovy smrti kterýkoli z jeho rodičů, nabývaly dědický podíl tohoto rodiče jeho děti, případně jeho rodiče, pokud již nebylo ani dětí.¹⁹⁸ Z těchto ustanovení ObčZ 1950 tedy vyplývá dědické právo sourozenců zůstavitele, případně prarodičů zůstavitele, nebylo-li jeho k dědictví způsobilých rodičů.

Na tomto místě je třeba zdůraznit, že revoluční novinkou ObčZ 1950 bylo právě zavedení dědického práva pro členy společné domácnosti, které dřívější právní úpravy neznaly. ObčZ 1950 ovšem pojem „*společná domácnost*“ nijak výslovně nedefinoval. Až právní teorie a judikatura dovodila, že za společnou domácnost zůstavitele a dalších osob je třeba považovat „*(...) skutečné spolužití ve spotřebním společenství všech těchto osob, při němž jednotlivě přispívají k úhradě společných potřeb podle svých možností a schopností a každý z nich si dále obstarává v rámci tohoto společenství to, co potřebuje, přičemž pomáhá i ostatním. (...) Bydlení několika osob ve společném bytě není ještě společnou domácností, i když nesou všechny spolubydlící osoby rovným dílem náklady na nájemné, plyn, elektřinu a jiné platby spojené s užíváním bytu, jestliže ovšem jinak si každý ze spolubydlících žije na svůj účet a k ostatním nemá bližšího vztahu vyplývajícího z uvedené spotřební sounáležitosti ve společné domácnosti.*“¹⁹⁹ Ve výjimečných případech, kdy nebylo společné bydlení z objektivních důvodů možné, nemuselo být ani samo společné bydlení nezbytnou podmínkou.²⁰⁰ Stejně tak neměly na

¹⁹⁶ Srov. § 528 ObčZ 1950: „*Není-li zůstavitelových potomků, dědí pozůstalý manžel v druhé skupině a spolu s ním zůstavitelovi rodiče, jakož i osoby, které se zůstavitelem žily nejméně podobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti jako členové rodiny a které z toho důvodu pečovaly o společnou domácnost nebo byly odkázány výživou na zůstavitele.*“

¹⁹⁷ Srov. § 529 ObčZ 1950: „*Dědicové druhé skupiny dědí rovným dílem; manžel však vždy nejméně polovinu zůstavitelovu majetku.*“

¹⁹⁸ Srov. § 528 až 530 ObčZ 1950

¹⁹⁹ Výňatek rozhodnutí lidového soudu civilního v Praze ze dne 19. října 1959, sp. zn. 5 C 185/59 In BÍLEK, P., ŠEŠINA, M. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001. Zákony s poznámkami*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, str. 113.

²⁰⁰ Srov. rozhodnutí Krajského soudu v Banské Bystrici, sp. zn. 2 Ok 110/52: „*Pojem společné domácnosti nevyžaduje bezpodmínečně společné obývací místnosti, nýbrž postačí způsob spolužití, podle kterého osoby pravidelně jako členové jedné rodiny si řídí svoji životosprávu a každodenní potřebu ze společného pramene, respektujícíce v rámci rodinného kruhu vzájemná práva a povinnosti. Tento předpoklad může být splněn i u osoby, která pro nedostatek místa vzhledem na velký počet rodinných*

společnou domácnost vliv přechodný pobyt mimo tuto domácnost nebo skutečnost, že zůstavitel strávil poslední měsíce před smrtí v nemocnici.²⁰¹ Doba trvání společné domácnosti se počítala zpětně ode dne úmrtí, přičemž v době smrti muselo spolužití těchto osob a zůstavitele trvat.²⁰²

Základní principy dědění byly převzaty z ObčZ 1964. Na základě změn ObčZ 1964 provedených po roce 1989 v důsledku celospolečenských změn, a to zákonem č. 509/1991 Sb., byla rozšířena třetí zákonná dědická skupina o první potomky sourozenců (tedy o synovce a neteře zůstavitele) a nově byla zavedena čtvrtá dědická skupina, v níž dědili prarodiče zůstavitele a nebylo-li jich, dědily jejich děti (strýcové a tedy zůstavitele).²⁰³

Současná právní úprava obsažená v ObčZ, upravuje dědické třídy v ust. § 1633 – 1640 ObčZ, přičemž na rozdíl od úpravy obsažené v ObčZ 1964, který obsahoval 5 dědických skupin, definuje ObčZ šest dědických tříd.

9.6. První dědická třída dle ObčZ

Dle ustanovení § 1635 odst. 1 ObčZ dědí v první dědické třídě zůstavitelovy děti a jeho manžel, každý z nich stejným dílem. Nedědí-li některé dítě, nabývají jeho dědický podíl stejným dílem vnuci zůstavitele, přičemž totéž platí o vzdálenějších potomcích téhož předka (§ 1635 odst. 2 ObčZ). První dědická skupina dle ObčZ odpovídá původní úpravě zakotvené v ObčZ 1964.

Do této třídy dědiců tak patří pouze děti a manžel zůstavitele, kteří se o dědictví rozdělí rovným dílem. Má-li zůstavitel jedno dítě a jednoho manžela, bude se jeho majetek dělit na půl. Pokud má zůstavitel děti, ale některé z dětí nedědí, protože například již zemřelo, dědí podíl tohoto dítěte/dědice jeho děti, tedy vnoučata

příslušníků nemohla zůstavitele u sebe umístit, a ten bydlel ve svém domečku 50 m vzdáleném. (HOLUB, R. a kol. Komentář k občanskému zákoníku. Právo dědické. 1. vydání. Praha: Orbis, 1957, str. 105)

²⁰¹ Srov. rozhodnutí Krajského soudu v Praze, Sbírka rozhodnutí občanských, sp. zn. 86/1952: „*Jestliže žalobkyně žila po dobu delší jednoho roku ode dne úmrtí zůstavitelky v její společné domácnosti jako člen rodiny a pečovala o její společnou domácnost, neztratila dědický nárok podle § 528 obč. zák. tím, že zůstavitelka strávila posledních 8 měsíců svého života v nemocnici, když tímto pobytem nedošlo ke zrušení společné domácnosti.*“ (HOLUB, R. a kol. Komentář k občanskému zákoníku. Právo dědické. 1. vydání. Praha: Orbis, 1957, str. 106)

²⁰² Srov. rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích, sp. zn. 5 Ok 359/51: „*Ke vzniku zákonného dědického práva podle § 528 obč. zák. nepostačuje jednorozční soužití se zůstavitelem v jeho domácnosti kdykoli za jeho života, nýbrž je nutné, aby šlo o jednorozční dobu bezprostředně před zůstavitelovou smrtí.*“ (HOLUB, R. a kol. Komentář k občanskému zákoníku. Právo dědické. 1. vydání. Praha: Orbis, 1957, str. 105)

²⁰³ ObčZ 1964 měl až do přijetí výše uvedené novely č. 509/1991 Sb. zákonné dědické skupiny pouze tři.

zůstavitele. Princip reprezentace vyjádřený v ust. § 1635 odst. 2 ObčZ není v první dědické třídě omezeno co do vzdálenosti příbuzenství od zůstavitele, tj. každý žijící zůstavitelův potomek má právo na dědický podíl v případě, že jemu předcházející předek dědictví nenabude. Z výše uvedeného tak vyplývá, že k přírůstku dědického podílu některého z dědiců k podílům ostatních dědiců téže úrovně, může dojít jen a pouze v případě, kdy žádní další potomci tohoto dříve zemřelého dědice jeho dědictví nenabydou.²⁰⁴

Je na tomto místě vhodné uvést, že v právním slova smyslu je dítětem zůstavitele přímý příbuzný v prvním koleni (syn či dcera), bez ohledu na to, zda je zletilý či nezletilý. Osvojeným dítětem je pak osoba, o jejímž osvojení rozhodl pravomocně soud a u které je zůstavitel ke dni úmrtí v matrice (rodném listě) zapsán jako rodič. Zůstavitelovy děti dědí bez ohledu na to, zda jde o děti pokrevní či osvojené. Je nutné též zdůraznit, že děti manžela zůstavitele nemusí být automaticky dětmi zůstavitele a jedná se o tzv. polorodé děti. V takovém případě, kdy nejsou pokrevními příbuznými zůstavitele a nebyli jím ani osvojeni, nejsou po zůstaviteli ze zákona ani povolání k dědictví.

V případě nároku manžela na dědický podíl je bezpodmínečně nutné, aby manželství ještě v době smrti zůstavitele trvalo. Rozhodující je v této situaci právní stav trvání, nikoliv faktický stav mezi manžely. Nežijí-li manželé spolu, avšak nejsou-li pravomocně rozvedeni, může nastat situace, že manžel/-ka po zůstavitelovi dědí, ač spolu již řadu let nekomunikují a nikterak se nestýkají. Naopak družka žijící se zůstavitelem ve společné domácnosti a vychovávající s ním společné děti, není v této skupině a za této situace není povoláným dědicem ze zákona.

V první dědické třídě je manžel způsobilý dědit pouze v případě, že dědí také některé ze zůstavitelových dětí. Pokud by zůstavitel neměl žádné pokrevní či osvojené dítě, resp. žádné z těchto dětí by nedědilo (např. proto, že je zůstavitel vydědil či dědictví po zůstaviteli odmítl), dědí pozůstalý manžel až v rámci druhé dědické třídy. Z výše uvedeného plyne, že manžel zůstavitele může v rámci první dědické třídy zdědit maximálně polovinu z dědictví – to vše za předpokladu, že vedle manžela dědí jen jedno zůstavitelovo dítě, resp. potomek (vnuk, pravnuk, atd).

²⁰⁴ SVOBODA, J., KLIČKA O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 98 – 99.

9.6.1. První dědická třída dle zahraničních právních úprav

Německý BGB rozlišuje celkem pět dědických tříd, které označuje jako řád (*Ordnung*) a které jsou tvořeny pokrevními příbuznými dle systému parentel, ale i právními příbuznými, kteří spolu žijí z důvodu společenského soužití (tedy manželem či partnerem zůstavitele).

V německé právní úpravě obsažené v BGB jsou jako „Dědici prvního řádu“ (*Ebene erster Ordnung*) v souladu s ustanovením § 1924 odst. 1 BGB označeni potomci zůstavitele. Stejně jako v ObčZ se v této skupině uplatňuje princip reprezentace, a proto nedědí-li dítě zůstavitele, nastupuje na jeho místo potomek (tedy ve vztahu k zůstaviteli vnuk, pravnuk atd.).²⁰⁵ Dle ust § 1924 odst. 3 BGB dědí potomci zůstavitele stejným dílem, avšak spolu s nimi dědí dle ustanovení ust. § 1931 odst. 1 BGB také pozůstalý manžel, kterému náleží vždy alespoň jedna čtvrtina z pozůstalosti.²⁰⁶

Je třeba na tomto místě upozornit na právní úpravu dědického práva pozůstalého manžela, kdy pro německou právní úpravu je oproti ObčZ specifické, že pozůstalý manžel není součástí zákonných dědiců v rámci níže blíže popsanych dědických tříd.

Pozůstalý manžel zůstavitele vždy stojí vedle zákonných dědiců a náleží mu vždy pouze zákonem přesně stanovený díl z pozůstalosti. Toto pravidlo je pak prolomeno pouze v ust. § 1931 odst. 4 BGB, dle kterého měli-li manželé v době smrti zůstavitele režim odděleného vlastnictví (zúžení společného jmění manželů) a současně mají jeden nebo dva potomci zůstavitele zákonné dědické právo, náleží pozůstalému manželovi a každému dítěti stejný dědický podíl.²⁰⁷

Pozůstalý manžel má pak dále vedle dědiců druhého dědického řádu a prarodičů zůstavitele přednostní nárok na věci náležející do manželské (společné domácnosti), nejedná-li se o předměty, jež jsou součástí pozemku, a dále má nárok na svatební dary. Dědí-li spolu s dědici prvního dědického řádu, náleží mu tyto předměty v tom rozsahu, který je nutný k udržení a vedení obстойné domácnosti.²⁰⁸

Zákonné dědické právo pozůstalého manžela, stejně jako jeho přednostní nárok, je v souladu s ustanovením § 1933 BGB, vyloučeno v případě, že v okamžiku smrti

²⁰⁵ Viz § 1924 Abs. 3 BGB: „An die Stelle eines zur Zeit des Erbfalls nicht mehr lebenden Abkömmlings treten die durch ihn mit dem Erblasser verwandten Abkömmlinge (Erbfolge nach Stammen).“

²⁰⁶ Srov. § 1931 odst. 1 část věty první BGB: „Der überlebende Ehegatte des Erblassers ist neben Verwandten der ersten Ordnung zu einem Viertel.“

²⁰⁷ LANGE, H., KUCHINKE, K. *Lehrbuch des Erbrechts*. 3. Auflage. München: Beck, 1989, str. 205

²⁰⁸ Srov. ustanovení § 1932 Abs. 1 BGB.

zůstavitele byly splněny podmínky pro rozvod manželství a zůstavitel o rozvod požádal nebo s ním souhlasil, případně podal žádost na zrušení manželství.²⁰⁹

Dle francouzského CC obecně platí, že ze zákona dědí příbuzní a manžel zůstavitele. CC však od roku 2001 upravuje dva typy dědění, určené dle osobního statusu zůstavitele, tj. zda byl zůstavitel ke dni své smrti v platném manželství, nebo zda byl zůstavitel ke dni svého úmrtí bez manžela. V prvním případě, kdy po sobě zůstavitel zanechal pozůstalého manžela, dědí manžel společně s dětmi, resp. potomky zůstavitele a není-li jich, pak s rodiči zůstavitele, popřípadě sám. V souladu s čl. 732 CC dědí pouze nerozvedený pozůstalý manžel.²¹⁰

V druhém případě, pokud zůstavitel nezanechal pozůstalého manžela, se dědí podle zákonných tříd, tak jak jsou blíže popsány níže v této disertační práci.

V případě, že zůstavitel zanechal pozůstalého manžela, dochází nejprve k vypořádání společného jmění.²¹¹ Po vypořádání, pokud zůstavitel nezanechal žádné pořízení pro případ smrti, dochází k dědění ze zákona.

CC v první dědické třídě obdobně jako BGB a ObčZ dle čl. 735 CC dědí děti zůstavitele (rovným dílem) nebo jejich potomci bez rozlišení pohlaví nebo prvorozenectví, a to i když byly narozeny v různých manželstvích zůstavitele.²¹² Zajímavé důsledky v této souvislosti měl rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Mazurek proti Francii ze dne 1. 2. 2000, kvůli němuž bylo novelizováno francouzské dědické právo nemanželských dětí.²¹³

²⁰⁹ Srov. § 1933 BGB: „Das Erbrecht des überlebenden Ehegatten sowie das Recht auf den Voraus ist ausgeschlossen, wenn zur Zeit des Todes des Erblassers die Voraussetzungen für die Scheidung der Ehe gegeben waren und der Erblasser die Scheidung beantragt oder ihr zugestimmt hatte. Das Gleiche gilt, wenn der Erblasser berechtigt war, die Aufhebung der Ehe zu beantragen, und den Antrag gestellt hatte. In diesen Fällen ist der Ehegatte nach Maßgabe der §§ 1569 bis 1586b unterhaltsberechtig.“

²¹⁰ „Est conjoint successible le conjoint survivant non divorcé.“ roz. „k zániku manželství došlo smrtí zůstavitele.“

²¹¹ Dostupné [online] dne 1. 9. 2014 z: http://www.successions-europe.eu/fr/france/topics/in-the-absence-of-a-will_who-inherits-and-how-much

²¹² MALÁ, L.: *Základní rámec hmotného dědického práva ve Francii*. In: Ad Notam: notářský časopis. [online] Praha: Nakladatelství C.H.Beck, 1995-. ISSN 1211-0558. 6x ročně 20. ročník. 5/2014. s. 8. Dostupné z: http://www.nkcr.cz/doc/adnotam/2014_5.pdf

²¹³ V tomto řízení stěžovatel poukazoval zejména na rozpor tehdejšího čl. 760 CC s čl. 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života) a 14 (zákaz diskriminace) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, kde CC zakotvil, že dítě narozené v manželství, ale zplozené v cizoložství (*enfant odultérin*), mělo pouze poloviční nárok na dědictví oproti dítěti legitimovanému sňatkem (*légitimé par le mariage*) narozenému rovnou v tomto manželství. Předpokladem uplatnění tohoto ustanovení pak byla existence alespoň jednoho manželského dítěte (*enfant légitime*) z tohoto manželství. Neoficiální překlad rozsudku publikován v Přehledu rozsudků Evropského soudu pro lidská práva č 3/2000, Praha: ASPI, a. s.

Podle původní právní úpravy obsažené v CC do 30. června 2002 měl pozůstalý manžel, který dědil společně se společnými dětmi, právo pouze na užívací právo ke čtvrtině pozůstalosti.“ Nově má pozůstalý manžel právo volby (*droit d'option*), a to buď zdědit čtvrtinu pozůstalosti, nebo získat užívací právo k pozůstalosti celé (viz ust. § 757 a násl. CC). V souladu s ust. § 759 CC je pak možné na žádost pozůstalého manžela nebo vlastníků změnit užívací právo v doživotní rentu, přičemž její výši stanoví svým rozhodnutím soud. Dohodou dědiců lze užívací právo vyplatit též v souladu s čl. 761 CC jednorázově.

Pokud pozůstalý manžel dědí společně s dítětem zůstavitele, které bylo zplozeno z jiného vztahu zůstavitele anebo se jedná o dítě narozené sice v manželství, ale zplozené v cizoložství, má pozůstalý manžel v obou těchto případech právo na čtvrtinu pozůstalosti po zůstaviteli. Dříve hojně využívané užívací právo pozůstalého manžela tak podle stávající platné právní úpravy obsažené v CC zůstalo zachována pouze pro situace, kdy pozůstalý manžel dědí se svými vlastními dětmi. V takovém případě se může pozůstalý manžel rozhodnout, zda chce nabýt vlastnictví k dědickému podílu na pozůstalosti ve výši jedné čtvrtiny nebo zda si ponechá doživotní užívací právo k celé (nebo téměř celé) pozůstalosti.²¹⁴

Code Civil du Québec (dále jen „CCQ“) upravuje, stejně jako ObčZ, přímé a nepřímé dědické linie, kdy v případě přímé dědické linie je právo reprezentace co do počtu generací descendentů neomezeno (mohou tak dědit děti, vnuci, pravnuci, praprawnuci, atd. zůstavitele). Obdobně dědění v první dědické skupině upravuje i CCL, který však pozůstalému manželovi v čl. 889 a 890 přiznává pouze věcné břemeno užívání majetku nacházejícího se ve společném jmění pozůstalého manžela a zůstavitele, avšak pouze do doby než pozůstalý manžel zemře či uzavře nové manželství. Teprve v případě, že zůstavitel nezanechá způsobilé dědice v descendentní přímé linii (dětí, vnuky, pravnuky, atd.), dědí pozůstalý manžel podíl na pozůstalosti.²¹⁵

Stejně jako v ObčZ je v čl. 655 CCQ zakotveno, že příbuzenství může mezi zůstavitelem a dědici vzniknout nejen biologicky, ale také adoptí, přičemž jednotlivé

²¹⁴ MALÁ, L.: *Základní rámeček hmotného dědického práva ve Francii*. In: Ad Notam: notářský časopis. [online] Praha: Nakladatelství C.H.Beck, 1995-. ISSN 1211-0558. 6x ročně 20. ročník. 5/2014. s. 8. Dostupné z: http://www.nkcr.cz/doc/adnotam/2014_5.pdf

²¹⁵ Code Civil de Louisiane: édition bilingue

stupně příbuzenství jsou následně dány počtem generací. Naopak ascendentně se dědické právo nabývá jen co do generace prarodičů zůstavitele, a to tak, že pozůstalost je mezi otcovu a matčinu stranu zůstavitele dělena poměrně. Není-li dědicky způsobilých prarodičů zůstavitele v době jeho smrti (a samozřejmě neexistují-li ani žádní descendentí), pak je pozůstalost nabízena v linii pobočné bratrancům a sestřenicím zůstavitele (viz čl. 689 CCQ). V případě, že není možné dohledat dědicky způsobilé dědice zůstavitele, a to ani do 8. dědického stupně, připadá dědictví státu jakožto odúmrt' (viz čl. 683 CCQ).

V případě existence dědicky způsobilého pozůstalého manžela dědí tento, dle čl. 666 CCQ, vždy jednu třetinu pozůstalosti a dědicky způsobilé děti zůstavitele v poměru dle jejich počtu zbývající dvě třetiny pozůstalosti. V případě, že zůstavitel nezanechal pozůstalého manžela, dědí celou pozůstalost ze zákona děti, resp. jejich descendentí v poměru dle jejich počtu (viz čl. 667 CCQ). Naopak čl. 672 CCQ upravuje situaci, kdy zůstavitel nezanechal žádné dědicky způsobilé děti, avšak žijí jeho rodiče. V takovém případě připadají pozůstalému manželovi dvě třetiny pozůstalosti a zůstavitelovým rodičům jedna třetina. Dle čl. 673 CCQ připadají pozůstalému manželovi dvě třetiny pozůstalosti a žijícím sourozencům zůstavitele pak jedna třetina pozůstalosti v případě, kdy nežijí zůstavitelovi rodiče ani děti. V případě neexistence dětí zůstavitele a partnera zůstavitele dědí pozůstalost z poloviny rodiče zůstavitele a druhou polovinu nabývají sourozenci zůstavitele, viz čl. 674 CCQ. V případě, kdy žijí pouze dědicky způsobilí sourozenci zůstavitele, nabývají celé dědictví v poměru ke svému počtu.

V neposlední řadě je v čl. 671 CCQ zakotveno pravidlo, že v případech, kdy zůstavitel nezanechal děti, ani rodiče či sourozence, připadá celá pozůstalost dědicky způsobilému pozůstalému manželovi.

9.7. Druhá dědická třída dle ObčZ

Druhá dědická třída přichází na řadu ve chvíli, kdy z nějakého důvodu nedědí zůstavitelovy děti (či jejich potomci), ať už proto, že se dědictví zřekly nebo například proto, že byly vyděděny.

Dle ust. § 1636 ObčZ nedědí-li zůstavitelovi potomci, dědí ve druhé dědické třídě manžel zůstavitele, zůstavitelovi rodiče a dále ti, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z tohoto důvodu

pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele. Dědici druhé třídy dědí stejným dílem, manžel však vždy nejméně jednu polovinu pozůstalosti. Také druhá dědická třída kopíruje druhou dědickou skupinu dle ObčZ 1964.

Rodiči zůstavitele jsou jeho otec a matka, bez ohledu na to, zda se jedná o příbuzenský poměr pokrevní či vznikuvší osvojením. Jisté komplikace mohou vyvstat v okamžiku kdy, se má určit, kdo je osoba žijící se zůstavitelem ve společné domácnosti. ObčZ na rozdíl od ObčZ 1964 definici pojmu společná domácnost neobsahuje.

ObčZ 1964 vymezoval faktické soužití včetně pojmů jako společná domácnost, osoba blízká a osoba spolužijící. Domácnost tvořili fyzické osoby, které spolu trvale žily a společně uhrazovaly náklady na své společné potřeby. Osobou blízkou byl pak příbuzný v řadě přímé a jiné osoby v poměru rodinném či obdobném se pokládaly za osoby sobě navzájem blízké, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pocítovala jako újmu vlastní.

Dle názoru odborné literatury, se kterým se lze na tomto místě ztotožnit, je třeba, aby osobě žijící ve společné domácnosti vzniklo dědické právo, aby kromě faktického bydlení se zůstavitelem také určitým způsobem přispívala na chod takové společné domácnosti. Žijí-li osoby sice pospolu, ale každá opatřuje svoje potřeby samostatně (např. komunitní bydlení na koleji, apod.) nelze hovořit o společné domácnosti, neboť chybí právě zákonem požadovaný znak přispívání na chod společné domácnosti a společný zájem o její udržení.

Druhým případem osob, které mohou být v rámci druhé dědické třídy povolány k dědění, jsou osoby, které rovněž žijí se zůstavitelem ve společné domácnosti, avšak na její chod nepřispívají, ba jsou naopak na osobu zůstavitele odkázány výživou.

Nutnou podmínkou pro vznik práva dědit po zůstaviteli je u těchto osob žijících se zůstavitelem ve společné domácnosti také délka soužití. Takové soužití musí dle ObčZ trvat nejméně jeden rok před zůstavitelovou smrtí a v době zůstavitelovy smrti musí trvat. Tato podmínka se nutně vztahuje také na osoby nesezdané, tj. druha/družku, žijící společně bez institucionalizace jejich svazku, byť by vychovávali ve společné domácnosti své společné děti.

Osoby žijící mimo manželství tak mají jednoznačně z pohledu dědického práva poněkud zhoršenou pozici oproti manželu, kterému dědické právo vzniká již

okamžikem vzniku platného manželství bez dalšího. V praxi pak vznikají víceméně komplikované situace v případě, kdy zůstavitel sice žije s novou družkou ve společné domácnosti s jejími dětmi, ale dosud nedošlo k rozvodu původního bezdětného manželství. V případě, že v takových neuspořádaných rodinných poměrech dojde k úmrtí zůstavitele, tak po zůstaviteli dědí manželka, a to min. ve výši jedné poloviny pozůstalosti a všichni ostatní (družka, případně její děti) jen poměrné podíly dle jejich aktuálního počtu ve společné domácnosti.

Je třeba také upozornit na skutečnost, že spolužijící osoby nemohou v rámci druhé dědické třídy dědit samostatně, tj. pokud v této třídě nebude jiného dědice než jich, budou spolužijící osoby zůstavitele odkázány s dědickým nárokem až na třetí dědickou třídu dle ObčZ.

Ve druhé třídě se neuplatní právo reprezentace, tj. pokud některý z dědiců po zůstaviteli dědictví odmítne, nepřechází na jeho potomky, ale přirůstá takový dědický podíl rovnoměrně všem ostatním dědicům této třídy. Jasně zvýhodněnou osobou v této dědické třídě je pak manžel zůstavitele, který musí vždy zdědit v rámci této třídy minimálně jednu polovinu pozůstalosti. Toto pravidlo se uplatní i v případě, kdy bude docházet k přirůstání podílů. I v takovém případě se uplatní pravidlo, že manžel zůstavitele musí obdržet jednu polovinu pozůstalosti.

9.7.1. Druhá dědická třída dle zahraničních právních úprav

Jestliže dle BGB nedědí žádný dědic prvního řádu, náleží pozůstalost dědicům druhého řádu. V německé právní úpravě jsou jako „Dědici druhého řádu“ (*Ebene zweiter Ordnung*) dle ust § 1925 odst. 1 BGB označeni rodiče zůstavitele a jejich potomci (tedy ve vztahu k zůstaviteli jeho bratři a sestry).

Pozůstalý manžel či pozůstalá manželka vždy dědí společně s dětmi, případně s vnuky zůstavitele. Na rozdíl od české právní úpravy, kdy může pozůstalý manžel zdědit v rámci první dědické třídy až polovinu zůstavitelova majetku, přiznává BGB pozůstalému manželovi nárok na určitý konkrétní majetek z pozůstalosti a/nebo jen na jednu čtvrtinu pozůstalosti. V případě, že neexistují způsobilí descendentní dědicové

(děti, vnuci), dědí pozůstalý manžel společně s rodiči zůstavitele dle BGB ve výši jedné poloviny (dle AGBG až ve výši dvou třetin pozůstalosti).²¹⁶

Zajímavostí BGB oproti ObčZ je neexistence dědického práva osob se zůstavitelem spolužijících v této dědické třídě a dále skutečnost, že ve skupině dědiců druhého řádu jsou již na tomto místě potomci rodičů zůstavitele. Oproti stávající právní úpravě zakotvené v ObčZ, kde jsou sourozenci zůstavitele uvedeni až ve třetí dědické třídě, jsou tak v právní úpravě německé (a francouzské jak bude uvedeno níže) potomci rodičů v pořadí dědického nápadu zvýhodněni.

Jsou-li rodiče zůstavitele v době jeho smrti naživu, dědí dle ust. § 1925 odst. 2 BGB samostatně a každý stejným dílem. Jestliže v době smrti zůstavitele jeden z rodičů nežije, případně jeho uvolněný podíl na jeho potomka dle pravidel dědění pro první dědický řád. Není-li žádný potomek, náleží přeživšímu rodiči zůstavitele pozůstalost celá.²¹⁷

Také na tomto místě je nutné zohlednit zákonné dědické právo pozůstalého manžela dle ustanovení § 1931 BGB, který dědí spolu s dědici druhého řádu a náleží mu až polovina pozůstalosti.²¹⁸

Stejně tak je i na tomto místě nutno zohlednit ustanovení § 1933 BGB, které vylučuje právo pozůstalého manžela v případě, že v okamžiku smrti zůstavitele byly splněny podmínky pro rozvod manželství a zůstavitel o rozvod požádal nebo s ním souhlasil, případně podal žádost na zrušení manželství.

CC stejně jako BGB stanoví, že není-li zůstavitelových potomků či jejich potomků, pak v druhé dědické třídě dědí dle čl. 736 CC stejným dílem jeho rodiče. Pokud rodiče zemřou před zůstavitelem a zůstavitel nezanechá žádné potomky, dědí dle čl. 737 CC jeho sourozenci nebo jejich potomci. Pokud žijí oba zůstavitelovy rodiče avšak žádní jeho potomci, dědí pozůstalí rodiče zůstavitele společně se sourozenci zůstavitele, příp. jejich potomky, a to tak, že každý z rodičů dostane čtvrtinu pozůstalosti a zbylá polovina se rozdělí mezi sourozence zůstavitele rovným dílem.

²¹⁶ SALÁK, P., HORÁK, O. et al., *Law of Succession in the Middle-European Area*. Cracow: Spolek Slovákův v Polsku – Towarzystwo Słowaków w Polsce, r. 2015, str. 30 – 31.

²¹⁷ Viz § 1925 odst. 3 BGB: „*Lebt zur Zeit des Erbfalls der Vater oder die Mutter nicht mehr, so treten an die Stelle des Verstorbenen dessen Abkömmlinge nach den für die Beerbung in der ersten Ordnung geltenden Vorschriften. Sind Abkömmlinge nicht vorhanden, so erbt der überlebende Teil allein.*“

²¹⁸ Srov. § 1931 odst. 1 druhá část věty BGB: „*neben Verwandten der zweiten Ordnung oder neben Großeltern zur Hälfte der Erbschaft als gesetzlicher Erbe berufen.*“

Pokud přežije zůstavitele pouze jeden rodič, dědí tento čtvrtinu pozůstalosti a zbylé tři čtvrtiny se rozdělí mezi zůstavitelovi sourozence.

V případě zákonné dědické posloupnosti, v níže je počítáno s legitimní účastí pozůstalého manžela platí, že dědí-li pozůstalý manžel společně s rodiči zůstavitele, tj. zůstavitel nezanechal žádné potomky, náleží pozůstalému manželovi dědický podíl ve výši jedné poloviny z pozůstalosti. Pokud by pozůstalý manžel dědil pouze s jedním rodičem zůstavitele, má nově nárok na tři čtvrtiny pozůstalosti. Navíc, nově od července 2001, platí, že pokud nedědí žádné dítě zůstavitele ani jeho rodiče, dědí pozůstalý manžel dle čl. 757-2 CC sám.²¹⁹ I přes shora uvedené ustanovení CC platí, že majetek, který zůstavitel obdržel od svých rodičů, či byť jen některého z nich, dědictvím nebo darem a který se dosud nachází v pozůstalosti, přechází jednou polovinou na sourozence zůstavitele, příp. jejich potomky, pokud pocházeli od stejného rodiče, a jednou polovinou na pozůstalého manžela. Jistou zajímavostí sociálního charakteru je pak čl. 759 CC, který stanoví, že pokud celou pozůstalost nebo tři čtvrtiny z ní nabude pozůstalý manžel, mají předci zůstavitele (jiní než rodiče) nacházející se v nouzi právo žádat z pozůstalosti vyplácení podpůrné renty.

Obdobně jako v BGB nejsou ve Francii dědici ze zákona pozůstalé spolužijící osoby a registrovaný partner.²²⁰ Zajímavostí, kterou je třeba na tomto místě uvést, je mimořádné dědické právo druha či družky, zavedené do rakouského dědického práva novelou ABGB, účinnou od 1. ledna 2017. Dle tohoto institutu dědí druh či družka po zůstaviteli v případě, že jejich soužití trvalo alespoň 3 roky před smrtí zůstavitele a současně zůstavitel nezanechal způsobilé zákonné dědice. I v novelizovaném ABGB však platí, že druh a družka nemají právo na povinný díl z pozůstalosti.

9.8. Třetí dědická třída dle ObčZ

Pokud nastane situace, že není dědiců podle první a druhé dědické třídy, nastupují dle ust. § 1637 ObčZ ve třetí dědické třídě sourozenci zůstavitele a osoby, které žily se zůstavitelem ve společné domácnosti a splňují podmínky k dědění ve druhé

²¹⁹ „Do této doby dědili sourozenci zůstavitele a poz. manžel měl nárok pouze na užívací právo ve výši ½, stejné právo měl i v případě, že dědili předci v obou liniích.“ Viz blíže Dostal, B. in Ferid, M., Firsching, K., Dörner H., Hausmann, R.: Internationales Erbrecht, Frankreich, Zusammentreffen des Ehegatten mit gemeinsamen Kindern und „einseitigen“ Kindern des Erblassers. Mnichov: C. H. Beck, 2013. str. 3.

²²⁰ MALÁ, L.: *Základní rámeček hmotného dědického práva ve Francii*. In: Ad Notam: notářský časopis. [online] Praha: Nakladatelství C.H.Beck, 1995-. ISSN 1211-0558. 6x ročně 20. ročník. 5/2014. s. 8. Dostupné z: http://www.nkcr.cz/doc/adnotam/2014_5.pdf

dědické třídě. Tito dědicové pak dědí stejným dílem. V této třídě již mohou osoby žijící se zůstavitelem ve společné domácnosti dědit samostatně.

V případě, že sourozenci zůstavitele dědit nemohou, dědí rovným dílem jejich děti. V třetí dědické třídě se tak opět uplatní právo reprezentace, byť v omezené míře oproti tomuto právu upravenému v dědické třídě první. Na rozdíl od neomezeného práva reprezentace upraveného v první dědické třídě ObčZ sahá ve třetí dědické třídě právo reprezentace pouze k zůstavitelovým synovcům a neteřím a nikoliv dále.

Výklad ustanovení o třetí dědické třídě je třeba interpretovat ve světle ust. § 1641 ObčZ, které upravuje několikeré příbuzenství, a zohledňuje sourozence polorodé a plnorodé tak, jak byli tito blíže popsáni výše v této práci. Ve světle obou zákonných ustanovení (ust. § 1637 a ust. § 1641 ObčZ), pak má dle ustáleného právního názoru sourozenci plnorodému náležet dvojnásobný dědický podíl oproti dědici polorodému, což obdobně upravuje i německá a rakouská právní úprava obsažená v BGB a ABGB.

Pro úplnost je třeba na tomto místě upozornit na situace, kdy ne všichni sourozenci mohou být dědici zůstavitele. Pokud má totiž osoba ze strany matky polorodého sourozence a totéž ze strany otce, pak tito dva polorodí sourozenci si navzájem nejsou sourozenci ve smyslu třetí dědické třídy vůči sobě navzájem, a to z důvodu že nemají společného ani jednoho z rodičů. V případě úmrtí jednoho z nich pak druhý po takovém zůstaviteli nedědí.

9.8.1. Třetí dědická třída dle zahraničních právních úprav

Jestliže dle BGB nedědí žádný dědic druhého řádu, náleží pozůstalost dědicům třetího řádu. V německé právní úpravě jsou jako „Dědici třetího řádu“ (*Ebene dritter Ordnung*) dle ust. § 1926 odst. 1 BGB označeni prarodiče zůstavitele a jejich potomci (ve vztahu k zůstaviteli tety a strýcové).²²¹

Každé dvojici prarodičů pak náleží jedna polovina pozůstalosti, a tedy žijí-li všichni dědové a báby zůstavitele, má každý z nich nárok na jednu čtvrtinu.

Nastane-li situace, že jeden z prarodičů již nežije, připadne jeho podíl jeho potomkům a nejsou-li tito potomci, připadne podíl druhému páru prarodičů. Není-li ani druhého páru prarodičů, náleží uvolněný podíl potomkům druhého páru prarodičů.

²²¹ Srov. § 1926 odst. 1 BGB: „*Gesetzliche Erben der dritten Ordnung sind die Großeltern des Erblassers und deren Abkömmlinge.*“

Pokud v době smrti zůstavitele ani jeden pár prarodičů již nežije a nejsou-li ani jejich potomci, dědí druhý pár prarodičů či jejich potomci samostatně.²²²

Vedle dědiců tohoto dědického řádu náleží vždy jedna polovina pozůstalosti pozůstalému manželovi v souladu s ustanovením ust. § 1931 odst. 1 BGB.²²³

Dle čl. 739 francouzského CC dědí ve třetí třídě předci zůstavitele (jiní než rodiče), tedy prarodiče, případně praprarodiče zůstavitele, jsou-li ke dni úmrtí zůstavitele naživu.²²⁴ Oproti právní úpravě obsažené v BGB není v právní úpravě CC v této dědické třídě pomýšleno na potomky prarodičů či praprarodičů. Tito jsou dle platné právní úpravy zakotvené v CC povolání v určitém rozsahu až ve čtvrté dědické třídě.

9.9. Čtvrtá dědická třída dle ObčZ

Dle ust. § 1638 ObčZ, nedědí-li ve třetí třídě žádný dědic, dědí v následující třídě stejným dílem prarodiče zůstavitele. Jak vyplývá z příslušných zákonných ustanovení, jsou dědici v této třídě výhradě zůstavitelovi prarodiče (děd a bába), přičemž každá osoba může mít nejvýše čtyři prarodiče – dva ze strany otce a dva ze strany matky. Zůstavitelovi prarodiče jsou příbuzní v linii přímé a neuplatní se tak ust. § 1641 ObčZ, neboť případný incest je v případě osob blízkce příbuzných nežádoucí a zákonem postihovaný.

Některé právní úpravy, umožňují užití práva reprezentace s tím, že prarodiče ze strany matky dědí jednu polovinu pozůstalosti a prarodiče ze strany otce taktéž. V případě že jeden z nich nežije, přirůstá podíl na druhého prarodiče téže strany, a až v případě, že nežijí z téže strany oba prarodiče, připadne podíl na pozůstalosti prarodiče z druhé strany. ObčZ však v rámci čtvrté dědické třídy právo reprezentace nepřipouští. Nežije-li tedy některý z prarodičů zůstavitele, pak zbývající dědí poměrným dílem dle jejich aktuálního počtu.

²²² Viz § 1926 Abs. 3, 4 BGB: „(3) *Lebt zur Zeit des Erbfalls von einem Großelternpaar der Großvater oder die Großmutter nicht mehr, so treten an die Stelle des Verstorbenen dessen Abkömmlinge. Sind Abkömmlinge nicht vorhanden, so fällt der Anteil des Verstorbenen dem anderen Teil des Großelternpaars und, wenn dieser nicht mehr lebt, dessen Abkömmlingen zu.* (4) *Lebt zur Zeit des Erbfalls ein Großelternpaar nicht mehr und sind Abkömmlinge der Verstorbenen nicht vorhanden, so erben die anderen Großeltern oder ihre Abkömmlinge allein.*“

²²³ Srov. § 1931 odst. 1 druhá část věty BGB: „*neben Verwandten der zweiten Ordnung oder neben Großeltern zur Hälfte der Erbschaft als gesetzlicher Erbe berufen.*“

²²⁴ MALÁ, L.: *Základní rámeček hmotného dědického práva ve Francii*. In: Ad Notam: notářský časopis. [online] Praha: Nakladatelství C.H.Beck, 1995-. ISSN 1211-0558. 6x ročně 20. ročník. 5/2014. s. 8. Dostupné z: http://www.nkcr.cz/doc/adnotam/2014_5.pdf

9.9.1. Čtvrtá dědická třída dle zahraničních právních úprav

Jestliže dle BGB nedědí žádný dědic třetího řádu, náleží pozůstalost dědicům čtvrtého řádu. V německé právní úpravě jsou jako „Dědicové čtvrtého řádu“ (*Ebene vierter Ordnung*) dle ust. § 1928 odst. 1 BGB označeni prarodiče rodičů zůstavitele a jejich potomci.²²⁵

Jestliže v době smrti zůstavitele žijí všichni prarodiče rodičů zůstavitele, připadne z pozůstalosti každému jedna osmina. Jestliže některý z prarodičů rodičů zůstavitele již nežije, podíly ostatních přeživších dědiců tohoto řádu se poměrně zvětší, tzn., že poslední přeživší má případně nárok na celou pozůstalost.

Není-li již žádný prarodič rodičů zůstavitele, má dědické právo ten z potomků, který je se zůstavitele v nejbližším stupni příbuzenství a je-li takových potomků více, náleží každému stejný díl.²²⁶

Dle čl. 740 francouzského CC dědí ve čtvrté dědické třídě příbuzní z pobočné linie zůstavitele, a to jiní než sourozenci, a jejich potomci (tj. strýcové, tety, bratrance, sestřenice atd.).²²⁷ Zajímavostí je, že osoby povolané dle CC už ve čtvrté dědické skupině jsou v platné právní úpravě české povolány k dědictví až ve skupině šesté, a to pouze za předpokladu, že neexistují způsobilí dědicové předcházejících dědických tříd. Je však také nutno dodat, že právo reprezentace, tj. právo dědit za svého dědicky nezpůsobilého předka, je v šesté dědické třídě dle ObčZ omezeno jen na potomky strýců a tet zůstavitele, tj. na bratrance či sestřenice zůstavitele, a nikdy nesahá v této třídě dle platné české právní úpravy dále.

²²⁵ Srov. § 1928 odst. 1 BGB: „*Gesetzliche Erben der vierten Ordnung sind die Urgroßeltern des Erblassers und deren Abkömmlinge.*“

²²⁶ Viz § 1928 odst. 2, 3: „(2) *Leben zur Zeit des Erbfalls Urgroßeltern, so erben sie allein; mehrere erben zu gleichen Teilen, ohne Unterschied, ob sie derselben Linie oder verschiedenen Linien angehören. (3) Leben zur Zeit des Erbfalls Urgroßeltern nicht mehr, so erbt von ihren Abkömmlingen derjenige, welcher mit dem Erblasser dem Grade nach am nächsten verwandt ist; mehrere gleich nahe Verwandte erben zu gleichen Teilen.*“

²²⁷ MALÁ, L.: *Základní rámeček hmotného dědického práva ve Francii*. In: Ad Notam: notářský časopis. [online] Praha: Nakladatelství C.H.Beck, 1995-. ISSN 1211-0558. 6x ročně 20. ročník. 5/2014. s. 8. Dostupné z: http://www.nkcr.cz/doc/adnotam/2014_5.pdf

9.10. Pátá dědická třída dle ObčZ

Pátá dědická třída je oproti úpravě obsažené v ObčZ 1964 novinkou, která zakotvila pravidlo, že nenajdou-li se dědicové ani ve čtvrté dědické třídě, dědí v páté dědické třídě prarodiče rodičů zůstavitele, tedy zůstavitelovy prarodiče.

Prarodiče otce zůstavitele (dvě otcovy babičky a dva otcovy dědečkové) dědí polovinu dědictví, prarodiče matky zůstavitele (dvě matčiny babičky a dva matčini dědové) dědí druhou půlku (viz ust. § 1639 odst. 1 ObčZ). Pokud část otcových předků dědit nemůže, dědí ten druhý z dvojice prababička – pradědeček. Pokud z příslušné dvojice ani jeden není způsobilý dědit, připadne jejich čtvrtina druhé dvojici téže strany. Nedědí-li ani jedna dvojice téže strany, připadá dědictví dvojicím druhé strany ve stejném poměru, v jakém se dělí o svoji polovinu dědictví, která jim připadla již přímo.

Jak je z předchozího odstavce patrné, v rámci páté dědické třídy se, oproti předchozí dědické třídě, již opět plně uplatní právo reprezentace.

9.10.1. Další dědické třídy dle zahraničních právních úprav

Pátý a další dědický řád je vymezen v ustanovení § 1929 BGB a zahrnuje případné vzdálenější předky zůstavitele, jež nebyli uvedeni v předchozích řádech a jejich potomky, přičemž poměry v jakých dědí po zůstaviteli, jsou shodné jako v ust. § 1928 odst. 2 a 3 BGB.²²⁸ V případě, že zůstavitel nezanechal žádné způsobilé dědice, připadá pozůstalost státu, resp. dle BGB příslušnému spolkovému státu (§ 768 CC, § 760 ABGB, § 1936 BGB).

Ve francouzské právní úpravě uvedené v čl. 741 CC je blízkost vztahu k zůstaviteli stanovena podle počtu generací, přičemž každá generace se nazývá stupněm. Pořadí stupňů tvoří linii, přičemž posloupnost stupňů mezi osobami pocházejícími jeden z druhého se nazývá linie přímá a posloupnost mezi osobami, nepocházejícími od sebe, ale mající společného předka, se nazývá linie pobočná. Příbuzní z linie pobočné mohou dědit dle CC pouze do šestého stupně. Pokud nedědí žádný dědic, nabývá dědictví dle č. 768 CC stát, jakožto odúmrt'.²²⁹

²²⁸ Srov. § 1929 odst. 1 a 2 BGB: „(1) Gesetzliche Erben der fünften Ordnung und der ferneren Ordnungen sind die entfernteren Voreltern des Erblassers und deren Abkömmlinge. (2) Die Vorschrift des § 1928 Abs. 2, 3 findet entsprechende Anwendung.“

²²⁹ MALÁ, L.: *Základní rámeček hmotného dědického práva ve Francii*. In: Ad Notam: notářský časopis. [online] Praha: Nakladatelství C.H.Beck, 1995-. ISSN 1211-0558. 6x ročně 20. ročník. 5/2014. s. 8. Dostupné z: http://www.nkcr.cz/doc/adnotam/2014_5.pdf

9.11. Šestá dědická třída dle ObčZ

Jestliže ani v páté dědické třídě není nikdo, kdo by dědil, dědí děti dětí (vnoučata) sourozenců zůstavitele (tj. prasynovci a praneteře) a děti prarodičů zůstavitele (tj. strýcové a tety), případně jejich děti; bratraci a sestřenice zůstavitele (viz ust. § 1640 ObčZ). Tato dědická třída upravená aktuálně v ObčZ je částečně nová a částečně převzatá ze čtvrté dědické skupiny ObčZ 1964, zde zejména v úpravě dědického práva strýců a tet zůstavitele.

Při aplikaci ustanovení šesté dědické třídy se plně uplatní úprava obsažená v ust. § 1640 ObčZ, týkající se několikerého příbuzenství. Všichni dědicové této dědické třídy jsou totiž příbuznými ve vedlejší linii a to, co bylo uvedeno o plnorodých, resp. polorodých sourozencích a jejich dětech, se přiměřeně uplatní též u polorodých, resp. plnorodých strýců, tet, prasynovců, praneteří, bratraců a sestřenic.

Zajímavostí u této skupiny osob je jejich označení užívané v ustálené odborné literatuře, která takto příbuzensky vzdálené osoby vůči zůstaviteli označuje termínem „*smějící se dědici*“, a to vzhledem k faktu, že se většinou jedná o osoby, které se vzájemně ani neznají a neudržují spolu těsné příbuzenské vztahy. Smrt zůstavitele tak z jejich strany není vnímána jako důvod k zármutku, ale naopak k radosti z nabytého majetku.²³⁰ Každý v této dědické třídě dědí pak stejným dílem.

9.12. Odkazovníci jakožto sedmá dědická třída dle ObčZ

Již ABGB v r. 1811 zakotvil, že pokud nebylo žádného dědice, který by byl oprávněn dědictví po zůstaviteli nabýt nebo žádný z oprávněných dědiců dědictví nenabyl, připadla celá pozůstalost v souladu s ustanovením § 726 ABGB odkazovníkům, a to v poměru k jejich odkazům. Ti pak byli v tomto případě považováni za dědice.

Také dle současného ust. § 1633 ObčZ se stávají dědici odkazovníci dle poměru hodnoty svých odkazů v případě, že není zákonný dědic zůstavitele, nebo nenabude-li

²³⁰ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 108 – 111.

takový dědic dědictví. Hodnotou odkazu je pak míněna zřejmě cena obvyklá ke dni smrti zůstavitele.²³¹

S jistou mírou abstrakce by se tak dalo říci, že odkazovníci jsou dle ObčZ jakousi sedmou dědickou třídou. Ve skutečnosti však o zákonnou (sedmou) dědickou třídu nejde, neboť odkazovníky lze ustanovit pouze závětí, dědickou smlouvou nebo dovětkem. Aby nastalo shora předpokládané dědění odkazovníka je nezbytně nutné, aby nedědil žádný dědic ze zákonné ani testamentární dědické posloupnosti, případně aby zůstala část pozůstalosti volná.

Pokud by pak došlo k dědění dle ust. § 1633 ObčZ, byli by odkazovníci odkazovníky pouze co do vztahu k předmětům, které jim zůstavitel odkázal a ve vztahu ke zbytku pozůstalosti by měli postavení dědiců, a to se všemi důsledky z toho vyplývajícími.

²³¹ Podmínky odkazu upravuje Hlava jedenáctá, přičemž mezi tyto podmínky řadíme obecně platné poslední pořízení, způsobilého odkazovníka a předmět odkazu. Možnost zůstavitele omezit svou poslední vůli stanovením výjimky, doložením času, příkazem nebo projevem úmyslu upravuje následující Hlava dvanáctá. Zůstavitel mohl také svou závět nebo dovětek kdykoli změnit nebo úplně zrušit.

10. ODÚMRŤ

Odúmrť (*caducum*) je prastarý institut dědického práva, jehož kořeny nalezneme na našem území již ve středověkém dědickém právu, a to konkrétně v odúmrtním právu panovníka.

V období raně feudálním nebylo zemské (šlechtické) dědické právo v našich zemích příliš rozvinuto, což bylo dáno právě především existencí odúmrtního práva panovníka. Panovník si v té době vyhrazoval právo ke statkům, jejichž vlastník zemřel bez potomků a zároveň i v případech, kdy nebyl uznán dědický nárok potomků zůstavitele. Z dědictví tak byly bez dalšího vyloučeny například dcery zůstavitele. Stejně tak neměla dědické právo k majetku manžela ani manželka.²³²

Formálně to tedy znamenalo, že jakýkoli převod šlechtického majetku, tedy i dědění, vyžadoval souhlas panovníka v podobě tzv. mocného listu, kdy tento byl panovníkem vydáván jen velmi zřídka, jelikož to bylo v rozporu s jeho finančními zájmy.²³³

Právě z obavy české šlechty o uplatňování panovníkova práva odúmrti k majetku šlechty, jenž zemřel, došlo postupně k rozvoji institutu tzv. nedílu, který představoval majetkové společenství založené na pokrevním příbuzenství, s ideálními individuálně neurčenými podíly. V případě úmrtí účastníka nedílu se ideální podíl ostatních účastníků poměrně zvětšil o přirostlý podíl zemřelého a v případě narození dalšího účastníka se naopak jejich podíl zmenšil. Fakticky tak nemohl panovník uplatnit právo odúmrti až do okamžiku smrti posledního člena nedílu.²³⁴ Posun v této oblasti a k rozvoji českého dědického práva dochází v 15. století (rok 1497 v Čechách a začátek 15. století na Moravě), kdy se tehdy vládnoucí panovníci postupně práva na odúmrť vzdávají. Samotný institut nedílu byl však v menší míře používán až do roku 1627, kdy byl zakázán Obnoveným zřízením zemským.

Všeobecný občanský zákoník z r. 1811 pak zakotvil, že pokud nebylo jediného dědice, který by byl oprávněn dědictví po zůstaviteli nabýt, nebo žádný z oprávněných dědiců dědictví nenabyl, připadla celá pozůstalost v souladu s ustanovením § 726

²³² Statuta Konrádova byla vydána knížetem Konrádem II. Otou roku 1189 v Salské.

²³³ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vydání. Praha: Leges, 2010, str. 137 – 138.

²³⁴ Tamtéž, str. 127.

ABGB odkazovníkům, a to v poměru k jejich odkazům. Ti pak byli v tomto případě považováni za dědice, a to se všemi důsledky z toho vyplývajícími.²³⁵

Jestliže zůstavitel nezanechal ani žádné odkazovníky, případně žádný z nich dědictví nenabyl, připadla celá pozůstalost státu jako odúmrť v souladu s ust § 760 ABGB.²³⁶

ABGB pozbyl platnosti a účinnosti ke dni 31. prosince 1950, a to v důsledku ObčZ 1950, který upravoval situaci, kdy dědictví nenabyl žádný dědic ze závěti a byli místo něj povoláni dědicové zákonní, resp. tito dědictví odmítli či z jiného důvodu nebyli způsobilí dědictví nabýt, pak majetek zůstavitele, který nepřipadl žádnému dědici, připadl státu jako odúmrť. Stát následně dle ustanovení § 515 ObčZ 1950 odpovídal za závazky stejně, jako by byl dědicem.²³⁷

Zatímco platná právní úprava obsažená v příslušných ustanoveních ObčZ vychází z teorie, že nárok státu na odúmrť je nárokem dědickoprávním, tj. stát se stává dědicem, jestliže nedědí jiní dědicové ze zákonné či testamentární posloupnosti, právní řády např. Francie, Rakouska či států *common law* pokládají nárok státu na odúmrť za nárok vyplývající ze státní svrchovanosti, jakožto práva okupovat věci na svém území, které nikomu nepatří (jsou tedy tzv. věcmi bez pána). A vznik takového vlastnického práva státu je vlastně v těchto právních úpravách zvláštním způsobem vzniku vlastnictví.²³⁸

Jako zajímavost je pak nutno na tomto místě zmínit právní úpravu tzv. mezinárodní odúmrti, upravené v čl. 33 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení,²³⁹ která se snaží řešit konflikty v právním přístupu jednotlivých členských států k nárokům na odúmrť, a to podřízením odúmrti s přeshraničním přesahem pod pravidlo *lex rei sitae*, tedy pravidlu místa kde se

²³⁵ Srov. § 726 ABGB: „Nechce-li nebo nemůže-li pozůstalost přijmouti ani dědic ani náhradník, napadne dědické právo zákonným dědicům. Tito však jsou povinni uposlechnouti ostatních opatření zůstavitelových. Vzdají-li se i oni dědictví, považují se odkazovníci poměrně za dědice.“

²³⁶ Srov. § 760 ABGB: „Není-li tu žádné k dědické posloupnosti oprávněné osoby nebo nezíská-li někdo dědictví, případně pozůstalost jako statek bez dědiců státu.“

²³⁷ Srov. § 515 ObčZ 1950: „Případně-li odúmrť státu, odpovídá stát za závazky stejně jako by byl dědicem.“

²³⁸ Srov. Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 7. Opravené a doplněné vydání. Brno, Plzeň: Nakladatelství Doplněk a Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 345.

²³⁹ Blíže viz kapitola 15 této disertační práce

daný majetek v okamžiku smrti zůstavitele skutečně nachází. Jediná podmínka, modifikující pravidlo *lex rei sitae* zakotvená v Nařízení o dědictví, je ochrana věřitelů, kteří mají nárok na uspokojení svých pohledávek z majetku tvořícího pozůstalost, který si stát přisvojí.²⁴⁰

V úvahu je pak dle mého názoru třeba vzít i úpravu případu odúmrti s mezinárodním prvkem obsaženou v ust. § 78 ZMPS, které výslovně stanoví, že odúmrtí majetek tvořící pozůstalost a nacházející se na území České republiky, připadá České republice.

Ačkoliv došlo k poměrně rozsáhlému rozšíření dědických tříd oproti dřívější právní úpravě, je stále možné, že nikdo z osob uvedených v jednotlivých dědických třídách se dědicem ze zákona nakonec nestane. V tom případě se i dle platné právní úpravy obsažené v ObčZ dědicem stává stát.

Jak bylo nastíněno výše, hledí se dle koncepce ObčZ v případě odúmrti na stát jako by byl zákonným dědicem. Nevýhodou tohoto pojetí pro stát je fakt, že na rozdíl od ostatních zákonných dědiců nemůže tento dědictví odmítnout vzhledem k tomu, že je posledním, na koho v dlouhé řadě možných dědiců pozůstalost přejde. V případě, že by se koncepce upravená v ObčZ neuplatnila a stát by byl oprávněn dědictví odmítnout, nezbylo by soudnímu komisaři než nařídít likvidaci dědictví, i když pozůstalost není předlužena. Taková koncepce by pak odpovídala spíše pojetí dědického práva ve státech *common law*.²⁴¹

Odmítnout dědictví nemůže stát ani v případě, že dluhy zemřelého jsou mnohonásobně vyšší než majetek, který po něm zůstal, což bývá nejčastějším důvodem pro to, že ostatní dědicové dědictví po zůstaviteli odmítli přijmout. I přes to má stát podle ust. § 1634 odst. 2 ObčZ vůči věřitelům postavení stejné jako dědic, kterému svědčí výhrada soupisu.²⁴² Stát tak hradí dluhy zůstavitele jen do výše ceny nabytého dědictví. Oproti úpravě v ObčZ 1964 došlo v ObčZ k posunu v tom, že stát neodpovídá pouze věcmi z pozůstalosti, ale zřejmě dle aktuálního právního názoru, se kterým je na místě se ztotožnit, dojde ke splynutí majetku nabytého státem v řízení o pozůstalosti

²⁴⁰ PFEIFFER, M. Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, str. 144 - 147

²⁴¹ Srov. Např. Leszay, L., Svoboda, J. Návrh nařízení Rady (ES) o rozhodném právu, o pravomoci, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech dědictví a závětí. Ad Notam, 2008, č. 2, str. 57

²⁴² FIALA, R., DRÁPAL, L. Občanský zákoník, IV., Dědické právo (§ 1475 - §1720). Komentář. Praha: C.H.Beck, 2015 (IV), str. 381 - 383

s jeho ostatním majetkem. Státu samozřejmě zůstává možnost, při splnění podmínek upravených v ust. § 195 ZŘS, navrhnout likvidaci pozůstalosti.

Obdobnou úpravu odúmrti jako ObčZ obsahuje i právní úprava německá, která v ust. § 1936 BGB stanoví, že v případě úmrtí zůstavitele bez zanechání manžela, partnera, dědiců ze závěti či ze zákona, nebo v případě, kdy se tito stali nezpůsobilými po něm dědit, nabývá dědictví, jakožto odúmrt' ta spolková země, v níž měl zůstavitel poslední známé bydliště. V případě, že není takové bydliště zůstavitele známo, nabývá dědictví vláda federální.²⁴³

²⁴³ Srov. § 1936 BGB: „Ist zur Zeit des Erbfalls kein Verwandter, Ehegatte oder Lebenspartner des Erblassers vorhanden, erbt das Land, in dem der Erblasser zur Zeit des Erbfalls seinen letzten Wohnsitz oder, wenn ein solcher nicht feststellbar ist, seinen gewöhnlichen Aufenthalt hatte. Im Übrigen erbt der Bund.“

11. NEPOMINUTELNÝ DĚDIC

Institut nepominutelného dědice je recipovanou zásadou starších právních úprav chránit majetkový zájem rodiny zůstavitele. V novějších právních řádech se tak určitým blízkým příbuzným určuje nárok na povinný díl.

Již v ABGB v jeho hlavě čtrnácté byla v ustanoveních § 762 až § 796 obsažena úprava ochrany nepominutelných dědiců a s tím souvisejícího povinného dílu.

Za nepominutelné dědice označoval ABGB děti zůstavitele, a nebylo-li jich, pak jeho rodiče.²⁴⁴ Pod pojmem děti byly, v tomto případě, myšleni také vnuci a pravnuci zůstavitele, názvem rodiče také všichni staří rodiče (prarodiče, praprarodiče zůstavitele). Zákon nerozlišoval pohlaví nepominutelného dědice a v případě, že nemanželskému dítěti vzniklo legitimací dědické právo, nebyl rozdíl ani v dítěti manželském či nemanželském. Část dědictví, kterou měly tyto osoby právo požadovat, byla označována jako povinný díl.

Okruh nepominutelných dědiců byl zákonem pevně stanovený a lze ho obecně chápat jako skupinu osob, které zákon pro jejich velmi blízký vztah k zůstaviteli chrání pro případ, že by na ně zůstavitel ve svém posledním pořízení zapomněl nebo snad byli opomenuti ze strany zůstavitele záměrně. Nepominutelný dědic měl tak nárok na povinný díl za předpokladu, že mu náleželo dědické právo pro případ zákonné dědické posloupnosti, svého dědického práva nebo nároku na povinný díl se nezřekl, nebyl zůstavitelem platně vyděděn a konečně nebyl nezpůsobilý nebo nehodný dědického práva.²⁴⁵

Výše povinného dílu záležela na velikosti zákonného dědického podílu, který by dědicům připadl, kdyby nastala zákonná dědická posloupnost. Pro každého descendantu

²⁴⁴ Srov. § 762, § 763 ABGB: § 762 „*Osobami, na něž zůstavitel v posledním pořízení musí dědickým dílem pamatovati, jsou jeho děti a, není-li jich, jeho rodiče.*“; § 763 „*Názvem děti rozumějí se podle obecného pravidla (§ 42) také vnuci a pravnuci, názvem rodiče všichni dědové a báby. Není rozdílu mezi mužským a ženským pohlavím, mezi manželským a nemanželským zrozením, jakmile by pro tyto osoby vzniklo právo a pořadí zákonné posloupnosti dědické.*“

²⁴⁵ K zřeknutí se dědického práva srov. § 551 ABGB, ve znění třetí dílčí novely, a dědické způsobilosti a důvodům nezpůsobilosti srov. § 538 – 541 ABGB, ve znění třetí dílčí novely. Dále k vydědění srov. § 768 až 773 ABGB.

to byla polovina hodnoty zákonného dědického podílu,²⁴⁶ u ascendentů to byla třetina jejich případného zákonného podílu.²⁴⁷

Povinný díl mohl být dědici zůstavitelem zachován v podobě dědického podílu nebo odkazu, nicméně v obou případech musel zůstat volný, nezátížený jakýmkoli omezeními. V případě, že nepominutelnému dědici nebyl povinný díl ze strany zůstavitele zachován vůbec nebo byl zachován v nižší hodnotě, než mu náležel, byli jednotliví dědici i odkazovníci, kteří z pozůstalosti něčeho nabyli, povinni poměrně povinný díl dorovnat z pozůstalosti.

Na povinný díl se nepominutelným dědicům zároveň započítávalo vše, co nabyli z pozůstalosti ve formě odkazů nebo na základě jiného opatření zůstavitele, a dále pak jmění, které obdrželi od zůstavitele za jeho života (např. věno pro dceru nebo vnučku, zaplacení dluhů zletilého dítěte).

Pokud byl nepominutelný dědic z nároku na povinný díl vyloučen platně, v souladu se zákonem, stále mu muselo být vyměřeno alespoň tolik, aby měl na nutné zaopatření, tedy na svoji nutnou výživu.²⁴⁸ Také manžel zůstavitele měl nárok na slušné zaopatření až do okamžiku uzavření druhého manželství v případě, že z pozůstalosti nedědil.²⁴⁹

Zákonná úprava institutu nepominutelných dědiců byla v ObčZ 1950 upravena v ustanovení § 551 a dle tohoto ustanovení považoval zákoník za nepominutelné dědice zletilé i nezletilé potomky zůstavitele a rovněž ty z rodičů nebo prarodičů, kteří byli v době zůstavitelovy smrti v nouzi nebo už práce neschopni. Nezletilý potomek měl nárok na tolik, kolik činila cena celého jeho zákonného dědického podílu a ostatním dědicům náleželo tolik, kolik činila cena tří čtvrtin zákonného dědického podílu.²⁵⁰

²⁴⁶ Srov. § 765 ABGB: „Jako povinný díl určuje zákon pro každé dítě polovinu toho, co by mu připadlo při dědické posloupnosti podle zákona.“

²⁴⁷ Srov. § 766 ABGB: „V řadě vzestupné náleží každému nepominutelnému dědici jakožto povinný díl třetina toho, co by dostal při dědické posloupnosti podle zákona.“

²⁴⁸ Srov. § 795 ABGB: „Nepominutelnému dědici, i když byl podle zákona vyloučen ze svého povinného dílu, musí vždy přece býti vyměřeno nutné zaopatření.“

²⁴⁹ Srov. § 796 ABGB: „Manžel nemá sice práva na povinný díl, náleží mu však, dokud neuzavře druhé manželství, slušné zaopatření, kterého se mu nedostává, pokud není uhrazeno jeho zákonným podílem dědickým nebo zaopatřením vymíněným pro případ přežití anebo poskytnutým v poslední vůli. V případech označených v § 759 nemá nárok ani na zaopatření z pozůstalosti

²⁵⁰ Srov. § 551 ObčZ 1950: „Závěť je neplatná potud, pokud pořizovatel nezůstavil svým nezletilým potomkům tolik, kolik činí cena celého jejich zákonného podílu, anebo pokud nezůstavil jiným svým potomkům nebo tomu z rodičů anebo ze starých rodičů, který je v době zůstavitelova úmrtí v nouzi a už práce neschopný, tolik, kolik činí cena tří čtvrtin podílu, který by jim náležel podle ustanovení o dědění ze zákona.“

Pokud tedy zůstavitel pořídil závět', která byla v rozporu s tímto jejich nárokem vyplývajícím ze zákona, měli nepominutelní dědici právo dle ust. § 551 ObčZ 1950 dovolat se neplatnosti závěti zůstavitele. Zůstavitel mohl nepominutelného dědice vyloučit z dědění jen vyděděním, a to pro zákonem, v ust. § 552 ObčZ 1950, taxativně uvedené důvody.²⁵¹ Takto pojatá právní úprava povinného dílu a jeho relativně vysoká výše náležející jak zletilým tak nezletilým potomkům, resp. za určitých okolností rodičům, zcela odpovídala principům ObčZ 1950, který nebyl dědění ze závěti příliš nakloněn a preferoval dědění přes intestátní dědickou posloupnost.

Základní principy dědění byly z ObčZ 1950 převzaty do ObčZ 1964, byť právní úpravou obsaženou v ust. § 479 ObčZ 1964 došlo ke zmenšení nároků zletilých nepominutelných dědiců, a to ze tří čtvrtin na jednu polovinu jejich zákonného dědického podílu. Současně byli z okruhu nepominutelných dědiců, oproti právní úpravě obsažené v ABGB i ObčZ 1950, vyňati rodiče zůstavitele.²⁵²

Aktuálně platná právní úprava obsažená v ObčZ vychází z dosavadního pojetí ObčZ 1964 a za nepominutelné dědice označuje ve svém ustanovení § 1643 odst. 1 ObčZ děti zůstavitele, a nemohou-li tito dědit, dědí místo nich povinný díl jejich potomci.²⁵³

Naopak oproti předchozí právní úpravě nemá nepominutelný dědic v souladu s ust. § 1654 ObčZ právo na podíl z pozůstalosti, nýbrž jen na peněžní částku odpovídající hodnotě jeho povinného dílu (viz ust. § 1642 ObčZ). Avšak i přes tuto skutečnost může být povinný díl zanechán zůstavitelem nepominutelnému dědici v podobě dědického podílu nebo odkazu, přičemž platí, že takto zůstavený podíl musí zůstat pro nepominutelného dědice zcela nezatížen.²⁵⁴

²⁵¹ Viz § 552 odst. 1 ObčZ 1950: „Dědice, jehož zákonný podíl nemůže být závětí zkrácen vůbec anebo nikoli o více než čtvrtinu jeho ceny, může pořizovatel vydědit proto, že jej opustil v nouzi nebo že byl odsouzen pro úmyslný trestný čin nebo že trvale odpírá pracovat. Je-li takto vyděděný potomkem zůstavitelovým, nabývají jeho dědického podílu jeho potomci.“

²⁵² BÍLEK, P., ŠEŠINA, M. *Dědické právo v předpisech let 1925 – 2001. Zákony s poznámkami*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, str. 123 – 125.

²⁵³ Pod slovy: „nedědí-li dítě zůstavitele“ má ObčZ na mysli, že dítě zůstavitele se

- (a) Zřeklo svého dědického práva smlouvou se zůstavitelem (ust. § 1481 ObčZ)
- (b) Je dědicky nezpůsobilé (ust. § 1484 ObčZ)
- (c) Bylo vyděděno (ust. § 1646 anásl. ObčZ)
- (d) Zemřelo před zůstavitelem nebo současně s ním (ust. § 1479 ObčZ)
- (e) Dědictví odmítlo (ust. § 1487 ObčZ)

²⁵⁴ ObčZ tak v podstatě převzal právní úpravu ABGB, viz Svoboda E., *Dědické právo*. Praha: Československý kompas, 1946m, str. 63.

ObčZ výslovně ve svém ust. § 1644 odst. 1 stanoví, že k nařízením zůstavitele, učiněným v pořizení pro případ smrti, která by jakkoliv omezovala povinný díl nepominutelného dědice, se nepřihlíží. Shora uvedený zákonný příkaz nezatížit povinný díl nepominutelného dědice se přirozeně neuplatní za situace, jestliže nepominutelný dědic z nějakého důvodu nedědí, např. jestliže zemřel před zůstavitelem či současně s ním, nebo je dědicky nezpůsobilý nebo byl vyděděn či dědictví zcela odmítl.

Naopak zůstaví-li zůstavitel v pořizení pro případ smrti nepominutelnému dědici více než odpovídá hodnotě jeho povinného dílu, vztahuje se zákonné nařízení o nezatížitelnosti jen na tu část, odpovídající hodnotě zákonného povinného dílu, a nikoliv na tu část, která jej přesahuje (viz ust. § 1644 odst. 2 ObčZ). Zůstavitel má také nově možnost, dle ust. § 1644 odst. 3 ObčZ, uložit nepominutelnému dědici, aby se rozhodl, zda z pozůstalosti přijme to, co mu zůstavitel zanechává s omezeními nebo jen nezatížený povinný díl. Je však nutno v této souvislosti zdůraznit, že možnost volby daná zůstavitelem, tedy dispozitivnost ust. § 1644 odst. 1 a odst. 2 ObčZ, může být nastolena výhradně jen výslovným právním jednáním zůstavitele učiněným v pořizení pro případ smrti. Není-li takového právního jednání, uplatní se právní úprava obsažená právě v ust. § 1644 odst. 1 a odst. 2 ObčZ, a to se všemi omezeními zde uvedenými.

Nově ObčZ ve svém ustanovení § 1485 umožňuje nepominutelnému dědici odmítnout dědictví s výhradou povinného dílu, přičemž se jedná o zásadní výjimku z obecného zákazu uvedeného v ust. § 1489 odst. 1 ObčZ odmítnout dědictví s výhradou. Pro zajímavost je vhodné na tomto místě uvést, že možnost odmítnout dědictví s výhradou povinného dílu výslovně vylučovalo již ust. § 808 ABGB a tuto právní úpravu nezná ani současný rakouský ABGB. Inspirací českého zákonodárce pro zakotvení takové výjimky pro nepominutelného dědice, byla tak nepochybně právní úprava německá, která umožňuje nepominutelnému dědici odmítnout dědictví s výhradou povinného dílu ve svém ust. § 2306 BGB, které je zařazeno do úpravy povinného dílu (*Pflichtteil*). Právo odmítnout dědictví s výhradou povinného dílu má dle BGB nepominutelný dědic pouze v zákonem taxativně uvedených případech uvedených v ust. § 2306 BGB.

Právě význam citovaného ust. § 2306 BGB spočívá v tom, že zůstavitel není ze zákona oprávněn zkrátit nepominutelného dědice v jeho nároku na povinný díl, tj. dát mu v pořizení pro případ smrti méně, než je ze zákona jeho povinný díl, který

v německé právní úpravě představuje dle ust. § 2303 BGB jednu polovinu zákonného dědického podílu, tím, že mu zůstává podíl na pozůstalosti menší nebo tím, že mu k jeho dědickému podílu stanoví omezení či zatížení.²⁵⁵

V praxi se právo odmítnout dědictví s výhradou povinného dílu v Německu používá zejména v případech, kdy je dědický podíl zatížen řadou odkazů, dále v případech, kdy zůstavitel ustanoví nepominutelného dědice jakožto dědice předního nebo v případech pokud zatížení pozůstalosti spočívá ve zřízení věcného břemene doživotního výlučného užívání bytové jednotky, která je jediným aktivem v pozůstalosti.

Jak lze dovodit z výše uvedeného, není v české platné právní úpravě nepominutelný dědic dědicem, neboť nemá podle aktuální koncepce ObčZ právo na podíl z pozůstalosti, ale pouze na peněžní částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu (viz ust. § 1654 odst. 1 ObčZ). Nepominutelný dědic je tak ve skutečnosti toliko věřitelem pozůstalosti a z právního hlediska na něj tedy můžeme pohlížet jako na zákonného odkazovníka.²⁵⁶

11.1. Nepominutelný dědic bez nároku na povinný díl

Pokud je nepominutelný dědic nezpůsobilý dědit, zřekl se svého dědického práva nebo povinného dílu, nebo byl zůstavitelem vyděděn, nemá na svůj povinný díl nárok.

Jak již bylo uvedeno výše, lze vydědit pouze nepominutelného dědice, a to výhradně z důvodů uvedených v příslušných ustanoveních ObčZ, které byly blíže rozebrány výše v kapitole 5.3.2 této práce. Výčet těchto důvodů je v ObčZ uveden taxativně, přičemž ObčZ nenutí zůstavitele, aby v pořízení pro případ smrti či v listině o vydědění výslovně uváděl důvod vydědění svého potomka. Neuvede-li však zůstavitel důvod vydědění nepominutelného dědice, zůstává takovému potomku dle ust. § 1648 ObčZ zachováno právo na povinný díl, ledaže by mu byla v soudním řízení prokázána existence zákonného důvodu pro jeho platné vydědění existujícího ke dni smrti

²⁵⁵ Viz ust. § 2306 BGB a ust. § 2303 BGB.

²⁵⁶ Srov. Horák, O. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. Právní rozhledy, 2014, č. 11, str. 383.

zůstavitele.²⁵⁷ V takovém případě se uplatní postup dle věty druhé ust. § 1673 odst. 2 ObčZ, kdy je soudním komisařem k podání žaloby proti nepominutelnému dědici odkázán dědic ze zákona s návrhem na určení, že vyděděný není dědicem, a je to právě zákonný dědic či dědicové, kdo musí v řízení nepominutelnému dědici dokázat některý ze zákonných důvodů vydědění uvedených v ust. § 1646 odst. 1 ObčZ. Obdobným způsobem bude také nepochybně nutno řešit i případy vydědění nepominutelného dědice mlčky a po právu, které upravuje ust. § 1651 odst. 2 ObčZ.

Naopak v případech, kdy zůstavitel nezanechal závěť a pořídil pouze prohlášení o vydědění, a vyděděný nepominutelný dědic chce dědit spolu s ostatními dědici ze zákona, bude soudním komisařem odkázán dle ust. § 1673 odst. 2 věta první ObčZ k podání žaloby proti dědicům ze zákona s návrhem na určení, že je dědicem, právě vyděděný potomek zůstavitele. V takto zahájeném řízení pak musí vyděděný nepominutelný dědic následně prokázat, že byl zůstavitelem vyděděn neprávem.²⁵⁸

Pokud však zůstavitel kromě prohlášení o vydědění pořídí ještě závěť ve prospěch jiných osob, pak na takovou situaci dopadá ust. § 1673 odst. 1 ObčZ, které odkazuje vyděděného nepominutelného dědice k podání žaloby o dědické právo a v takto zahájeném řízení musí nepominutelný dědic, jakožto potenciální dědic ze zákona, prokázat neplatnost závěti a neexistenci jakéhokoliv důvodu vydědění.

Pouze bude-li nepominutelný dědic vyděděn neplatně nebo bude-li mu neplatně určena výše povinného dílu, má právo získat svůj povinný díl v celém rozsahu bez dalšího. Stejně právo má i nepominutelný dědic, kterého zůstavitel opomenul uvést v závěti, protože nevěděl, že má tento dědic na povinný díl právo.

Právní řády některých Evropských států dosud poskytují statut nepominutelného dědice i dalším osobám; například v Německu patří mezi nepominutelné dědice nejen dítě zůstavitele, příp. jiný jeho potomek, ale za určitých podmínek též manžel, resp. partner, a rodiče zůstavitele.

Zajímavostí je také ochrana nepominutelného dědice zakotvená v Nařízení o dědictví,²⁵⁹ které dává zůstaviteli velmi omezenou možnost volby rozhodného práva, a

²⁵⁷ Původní právní úprava obsažená v ObčZ 1964 vyžadovala, aby pro určení planého důvodu vydědění tento existoval již v době, kdy byl úkon vydědění učiněn.

²⁵⁸ Srov. JUDr. Drápal, L., JUDr. Šešina, M., Povinný díl a jeho vypořádání. Ad Notam, 2016, č. 6, str. 19

²⁵⁹ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení.

to ohledně dědictví jako celku. Zůstavitel má tak na výběr pouze dva rozhodné právní řády – dle principu *lex patriae*, tj. podle státní příslušnosti zůstavitele, anebo dle posledního obvyklého pobytu zůstavitele tak, aby případná volba rozhodného práva, představující na straně zůstavitele rozšíření jeho testovací svobody nevedla na druhé straně k obcházení příslušné právní úpravy povinného dílu nepominutelného dědice, která se v jednotlivých členských státech Evropské unie značně liší.²⁶⁰

Další nesporně důležitou právní úpravou, chránící nepominutelné dědice zůstavitele, je v čl. 28 Nařízení o dědictví zakotvená možnost nepominutelného dědice, který má obvyklý pobyt v jiném členském státě než ve kterém je vedeno řízení o pozůstalosti, učinit platné prohlášení o přijetí (odmítnutí) dědictví v místě a ve formě přípustné dle právního řádu svého obvyklého pobytu. Je nutno však upozornit, že kolizní norma upravená v čl. 28 Nařízení o dědictví se týká pouze formální platnosti těchto prohlášení a nikoliv náležitostí obsahových či lhůt, ve kterých je nutno taková prohlášení učinit.

11.2. Právo na nutnou výživu

Jak jsme uvedli výše v předcházející podkapitole, nemá potomek, který se zřekl svého dědického práva nebo povinného dílu, či se stal dědicky nezpůsobilým nebo byl platně vyděděn, nárok na povinný díl.

ObčZ však v určitých případech i pro takového potomka zakotvuje právo na nutnou výživu (viz ust. § 1665 ObčZ). Inspirací tohoto ustanovení bylo původní ust. § 795 ABGB, které stanovilo, že „*Nepominutelnému dědici, i když byl podle zákona vyloučen ze svého povinného dílu, musí vždy přece býti vyměřeno nutné zaopatření*“.²⁶¹ Nutno na tomto místě dodat, že jistou míru zaopatření garantoval ABGB také manželů zůstavitele, a to konkrétně v ust. § 796 ABGB.

²⁶⁰ Původní návrh na zakotvení oznamovací povinnosti zůstavitele vůči dědicům, kteří by měli nárok na povinný díl dle jinak rozhodné právní úpravy tak, aby se předešlo jejich nejistotě ohledně budoucího podílu na pozůstalosti, byl při legislativním procesu opuštěn. Více viz FRANTZEN, T. *Europäisches internationale Erbrecht* (editor) MANSEL, H.-P., PFEIFFER, T., KRONKE, H., KOHLER, CH., HAUSMANN, R.. *Festschrift für Erik Jayme*, München: selliers european lax publishers, 2004 (1), str. 196

²⁶¹ Srov. ust. § 796 ABGB: *Manžel nemá sice práva na povinný díl, náleží mu však, pokud nevstoupí do druhého manželství, nedostávající se slušná výživa, pokud není uhrazena jeho zákonitým dědickým podílem nebo zaopatřením, které bylo smlouveno pro případ, když by druhého manžela přečkal, nebo posledním pořízením bylo mu poskytnuto. V případech v § 759 (pozn. autora: situace, kdy byl z vlastní viny manžel rozvedený) uvedených nemá též žádného nároku na výživu z pozůstalosti.*

Aby potomkovi, který je bez nároku na povinný díl, vzniklo právo předpokládané v ust. § 1665 ObčZ, musí splňovat dvě zákonem dané podmínky:

- nedostává se mu nutné výživy, tzn., nemá takový příjem, který by mu umožňoval základní obživu a bydlení a současně
- není schopen se sám živit, tzn., není schopen se živit nejen vlastní prací ale např. třeba ani z výnosu svého stávajícího majetku.

Neschopnost se sám živit není zákonem rozuměna pouze neschopnost opatřovat si finanční prostředky vlastní prací z důvodu celkového zdravotního stavu takového potomka, ale třeba i situace, kdy se potomek dlouhodobě a soustavně stará o osobu blízkou, a z důvodu péče o ní není schopen vedle této činnosti opatřovat sobě finanční prostředky pro svoji obživu a bydlení.²⁶²

Lze se však na tomto místě domnívat, že ani splnění obou shora definovaných zákonných podmínek není bez dalšího zárukou, že potomku náleží právo na nutnou výživu. Vzhledem k tomu, že dle ust. § 6 odst. 2 ObčZ, nesmí nikdo těžit ze svého protiprávního činu, mám za to, že v životních situacích, kdy se potomek vůči zůstaviteli nebo jeho manželce, předku či potomku, dopustil činu povahy úmyslného trestného, a v důsledku toho se stal dědicky nezpůsobilým, nebude mít nárok na nutnou výživu i kdyby shora uvedené zákonné podmínky bez dalšího splnil.²⁶³

Sám ObčZ pak výslovně upravil dvě výjimky z pravidla nároku nepominutelného dědice na nutnou výživu, a to pro případ, kdy na místě vyděděného nepominutelného dědice dědí jeho potomek (ve smyslu ust. § 1483 ObčZ a ve znění ust. § 1646 odst. 3 ObčZ) a dále pro případ byl-li potomek nepominutelného dědice na jeho místě povolán k jeho povinnému dílu dle ust. § 1647 ObčZ.²⁶⁴

ObčZ nikterak nedefinuje ani pojem „*nutná výživa*“, nicméně s ohledem na celkovou úpravu práva na zaopatření některých osob v ObčZ lze dovodit, že půjde o uspokojování základních a odůvodněných potřeb takového potomka, a to v nezbytném rozsahu, k zajištění jeho osobní výživy a základních osobních potřeb takového jedince. Lze předpokládat, že půjde po většinou o výplatu peněžitého plnění, avšak není ani vyloučeno, aby „*nutná výživa*“ byla poskytována v plnění naturálním (např. zajištěním obědů, poskytnutím přístřeší se základními hygienickými podmínkami, apod.).

²⁶² SVOBODA, J., KLÍČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 26.

²⁶³ Tamtéž, str. 27.

²⁶⁴ Tamtéž, str. 27-28.

ObčZ nikterak neomezuje dobu pro poskytování nutné výživy, resp. tuto dobu vymezuje velmi obecně tak, že se jedná „o dobu, po kterou se nepominutelnému dědici nedostává (ani) nutné výživy a není se schopen sám žít“. Po tuto dobu má tak nepominutelný dědic nárok na zajištění nutné výživy v rozsahu výše uvedeném.

Na druhou stranu ObčZ omezil „nárok na nutnou výživu“ kvantitativně, neboť stanovil, že nepominutelný dědic tímto způsobem nesmí obdržet více, než by činil jeho povinný díl ze zákona. V této souvislosti však vyvstává k zamyšlení otázka jak a k jakému okamžiku kvantifikovat právě tu hraniční mez „výše povinného dílu“. Zda ke dni úmrtí zůstavitele či lze přihlídnout i k potenciálním přírůstkům takového povinného dílu, které by např. v případě peněz představovaly úroky získané v čase. Lze se domnívat, že je na místě se spíše přiklonit k variantě zhodnocování nároku na nutnou výživu v čase, neboť rigidním setrváním na hodnotě povinného dílu ke dni úmrtí zůstavitele by byl nepominutelný dědic nepochybně znevýhodněn, neboť by nejen nemohl prostředky aktivně zhodnocovat, ale naopak by docházelo k jejich znehodnocování inflací působící v průběhu doby vyplácení nároku na nutnou výživu.

Nárok nepominutelného dědice na nutnou výživu ObčZ zařazuje bez dalšího na stranu pasiv pozůstalosti, se všemi důsledky z toho vyplývajícími. Nebude-li tedy mezi dědici pochyb o nároku na nutnou výživu jako takovém, toho kterého konkrétního potomka či o jeho výši, bude celková výše takového nároku vyčíslena a soudním komisařem zařazena na stranu pasiv pozůstalosti. V případě, že ostatní dědicové nebudou souhlasit s výší či dokonce s prostou existencí takového nároku nepominutelného dědice na nutnou výživu a toto pasivum tak bude mezi nimi sporné, pak se k tomuto pasivu dle ust. §173 ZŘS nepřihlíží, a bude věcí nepominutelného dědice, aby se svého nároku na nutnou výživu domáhal soudně ve sporném řízení mimo řízení o pozůstalosti.²⁶⁵

11.3. Procesní postavení nepominutelného dědice v řízení o pozůstalosti

Procesní postavení nepominutelného dědice upravuje ust. § 113 ZŘS, kde je uvedeno, že nepominutelný dědic je účastníkem řízení o pozůstalosti, jen jde-li v něm o soupis pozůstalosti, určení obvyklé ceny pozůstalosti a o vypořádání jeho povinného

²⁶⁵ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 27-28.

dílu. Lze se však domnívat, že tento výčet není taxativní, neboť dle příslušných ustanovení ObčZ má nepominutelný dědic zejména právo:

- a) na povinný díl, případně na jeho doplnění (ust. § 1650 ObčZ)
- b) být přítomen při odhadu (soupisu pozůstalosti), vznášet dotazy a připomínky (ust. § 1655 odst. 2 ObčZ a ust. § 179 ZŘS)
- c) navrhnout, osvědčí-li obavu z předlužení dědice, odloučení pozůstalosti (ust. § 1709 ObčZ)
- d) aby byl zapsán do veřejného seznamu přímo po zůstaviteli, jde-li o věc zapsanou do takového seznamu a bylo-li mezi ním a dědici ujednáno, že nepominutelnému dědici bude namísto výplaty peněz vydána věc z pozůstalosti (ust. § 1654 odst. 2 ObčZ)
- e) povinnost účastnit se poměrně jak na zisku, tak i na ztrátě pozůstalosti, a to až do určení povinného dílu (ust. § 1656 ObčZ)
- f) na poměrné vyúčtování podílu na zisku a ztrátě pozůstalosti od smrti zůstavitele až do určení povinného dílu (ust. § 1656 ObčZ)
- g) na nutnou výživu (ust. § 1665 ObčZ)

z čehož lze dovozovat, že v řízení o pozůstalosti mohou nastat i jiné, byť mimořádné, situace, v nichž bude nutné, aby nepominutelný dědic vykonával v řízení o pozůstalosti svým jménem úkony a byl považován za řádného účastníka řízení.²⁶⁶

Jak již bylo uvedeno výše, je třeba počítat s nepominutelným dědicem také pro tu část řízení o pozůstalosti, v níž dochází k vypořádání společného jmění zůstavitele a pozůstalého manžela, pokud k zániku společného jmění manželů došlo právě v důsledku úmrtí zůstavitele. Účastenství nepominutelného dědice je tak dle mého názoru nutno dovodit již z obecného ust. § 6 odst. 1 ZŘS, neboť je v této části řízení jednáno i o jeho právu.

Nepominutelný dědic, mající právo na povinný díl, je vůči dědicům a odkazovníkům věřitelem stejně jako ostatní věřitelé zůstavitele. Je tedy čistě na něm, zda svůj nárok na povinný díl v řízení o dědictví uplatní, resp. uplatní svůj nárok na jeho vypořádání, případně na doplnění. Jestliže nepominutelný dědic vůbec neuplatní svůj nárok na povinný díl, pozůstalostní soud, resp. soudní komisař se v řízení

²⁶⁶ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 23.

o pozůstalosti výpočtem povinného dílu nezabývá a nepominutelnému dědici pouze zašle na vědomí usnesení o určení obvyklé ceny pozůstalosti.²⁶⁷

Z výše uvedeného tedy nepochybně plyne, že v případech kdy nepominutelný dědic uplatnil své právo na vypořádání povinného dílu až po pravomocném skončení řízení o pozůstalosti, je nutné o jeho nároku rozhodnout v klasickém sporném řízení, neboť pozůstalostní soud právní mocí usnesení o dědictví ztrácí oprávnění cokoliv (dalšího) v řízení o pozůstalosti rozhodovat. Teoreticky vzato by bylo možno o nároku nepominutelného dědice rozhodnout v řízení o dodatečném projednání pozůstalosti nebo v řízení o nabytí dědictví následným dědicem, je však na nutné na tomto místě zdůraznit, že dědictví nelze projednat, objeví-li se pouze pasivum pozůstalosti, jímž nárok na povinný díl nepominutelného dědice nepochybně je.²⁶⁸

Jak bylo již zmíněno výše, musí být nepominutelnému dědici doručeno alespoň usnesení o obvyklé ceně majetku a jiných aktiv pozůstalosti, výši dluhů a dalších pasiv pozůstalosti a čisté hodnotě pozůstalosti, popřípadě výši předlužení dle ust. § 180 ZŘS.

Dále ust. § 1685 odst. 1 ObčZ ukládá dědickému soudu povinnost nařídit soupis pozůstalosti, je-li to potřebné pro výpočet povinného dílu, tj. zejména tehdy, nebude-li dosaženo dohody o odbytém, a nepominutelný dědic uplatní svůj nárok na povinný díl a bude trvat na provedení soupisu. Nepominutelný dědic má pak právo se takového soupisu účastnit, tj. být soupisu přítomen, vznášet k němu dotazy, podněty či připomínky.²⁶⁹

Nepominutelný dědic by měl také udělit souhlas v případech, kdy soupis pozůstalosti má být nahrazen seznamem pozůstalostního majetku vyhotoveným správcem pozůstalosti a potvrzený všemi dědici nebo společným prohlášením dědiců o pozůstalostním majetku (viz ust. § 1687 ObčZ).

V neposlední řadě má nepominutelný dědic postavení účastníka řízení v řízení o pozůstalosti podle ust. § 110 odst. 1 ZŘS, ve kterém je jednáno s nepominutelným dědicem, který se domáhá určení svého postavení jakožto způsobilého dědice po zůstaviteli, to však jen do té doby, dokud o jeho nároku není soudním komisařem pravomocně rozhodnuto.

²⁶⁷ SVOBODA, J., KLÍČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 33

²⁶⁸ Tamtéž, str. 34.

²⁶⁹ Macková, A., Muzikář, L. a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, str. 226.

12. DRUHY PODÍLŮ V DĚDICKÉM PRÁVU

ObčZ rozeznává dva druhy podílů dědiců na pozůstalosti. Podíly dědiců obecně a podíly nepominutelných dědiců nazvané povinné podíly. Základní rozdíl mezi těmito dvěma druhy podílů je, že dědický podíl je všechno, co má určitý dědic zdědit a může v sobě obsahovat i povinný podíl nepominutelného dědice. Naproti tomu je povinný podíl jakási ochrana dětí zůstavitele, že pro ně po jeho smrti zůstane alespoň něco z jeho majetku.

Dalším velkým rozdílem mezi dědickým podílem a povinným podílem je to, že dědický podíl může zahrnovat v podstatě cokoliv z pozůstalosti, zatímco povinný podíl se určuje pouze v penězích. Ze shora uvedeného plyne, že nepominutelný dědic tak nemá nárok na pozůstalost jako takovou, ale jen na vyplacení částky, která se rovná jeho povinnému podílu (viz ust. § 1654 odst. 1 ObčZ). To však neplatí, jestliže zůstavitel nepořídí pořízení pro případ smrti, neboť v takovém případě dědí dědici ze zákona, a lze předpokládat, že v první dědické třídě i nepominutelný dědic.

12.1. Povinný díl

Povinný díl je známý již římskému právu. Je zajímavé sledovat jeho vznik a vývoj,²⁷⁰ a to již od zákona XII tabulí kde byla původně zakotvena zásada, že zůstavitel může pořizovat zcela volně. Avšak již v období republikánského Říma se začala prosazovat zásada, že zůstavitel nesmí v testamentu pominout své nejbližší zákonné dědice, přičemž je musí buď ustanovit svými dědici, nebo je výslovně vydědit.

Postupem doby se v dobovém právu vyvinulo přesvědčení, že zůstavitel, který nezanechal svým blízkým příbuzným bez spravedlivého důvodu nic nebo příliš málo, porušil tím povinnost příbuzenské lásky, zanechal sice testament formálně platný, avšak mravně závadný. Praetor pak přijal stížnost opominutých příbuzných na takové pořízení zůstavitele, přikázal věc k vyřízení soudu pro dědické spory. Soud v zahájeném řízení nahlížel na testament podobně, jako by zůstavitel nebyl při jeho pořízení při zdravém rozumu a odňal svým autoritativním výrokem testamentu platnost. Tak se postupně vyvinula v dědickém právu zásada, že zůstavitel musí zanechat svým blízkým příbuzným alespoň povinný díl.

²⁷⁰ Dějiny a systém soukromého práva římského (Dr. Leopold Heyrovský, 6. vydání, Bratislava 1927, s. 575, 576.

Jak již bylo řečeno v úvodu této práce, jedním z nejvýznamnějších právních kodexů na našem území byl Všeobecný občanský zákoník, což dokládá mimo jiné i jeho doba platnosti. Na našem území platil s několika drobnými změnami až do roku 1950,²⁷¹ přičemž v Rakousku platí jeho novelizovaná podoba dodnes. Pojednání o povinném dílu a započtení na povinný díl obsahuje Hlava čtrnáctá ABGB, konkrétně ustanovení § 762 až § 796. Podstatnou měrou do části těchto ustanovení o povinném dílu zasáhla novela rakouského dědického práva, která s účinností od 1. ledna 2017 významně posílila testovací svobodu zůstavitele při určení, jakým způsobem má být povinný díl oprávněným osobám uhrazen, a současně umožnila prolongaci jejich splatnosti, resp. zavedla možnost úhrady povinného dílu ve splátkách.²⁷²

Určení přesné výše povinného dílu, na který má nepominutelný dědic nárok dle ObčZ záleží na jeho věku. V případě, že je nepominutelný dědic nezletilý, tedy mladší 18ti let, musí získat z dědictví nejméně tolik, kolik činí tři čtvrtiny jeho zákonného podílu. I nezletilý, který nabyl plnou svéprávnost v důsledku uzavření manželství nebo přiznáním svéprávnosti (viz ust. § 30 odst. 2 ObčZ), má právo na stejně veliký povinný díl jako nezletilý plně nesvéprávný, neboť rozhodující pro určení velikosti povinného dílu potomka dle ust. § 1643 odst. 2 věta první ObčZ není měřítko svéprávnosti, nýbrž pouze měřítko (ne)zletilosti. Pokud je nepominutelný dědic zletilý, postačí dle ust. § 1643 odst. 2 věta druhá ObčZ, když na něho zbude nejméně jedna čtvrtina jeho zákonného podílu.²⁷³

Stejně jako ostatní dědici má i nepominutelný dědic právo na to, aby se svého podílu zřekl, vzdal či ho odmítl. Zákonný (povinný) díl nepominutelného dědice musí být zcela k volnému užití, tj. nesmí být zatížen žádným odkazem, příkazem ani ničím jiným. ObčZ tak ve svém ust. § 1598, obnovil starořímský institut Falcidiánské kvarty, které byla v době vrcholu římského práva kogentní normou.²⁷⁴ Zajímavostí je, že Falcidiánská kvarta není v současné době zakotvena ani ve francouzském CC, rakouském ABGB, německém BGB, ani ve švýcarském Zivilgesetzbuch (dále jen

²⁷¹ Úprava povinného dílu byla v ObčZ 1950 upravena v ust. § 551, přičemž zákoník označoval za nepominutelné dědice potomky zůstavitele a rovněž ty z rodičů nebo prarodičů, kteří byli v době zůstavitelovy smrti v nouzi nebo už práce neschopni.

²⁷² Srov. ust. § 776 až § 768 rakouského ABGB, ve znění po novele dědického práva

²⁷³ Srov. ust. § 479 ObčZ 1964 – kdy podle předchozí právní úpravy měl zletilý nepominutelný dědic právo, aby obdržel jednu polovinu zákonného dědického podílu.

²⁷⁴ Nejprve omezení a zatížení neplatilo jen u některých druhů odkazů, posléze bylo císařem Justiniánem stanoveno, že zůstavitel může výslovně v pořízení pro případ smrti zakázat srážku z ¼ pozůstalosti a dědic musí takový pokyn zůstavitele poslechnout.

„ZGB“).²⁷⁵ Dokonce nebyla zakotvena ani v původním ABGB platném na našem území do roku 1950.

Nabízí se v této souvislosti otázka, jaký je vztah ust. § 1598 ObčZ a ust. § 1644 odst. 3 ObčZ, tedy zda může zůstavitel ve svém pořízení pro případ smrti aplikaci Falcidiánské kvarty vyloučit tím, že zatíží odkazy více než $\frac{3}{4}$ dědictví nepominutelného dědice. Lze se domnívat, že takto projevená vůle zůstavitele by nebyla brána v úvahu a v části nerespektující ust. § 1598 ObčZ by bylo pořízení pro případ smrti považováno za neplatné.

Zatížit může zůstavitel jen tu část dědického podílu nepominutelného dědice, která přesahuje jeho zákonný povinný podíl. Je však třeba na tomto místě znovu upozornit, že vzhledem k tomu, že skutečná velikost zákonného dědického podílu a povinného dílu se stanoví až ke dni smrti zůstavitele, bude v době pořízení pro případ smrti zpravidla obtížné určit přesnou velikost povinného dílu tak, aby se nařízení zůstavitele o zatížení části dědictví týkala jen té části, která přesahuje hodnotu povinného dílu. Zůstavitel tak může za svého života spíše odhadovat velikost té části dědictví, kterou lze ještě platně omezit určitým nařízením a která naopak musí zůstat zatížení prostá.

V platné právní úpravě obsažené v ObčZ existuje možnost, aby dal zůstavitel nepominutelnému dědici vybrat, zda si vezme pouze svůj nepominutelný podíl, nebo si zvolí podíl, na kterém nějaké zatížení vázne, avšak tento podíl může mnohonásobně převyšovat povinný díl. Jestliže si dědic vybere dědický podíl byť zatížený, nemůže již následně požadovat, aby část tohoto podílu byla považována za podíl povinný, a oklikou se tak zbavit části dědictví, na kterém lpí zatížení.

12.2. Dědické podíly, povinný podíl a jejich výpočet

Nepominutelný dědic, jakožto věřitel pozůstalosti, má vůči dědicům právo na peněžní částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu. ObčZ v příslušných ustanoveních o způsobu výpočtu povinného dílu mlčí a nestanoví ani žádný zvláštní způsob zjištění hodnoty pozůstalosti.

²⁷⁵ EIGENMANN, A., ROUILLER, N., *Commentaire du droit des successions* (art. 457 – 640 CC; art. 11 – 24 LDFR), Stämpfli Editions SA, Berne, 2012.

Aby mohlo v řízení o pozůstalosti dojít k určení výše dědických podílů a povinných dílů, je třeba sepsat a odhadnout hodnotu veškerého zůstavitelova majetku tvořícího pozůstalost ke dni jeho smrti, přičemž do pozůstalosti je třeba započíst i práva a povinnosti zůstavitele vázané výlučně na jeho osobu, jestliže byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci.²⁷⁶ Od takto zjištěné hodnoty následně dle ust. § 1655 odst. 1 ObčZ soudní komisař odečte všechny závady lpějící na majetku zůstavitelovy pozůstalosti a dluhy, které zůstavitel v době své smrti měl.

Zůstavitelovy dluhy (pasiva pozůstalosti) jsou uvedeny v ust. § 171 odst. 2 ZŘS a patří sem dluhy zůstavitele, které měl v době smrti, jakož i dluhy, které mají původ v právních skutečnostech, z nichž by měl plnit zůstavitel, kdyby mu v tom nezabránila jeho smrt. Dále mezi pasiva pozůstalosti patří náklady pohřbu, náklady některých osob na zaopatření a další dluhy, které vznikly po smrti zůstavitele, o nichž zákon stanoví, že je hradí dědici zůstavitele nebo že se hradí z pozůstalosti, popřípadě že jsou pasivem pozůstalosti. Mezi výše uvedené závady tak patří zejména věcná břemena váznoucí na zůstavitelově nemovitosti, případné povinnosti vyplývající ze smlouvy o smlouvě budoucí (viz § 1785 a násl. ObčZ) uzavřené zůstavitelem, apod. Jak bylo uvedeno výše, mezi pasiva pozůstalosti patří i nárok na výživu nepominutelného dědice v případech, kdy nemá z důvodů uvedených v ObčZ jinak nárok na povinný díl.

Do pozůstalosti se samozřejmě započítávají také odkazy učiněné zůstavitelem v jeho posledním pořízení pro případ smrti i majetek, který nepominutelný dědic od zůstavitele obdržel bezplatně v posledních třech letech před smrtí zůstavitele a co mu má být ve smyslu ust. § 1660 a ust. § 1661 ObčZ započteno na jeho povinný díl. Dále se do hodnoty pozůstalosti započítávají i peníze, které zůstavitel dal na zaplacení dluhů tohoto kterého konkrétního nepominutelného dědice (více viz kapitola o započtení na povinný díl).

Při výpočtu zákonného dědického podílu a povinného podílu se přihlíží k tomu, kdo se zřekl dědického práva, nebo byl nezpůsobilým dědit nebo byl zůstavitelem vyděděn. *Při určení výše dědického podílu dědice neopominutelného dle ust. § 1643 odst. 2 ObčZ,²⁷⁷ se vychází z počtu dědiců, kteří tvořili v době smrti zůstavitele první*

²⁷⁶ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.4.2017, sp.zn. 25 Cdo 3556/2016, ve kterém soud dospěl k názoru, že „zemřel-li poškozený, jenž utrpěl újmu na zdraví před 1.1.2014, po 31.12.2013, nezanikají nároky na náhradu za bolest a ztížení společenského uplatnění, které poškozený uplatnil u soudu, jeho smrtí, ale stávají se součástí pozůstalosti v souladu s ust. § 1475 odst. 2 ObčZ (§ 3069 ObčZ).“

²⁷⁷ Dříve viz ust. § 279 ObčZ 1964

dědickou skupinu (ust. § 1635 ObčZ)²⁷⁸ a kterým by dědictví připadlo, kdyby zůstavitel nepořídil závět; to platí i tehdy, odmítnou-li dědictví, nepřihlíží-li se k nim vzhledem k neznámému místu jejich pobytu, jsou-li dědicky nezpůsobilí, byli-li (platně) vyděděni nebo postupuje-li soud v řízení o dědictví bez zřetele na tyto dědice.²⁷⁹

12.3. Zápočet na dědický a povinný díl

Hlavním smyslem zápočtu na dědický a povinný díl je, aby se při stanovení výše jednotlivých dědických podílů, resp. povinných dílů, zohlednilo, co dědic za života zůstavitele od něj obdržel, tj. aby nedošlo k nespravedlivému zvýhodňování takového dědice na úkor dědiců ostatních.

Římské právo znalo různé případy započtení darování (tzv. *collatio*, kolace), které se postupně vyvinuly z činnosti praetora a následného císařského zákonodárství. Původně si emancipovaný syn (později také dcera) nechával započítat na svůj dědický podíl vše, co měl v době zůstavitelovy smrti, resp. by měl mít, pokud svůj majetek umenšil (*dolo malo*), aby mohl dědit spolu s dalšími potomky, kteří zůstávali pod mocí *patera familias* a proto vlastní majetek neměli. Pozdější obecná *collatio* – tedy už pouze ve smyslu započtení toho, co za života potomci obdrželi od zůstavitele, pak zahrnuje i starší typy případů započtení.²⁸⁰

Dle ust. § 1658 ObčZ započtení na povinný díl nebo dědický podíl nezakládá povinnost takto obdarovaného dědice něco vydat.²⁸¹ Při úpravě započtení na povinný díl tak jde spíše o případ kompenzace pohledávky. Ustanovení § 1659 ObčZ pak řeší velmi důležitou skutečnost, totiž jaká hodnota se započítává, zda hodnota v době činěného úkonu započtení, nebo hodnota v době odevzdání obdarovanému ze strany zůstavitele.

ObčZ vychází nově ze zásady, že se při započtení počítá hodnota toho, co bylo poskytnuto a co podléhá započtení, již podle doby odevzdání. Z této zásady se vycházelo i v době platnosti a účinnosti ObčZ 1964 a při zápočtu na dědický podíl se

²⁷⁸ Dříve viz ust. 473 ObčZ 1964.

²⁷⁹ Viz usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 21 Cdo 3977/2010 (Rc 19/2013)

²⁸⁰ Srov. Heyrovský, L., op. cit. sub 6, § 306: *Collationes*, s. 1110–1115.

²⁸¹ Eliáš, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 678.

u daru zásadně vycházelo z obecné ceny věci v době darování.²⁸² ObčZ však nově umožnil, aby v mimořádných případech mohl soud rozhodnout jinak.²⁸³

Zápočet na povinný díl obdobně předpokládá, že se započítává určité plnění poskytnuté zůstavitelem nepominutelnému dědici, a to na jeho povinný díl.

Dle ustanovení § 1660 odst. 1 ObčZ se na povinný díl započte vše, co nepominutelný dědic z pozůstalosti skutečně nabyl odkazem nebo jiným zůstavitelovým opatřením (odkazem, pododkazem, nebo ve formě dědického podílu).

Jak již bylo uvedeno výše v kapitole o povinném dílu, má nepominutelný dědic právo si zvolit, zda nabude dědický díl nebo odkaz či dědický podíl, byť s určitým zatížením, anebo zda odkaz či dědictví odmítne s výhradou povinného dílu. Na oboje plnění má právo pouze tehdy, pokud by hodnota dědického podílu nebo odkazu nedosahovala hodnoty jeho povinného dílu a nastupovalo by právo nepominutelného dědice na dorovnání povinného dílu.

Dle ustanovení § 1660 odst. 2 ObčZ se na povinný díl nepominutelného dědice započte i to, co nepominutelný dědic od zůstavitele bezplatně obdržel v posledních třech letech před jeho smrtí, ledaže zůstavitel přikáže, aby se započtení provedlo za delší dobu s tím, že při zápočtu se nepřihlíží k obvyklým darováním.

Pod slovy „*bezplatně obdržel*“ ObčZ rozumí nabytí věci bez poskytnutí adekvátní protihodnoty (viz ust. § 2055 a násl. ObčZ). Nicméně předmětem započtení mohou být i plnění ze smluv kupních či jiných úplatných smluv, jde-li ve skutečnosti o dissimulované právní jednání, kdy smluvní strany toliko předstíraly, že určitá věc byla předmětem koupě a prodeje a přitom zůstavitel ve skutečnosti od nabyvatele, kterým je nepominutelný dědic, žádné plnění nepožadoval či nedostal. V těchto případech je pak podstatné posouzení obsahu smlouvy jako takové.²⁸⁴ Naopak ObčZ pod slovy „*bezplatně obdržel*“ nemá na mysli plnění vyživovací povinnosti nebo plnění, které zůstavitel poskytl svému potomku, např. úhradou školného, stáží, apod.²⁸⁵

²⁸² Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 4 Cz 55/91, uveřejněný v sbírce rozhodnutí NS 4/1991

²⁸³ ABGB vycházel z jiné koncepce a činil rozdíl mezi tím, zda předmětem zápočtu byla peněžní hotovost nebo věci movité; viz Rouček, F., Sedláček J. a kol. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Praha: V. Linhart, 193, díl III. str. 481.

²⁸⁴ Viz např. rozhodnutí MS v Praze sp.zn. 24 Co 315/97, uveřejněné v časopise Ad Notam, 1998, č. 2., s. 45.

²⁸⁵ Fajnor, V., Záturecký, A. Komentář k § 672. In: Rouček, F., Sedláček, J. a kol. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a na Podkarpatské Rusi. Praha: V. Linhart, 1936, díl III., s. 423.

12.4. Způsob úhrady povinného dílu

ObčZ obecně stanoví, že částka rovnající se hodnotě povinného dílu může být nepominutelnému dědici vyplacena především v penězích. Nepominutelný dědic si však může s dědici ujednat, že namísto vyplacení hodnoty povinného dílu v penězích mu bude vydána určitá věc z pozůstalosti nebo z majetku dědice, případně může dojít ke kombinaci vydání věci s doplatkem v penězích (viz ust. § 1654 odst. 2 ObčZ). V neposlední řadě může být také povinný díl zcela nebo zčásti uhrazen splněním odkazu (či pododkazu), kterým zůstavitel uloží dědici, aby něčeho z pozůstalosti nepominutelnému dědici vydal.

Zajímavostí v tomto směru je pro srovnání s ObčZ aktuální znění ust. § 761 odst. 1 ABGB, ve znění po novele účinné od 1. ledna 2017, kterým bylo zcela vyjasněno, že povinný díl oprávněného z povinného dílu (*Pflichtteilsberechtigter*) může být kryt každou hodnotou, bez ohledu na její aktuální likviditu. Do té doby nebylo v rakouském dědickém právu zcela zřejmé, zda povinný díl, jakožto nárok na finanční částku, která mohla být uhrazena i povoláním za dědice či odkazovníka, může být kryt právě odkazy, které nemohou být okamžitě, dle potřeb nepominutelného dědice, převedeny na peníze.²⁸⁶

12.4.1. Výplata v penězích

Nepominutelný dědic má dle ust. § 1654 odst. 1 ObčZ primární právo na výplatu povinného dílu, resp. jeho hodnoty, v penězích. Uplatní-li nepominutelný dědic právo na vypořádání svého povinného dílu v průběhu řízení o pozůstalosti, rozhodne soud o vypořádání tohoto nároku přímo v samotném rozhodnutí o dědictví. Právní mocí rozhodnutí o dědictví dojde k určení hodnoty povinného dílu vůči nepominutelnému dědici.

Tím, že se povinný díl má vyplácet v penězích, může dojít k situaci, kdy ostatní dědici nemají dostatek finančních prostředků na vyplacení nepominutelného dědice. Zákon jim v takovém případě vychází vstřícně v tom, že ve zvláštních odůvodněných

²⁸⁶ RONOVSKÁ, K., DOBROVOLNÁ, E.: Nové rakouské dědické právo – rozhovor s prof. Dr. Martinem Schauerem. In: Bulletin Advokacie, Praha: Česká advokátní komora, 4/2016, str. 69. Dostupné z: http://www.bulletin-advokacie.cz/assets/zdroje/casopis/2016/BA_04_2016_web.pdf

případech je možné požádat soud, aby povolil odklad splatnosti povinného dílu nebo aby stavil, že dědicové mohou vyplácet nepominutelnému dědici jeho podíl ve splátkách. Soud v takovém případě určí jejich výši, splatnost či další potřebné podmínky (např. zda dědicové splácejí společně a nerozdílně či rovným dílem). Soud však může návrhu na povolení odkladu splatnosti povinného dílu či jeho plnění ve splátkách vyhovět pouze tehdy, lze-li to současně na nepominutelném dědici rozumně požadovat a jsou-li na straně dědiců pro takový postup zvlášť závažné důvody. Pohledávka nepominutelného dědice je však vždy úročena, a to ode dne, kdy byla původně splatná. Dle ust. § 1802 ObčZ není-li výše úroků mezi stranami sjednána, platí dlužník (zde dědicové) úroky ve výši stanovené právním předpisem, kterým je v současné době nařízení vlády č. 351/2013 Sb., v platném znění; a nejsou-li úroky takto stanoveny, pak dlužník platí obvyklé úroky požadované za úvěry, které poskytují banky v místě bydliště nebo sídla dlužníka v době uzavření smlouvy.

Rozhodnutí dědického soudu o umožnění odkladu splatnosti povinného dílu nebo možnosti jej splácet ve splátkách, je tak podrobena určitému testu proporcionality, kdy se každé individuální rozhodnutí musí opírat konkrétní skutečnosti a racionální důvody, aby založilo spravedlivou rovnováhu mezi zájmy nepominutelného dědice a ostatních dědiců.²⁸⁷ Soud může při svém rozhodování využít i institutu ztráty výhody splátek tak, aby dědicové byli motivováni hradit dle vykonatelného rozhodnutí a nepominutelný dědic nebyl neúměrně znevýhodněn odkládáním případného výkonu rozhodnutí až na uplynutí celkové doby splácení.

Obdobný institut odkladu splatnosti povinného dílu, resp. umožnění jeho splácení ve splátkách, upravují nově též ustanovení § 766 až § 768 ABGB, ve znění po novele dědického práva.²⁸⁸ I v novelizovaném rakouském dědickém právu může soud splatnost povinného dílu odložit až na 5 let, v mimořádných případech až na 10 let, přičemž musí zohlednit nejen oprávněné požadavky dědiců vázaných výplatou na povinný díl, ale též osob oprávněných z povinného dílu. Jedním z hlavních kritérií pro rozhodování dědického soudu tak je nepochybně skutečnost, že by okamžitá výplata povinného dílu byla pro dědice nespravedlivě tvrdá, a to např. v případech, kdy tito byli

²⁸⁷ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu sp.zn. 22 Cdo 1096/2011 ze dne 28.11.2012

²⁸⁸ Erbrechts-Änderungsgesetz 2015, BGBl I 2015/87, k dispozici na <https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Bgbl>

nuceni zcizit svůj dům či byt, který slouží k uspokojení jejich základní bytové potřeby. V případech, kdy zůstavitel o pozůstalosti zaopatřil, dle příslušných ustanovení ABGB, prostřednictvím pořízení pro případ smrti, může být prolongace splatnosti povinného dílu, resp. umožnění závětním dědicům jeho úhrady ve splátkách, připuštěna přímo zůstavitelem s tím, že tento je omezen maximální 5ti letou délkou jeho splácení či odkladu jeho úhrady.²⁸⁹

12.4.2. Přenechání jiné věci

Kromě vyplacení povinného podílu v penězích je samozřejmě možné, aby se dědici domluvili s nepominutelným dědicem na přenechání části pozůstalosti v odpovídající hodnotě (viz ust. § 1654 odst. 2 ObčZ). V úvahu přichází i přenechání věcí náležející do majetku dědice, neboť přijetím dědictví ze strany dědice, dochází k přirůstání takto získaného dědictví k osobnímu majetku dědice.

Byť ObčZ upřednostňuje dohodu mezi dědici, včetně dědice nepominutelného, stále platí, že nepominutelný dědic je věřitelem pozůstalosti a dohoda mezi ním a dědici by se mohla dotknout zájmu ostatních věřitelů. Z tohoto důvodu ObčZ důsledně stanoví, že zkrátí-li se v důsledku takové dohody práva jiných věřitelů, je taková dohoda vůči nim neúčinná (viz ust. § 589 ObčZ) a tito věřitelé by se mohli uspokojení svých nároků domáhat u soudu s odkazem na neúčinnost takové dohody.

Dohoda o přenechání věci nebo její části z pozůstalosti se musí uskutečnit v průběhu řízení o pozůstalosti, tedy kdykoli v období od smrti zůstavitele do dne, kdy rozhodnutí o pozůstalosti nabude právní moci, neboť dnem právní moci rozhodnutí o dědictví je dle ust. § 188 písm. c) ZŘS řízení o pozůstalosti skončeno a pozůstalostní soud ztrácí jakoukoliv možnost o dohodě rozhodnout, resp. ji svým autoritativním rozhodnutím schválit, neboť taková dohoda uzavřená mezi dědici a nepominutelným dědicem podléhá vždy schválení dědickým soudem dle ust. § 185 odst. 3 písm. b) ZŘS.

²⁸⁹ RONOVSKÁ, K., DOBROVOLNÁ, E.: Nové rakouské dědické právo – rozhovor s prof. Dr. Martinem Schauerem. In: Bulletin Advokacie, Praha: Česká advokátní komora, 4/2016, str. 69. Dostupné z: http://www.bulletin-advokacie.cz/assets/zdroje/casopis/2016/BA_04_2016_web.pdf

12.4.3. Odbytné

Chtějí-li se dědicové vyhnout celému procesu výpočtu povinného podílu dle ust. § 1655 a ust. § 1656 ObčZ, včetně započtení, mohou se s nepominutelným dědicem dohodnout, že mu zaplatí tzv. odbytné upravené v ust. § 1657 ObčZ, což je hodnota kterou nepominutelný dědic dostane místo svého povinného podílu.

Odbytné může být uhrazeno v penězích nebo i jiným majetkem, ať už z pozůstalosti, nebo z osobního majetku dědice.

Při vypracování dohody o odbytném záleží čistě na ujednání mezi smluvními stranami, jakou výši odbytného si sjednají. Tato částka může být vyšší nebo nižší, než by byl povinný podíl. Záleží zcela na dohodě stran, zda bude dluh dědice ve formě odbytného, případně zajištěn či utvrzen, zda bude hrazen ve splátkách či jednorázově.

Jediné omezení, jež platí i pro ostatní dohody o vypořádání povinného dílu, je obsaženo v ust. § 1654 odst. 2 ObčZ, dle něhož platí, že zkrátí-li se tím práva dalších věřitelů, je dohoda vůči nim neúčinná a mohou se domáhat uspokojení svých nároků bez ohledu na takovou dohodu z celé pozůstalosti včetně osobního majetku dědice, který dědictví bez výhrady soupisu přijal.

Aby se předešlo ošizení nepominutelného dědice nebo nátlaku na něj, musí dohodu o odbytném vždy schválit soud dle ust. § 185 odst. 3 písm. b) ZŘS. Pokud má být povinný díl uspokojen z věcí z pozůstalosti, lze konstatovat, že schválení dle ust. § 185 odst. 3 písm. c) ZŘS v sobě kumuluje i povolení volného nakládání s věcí dle ust. § 1680 ObčZ. Dohoda o odbytném by měla být schvalována zejména v případech, kdy bude uzavřena během řízení o pozůstalosti, avšak má být podle ní plněno až po jeho skončení.²⁹⁰

Ustanovení § 1657 ObčZ sice hovoří o schválení takové dohody, lze se však domnívat, že toto schválení není hmotněprávní podmínkou její platnosti, neboť se v tomto ustanovení hovoří pouze o tom, že bude-li dohoda schválena, nepoužijí se ustanovení § 1655 a ust. § 1656 ObčZ, tedy ustanovení o soupisu, odhadu a výpočtu povinného dílu.

Bude-li taková dohoda smluvních stran, následně pravomocně schválená soudem, koncipována tak, že z ní budou vyplývat konkrétní práva a povinnosti

²⁹⁰ Srov. JUDr. Drápal, L., JUDr. Šešina, M., Povinný díl a jeho vypořádání. Ad Notam, 2016, č. 6, str. 18.

konkrétním subjektům, jejichž splnění se bude moci oprávněná strana domáhat prostřednictvím veřejné moci, bude tato dohoda nepochybně také exekučním titulem ve smyslu ust. § 274 odst. 1 písm. f) zák.č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění (dále jen „OSŘ“).

Dohoda o odbytém se může týkat pouze povinného podílu. Avšak i o dědickém podílu může být učiněna dohoda. V té se dědici domluví na výši jejich jednotlivých podílů, přičemž neodporuje-li takováto dohoda zájmu některého z dědiců, kteří mají právo na zvláštní ochranu, jako např. nezletilé děti, bude dohoda pozůstalostním soudem schválena. V případě, že zůstavitel takovouto dohodu ve svém posledním pořízení výslovně nepovolil, musí se dědicové řídit podíly, které jim zůstavitel určil. Pořídí-li zůstavitel poslední pořízení pouze o části svého majetku, mohou se dědicové dohodnout, jak si rozdělí zbytek dědictví.

Nedojde-li mezi dědici k dohodě o veškerém majetku z pozůstalosti, může ho na základě jejich společné žádosti rozdělit soud podle svého uvážení. V ostatních případech rozdělí soud pozůstalost přesně podle dědických podílů.

13. ŘÍZENÍ O POZŮSTALOSTI

Řízení o pozůstalosti je řízením zcela nepochybně nesporným, neboť dědicové v řízení o pozůstalosti nemají navzájem postavení vzájemných odpůrců, tj. na straně žalobce či žalovaného nestojí ani jeden z nich. V nesporném (dědickém) řízení totiž nejde, až na výjimky, o vyřešení sporu, ale o to, aby soud svým deklaratorním rozhodnutím upravil poměry účastníků do budoucnosti.

V řízení o pozůstalosti se uplatní základní principy fungování českého soudnictví, tj. zejména princip nezávislosti a nestrannosti soudů a soudců, princip zákonného soudce, zásada veřejnosti, zásada rovnosti, zásada oficiality či zásada vyhledávací (inkviziční), kterážto spočívá v tom, že pozůstalostní soud je povinen zjistit všechny skutečnosti důležité pro rozhodnutí a přitom není vázán jen na skutečnosti a tvrzení uváděné samotnými účastníky řízení.

Dalším významným charakteristickým znakem řízení o pozůstalosti je skutečnost, že v něm nemohou být objasňovány sporné skutečnosti mezi dědici – tzv. skutkové spory. Vyskytne-li se takový spor mezi dědici, pozůstalostní soud postupuje dle ust. § 170 ZŘS a odkáže usnesením takového účastníka, jehož právo se jeví s ohledem na okolnosti toho kterého konkrétního případu jako nejslabší, aby své (potenciální) právo uplatnil žalobou ve sporném řízení před nalézacím soudem.

Platná právní úprava řízení o pozůstalosti je upravena v zák. č. 216/2012Sb., o zvláštních řízeních soudních, který nabyl účinnosti dne 1. ledna 2014 (dále jen „ZŘS“), konkrétně v dílech 2 – 4 Hlavy III (§ 137 – § 288 ZŘS).

Vzájemný vztah ZŘS a předchozí právní úpravy, obsažené v zák. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění účinném do 31. prosince 2013 (dále jen „OSŘ“), je i po 1. lednu 2014 subsidiární. ZŘS není komplexním právním předpisem upravujícím nesporná a jiná zvláštní řízení, a proto se i nadále pro řízení o pozůstalosti použije v určitém rozsahu i úprava obsažená právě v OSŘ.

Při užívání právní úpravy obsažené v ZŘS je třeba vycházet z toho, že soudy podle tohoto zákona rozhodují pouze právní věci v něm taxativně uvedené (viz ust. § 2 ZŘS ve spojení s ust. § 1 odst. 1 ZŘS), přičemž nestanoví-li ZŘS něco jiného, použije se subsidiárně OSŘ, a současně nevyplývá-li z jednotlivých ustanovení ZŘS

něco jiného, použijí se ustanovení ZŘS vedle příslušných ustanovení OSŘ (srov. § 1 odst. 3 ZŘS).²⁹¹

Řízení o pozůstalosti lze zahájit na návrh nebo i bez návrhu, z moci úřední. Navrhovatelem může být dle ust. § 138 odst. 1 ZŘS ten, kdo si činí právo na pozůstalost. Z toho vyplývá, že zákon upravuje kvalifikované nároky na osobu navrhovatele, která si musí činit nárok na pozůstalost nebo alespoň na její část. Z tohoto důvodu musí navrhovatel ve svém návrhu na zahájení řízení o pozůstalosti doložit, že mu svědčí platný dědický titul. Pokud tak navrhovatel současně se svým návrhem neučiní, pozůstalostní soud usnesením návrh odmítne a řízení o pozůstalosti nezahájí.

Obecně lze říci, že k zahájení řízení na návrh dochází zcela výjimečně a většina řízení o pozůstalosti je zahajována pozůstalostním soudem z moci úřední. Řízení z moci úřední pak logicky nelze zahájit, bylo-li již zahájeno na návrh.

Soud, z moci úřední, zahájí řízení o pozůstalosti bezodkladně poté, co se dozví o skutečnostech rozhodných pro vedení řízení (viz ust. § 13 odst. 1 ZŘS). Takovou rozhodnou skutečností je nepochybně smrt fyzické osoby nebo právní moc rozhodnutí o tom, že určitá fyzická osoba byla prohlášena soudně za mrtvou (viz § 138 odst. 2 ZŘS). Pozůstalostní soud zpravidla zjistí úmrtí určité fyzické osoby z úmrtního listu, který vyhotovuje a příslušnému pozůstalostnímu soudu zasílá matriční úřad, v jehož správním obvodu fyzická osoba zemřela nebo byla nalezena. Jestliže zemře občan České republiky v zahraničí, je nutné, aby tuzemský úmrtní list vydala matrika Úřadu městské části Brno-střed, která je tzv. zvláštní matrikou zákonem určenou k těmto úkonům.

Usnesení o zahájení řízení o pozůstalosti není třeba doručovat a není proti němu přípustné odvolání (viz ust. § 13 odst. 3 ZŘS ve spojení s ust. § 138 odst. 2 ZŘS).

Věcně příslušným soudem k řízení o pozůstalosti je okresní, resp. obvodní soud. Místně příslušným soudem k řízení o pozůstalosti je nově dle ust. § 98 ZŘS soud, v jehož obvodu:

- měl zůstavitel v době smrti evidováno místo trvalého pobytu v informačním systému evidence obyvatel podle jiného právního předpisu, popřípadě místo jiného pobytu evidované podle jiných právních předpisů;

²⁹¹ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 198.

- měl zůstavitel naposledy bydliště, popřípadě neměl-li bydliště nebo nelze-li bydliště zjistit, místo, kde se naposledy zdržoval, není-li dána příslušnost podle předchozího ustanovení;
- je zůstavitelův nemovitý majetek, není-li dána příslušnost podle předchozích dvou ustanovení;
- zůstavitel zemřel, není-li dána příslušnost podle předchozích třech ustanovení.²⁹²

Z výše uvedeného je patrné, že právní úprava místní příslušnosti upravená v ZŘS doznala oproti původní právní úpravě obsažené v OSŘ výrazného posunu, když dosavadní právní úprava, vycházela z hlavního kritéria, kterým bylo místo posledního bydliště zůstavitele. Bydlištěm se přitom rozumí takové místo, kde zůstavitel fakticky bydlel s úmyslem bydlet na takovém místě trvale nebo alespoň pro delší dobu. Toto kritérium je nyní, z pohledu ZŘS, až kritériem druhým, pro určení místní příslušnosti pozůstalostního soudu.

Naproti tomu ZŘS pracuje primárně s kritériem evidovaného trvalého pobytu zůstavitele, kterým se rozumí pouze a jen adresa evidenčního charakteru, která je evidována v příslušných informačních systémech veřejné správy, a to bez nutnosti, aby zůstavitel na tomto místě skutečně bydlel. V řadě případů, např. v případě tzv. ohlašoven pobytu, není ani reálně možné, aby zůstavitel na takové konkrétní adrese skutečně pobýval.

V případě cizinců zemřelých na území České republiky, kteří nemají na našem území trvalý pobyt, pracuje ZŘS s pojmem „*místo jiného pobytu*“, a to zejména s ohledem na skutečnost, že cizinci jsou na určité adrese přihlášení pouze k přechodnému či dlouhodobému pobytu.

Kritérium místa, kde se nachází zůstavitelův majetek, je kritériem relativně jednoznačným. Problémy mohou nastat v případě, kdy zůstavitel disponoval nemovitým majetkem nacházejícím se v obvodu více věcně a místně příslušných soudů, což následně zakládá místní příslušnost vícero soudů. V takovém případě je místně příslušným kterýkoliv z těchto soudů a řízení o pozůstalosti povede ten, u kterého bude řízení zahájeno nejdříve.

²⁹² SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 204.

Kritérium místa úmrtí zůstavitele, je taktéž kritériem relativně jednoznačným, a to zejména za situace, kdy úmrtní list fyzické osoby obsahuje i označení místa, kde došlo k jejímu úmrtí. Jistá komplikace nastává v případech, kdy je vydán rozsudek soudu o prohlášení za mrtvého a místo zůstavitelovy smrti není známé nebo se nachází v cizině. V takovém případě lze využít ust. § 4 ZŘS, který stanoví, že „pro řízení je příslušný obecný soud osoby, v jejímž zájmu se řízení vede.“ Takovou osobou je nepochybně dědic (či dědicové) a proto by měl být místně příslušným obecný soud dědice. V případě existence vícero dědiců, jejichž místně příslušné soudy jsou rozdílné, aplikuje se opět pravidlo dříve zahájeného řízení o pozůstalosti.

Z důvodu hospodárnosti soudního řízení může být věc přikázána též jinému místně příslušnému soudu, přičemž takovým důvodem může být zejména šetření procesní hospodárnosti řízení, kdy řízení o pozůstalosti by měl vést v první řadě soud, který je nejlépe obeznámen s místními poměry nebo ten soud, v jehož obvodu má bydliště většina v úvahu přicházejících dědiců.²⁹³

Úkony v řízení o pozůstalosti provádí jménem pozůstalostního soudu notář, jakožto soudní komisař, kterého tím soud pověřil (viz ust. § 100 odst. 1 ZŘS). O pověření soudního komisaře rozhodne pozůstalostní soud opatřením bezprostředně poté, co zahájí řízení o pozůstalosti. Proti tomuto úkonu pozůstalostního soudu není přípustný opravný prostředek.

Pověření soudního komisaře je *conditio sine qua non* k tomu, aby mohl příslušný notář vůbec nějaké úkony v řízení o pozůstalosti vykonávat. O tom, který konkrétní notář bude v určité věci pověřen, rozhoduje soud, na základě předem daného rozvrhu práce, který vydává na každý kalendářní rok předseda krajského (v Praze městského) soudu, a to na návrh příslušné notářské komory. Kritéria rozvrhu jsou stanovena předem, přičemž ve větších obvodech je takovým kritériem datum narození zůstavitele, počáteční písmeno příjmení zůstavitele anebo např. místo bydliště zůstavitele.²⁹⁴

Notář, který byl v řízení o pozůstalosti pověřen jako soudní komisař, provádí v řízení o pozůstalosti úkony jménem soudu prvního stupně, u něhož bylo zahájeno a probíhá řízení o pozůstalosti (viz ust. § 103 odst. 3 ZŘS). Z výše uvedeného vyplývá, že řízení o opravných prostředcích podaných proti rozhodnutí soudu prvního stupně,

²⁹³ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 205

²⁹⁴ Tamtéž, str. 206 – 208.

resp. rozhodnutí soudního komisaře, vyřizuje již samostatně místně a věcně příslušný odvolací soud bez jakékoliv ingerence dříve pověřeného notáře.

Pověření notáře soudním komisařem nemusí být definitivní. ZŘS definuje ve svém ust. § 104 a ust. § 105 ZŘS případy, v nichž lze pověření notáře ze strany pozůstalostního soudu zrušit či kterým může dojít k vyloučení konkrétního notáře či jeho zaměstnance k provádění úkonů v řízení o pozůstalosti. Zejména jde o situace, kdy existuje nebezpečí, že věc nebude soudním komisařem rozhodnuta v přiměřené době a notář byl na možnost zrušení pověření pozůstalostním soudem písemně předem upozorněn.²⁹⁵

Další nezbytnou podmínkou pro úspěšné vedení řízení o pozůstalosti je určení okruhu účastníků, se kterými soud v rámci toho kterého konkrétního řízení o pozůstalosti jedná, kterým má povinnost doručovat, kteří mají právo v rámci takového řízení vznášet námítky a činit návrhy, případně podávat vyjádření k dokazování. Účastníky jsou proto ti, o nichž lze mít důvodně za to, že jsou zůstavitelovými dědici, popřípadě má-li dědictví připadnout státu, tak je účastníkem pozůstalostního řízení logicky též stát.

Jak bude uvedeno níže, některé osoby, jsou v řízení o pozůstalosti účastníky po celé pozůstalostní řízení (např. dědic), některé osoby, jsou účastníky jen po některou jeho část, kdy je účastenství určeno potřebou vypořádat práva a povinnosti daného účastníka (např. pozůstalý manžel, nepominutelný dědic, apod.).

Je třeba na tomto místě také zmínit, že s účinností ZŘS se okruh účastníků, na rozdíl od úpravy obsažené původně v ust. § 175b OSŘ, výrazně rozšířil. I přes tuto skutečnost se lze však domnívat, že výčet není taxativní. V řízení o pozůstalosti se proto uplatní též obecné ustanovení § 6 odst. 1 ZŘS, podle kterého je účastníkem řízení také návrhovatel a ten, o jehož právech a povinnostech má být v řízení jednáno.²⁹⁶

Účastníky pozůstalostního řízení tak lze dle ZŘS rozdělit na (a) účastníky, kteří se účastní (klasického) projednání pozůstalosti, a na nad rámec těchto osob ještě na (b) účastníky, kteří se řízení o pozůstalosti účastní (pouze) v případě, že je nařízena

²⁹⁵ Srov. ust. § 104 ZŘS.

²⁹⁶ Macková, A., Muzikář, L. a kol.: Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou. Praha: Leges, 2016, str. 221.

likvidace pozůstalosti. Účastníky řízení, tak jak je nově demonstrativně definuje ZŘS, jsou níže uvedené skupiny osob.²⁹⁷

13.1. Dědic, vypravitel pohřbu a stát (ust. § 110 ZŘS)

Účastníky řízení o pozůstalosti jsou primárně dle ust. § 110 odst. 1 ZŘS ti, o nichž lze mít důvodně za to, že jsou zůstavitelovými dědici, přičemž postavení takové osoby musí být podloženo nějakým formálně platným dědickým titulem (dědická smlouva, závět, zákonná posloupnost, příp. odkazovníci dle ust. § 1633 odst. 1 ObčZ). V případě, že zůstavitel v pořízení pro případ smrti určil dědickou posloupnost, je nutné považovat i následného dědice již za účastníka původního řízení o pozůstalosti, ve kterém se rozhoduje řada otázek dotýkajících se případně jeho (budoucího) nároku na dědictví (např. vypořádání společného jmění zůstavitele a pozůstalého manžela, apod.).²⁹⁸

Pokud není žádný dědic ze zákona ani z pořízení pro případ smrti povolán k dědictví nebo je nezpůsobilý, hledí se dle ust. § 1634 ObčZ na stát jako by byl zákonným dědicem zůstavitele a účastníkem pozůstalostního řízení je pak pouze stát.

V případě, že zůstavitel nezanechal žádný majetek anebo zanechal majetek nepatrné hodnoty či zcela bez hodnoty a je na místě zastavit pozůstalostní řízení dle ust. § 153 ZŘS nebo podle ust. § 154 ZŘS, je účastníkem řízení o pozůstalosti pouze ten, kdo se postaral o vypravení pohřbu zůstavitele. Majetek zůstavitele pak v tomto případě vypravitel pohřbu nabývá až pravomocným rozhodnutím soudu o zastavení pozůstalostního řízení dle ust. § 153 ZŘS nebo ust. § 154 ZŘS. Vypravitel pohřbu není za této situace zůstavitelovým dědicem, který by odpovídal za dluhy zůstavitele.

13.2. Manžel zůstavitele (ust. § 111 ZŘS)

Manžel zůstavitele je účastníkem řízení o pozůstalosti v té části, v níž se rozhoduje o právech a povinnostech ze společného jmění manželů při zániku manželství smrtí zůstavitele. Smyslem tohoto ustanovení je zejména zdůraznění té skutečnosti, že pozůstalý manžel je účastníkem pozůstalostního řízení ve fázi vypořádání společného

²⁹⁷ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 208 – 211.

²⁹⁸ Macková, A., Muzikář, L. a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, str. 223.

jmění manželů, které zaniklo smrtí zůstavitele, a to i tehdy, není-li přímo povolaným dědicem ze závěti nebo dědicem zákonným.²⁹⁹

13.3. Věřitel zůstavitele (ust. § 112 ZŘS a ust. § 117 odst. 1 ZŘS)

Je účastníkem při běžném projednání pozůstalosti v té části, v níž se rozhoduje o odloučení pozůstalosti dle ust. § 152 ZŘS nebo o soupisu pozůstalosti dle ust. § 177 až ust. § 179 ZŘS, které sám navrhl. Pro případ nařízení likvidace dědictví upravuje postavení věřitelů jakožto účastníků zvláštní ust. § 117 ZŘS. Aktuální právní úprava obsažená v ZŘS, na rozdíl od dřívější právní úpravy obsažené v ust. 175b OSŘ, nezná věřitele jakožto účastníka řízení o pozůstalosti v případech, kdy je rozhodováno o vypořádání jeho pohledávky. Stejně tak ZŘS nezná institut dohody o přenechání předluženého dědictví věřitelům a účastenství těchto věřitelů s tím související.³⁰⁰

13.4. Nepominutelný dědic (ust. § 113 ZŘS)

Nepominutelný dědic je účastníkem řízení o pozůstalosti v té části, v níž jde o soupis pozůstalosti (ust. § 1684 a násl. ObčZ), určení obvyklé ceny pozůstalosti (ust. § 180 ZŘS) a o určení vypořádání jeho povinného dílu (ust. § 185 odst. 3 ZŘS). ZŘS výslovně neřeší otázku účasti nepominutelného dědice při vypořádání společného jmění manželů, byť je třeba přisvědčit názoru, že výsledek vypořádání společného jmění manželů může ovlivnit výpočet povinného dílu případně následně nepominutelnému dědici. Z výše uvedeného tak lze dovozovat, že nepominutelnému dědici svědčí i v tomto případě právo účastnit se té části řízení týkající se vypořádání společného jmění zůstavitele a pozůstalého manžela. V neposlední řadě je třeba zmínit, že vzhledem k zásadní hmotněprávní změně v postavení nepominutelných dědiců, zakotvené v ust. § 1643 odst. 1 ObčZ, kdy má nepominutelný dědic nově právo pouze na povinný díl vyplácený v penězích, nelze nadále nepominutelné dědice považovat za dědice, na kterého by dopadalo ust. § 110 odst. 1 ZŘS (blíže viz níže podkapitola 13.1.1. této disertační práce).

²⁹⁹ Macková, A., Muzikář, L. a kol.: Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou. Praha: Leges, 2016, str. 224.

³⁰⁰ Tamtéž, str. 225.

13.5. Vykonavatel závěti (ust. § 114 ZŘS)

Vykonavatel závěti je účastníkem řízení po celou dobu pozůstalostního řízení, všude tam kde je třeba dbát na respektování vůle zůstavitele, avšak vyjma situace, kdy má být pozůstalostní řízení zastaveno z důvodu nezanechání majetku nebo zanechání majetku nepatrné hodnoty či majetku bez hodnoty anebo v případě, kdy má pozůstalost připadnout státu z důvodu, že nedědí žádný dědic z pořízení pro případ smrti ani podle zákonné dědické posloupnosti (viz ust. § 153 ZŘS, ust. § 154 ZŘS, ust. § 1634 ObčZ). Je třeba na tomto místě upozornit, že v pozůstalostních řízeních, která jsou vedena na základě neplatného pořízení pro případ smrti nebo kde zůstavitel nepořídil žádným pořízením pro případ smrti a dědictví tak nabývají dědicové ze zákona, nepřichází funkce vykonavatele závěti v úvahu.³⁰¹

13.6. Správce pozůstalosti (ust. § 115 ZŘS)

Správce pozůstalosti je účastníkem řízení o pozůstalosti pouze v té části, kde se řízení týká jeho postavení jakožto správce pozůstalosti a dále v té části řízení, kdy jde o jeho ustanovení správcem pozůstalosti či naopak o jeho odvolání (ust. § 1557 ObčZ, ust. § 148 ZŘS, ust. § 157 ZŘS, ust. § 159 ZŘS).³⁰² V případě, že byl správce pozůstalosti povolán ke splnění poslední vůle zůstavitele, má stejné postavení jako vykonavatel závěti a jeho účast v řízení o pozůstalosti se bude řídit ust. § 114 ZŘS.

13.7. Účastníci při závěře pozůstalosti (ust. § 116 ZŘS)

Při některých úkonech soudu mohou být dotčena i práva třetích osob, které za normální situace nejsou účastníky řízení o pozůstalosti. Jde zejména o situaci vzniknuvší tzv. závěrou pozůstalosti (ust. § 149 až ust. § 151 ZŘS), u níž není v krajním případě vyloučeno, aby jí byl poškozen majetek, který zůstaviteli nepatřil. Účastníkem řízení tak může být například osoba dotčená zapečetěním bytu nebo jiné prostoru, která tvrdí, že má v bytě uloženy své věci. Dále je účastníkem řízení při závěře pozůstalosti i ten, komu se ukládá, aby složil věc nebo jiné plnění do úschovy, a stejně tak

³⁰¹ Macková, A., Muzikář, L. a kol.: Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou. Praha: Leges, 2016, str. 227.

³⁰² Tamtéž, str. 228.

i schovatel, má-li být u něj úschova uložena.³⁰³ Obecně tak lze říci, že z důvodu postižení majetku třetí osoby v rámci závěry pozůstalosti se stává z takové třetí osoby účastník pozůstalostního řízení, se všemi právy a povinnostmi k tomu náležejícími, byť hlavním smyslem závěry pozůstalosti je samozřejmě postihnout právě a výlučně pouze majetek, o němž lze mít za to, že patřil zůstaviteli.

13.8. Řízení o pozůstalosti s mezinárodním prvkem

V dnešním moderním globalizovaném světě přirozeně narůstá počet řízení o pozůstalosti s mezinárodním prvkem. V užším smyslu jde o mezinárodní prvek v řízení o pozůstalosti tehdy, jestliže část zůstavitelovy pozůstalosti se nalézá v cizině nebo v případě, že český dědický soud, má užít k projednání pozůstalosti cizí hmotné právo. V širším smyslu je pak mezinárodní prvek v řízení o pozůstalosti dán tehdy, jestliže je nutné učinit určitý procesní úkon v cizině, nebo pořídil-li zůstavitel pro případ smrti v cizině.³⁰⁴

Soud v řízení o pozůstalosti kdykoliv za řízení přihlíží k tomu, zda jsou splněny podmínky, za nichž může ve věci samé rozhodnout, tj. v případě mezinárodního prvku v řízení o pozůstalosti, zda je dána jeho mezinárodní příslušnost. Ta vychází nejen z ustanovení ZMPS, ale je třeba také zkoumat, zda příslušnou problematiku neupravuje dvou či vícestranná mezinárodní smlouva nebo přímo použitelné ustanovení práva Evropské unie, které mají dle ust. § 2 ZMPS vždy přednost před jeho aplikací.³⁰⁵

V oblasti dědického práva je Česká republika vázána celou řadou dvoustranných smluv o právní pomoci, kdy kolizní pravidla v nich upravená zpravidla vycházejí z koncepce tzv. štěpeného dědického statutu. Na pozůstalost se tak nepohlíží jako na jednotný a nedělitelný celek, ale naopak je pozůstalost podřízena dvěma rozhodným právům a dochází ke kombinacím aplikace *lex patriae* (princip státní příslušnosti zůstavitele) a *lex rei sitae* (princip skutečné polohy věci).

Neexistuje-li ve vztazích s příslušným státem a Českou republikou dvoustranná smlouva o právní pomoci, užije se úprava obsažená v ZMPS. Kolizní úprava ZMPS

³⁰³ Macková, A., Muzikář, L. a kol.: Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou. Praha: Leges, 2016, str. 229.

³⁰⁴ Bříza, P., Břicháček, T., Fišerová, Z., Horák, P., Ptáček, L., Svoboda, J. Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014 str. 397.

³⁰⁵ SVOBODA, J., KLÍČKA, O. Dědické právo v praxi. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 355 – 356.

vychází z jednotného dědického statutu a dědické právní poměry se, dle ust. § 76 věta první ZMPS, řídí právem státu, ve kterém měl zůstavitel obvyklý pobyt v době jeho smrti.³⁰⁶

Obvyklý pobyt zůstavitele je rovněž stěžejním kritériem zakotveným v Nařízení o dědictví,³⁰⁷ které platí na území 25 členských států Evropské unie (s výjimkou Dánského království, Spojeného království a Irské republiky) a obsahuje ucelenou právní úpravu nejen hmotně právních, ale i procesních norem pro určení rozhodného práva při projednávání dědictví s mezinárodním prvkem.

Vzhledem k tomu, že Nařízení o dědictví je přímo použitelné i v České republice, a to na pozůstalosti po osobách, které zemřely dne 17. srpna 2015 a později, uplatní se česká právní úprava obsažená v ZMPS pouze v omezeném rozsahu ust. § 78 ZMPS, upravujícím mezinárodní odúmrtí a teoreticky také v rozsahu ust. § 77 odst. 2 ZMPS, pro určení formální platnosti ústně pořízeného testamentu, který je výslovně vyloučen z věcné působnosti Nařízení o dědictví.³⁰⁸

V mezinárodním civilním procesním právu platí obecně zásada, že soud postupuje vždy dle svých vlastních procesních předpisů.³⁰⁹ Jak již bylo zmíněno výše, zkoumá soud otázku (mezinárodní) příslušnosti jako jednu z podmínek řízení. V případě pozůstalostního řízení v České republice je tato povinnost přenesena na notáře, jakožto soudního komisaře, který je k úkonům v rámci řízení o pozůstalosti dědickým soudem pověřen.

Obecně platí, že zjistí-li soud v řízení o pozůstalosti, že není dána pravomoc českých soudů, omezí se pouze na úkony zajišťující v potřebném rozsahu majetek po zůstaviteli a na žádost účastníků takového pozůstalostního řízení vydá osvědčení o tom, že projednání pozůstalosti nepatří do pravomoci českých soudů.

V ojedinělých případech, kdy má být vydán majetek zůstavitele do ciziny, vyrozumí pozůstalostní soud o této skutečnosti dědice a věřitele oznámením vyvěšeným

³⁰⁶ SVOBODA, J., KLIČKA, O. Dědické právo v praxi. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 361

³⁰⁷ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení, které nabylo účinnosti 17. srpna 2015

³⁰⁸ ROZEHNALOVÁ, N. a kol. Instituty českého mezinárodního práva soukromého. 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 38.

³⁰⁹ KUČERA, Z., PAUKNEROVÁ, M., RŮŽIČKA, K., PFEIFFER, M., VYBÍRAL, P. Mezinárodní právo soukromé. 8. Plzeň – Brno: Aleš Čeněk, s.r.o. – Doplněk 2015, str. 49.

po dobu 15 dnů na úřední desce soudu, přičemž známým účastníkům toto vyrozumění dle ust. § 74 odst. 5 ZMPS i doručí do vlastních rukou.³¹⁰

Na rozdíl od shora popsaného obvyklého postupu je v případě aplikace Nařízení o dědictví nutné též v této fázi řízení ze strany soudního komisaře zkoumat rozhodné právo pro dědění, tj. je nutné zkoumat, zda zůstavitel nevyužil možnosti, kterou mu Nařízení o dědictví nabízí a aktivně rozhodné právo, kterým se má dědění řídit sám nezvolil (*lex electa*).

³¹⁰ SVOBODA, J., KLÍČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 359.

14. DĚDICKÉ PRÁVO S MEZINÁRODNÍM PRVKEM

Jak již bylo zmíněno v úvodu této disertační práce, zaujímá dědické právo v rámci soukromého práva velmi důležité místo. Ač se původně dědické právo postupně vyvíjelo z práva rodinného, neboť jeho primárním účelem bylo zajistit právě zůstavitelovu rodinu, patří v současné době dědické právo samotné k základním hodnotovým představám moderní občanské společnosti.³¹¹

Dědické právo je z pohledu mezinárodního práva svým způsobem právem specifickým, výrazně zatíženým historií, kulturou, náboženstvím a v neposlední řadě i rozdílným hospodářským uspořádáním té které konkrétní společnosti.³¹² A právě z tohoto důvodu lze i v současné době v hmotném dědickém právu jednotlivých národních právních řádů, vystopovat velké rozdíly, které představují výraznou překážku k unifikaci tohoto právního odvětví.

Nicméně i přes tuto silně tradicionalistickou charakteristiku dědického práva strmě vzrůstá v dnešním globalizovaném světě význam mezinárodního práva soukromého, a to jak v dědickém právu hmotném tak i procesním, kdy se stále více prosazuje mezinárodní prvek.³¹³ To vše zejména s ohledem na skutečnost, že již není výjimkou pořizování majetku českými státními občany v zahraničí a naopak, navíc za situace kdy soužití osob různých státních příslušností a kultur není dnes výjimečným jevem, ba spíše naopak.

Předmětem právní úpravy mezinárodního dědického práva jsou dědické poměry s mezinárodním či přeshraničním prvkem.³¹⁴ Právo rozhodné pro dědické poměry pak určuje vždy orgán, u kterého se řízení o pozůstalosti vede, přičemž na základě konkrétního skutkového posouzení případu tento orgán v případě existence relevantního mezinárodního prvku aplikuje příslušné kolizní normy platné na území státu, v němž má tento orgán sídlo. Právní řád, který je tak na základě příslušné kolizní normy určen jako rozhodný pro dědické poměry s mezinárodním prvkem se nazývá dědický statut (*lex successiois, lex hereditatis*).³¹⁵

³¹¹ BECKERT, J. Unverdientes Vermögen. Frankfurt am Main: Campus Verlag, 2004, str. 25.

³¹² ZIMMERMANN, R. Kulturelle Prägung des Erbrechts? Juristen Zeitung, 2016 (71, 7) str. 321 – 332.

³¹³ PFEIFFER, M. Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, str. 4.

³¹⁴ Tamtéž, str. 6.

³¹⁵ Tamtéž, str. 14 – 15.

O mezinárodním prvku v dědickém řízení, resp. v řízení o pozůstalosti můžeme hovořit v užším a širším slova smyslu. V užším slova smyslu se jedná o případy, jestliže se alespoň část zůstavitelovy pozůstalosti nalézá v cizině nebo jestliže český soud má užít rozhodné cizí hmotné právo či zůstavitel sám byl cizincem. Mezinárodní prvek v širším slova smyslu je dán tehdy, jestliže je třeba učinit určitý procesní úkon v cizině, nebo pořídil-li zůstavitel pro případ smrti v cizině.³¹⁶

Obecně lze konstatovat, že mezinárodní prvek u soukromoprávního poměru je dán, jestliže vztah k zahraničí existuje buď u subjektu, u právně relevantní skutečnosti, nebo u předmětu právního poměru.³¹⁷

Právně relevantní objektivní skutečnost je v dědickém právu smrt fyzické osoby. Nicméně sama tato skutečnost nepředstavuje dostatečně relevantní mezinárodní prvek pro to, aby pozůstalostní řízení bylo možno považovat za řízení s mezinárodním prvkem. V případě pozůstalostního řízení je tedy vztah k zahraničí dán zejména tehdy, jestliže měl zůstavitel v rozhodné době obvyklý pobyt v zahraničí nebo byl cizím státním příslušníkem, resp. cizincem ve smyslu ust. § 26 odst. 1³¹⁸ zák. č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém (dále jen „ZMPS“).³¹⁹

Státní příslušnost je historicky nejvýznamnějším hraničním ukazatelem v rámci evropské kontinentální právní kultury.³²⁰ Svou povahou jde sice o relativně proměnlivý hraniční ukazatel, nicméně s ohledem na existenci přísných právních úprav nabývání a pozbývání státního občanství v jednotlivých zemích světa, k jeho změnám ve skutečnosti tak často nedochází, což přispívá k právní jistotě.³²¹

V současné době však dochází ke střetu tradičního kritéria státní příslušnosti a modernějšího a flexibilnějšího kritéria domicilu,³²² a to zejména s ohledem na zvyšující se počet migrujícího obyvatelstva. To vše s důrazem na skutečnost, že

³¹⁶ Např. Bříza, P., Břicháček, T., Fišerová, Z., Horák, P., Ptáček, L., Svoboda, J. Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2014 str. 397

³¹⁷ KUČERA, Z., PAUKNEROVÁ, M., RŮŽIČKA, K., PFEIFFER, M., VYBÍRAL, P. Mezinárodní právo soukromé. 8. Plzeň – Brno: Aleš Čeněk, s.r.o. – Doplněk 2015, str. 24.

³¹⁸ Viz ust. § 26 odst. 1 ZMPS: „*Cizincem se rozumí fyzická osoba, která není státním občanem České republiky.*“

³¹⁹ PFEIFFER, M. Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, str. 8.

³²⁰ Tamtéž, str. 24 a násl.

³²¹ Tamtéž, str. 23.

³²² Viz např. úprava jurisdikčních pravidel v oblasti mezinárodního rodinného práva v nařízení Rady ES č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení ES č. 1347/2000 (dále jen „Brusel II bis“)

zachování principu státní příslušnosti v době rostoucí globalizace nevyhnutelně povede k prudkému nárůstu aplikace cizího hmotného práva v pozůstalostním řízení a výraznému zatížení justičních orgánů projednávajících řízení o pozůstalosti.³²³

Naopak při aplikaci kritéria obvyklého pobytu (*domicilu*), jakožto moderního hraničního ukazatele, se v řízeních o pozůstalosti užije ten právní řád, ke kterému má zůstavitel, resp. pozůstalost, reálný a nejen právně významný vztah. Aplikace tohoto hraničního ukazatele se tak významně blíží souladu legitimního očekávání zůstavitele i případných dědiců či odkazovníků.

Obvyklý pobyt zůstavitele je rovněž stěžejním kritériem zakotveným v Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení (dále jen „Nařízení o dědictví“), které nabylo účinnosti 17. srpna 2015. Nařízení o dědictví je věnována samostatná kapitola 15 této disertační práce.

Ve vztahu k předmětu právního poměru je pak relevantním mezinárodním prvkem umístění majetku, který tvoří pozůstalost.³²⁴ Tento hraniční ukazatel hraje významnou roli v těch právních řádech, které se ve vztahu k nemovitostem v rámci štěpeného dědického statutu těší výlučnému postavení. Nejužší vztah je tak jasně dán ke státu, na jehož území se konkrétní nemovitá věc nachází (*lex rei sitae*). Tento vztah je umocněn nejen trvalostí tohoto vztahu, ale též významem veřejnoprávní úpravy evidence nemovitých věcí v právním řádu daného příslušného státu.³²⁵

Výlučnost aplikace *lex rei sitae* v případě nemovitých věcí prolomilo Nařízení o dědictví díky jednotnému dědickému statutu a principu jednoho pozůstalostního řízení týkajícího se veškerého majetku, který pozůstalost tvoří. Za této situace tak není možné víceprojednávat nemovité věci dle hraničního ukazatele *lex rei sitae*. Je však na tomto místě nutné upozornit na skutečnost, že hraniční ukazatel polohy nemovité věci se za určitých podmínek nepřímo prosazuje i v rámci pravidel Nařízení o dědictví, a to

³²³ BASEDOW, J. Das Internationale Privatrecht in den Zeiten der Globalisierung. (editor) HOHLOCH, G., FRANK, R., SCHLECHTRIEM, P. Festschrift für Hans Stoll zum 75. Geburtstag. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, str. 414.

³²⁴ Viz např. ust. § 64 odst. 2 Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 11. června 2010, č.j. 59/2010-MOC-J, kterou se upravuje postup justičních orgánů ve styku s cizinou ve věcech občanskoprávních a obchodněprávních. Byť tato lze považovat s ohledem na ZMPS a aktuální unijní úpravu za překonanou.

³²⁵ PFEIFFER, M. Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, str. 36-37.

zejména za situace, kdy je na místě přednostní aplikace dvoustranných smluv o právní moci, kterými je Česká republika vázána a které obsahují kolizní normy vycházející právě ze štěpeného dědického statutu. V takovém případě se pak ve vztahu k nemovitostem aplikuje vždy právní řád té smluvní strany, kde se nemovitost skutečně nachází.³²⁶

V neposlední řadě je *lex rei sitae* v rámci režimu Nařízení o dědictví relevantní co do právní úpravy zápisů práv k nemovitým věcem do příslušných národních veřejnoprávních rejstříků, a to i v případech kdy je právo k nemovitostem projednáváno v rámci pozůstalostního řízení dle jiného hmotného práva než je právo dané *lex rei sitae*.³²⁷

14.1. Prameny právní úpravy mezinárodního dědického práva

Charakteristickým znakem mezinárodního práva soukromého je četnost a zejména různorodost pramenů právní úpravy. Normy mezinárodního práva soukromého jsou obsaženy nejen ve vnitrostátním právu jednotlivých států, ale i v mnohostranných a dvoustranných mezinárodních smlouvách a samozřejmě i v právu unijním.³²⁸

Tato trojjedinnost pramenů mezinárodního práva má přirozeně za následek nejen nepřehlednost právní úpravy, ale také častý vznik vzájemných kolizí při aplikaci jednotlivých pramenů právní úpravy.³²⁹

V českém právním řádu jsou prameny mezinárodního práva soukromého upravující dědické poměry zakotveny hlavě VIII, § 74 až § 79 ZMPS, který nahradil dřívější zák. č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním z roku 1963.

Česká právní úprava tradičně vycházela z jednotného dědického statutu, hraničního ukazatele státní příslušnosti a absolutní nepřípustnosti jakékoliv volby práva rozhodného pro dědické poměry.

³²⁶ Viz dvoustranná smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o právní pomoci a právních vztazích ve věcech občanských, rodinných a trestních (vyhl. Ministerstva zahraničních věcí č. 95/1983 Sb.)

³²⁷ PFEIFFER, M. Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, str. 36.

³²⁸ Tamtéž, str. 54 – 55.

³²⁹ SIEHR, K. Kollisionen des Kollisionsrechts. (editor) BAETGE, D., von HEIN, J., von HINDEN, M. Die richtige Ordnung. Festschrift für Jan Kropholler zum 70. Geburtstag. München: Mihr Siebeck, 2008, str. 212.

K zásadní změně dochází až přijetím ZMPS, který se s účinností ke dni 1. ledna 2014, odklonil od hraničního ukazatele státní příslušnosti a po vzoru tehdy připravované unijní úpravy se přiklonil k hraničnímu ukazateli obvyklého pobytu zůstavitele (viz ust. § 76 ZMPS). Přičemž za výjimku z tohoto pravidla lze považovat větu druhou ust. § 76 ZMPS, která umožňuje použití *lex patriae*, jestliže zůstavitel byl českým státním občanem (ač měl obvyklý pobyt v zahraničí) a alespoň jeden z dědiců má na území České republiky obvyklý pobyt.³³⁰

Další zásadní změnou oproti dřívější právní úpravě je v ZMPS daná možnost zůstaviteli zvolit v pořízení pro případ smrti rozhodné právo pro dědické poměry, a to buď *lex patriae* v době pořízení závěti nebo právo státu, na jehož území má v době pořízení závěti obvyklý pobyt (viz ust. § 77 odst. 4 ZMPS).³³¹ Stejně tak testamentární způsobilost a věcná platnost pořízení pro případ smrti může být podřízena buď *lex patriae* v době učinění právního jednání nebo alternativně právu státu, na jehož území měl zůstavitel v rozhodné době obvyklý pobyt (viz ust. § 77 odst. 1 ZMPS).

ZMPS nově obsahuje v ust. § 78 též výslovnou právní úpravu odúmrtí. Touto úpravou je prolomen princip zakotvený v ObčZ, na základně kterého stát nabývá odúmrtí jakožto dědic a odúmrtí je tak dle ObčZ nutno kvalifikovat jako dědickoprávní nárok. Naopak ZMPS stanoví, že věci a práva umístěná na území České republiky nemůže nabýt cizí stát a na tuto část pozůstalosti tak aplikuje nárok vyplývající ze státní svrchovanosti České republiky, která se stává vlastníkem těchto věcí na základě práva okupovat věc na svém území, která nikomu nepatří.³³²

Česká republika je, jakožto moderní evropský stát, vázána celou řadou mezinárodních smluv, jejichž postavení je v našem ústavním pořádku zakotveno v čl. 10 ústavního zák. č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.³³³ Také v souladu s ust. § 2 ZMPS se zákonná ustanovení použijí v mezích ustanovení vyhlášených mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána, a v mezích ustanovení přímo použitelných právních předpisů Evropské unie. Významně tak v praxi dochází

³³⁰ PFEIFFER, M. Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, str. 56 – 57.

³³¹ Tamtéž, str. 58.

³³² FIALA, R., DRÁPAL, L. Občanský zákoník, IV., Dědické právo (§ 1475 - §1720). Komentář. Praha: C.H.Beck, 2015 (IV), str. 387.

³³³ Čl. 10 ústavního zák. č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky: „Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.“

k aplikaci kolizních pravidel týkajících se dědických poměrů obsažených v ZMPS jednak s Nařízením o dědictví jednak i s bilaterálními smlouvami o právní pomoci.³³⁴

V oblasti dědického práva je Česká republika vázána řadou dvoustranných smluv o právní pomoci. Kolizní otázky, které tyto bilaterální smlouvy ve vztahu k dědickým poměrům řeší, se omezují zejména na určení dědického statutu, kdy zpravidla vycházejí z koncepce tzv. štěpeného dědického statutu, kdy se na pozůstalost nepohlíží jako na jednotný a nedělitelný celek, ale dochází k tomu, že celá pozůstalost není podřízena jedinému rozhodnému právu a dochází ke kombinacím aplikace *lex patriae* a *lex rei sitae*. Tato koncepce, která je výrazem snahy o dosažení kolizní spravedlnosti, je založena na aplikaci kritéria nejužšího spojení.³³⁵

Štěpený dědický statut tak především rozlišuje, zda pozůstalost tvoří věci movité nebo nemovité, přičemž co se týče věcí nemovitých, je vždy dána pravomoc té smluvní strany, na jejímž území se taková věc nemovitá nalézá (*lex rei sitae*). U věcí movitých lze pak rozlišit dva přístupy dvoustranných smluv o právní moci, a to na ty, které vážou příslušnost na bydliště zůstavitele v době jeho smrti³³⁶ a na ty, které vycházejí striktně z kritéria státního občanství zůstavitele v době smrti.³³⁷ V souvislosti se štěpením rozhodného práva, které se nabízí k aplikaci na konkrétní řízení o pozůstalosti, je někdy používán z francouzštiny převzatý pojem *dépeçage*.³³⁸

Naopak jednotný dědický statut, ve prospěch výlučné aplikace *lex patriae* na dědické poměry, je smluven v těchto bilaterálních smlouvách pouze výjimečně, resp. pouze ve čtyřech, a to s Kubánskou republikou, Ukrajinou, Vietnamem a bývalou Socialistickou federativní republikou Jugoslávií.

Další kolizní otázkou, kterou dvoustranné smlouvy o právní pomoci řeší, je určení práva rozhodného pro posouzení testovací způsobilosti, platnosti závěti na

³³⁴ PFEIFFER, M. Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, str. 60.

³³⁵ PAUKNEROVÁ, M., ROZEHNALOVÁ, N., ZAVADILOVÁ, M., BELLOŇOVÁ, P., BRODEC, J., GRYGAR, E., GRYGAR, J., JIRMANOVÁ, M., KOTÁSEK, J., NOVÁKOVÁ, M., PFEIFFER, M., POLÁČEK, B., RŮŽIČKA, K. Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2013, str. LXVIII.

³³⁶ Viz sdělení č. 133/2003 Sb. m.s., smlouva mezi Českou republikou a Republikou Uzbekistán o právní pomoci a právních vztazích v občanských a trestních věcech, Taškent, 18.1.2012.

³³⁷ Viz dvoustranné smlouvy o právní moci s Maďarskem, Polskem, Ukrajinou, Vietnamem nebo Rumunskem, které však upravují výjimku, aby po smrti jejich státního občana na území druhé smluvní strany, v řízení o dědictví projednaly příslušné úřady toho státu, na jehož území se movité věci nacházely v případě, že o to požádají všichni známí dědicové, příp. odkazovníci či jiné oprávněné osoby.

³³⁸ PFEIFFER, M. Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, str. 17.

úpravu případné odúmrti. Zcela převažujícím hraničním ukazatelem kolizní právní úpravy je státní příslušnost zůstavitele v době smrti.³³⁹

Významnými mnohostrannými mezinárodními smlouvami v oblasti dědického práva jsou tři mezinárodní smlouvy přijaté v rámci činnosti Haagské konference mezinárodního práva soukromého, a to:

- Úmluva o právu použitelném na formu závětí ze dne 5. října 1961, která vstoupila v platnost 5. ledna 1964 a je závazná pro 42 států³⁴⁰ a platí na území většiny členských států Evropské unie;³⁴¹
- Úmluva o mezinárodní správě pozůstalosti ze dne 2. října 1973, která vstoupila v platnost 1. ledna 1993, a to v důsledku rozdělení České a Slovenské federativní republiky, neboť tímto byl splněn požadavek ratifikace třemi smluvními státy, když třetím, resp. druhým ratifikujícím státem bylo Portugalsko;³⁴²
- Haagská úmluva o právu rozhodném pro dědění ze dne 1. srpna 1989, která však z důvodu chybějícího počtu nutných ratifikací dosud nenabyla platnosti.³⁴³

Dalšími významnými mnohostrannými mezinárodními smlouvami v oblasti dědického práva jsou:

- Evropská úmluva o zavedení evidenčního systému závětí ze dne 16. května 1972, která nabyla platnosti dne 20. března 1976 a je závazná pro 15 smluvních států, z nichž 12 ji rovněž ratifikovalo;³⁴⁴
- Úmluva o jednotném právu formy mezinárodní závěti ze dne 26. října 1973, která nabyla platnosti dne 9. února 1978 a je závazná pro 21 smluvních států;³⁴⁵

³³⁹ PFEIFFER, M. Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, str. 74.

³⁴⁰ Dalšími smluvními státy jsou např. Švýcarsko, Ukrajina, Izrael a Turecko

³⁴¹ Convention of 5 October 1961 on the Conflicts of Laws Relating to the Form of Testamentary Dispositions, dostupné na <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?-cid=40>

³⁴² Convention of 2 October 1973 Concerning the International Administration of the Estates of Deceased Persons, dostupné na <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?-cid=83>

³⁴³ Convention of 1 August 1989 on the Law Applicable to Succession to the Estates of Deceased Persons, dostupné na <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=62>

³⁴⁴ Basel European Convention of 16.5.1972 on the Establishment of a Scheme of Registration of Wills, dostupné na <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/077>

³⁴⁵ Convention providing a uniform Law on the Form of an international Will, dostupné na <http://www.unidroit.org/instruments/successions>

- Úmluva o ustanoveních mezinárodního práva soukromého ve věcech dědění, závětí a správy pozůstalosti (tzv. Nordická úmluva) ze dne 19. listopadu 1934, která má však velmi úzce specializovaný rozsah věcné příslušnosti a byla uzavřena pouze mezi severskými státy Evropy, tj. Norskem, Finskem, Švédskem, Dánskem a Islandem.³⁴⁶

V oblasti dědického práva je tak Česká republika smluvní stranou pouze jediné shora uvedené mezinárodní úmluvy vícestranné, a to Haagské úmluvy o správě pozůstalosti ze dne 2. října 1973, která je však použitelná pouze mezi Českou republikou, Slovenskou republikou a Portugalskem.

³⁴⁶ Konventionen mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge undertecknad i Köpenhamn den 10 november 1934 om arv, testamente och bouppteckning (den nordiska arvskonventionen). Convention of 19 November 1934 with Denmark, Finland, Iceland and Norway concerning Inheritance, Testamentary Dispositions and the Administration of Estates of Deceased Persons (Nordic Inheritance Convention).

15. NAŘÍZENÍ O DĚDICTVÍ

V rámci Evropské unie nabylo evropské dědické právo velkého významu zejména v důsledku rozvoje volného pohybu osob a kapitálu, a zejména s ohledem na skutečnost, že právě těchto svobod využívají mimo jiné starší věkové skupiny obyvatel Evropské unie, což následně přirozeně vede k nárůstu počtu dědických řízení s mezinárodním prvkem.³⁴⁷

Prvotní zmínka o potřebě sjednocení mezinárodního dědického práva se objevila v tzv. Vídeňském akčním plánu předloženém na zasedání Evropské rady ve Vídni v roce 1998³⁴⁸, který navázal na Amsterodamskou smlouvu³⁴⁹, jejíž čl. 61 písm. c) SES³⁵⁰ ve spojení s čl. 65 písm. b) SES³⁵¹ umožnil tehdejšímu Evropskému společenství přijímat opatření v oblasti mezinárodního práva soukromého. Následně koncem roku 2000 byl Radou a Evropskou komisí přijat Program opatření k provádění zásady vzájemného uznávání rozhodnutí v občanských a obchodních věcech³⁵², který potvrdil úmysl unijního zákonodárce přijmout opatření v oblasti dědického práva a závětí. V roce 2005 předložila Evropská komise v souladu s Haagským programem³⁵³ tzv. Zelenou knihu (dědictví a závěti), ve které bylo zformulováno 39 otázek týkajících se problematiky dědictví s mezinárodním prvkem. Dle navazujícího usnesení Evropského parlamentu ze dne 16. listopadu 2006³⁵⁴, měl návrh Nařízení o dědictví harmonizovat jak oblast kolizních norem, tak i pravidla procesní a otázky uznávání a výkonu soudních rozhodnutí. V neposlední řadě mělo Nařízení o dědictví zavést evropské dědické osvědčení, přičemž se mělo vycházet z tradičního hraničního ukazatele obvyklého pobytu zůstavitele.

³⁴⁷ HESS, B. *Europäisches Zivilprozessrecht*. Heidelberg, München: C.F. Müller, 2010.

³⁴⁸ Action Plan of the Council and the Commission on how best to implement the provisions of the Treaty of Amsterdam on an area of freedom, security and justice (Úřední věstník, 23. 1. 1999, C 19/1). Dostupné na [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31999Y0123\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31999Y0123(01))

³⁴⁹ Amsterodamská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvy o založení Evropských společenství a související akty (97/C 340/1), přijatá dne 2.10.1997, v platnost vstoupila dne 1.5.1999

³⁵⁰ Smlouva o založení Evropského společenství, Úřední věstník 29.12.2006, C 321 E/37

³⁵¹ Smlouva o založení Evropského společenství, Úřední věstník 29.12.2006, C 321 E/37 – v současné době čl. 81 odst. 1 a odst. 2 písm. c) SFEU

³⁵² Draft programme of measures for implementation of the principle of mutual recognition of decisions in civil and commercial matter. Dostupné na https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2001.012.01.0001.01.ENG&toc=OJ:C:2001:012:TOC

³⁵³ The Hague Programme: Strengthening Freedom, Security and Justice in the European Union (Úřední věstník, 3.3.2005, C 53/1)

³⁵⁴ Usnesení Evropského parlamentu obsahující doporučení Komisi k problematice dědictví a závětí ze dne 16.11.2006 (2005/2148 (INI))

Po zdoluhavých jednáních a řadě úprav byl v souladu s čl. 81 odst. 2 SFEU návrh Nařízení o dědictví přijat usnesením Evropského parlamentu dne 13. března 2012 a v červnu 2012 toto znění přijala také Rada.³⁵⁵ Celý proces přijetí Nařízení o dědictví završil prezident Evropského parlamentu a prezident Rady, kteří schválené znění Nařízení o dědictví podepsali dne 4. července 2012.

Nařízení o dědictví³⁵⁶ vstoupilo v platnost v souladu se svým čl. 84 dvacátým dnem po vyhlášení v Úředním věstníku Evropské unie. Přijatý text byl vyhlášen dne 27. července 2012 a nové Nařízení o dědictví tak vstoupilo v platnost dne 16. srpna 2012. S ohledem na komplexnost a složitost přijatého předpisu vyhradil unijní zákonodárce pro seznámení se s novým předpisem dobu tří let. Nařízení o dědictví se tak užívá od 17. srpna 2015.³⁵⁷

Nařízení o dědictví aktuálně platí na území 25 států a unifikuje jak kolizní pravidla pro učení rozhodného práva pro dědické poměry, tak i otázky mezinárodního civilního procesního práva. Nařízení o dědictví se tak uplatní ve všech členských státech Evropské unie s výjimkou Dánského království, Spojeného království a Irské republiky³⁵⁸ a samozřejmě je přímo použitelné i v České republice na pozůstalosti po osobách, které zemřely dne 17. srpna 2015 nebo později.

Jak vyplývá již z výše uvedeného, jedná se o ucelenou právní úpravu a zatím neobsáhlejší právní předpis, který Evropská unie v rámci své unifikační snahy na poli mezinárodního práva soukromého přijala, obsahující nejen hmotně právní, ale i procesně právní kolizní normy pro určení rozhodného práva při projednávání dědictví s mezinárodním prvkem.³⁵⁹ Výslovně jsou z jeho působnosti vyloučeny věci veřejnoprávní povahy, tedy otázky daňové, celní a správní aspekty dědění.³⁶⁰

Nařízení o dědictví se tak aplikuje na dědění majetku zemřelých osob, přičemž pojem dědění je pro účely Nařízení o dědictví vymezen v čl. 3 odst. 1 písm. a) velmi

³⁵⁵ viz legislativní proces dostupný na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/HIS/?uri=CELEX:32012R0650&qid=1490860345800>

³⁵⁶ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení, které nabylo účinnosti 17. srpna 2015

³⁵⁷ PFEIFFER, M. Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, str. 87.

³⁵⁸ Jejich postavení vyplývá ze zvláštních protokolů, které jsou připojeny ke Smlouvě o Evropské unii, Úřední věstník 26.10.2012, C 326/13 a SFEU

³⁵⁹ PFEIFFER, M. Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, str. 60.

³⁶⁰ Tamtéž, str. 92 – 93.

široce,³⁶¹ zahrnujíc jak testamentární tak i intestátní dědickou posloupnost. Je třeba na tomto místě zdůraznit, že *conditio sine qua non*, pro aplikaci Nařízení o dědictví, je skutečnost, že dědický poměr vykazuje existenci relevantního mezinárodního prvku, jež má přeshraniční dopad.³⁶²

Česká právní úprava obsažená v ZMPS se pak v souladu s ust. § 2 ZMPS použije jen v rozsahu ust. § 78 ZMPS, upravujícím mezinárodní odúmrt', a teoreticky také v rozsahu ust. § 77 odst. 2 ZMPS pro určení formální platnosti ústně pořízeného testamentu, který je výslovně vyloučen z věcné působnosti Nařízení o dědictví.³⁶³

Nařízení o dědictví obsahuje rozsáhlou Preambuli, která představuje obdobu důvodové zprávy Nařízení o dědictví, a je posléze členěno do sedmi kapitol:

- Kapitola I (čl. 1 – 3) stanoví věcnou příslušnost a obsahuje definice řady zásadních pojmů
- Kapitola II (čl. 4 – 19) zakotvuje pravidla pro určení místní soudní příslušnosti k vedení řízení o pozůstalosti
- Kapitola III (čl. 20 – 38) určuje rozhodné právo pro dědické poměry
- Kapitola IV (čl. 39 – 58) řeší otázky uznání, vykonatelnosti a výkonu rozhodnutí vydaných v jiných členských státech Evropské unie
- Kapitola V (čl. 59 – 61) upravuje přijímání a vykonatelnost veřejných listin vydaných v jiném členském státě Evropské unie a vykonatelnost soudních smírů
- Kapitola VI (čl. 62 – 73) je věnována evropskému dědickému osvědčení
- Kapitola VII (čl. 74 – 84) obsahuje závěrečná a obecná ustanovení

Ač je, v souladu s čl. 288 Smlouvy o fungování Evropské unie, konsolidované znění zveřejněné v Úředním věstníku pod číslem C 326/47 dne 26.10.2012, Nařízení o dědictví přímo použitelné v členských státech Evropské unie, byly v řadě zemí, včetně České republiky, přijaty prováděcí vnitrostátní právní předpisy. Český prováděcí zákon byl přijat jako zák. č. 161/2016 Sb., dne 4. května 2016, avšak jedná se o velmi stručný

³⁶¹ Děděním majetku zemřelé osoby se dle Nařízení o dědictví rozumí jakákoliv forma přechodu majetku, práv a závazků z důvodu smrti, ať již se jedná o přechod jako projev vůle v pořízení pro případ smrti, nebo o přechod na základě dědění ze zákona.

³⁶² Viz bod 7 Preambule Nařízení o dědictví.

³⁶³ ROZEHNALOVÁ, N. a kol. *Instituty českého mezinárodního práva soukromého*. 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 38.

právní předpis týkající se převážně problematiky vydávání evropského dědického osvědčení.³⁶⁴

Výraznou novinkou, kterou toto Nařízení o dědictví zavádí, je tzv. evropské dědické osvědčení, jež vydává orgán, který je příslušný dle Nařízení o dědictví k projednání pozůstalosti, a které představuje důkaz způsobilosti dědice, odkazovníka, vykonavatele závěti či správce pozůstalosti k výkonu práv či pravomocí spojených s jejich postavením v rámci tohoto dědického řízení.³⁶⁵

Evropské dědické osvědčení je pak veřejnou listinou platnou na území všech členských států Evropské unie a je způsobilým dokumentem k provedení zápisu majetku do příslušných veřejných rejstříků členských států. Vydané evropské dědické osvědčení je ve všech členských státech Evropské unie uznáváno bez nutnosti předchozího zvláštního řízení.³⁶⁶

³⁶⁴ Do ZMPS se navíc vložil nový § 73a: „*Ustanovení této hlavy se nepoužijí na otázky, které spadají do rozsahu působnosti přímo použitelného předpisu Evropské unie.*“

³⁶⁵ (Notářská komora České republiky. *Mezinárodní aktuality* [online]. Dostupné z: [http://www.nkcr.cz/.](http://www.nkcr.cz/))

³⁶⁶ K dispozici na https://e-justice.europa.eu/content_succession-166-cs.do

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo nalézt odpověď na otázku, zda je současná platná česká právní úprava schopna ve svém konečném důsledku poskytnout v dnešní moderní společnosti zůstaviteli, věřitelům, a případně i jeho potenciálním dědicům, přehledný, bezpečný a předvídatelný rámec pro platnou úpravu jeho majetkových poměrů po smrti. Současně jsem se zaměřila na srovnání platné právní úpravy se zahraničními úpravami dědického práva, zakotvenými zejména v ABGB, BGB a CC a na mezinárodní aspekty dědění s přeshraničním prvkem.

Domnívám se, že právní normy mají být pro své adresáty srozumitelným a jasným nástrojem k založení, změně či zániku jimi zamýšlených právních vztahů. To vše navíc za situace, kdy je právě a jen adresát takové normy odpovědný za svá právní jednání, což ostatně vyjadřuje i obecná právní zásada, podle které *„neznalost zákona neomlouvá“*.

V rámci své disertační práce jsem identifikovala několik sporných ustanovení a názorů uvedených v komentářích k různým ustanovením řady zákonů, týkajících se dědického práva, nebo takových ustanovení, jejichž výklad mnohdy nelogicky směřuje proti jiným ustanovením dědického práva obsažených nejen v ObčZ, ale i v právních předpisech předcházejících svojí účinností samotný ObčZ. Jako jeden rozpor za všechny lze na tomto místě uvést nepříliš zdařilé ustanovení § 1584 odst. 2 ObčZ, z něhož důslednou interpretací vyplývá, že stranou dědické smlouvy nemůže být právnická osoba, ač samotný ObčZ obecně, umožňuje právnické osobě, a to i takové, která v den smrti zůstavitele ještě právně neexistuje, být platným dědicem zůstavitele.

Také poskytnutí možnosti zůstaviteli vydědit dědice *„mlčky a po právu“* s odůvodněním, že zůstavitel nemusí chtít veřejně dehonestovat takto vyděděného dědice „na věky“, měřeno následně optikou toho, že takové vydědění ze strany zůstavitele pro nepominutelného dědice zakládá alespoň právo na povinný díl z pozůstalosti, na což je ovšem zůstavitel zákonodárcem upozorněn o řadu ustanovení ObčZ dále v části týkající se nepominutelného dědice, je z mého pohledu nepříliš zdařilou a přehlednou právní úpravou. Domnívám se, že pokud zůstavitel dospěje k tak závažnému rozhodnutí vydědit nepominutelného dědice, není na místě mu klást další překážky či nároky na jeho poslední vůli, a to zejména s ohledem na skutečnost, že

například povinný díl nezletilého potomka odpovídá třem čtvrtinám toho, kolik by činil jeho zákonný dědický podíl.

Právní úprava dědického práva obsažená v ObčZ je z mého pohledu právní úpravou komplikovanou a nepřehlednou, a to nejen pro průměrného zůstavitele, nýbrž bohužel i pro právně vzdělané osoby. Nepřehlédnutelným negativem z pohledu adresátů právních norem dědického práva pak bezesporu je i skutečnost, že ObčZ přinesl celou řadu změn a nových institutů tak zásadního významu, přejatých po desítkách let z předpisů meziválečných či dokonce předválečných, že vzniká celá řada otázek, na které nelze najít, ani po čtyřech letech účinnosti ObčZ, jednoznačnou odpověď v dostupné judikatuře či komentářích nebo nelze účinně předvídat, jak se k daným situacím postaví české soudnictví, které mnohdy nerespektuje ani dávno projudikované právní otázky.

Domnívám se pak, že se není čemu divit, pokud průměrný zůstavitel ponechá řešení svých majetkových poměrů na dědické zákonné posloupnosti namísto nejistého a možná v budoucnu neplatného pořízení pro případ smrti. Celou mojí disertační práci se proto prolíná snaha o detailní studium právě zákonné dědické posloupnosti a dědických institutů s ní souvisejících, které jsou adresáty právních norem využívány v podstatně větší míře, než ustanovení týkající se testamentární dědické posloupnosti.

Na druhou stranu nelze taktéž přehlédnout, že naopak v celé řadě případů týkajících se zákonné dědické posloupnosti, které mohou při výkladu dědických právních norem vzniknout, lze přiměřeně přihlídnout k judikatuře starší vydané k některým ustanovením ObčZ 1964, nebo k ustanovením ABGB či dokonce nahlédnout za hranice České republiky do právní úpravy obsažené v právních řádech, které byly inspirací pro autory dědického práva v ObčZ.

Domnívám se však, že pouhá inspirace cizími právními řády a dřívější právní úpravou, bez reflexe nového společenského uspořádání a změn ve společnosti, vč. zohlednění tzv. „e-života“ rodin a jejich jednotlivých členů, nemůže nikdy vést k úplnému a účinnému využívání všech zákonem daných institutů, nejen, dědického práva. Sluší se však na tomto místě přiznat, že z moderních zahraničních právních úprav došlo k zásadní novelizaci dědického práva jen v Rakousku, které s účinností od 1. ledna 2017 celkově zmodernizovalo a zjednodušilo více jak 300 paragrafů, týkajících se právě dědického práva.

I přes to je však nutno konstatovat, že drtivá většina moderních zahraničních právních úprav se v oblasti dědění s problematikou e-života nezabývá a jeho vypořádání v rámci řízení o pozůstalosti zůstává zcela stranou zájmu zákonodárce, notářů či dědických soudů.

Je také s podivem, že v České republice dosud neexistují žádné ucelené sociální studie zabývající se problematikou rodinných a příbuzenských vztahů vzniklých v souvislosti či v návaznosti na problematiku majetkového uspořádání rodinných vztahů po smrti některého příbuzných (zůstavitele). Domnívám se, že vypracování takovýchto studií by výrazně usnadnilo porozumět skutečným potřebám jednotlivců a moderní společnosti a došlo by k lepšímu zohlednění jejich oprávněných požadavků na jednoduchost a srozumitelnost požadovaných právních úkonů v souvislosti s jejich pořízením pro případ smrti, resp. s úpravou jejich majetkových poměrů po smrti.

De lege ferenda bych osobně přivítala zjednodušení dědického práva a jeho vhodnější přizpůsobení potřebám moderní společnosti, ve které běžně existuje majetek v tzv. virtuálním světě (majetek uchovávaný v krypto-měnách, jako je BITCOIN, účtů na sociálních sítích, účasti na e-START-UPech, apod), a které se stávají běžnou součástí životů jednotlivých členů moderní společnosti.

Osobní zkušenost s jednáním soudních komisařů, kteří odmítli projednat takový e-majetek z důvodu, že mu ZŘS a ObčZ neposkytují odpovídající zákonný rámec pro takové jednání, nebo přístup jiného soudního komisaře, který odmítl učinit dotaz na existenci majetku zůstavitele ve Velké Británii s tím, že po něm ZŘS opět takové úkony nepožaduje (a navíc „Británie není součástí Evropské unie“), je pak již jen smutnou tečkou za snahou českého zákonodárce posunout české dědické právo o stupeň výše a přiblížit jej moderním světovým právním úpravám.

..

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

Nařízení o dědictví	Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení
SES	Smlouva o založení Evropského společenství, Úřední věstník C 321 E/37, ze dne 29. prosince 2006,
SFEU	Smlouva o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie, Úřední věstník C 326/47 ze dne 26. října 2012
ABGB	císařský patent č. 946/1811, Všeobecný zákoník občanský pro veškeré německé dědičné země rakouské monarchie (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten deutschen Erbländer der österreichischen Monarchie)
ObčZ 1950	zák. č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, přijatý dne 25. října 1950 a účinný od 1. ledna 1951
ObčZ 1964	zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, přijatý Federálním shromážděním České a Slovenské Federativní Republiky dne 26. února 1964 a účinnosti nabyl dne 1. dubna 1964
ObčZ	zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, přijatý Parlamentem České republiky dne 3. února 2012, který nabyl účinnosti 1. 1. 2014
ZMPS	zák. č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, v platném znění
ZŘS	zák. č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, v platném znění
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch, německý občanský zákoník
CC	Code Civil des Français přijatý 21.3.1804
Zákon XII. tabulí	Lex duodecim tabularum, přijat zřejmě roku 450 př. n.l., jakožto nejstarší právní úprava římského práva
InsZ	zák. č. 182/2006 Sb., insolvenční zákon, v platném znění
OSŘ	zák.č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění
LPartG	německý zákon o registrovaném partnerství (Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft)
CCQ	Code Civil du Québec annoté, 2003, Wilson & Lafleur Itée
CCL	Code Civil de Louisiane, Edition Bilingue
ZGB	Zivilgesetzbuch, švýcarský občanský zákoník

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. Seznam použité literatury

SCHELLE, K., SCHELLEOVÁ, I., HEJTMÁNKOVÁ, K., FRYŠTÁK, M., *The Inheritance law in the Czech Republic*, Verlag für Akademische Texte, 2010.

KUKLÍK, J., SKŘEJPKOVÁ, P. *Kořeny a inspirace velkých kodifikací: příspěvek k aplikaci „Principů“ E. F. Smidaka*. 1. vydání, Praha: Havlíček Brain Team, 2008.

SCHELLE, K., TAUCHEN, J. *Občanské zákoníky: Kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. 1. vydání, Ostrava: KEY Publishing, 2012.

THÖNDEL, A., J. In DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Stručný historický vývoj občanského práva na českém území*. In *Občanské právo hmotné*. Svazek 1. Díl první: Obecná část. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2013.

BÍLEK, P., ŠEŠINA, M. *Dědické právo v předpisech let 1925 – 2001. Zákony s poznámkami*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001.

SALÁK, P., HORÁK, O. et al., *Law of Succession in the Middle-European Area*. Cracow: Spolok Slovákov v Poľsku – Towarzystwo Slowaków w Polsce, r. 2015.

BOGUSZAK, J., ČAPEK, J., GERLOCH A., *Teorie práva*. 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA s.r.o., 2001.

TILSCH, E. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní*, část. I. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014.

WAWERKA, K. *Jaké dědické právo?* Ad Notam č. 2/2004.

ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014.

MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo v teorii a praxi*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011.

SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014.

RAUSCHER, R., STIEBER, M., *Přehled dějin soukromého práva ve střední Evropě*, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., r. 2016.

LESZAY, L., SVOBODA, J. *Návrh nařízení Rady (ES) o rozhodném právu, o pravomoci, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech dědictví a závětí*. Ad Notam, 2008, číslo 2.

BROX, H., WALKER, W. D. *Erbrecht*. 24. Auflage. München: Franz Vahlen, 2010.

BEAULNE, J., MORIN, Ch., *Droit des successions*, Shulthess Médias Juridiques SA Genève, Zurich, Bale 2005.

MALAURIE, Ph., *DROIT CIVIL; Les Successions Les Libéralités*, Defrénois, lextenso édition, Paris 2010.

ELIÁŠ, K. a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012.

KLEIN, S. *Okamžik přechodu vlastnického práva k pozůstalosti v NOZ*. Ad Notam č. 3/2013.

KONDROVÁ, M. *Odmítnutí dědictví, zřeknutí se dědického práva a vzdání se dědictví jak staronové instituty dědického práva po rekonstrukci*. Ad Notam č. 1/2014.

ŠEŠINA, M. *Pořízení pro případ smrti podle nového občanského zákoníku*. Ad Notam č. 3/2012.

RAUSCHER, R., *Dědické právo podle českého zemského práva zemského*, Bratislava 1922.

KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995.

LANGE, H., KUCHINKE, K. *Lehrbuch des Erbrechts*. 3. Auflage. München: Beck, 1989.

ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek 1. Díl třetí*. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936.

Přehledu rozsudků Evropského soudu pro lidská práva č. 3/2000, Praha: ASPI, a. s.

DOSTAL, B. in FERID, M., FIRSCHING, K., DÖRNER H., HAUSMANN, R.: *Internationales Erbrecht, Frankreich, Zusammentreffen des Ehegatten mit gemeinsamen Kindern und „einseitigen“ Kindern des Erblassers*. Mnichov: C. H. Beck, 2013.

ANDRLÍK, J., BLAŽKE, J., ELIÁŠ, J., GLOS, J., *Komentář k zákonu o právu rodinném*. Praha: Orbis, 1954.

KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*, 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2014.

OLZEN, D. *Erbrecht*. 4. Auflage. Berlin: Walter de Gruyter, 2013.

TILSCH, E. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Část I*. Praha: Bursík a Kohout, 1905.

HENDRYCHOVÁ-ZUKLÍNOVÁ, M. In DVOŘÁK, J., MALÝ, K. a kol. *Osvojení včera, dnes a zítra*. In *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2011.

ŠÍNOVÁ, R., ŠMÍD, O. In DVOŘÁK, J., MALÝ, K. a kol. *Dohoda manželů jako předpoklad trvalého ukončení manželského soužití od Všeobecného občanského zákoníku po současnost*. In *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2011.

HOLUB, R. a kol. *Komentář k občanskému zákoníku. Právo dědické*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1957.

MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vydání. Praha: Leges, 2010.

KUČERA, Z., *Mezinárodní právo soukromé*. 7. opravené a doplněné vydání. Brno, Plzeň: Nakladatelství Doplněk a Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009.

HORÁK, O., *Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku*. Právní rozhledy, 2014, č. 11.

FRANTZEN, T., *Europäisches internationale Erbrecht* (editor) MANSEL, H.-P., PFEIFFER, T., KRONKE, H., KOHLER, CH., HAUSMANN, R., Festschrift für Erik Jayme, München: selliers european lax publishers, 2004 (1).

ECCHER, B., *Bürgerliches Recht, Band VI, Erbrecht*, 4. Auflage, SpringerWienNewYork.

DRÁPAL L., ŠEŠINA, M., *Povinný díl a jeho vypořádání*. Ad Notam, 2016, č. 6.

MACKOVÁ, A., MUZIKÁŘ, L. a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016.

BŘÍZA, P., BŘICHÁČEK, T., FIŠEROVÁ, Z., HORÁK, P., PTÁČEK, L., SVOBODA, J., *Zákon o mezinárodním právu soukromém*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014.

ROZEHNALOVÁ, N. a kol. *Instituty českého mezinárodního práva soukromého*. 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2016.

KUČERA, Z., PAUKNEROVÁ, M., RŮŽIČKA, K., PFEIFFER, M., VYBÍRAL, P., *Mezinárodní právo soukromé*. 8. Plzeň – Brno: Aleš Čeněk, s.r.o. – Doplněk 2015.

HEYROVSKÝ, L., *Dějiny a systém soukromého práva římského*, 6. vydání, Bratislava 1927.

BECKERT, J. *Unverdientes Vermögen*. Frankfurt am Main: Campus Verlag, 2004.

ZIMMERMANN, R., *Kulturelle Prägung des Erbrechts?* Juristen Zeitung, 2016 (71, 7).

PFEIFFER, M. *Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry*, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017.

BASEDOW, J., *Das Internationale Privatrecht in den Zeiten der Globalisierung*. (editor) HOHLOCH, G., FRANK, R., SCHLECHTRIEM, P. Festschrift für Hans Stoll zum 75. Geburtstag. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001.

SIEHR, K., *Kollisionen des Kollisionsrechts*. (editor) BAETGE, D., von HEIN, j., von HINDEN, M. Die richtige Ordnung. Festschrift für Jan Kropholler zum 70. Geburtstag. München: Mohr Siebeck, 2008.

FIALA, R., DRÁPAL, L. *Občanský zákoník, IV., Dědické právo (§ 1475 - §1720)*. Komentář. Praha: C.H.Beck, 2015 (IV).

PAUKNEROVÁ, M., ROZEHNALOVÁ, N., ZAVADILOVÁ, M., BELLOŇOVÁ, P., BRODEC, J., GRYGAR, E., GRYGAR, J., JIRMANOVÁ, M., KOTÁSEK, J., NOVÁKOVÁ, M., PFEIFFER, M., POLÁČEK, B., RŮŽIČKA, K. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer.

HESS, B. Europäisches Zivilprozessrecht. Heidelberg, München: C.F. Müller, 2010.

EIGENMANN, A., ROUILLER, N., Commentaire du droit des successions (art. 457 – 640 CC; art. 11 – 24 LDFR), Stämpfli Editions SA, Berne, 2012.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

Legislativní proces: Časové mezníky přípravy nového občanského zákoníku [online]. Dostupné z: <http://www.obcanskyzakonik.justice.cz/>.

MALÁ, L.: Základní rámec hmotného dědického práva ve Francii. In: Ad Notam: notářský časopis. [online] Praha: Nakladatelství C.H.Beck, 20. ročník 5/2014. str. 8. Dostupné z: http://www.nkcr.cz/doc/adnotam/2014_5.pdf.

<http://www.successions-europe.eu/fr/france/topics/in-the-absence-of-a-will-who-inherits-and-how-much>.

Convention of 5 October 1961 on the Conflicts of Laws Relating to the Form of Testamentary Dispositions, dostupné z <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?-cid=40>.

Convention of 2 October 1973 Concerning the International Administration of the Estates of Deceased Persons, dostupné na <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?-cid=83>.

Convention of 1 August 1989 on the Law Applicable to Succession to the Estates of Deceased Persons, dostupné na <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=62>.

Basel European Convention of 16.5.1972 on the Establishment of a Scheme of Registration of Wills, dostupné na <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/077>.

Convention providing a uniform Law on the Form of an international Will, dostupné na <http://www.unidroit.org/instruments/successions>.

Action Plan of the Council and the Commission on how best to implement the provisions of the Treaty of Amsterdam on an area of freedom, security and justice (Úřední věstník, 23. 1. 1999, C 19/1). Dostupné na [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31999Y0123\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31999Y0123(01)).

Draft programme of measures for implementation of the principle of mutual recognition of decisions in civil and commercial matter. Dostupné na https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2001.012.01.0001.01.ENG&toc=OJ:C:2001:012:TOC.

[https://eur-lex.europa.eu/legal-content\(EN/HIS/?uri=CELEX:32012R0650&qid=1490860345800](https://eur-lex.europa.eu/legal-content(EN/HIS/?uri=CELEX:32012R0650&qid=1490860345800).

Notářská komora České republiky. Mezinárodní aktuality [online]. Dostupné z: <http://www.nkcr.cz/>.

https://e-justice.europa.eu/content_succession-166-cs.do

RONOVSKÁ, K., DOBROVOLNÁ, E.: Nové rakouské dědické právo – rozhovor s prof. Dr. Martinem Schauerem. In: Bulletin Advokacie, Praha: Česká advokátní komora, 4/2016. str. 69. Dostupné z: http://www.bulletin-advokacie.cz/assets/zdroje/casopis/2016/BA_04_2016_web.pdf.

Erbrechts-Änderungsgesetz 2015, BGBl I 2015/87, k dispozici na <https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Bgbl>.

3. Seznam použitých právních předpisů

Zákon č. 182/2006 Sb., insolvenční zákon, v platném znění

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, přijatý dne 25. října 1950 a účinný od 1. ledna 1951

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, přijatý Federálním shromážděním České a Slovenské Federativní Republiky dne 26. února 1964 a účinnosti nabyl dne 1. dubna 1964

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, přijatý Parlamentem České republiky dne 3. února 2012, který nabyl účinnosti 1. 1. 2014

Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, v platném znění

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, v platném znění

úprava jurisdikčních pravidel v oblasti mezinárodního rodinného práva v nařízení Rady ES č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení ES č. 1347/2000 („Brusel II bis“).

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. 7. 2012 o příslušnosti, rozhodném právu a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení.

Dvoustranná smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o právní pomoci a právních vztazích ve věcech občanských, rodinných a trestních (vyhl. Ministerstva zahraničních věcí č. 95/1983 Sb.)

Sdělení č. 133/2003 Sb. m.s., smlouva mezi Českou republikou a Republikou Uzbekistán o právní pomoci a právních vztazích v občanských a trestních věcech, Taškent, 18.1.2012

Konventionen mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge undertecknad i Köpenhamn den 10 november 1934 om arv, testamente och bouppteckning (den nordiska arvskonventionen). Convention of 19 November 1934 with Denmark, Finland, Iceland and Norway concerning Inheritance, Testamentary Dispositions and the Administration of Estates of Deceased Persons (Nordic Inheritance Convention)

Amsterodamská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvy o založení Evropských společenství a související akty (97/C 340/1), přijatá dne 2.10.1997, v platnost vstoupila dne 1.5.1999

Smlouva o založení Evropského společenství, Úřední věstník C 321 E/37, ze dne 29. prosince 2006,

Smlouva o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie, Úřední věstník C 326/47 ze dne 26. října 2012

císařský patent č. 946/1811, Všeobecný zákoník občanský pro veškeré německé dědičné země rakouské monarchie (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erbländer der österreichischen Monarchie)

The Hague Programme: Strengthening Freedom, Security and Justice in the European Union (Úřední věstník, 3.3.2005, C 53/1)

Německý zákon o registrovaném partnerství (Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft)

Code Civil du Québec

Code Civil de Louisiane, Edition Bilingue

Bürgerliches Gesetzbuch, německý občanský zákoník

Code Civil des Français přijatý 21.3.1804

4. Seznam použité judikatury

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 2 Cdon 176/96, uveřejněné v časopise Soudní judikatura 1997, č. 67

Rozhodnutí Krajského soudu v Brně sp. zn. 18 Co 310/1998, AdN 5/99,

Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR Cpj 13/1985, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1985, pod č. 50

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. ledna 2004, sp. zn. 30 Cdo 2214/2002.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.9.1997, sp.zn. 2 Cdon 86/97, uveřejněné v časopise Soudní judikatura, 1998, pod č. 21.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. května 2007, sp. zn. 21 Cdo 688/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.9.2009, sp.zn. 21 Cdo 1912/2008 (Rc 78/2010)

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 23.1.2001, sp.zn. 29 Cdo 228/2000,

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. listopadu 2011, sp. zn. 21 Cdo 190/2010.

Výňatek rozhodnutí lidového soudu civilního v Praze ze dne 19. října 1959, sp. zn. 5 C 185/59

Rozsudek Nejvyššího soudu sp.zn. 22 Cdo 1096/2011 ze dne 28.11.2012

Rozhodnutí MS v Praze sp.zn. 24 Co 315/97, uveřejněné v časopise Ad Notam, 1998, č. 2.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 4 Cz 55/91, uveřejněný v sbírce rozhodnutí NS 4/1991

usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 21 Cdo 3977/2010 (Rc 19/2013)

5. Seznam ostatních zdrojů

Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 11. června 2010, č.j. 59/2010-MOC-J, kterou se upravuje postup justičních orgánů ve styku s cizinou ve věcech občanskoprávních a obchodněprávních.

Usnesení Evropského parlamentu obsahující doporučení Komisi k problematice dědictví a závětí ze dne 16.11.2006 (2005/2148 (INI))

ABSTRAKT

Dědění ze zákona

Tato práce pojednává o problematice právní úpravy dědického práva, s důrazem na institut dědění ze zákona, a to z pohledu nejen českého právního řádu, ale též ve srovnání jednotlivých institutů se zahraničními právními úpravami. Cílem práce je odpovědět na otázku, zda současná česká právní úprava může zůstaviteli a dalším zainteresovaným účastníkům řízení o pozůstalosti, poskytnout přehledný, bezpečný a předvídatelný rámec pro platnou úpravu jejich majetkových poměrů vzniknuvších po smrti zůstavitele.

Předkládaná práce je svoji strukturou rozdělena do tří větších částí, které jsou dále logicky rozděleny do celkově patnácti kapitol. První část práce se krátce věnuje postupnému historickému vývoji dědického práva a jeho případných kodifikací na území českých zemí a zemí s nimi historicky souvisejících. Součástí první části práce je také přiblížení účelu dědického práva a zásad jej ovládajících, formulovaných již počátkem 20. století vynikajícím českým právníkem Prof. Emanuelem Tilschem.

Jednotlivé instituty, jako jsou dědické třídy (skupiny), nepominutelný dědic či odúmrtí, jsou následně z pohledu historicko-komparativního a též z pohledu platných zahraničních právních úprav logicky uspořádány a popsány v dalších částech práce, a to zejména v kapitolách pět až třináct. Ze zahraničních právních úprav jsou pak tyto instituty srovnávány zejména s úpravou německou, rakouskou, francouzskou a québeckou, zakotvenou v těchto zemích již desítky až stovky let v jejich stěžejních právních kodexech BGB, ABGB, Civil Code či Civil Code du Québec.

Poslední dvě kapitoly práce, kapitola čtrnáctá a patnáctá, jsou pak krátce věnovány dědickému právu s mezinárodním prvkem, neboť z důvodu globalizace moderního světa je aktuálně poměrně častým jevem v dědickém právu též existence přeshraničního prvku, významně ovlivňujícího poměry dědiců i celé pozůstalosti. Kapitola patnáctá práce je ze stejného důvodu věnována právní úpravě v rámci Evropské unie, tedy Nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a

přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení.

Ze závěru práce pak vyplývá, že současná česká právní úprava dědického práva zakotvená v občanském zákoníku není pro uživatele jednoduše přehledná a aplikovatelná v praxi a přirozeně obsahuje též řadu nejasností a aplikačních nepřesností. Vzhledem k neoddiskutovatelnému významu dědického práva ve společnosti se pak jeví jako stěžejní požadavek na zjednodušení právní úpravy dědického práva a jeho vhodnější přizpůsobení potřebám moderní společnosti.

Klíčová slova: dědické právo, dědění ze zákona, dědické skupiny, dědické tituly, dědické právo s mezinárodním prvkem

ABSTRACT

Statutory inheritance

This thesis discusses the legal regulation of inheritance law with emphasis on the institute of statutory inheritance, from the point of view not only of Czech law but also in comparison of the individual legal institutes with their foreign regulation. The aim of this thesis is to answer the question whether the current Czech legislation can provide a prudent, safe and predictable framework for the valid adjustments of property relations of the decedent and the participants of the inheritance proceedings after the death of the decedent

The submitted thesis is structurally divided into three larger parts which are further separate into a total of fifteen chapters. The first part of the thesis briefly discusses the gradual historical evolution of inheritance law and its codification on the territory of Czech lands and of historically related countries. The first part also includes the introduction of the purpose of inheritance law and its controlling principles, formulated at the beginning of the 20th century by the outstanding Czech lawyer Prof. Emanuel Tilsch.

The individual institutes such as statutory classes of heirs, forced heirship or escheat are logically organised and described in detail from a historically-comparative perspective as well as from the perspective of foreign regulations in further parts of the thesis, in particular in chapters five to thirteen. From the foreign regulations, these institutes are compared in particular with German, Austrian, French and Québec regulations, which have been anchored in the legal codes of these countries (BGB, ABGB, Civil Code or Civil Code du Québec) for tens to hundreds of years.

The last two chapters of the thesis briefly discuss inheritance law with an international aspect, because due to the modern world globalization the existence of a cross-border aspect, which significantly influences the relations of the heirs and the entire estate, is currently quite common in inheritance law. The fifteenth chapter of the thesis is, for the same reason, dedicated to the EU inheritance regulation, i.e. Regulation (EU) No 650/2012 of the European Parliament and of the Council of 4 July 2012 on

jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and acceptance and enforcement of authentic instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession

The conclusion of the thesis indicates that the current Czech legal regulation of inheritance law encompassed in the Czech Civil Code is not easily understandable and applicable in practice for the general public, and it naturally includes a number of confusing provisions and application inaccuracies. Given the undisputable importance of inheritance law in society, the simplification of the regulation of inheritance law and its more appropriate adaptation to the needs of modern society appears to be a key requirement.

Key words: inheritance law, statutory inheritance, statutory classes of heirs, inheritance titles, inheritance law with an international aspect